

4275

UNIVERS

Digitized by Google

GESCHIEDENIS

DER HEYLIGE

MARTELAERS VAN GORCUM.

GESCHIEDENIS

DER HEYLIGE

MARTELAERS

VAN GORCUM,

UYT HET LATYN VAN GUILIELMUS ESTIUS,

Doctor in de Godsgeleerdheid, en professor in de hoogeschool
te Douay.

DOOR A. V. D. K., PRIESTER.

Morte Martyrum Religio defensa, cumulata
Fides, Ecclesia roborata est.

Door de dood der Martelaers is de Gods-
dienst verdedigd, het Geloof vermeerderd,
de Kerk versterkt.

S. Amen. in Orat. de fide resurrectionis.

GENT,

SNOECK-DUCAJU EN ZOON, DRUKKERS,

VELDSTRAET 10.

CONDEMNATION.

Utiliter imprimi potest.

Datum Brugis, 13 Julii 1840.

† FRANCISCUS, Epis. Bave.

VOORREDE.

ALLES wat er geschreven is, is tot onze onder-
rigting geschreven (1). *Deze spreuk van den*
heyligen Paulus mag zeer wel aen deze Ge-
schiedenis toegepast worden; want zy leert ons
hoe zeer wy ons moeten wachten van de menschen,
die met alle winden van ongeloof draeyen, ik
wil zeggen: hoe weynige trouw er te stellen is
op die, welke aen God ongetrouw zyn.

De heylige Martelaers, over wiër werken en
lyden hier gehandeld wordt, waren het leven
toegestaen, en verzekerd door de heyligsteregten,
door eenen meermaels plegtiglyk herhaelden
eed; en nogtans wierden zy, na vele en lang-
durige pynigingen aengedaen geweest te zyn,
schandelyk opgehangen, om de enkele reden
dat zy catholyken, kloosterlingen, priesters
waren. Met dezelve geschiedde er dan hetgeen
den Zaligmaker eertyds aen zyne discipelen
voorzeyde: De uer komt aen dat al die u ter

(1) Rom. 15. v. 5.

dood brengt, zal meenen eenen dienst aen God te bewyzen (1). *En in der daed het was onder den schyn van godsdienstigheyd, onder den schyn van het heylig Evangelie voor te staen, dat die goddeloozen en vyanden van het Evangelie hunne geweldenaryen op de onpligtige mannen uytwerkten, gelyk het volgende verhael genoegzaam zal te kennen geven.*

Ondertusschen smee ik u, lieven lezer, dat, wanneer gy deze gruweldaden leest, gy u over dezelve niet zoudt ergeren. Wy kunnen wel de oordeelen Gods niet doorgronden; doch wy weten dat hier niets geschiedt zonder Gods wil of toelating; dat God magtig is om uyt het kwaed goed te trekken; en dat het kwaed zoo wel als het goed tot de inzigten zyner glorie strekt. Het is immers in de vervolgingen tegen de Kerk dat de heldhaftigste deugden der ware en kloekmoedige Christenen, die aen de wereld onbekend waren, te voorschyn komen, en zich in hunnen vollen luyster vertoonen; waer door de flaeuwe christenen niet weynig worden versterkt, en de ongeloovigen opgewekt om de Religie aen te nemen, welke zulke groote mannen voortbrengt. Daerom zegt den heyligen Paus Leo : « Door de vervolgingen wordt de Kerk » niet verminderd, maer vermeerderd : en den » akker des Heeren is altyd met eenen rykeren » oogst bekleed, als de granen, welke enkel » vallen, vermenigvuldigd opwassen (2). En den heyligen Ambrosius drukt zich aldus uyt :

(1) Joan. 16. v. 2. (2) Serm. 1. in Nat. Apost. Petri et Pauli.

» Door de dood der Martelaers is de Religie
 » verdedigd, het Geloof vermeerderd, de Kerk
 » versterkt (1). »

Wat de heylige Martelaers in het byzonder betreft, zy hebben in die vervolging, welke hun voor de regtveerdigheyd wierd aengedaen, eene schoone gelegenheyd gehad, om het licht van hun geloof voor de menschen te doen uytstuyten. Zy hebben zich aen de steenrots van Petrus onberoerlyk vastgehouden; en door hun leven voor Christus en het Evangelie ten besten te geven, hebben zy een beter en gelukkiger in den hemel gevonden. Daer by hebben zy aen de nakomelingen een voorbeeld van kloekmoedigheyd achtergelaten; en hunne woorden en werken zyn nog krachtig genoeg om ons te doen zien, hoe wy ons in moeyelyke tyden als ware christenen moeten gedragen.

Wy hebben, wel is waer, in dezen tyd voor geene bloedige vervolgingen te vreezen, aengzien den catholyken Godsdienst teenemael vry is; nogtans ontstaet er eene andere vervolging, die min schrikkellyk voorkomt; maer tegen welke vele catholyken zich niet te sterk kunnen wapenen, indien zy hunnen kostbaersten schat, den schat van het waer Geloof niet willen ontnomen worden. Ik spreek van de verspreyding der valschte Bybels, en van de Meetings, die heden-daegs in vele steden van Belgiëën plaets hebben. Deze twee zaken zyn door het Bybelgenootschap ingerigt, om onder den verleydenden schyn van

(1) In Orat. de fide resurrectionis.

verlichting, en van vryheyd, de catholyken tot de duysternissen des ongeloofs, en tot de wederspanningheyd aen alle wettig gezag te brengen.

Het waren deze middels, welke in de zestiende eeuw gebruykt wierden. De uytzendingen van den duyvel zaeyden alsdan ook door kettersche boeken, en predikingen het zaed van ongeloof onder de christenen, hetwelk welhaest de bitterste vruchten voortbragt, en waer door vele van het catholyk Geloof afvielen. Daer dezelfde oorzaken gemeenelyk dezelfde uytwerksels hebben, wat redens hebben wy niet van te vreezen, dat de hedendaegsche verderfelyke schriften en redevoeringen, die als eenen kanker voortkruypen, ook vroeg of laet onder de catholyken eene groote verwoesting zullen te wege brengen? Het voorgaende moet dienen tot eene les voor het toekomstige; men moet door het ongeluk van andere wys worden, en wel opletten dat men zich door dezen verderfelyken stroom niet laet medeslepen. Ik hoop dan dat deze Geschiedenis zeer voordelig zal zyn om de Christenen te versterken in het waer catholyk Geloof, zonder hetwelk het onmogelyk is aen God te behagen.

GESCHIEDENIS

DER EETLIGE

MARTELAERS VAN GORCUM.

Eerste Boek.

EERSTE HOOFDSTUK.

Inval der Geuzen.

In het jaer onzes Heeren 1572, als Philippus II catholyken koning van Spanjen was, en uyt deszelfs naem de Nederlanden bestierd wierden door Ferdinandus Alvarez, hertog van Alba, was er in de streken van Holland en Zeeland eene bende oproermakers (gemeenelyk Geuzen genoemd), wederspanning aen God en aen den koning, die zich voor de tweede mael vormde, nadat de eerste beeldstormery opgewekt in het jaer 1566, door de hulp van God, en door de voorzigtigheyd van Margareta, hertogin van

Parma (welke ten dien tyde uyt den naem van den catholyken koning het bestier over de Nederlanden had), en van de andere staetsmannen gelukkiglyk beteugeld was. Deze bende nam uyt eene zekere belasting de gelegenheyd om hare boosheyd uyt te werken, en begon allengskens in getal en magt aen te groeyen. Zy bezat reeds Briel, Vlissingen en Enkhuizen, alle zeesteden zeer voordeeligh aen de poogingen der oproermakers. Daerby had zy nog vele andere steden, onder welke Alkmaar was. Korts daerna viel Dordrecht, schoone stad van Holland, door het afvallen der opgewekte menigte, ook onder de magt van dit volk. Van deze stad is Gorcum omtrent zes mylen afgelegen.

Gorcum, oorspronkelyk Gorinchem genoemd, is de voornaemste stad van het land van Gorcum (*). Deze stad is wel niet zeer groot, doch zy is volkryk en zeer voordeeligh aen den koophandel, vermits zy gelegen is op de Maes, eene allergemakkelykste plaets tot het varen. Als daer aengekondigd wierd dat Dordrecht door de Geuzen was ingenomen, waren door deze tyding niet weynig ontsteld, niet alleen de godvruchtigen, maer ook byzonderlyk die, welke eene heyligere bediening, of professie uytoefenden. Zy wisten immers wel wat voor eenen vyand naderde, omdat deszelfs inborst door voorbeelden van onlangs bedrevene vreedheden genoegzaam ontdekt en bekend gemaakt was.

(*) Volgens Estius wierd het land van Gorcum in dien tyd genoemd het land van Arkel.

De Geuzen door eene slimme en boosaerdige uytvinding, vermengden de zaak van den Godsdienst met die van het staetkundig bestier, ten eynde degene, welke zy zouden overtuygd hebben dat de slaverny der opgeleyde belasting niet moest verdragen worden, te gelyk zouden schynen in den haet tegen den catholyken Godsdienst getrokken te zyn. Daerom was het, dat de Spanjaerden (van welke de Geuzen schreeuwden, dat zy door zulke belastingen tot de uysterste slaverny gebragt wierden) meer dan de andere dezen Godsdienst eerbiedigden, denzelve met allen iever trachtten voort te planten, en al de ketters tot de dood haetten. Om deze reden was het spaensch volk zekerlyk met regt zeer dierbaer aen alle ware en verstandige catholyken, zoo wel aen de wereldlyken, als aen de geestelyken.

By de Geuzen dan wierd voor hetzelfde gehouden papist, of catholyk en voorstaender van het spaensch bestier; daer uyt viel den haet tegen de Spanjaerden opgevat, op al de catholyken, maer namelyk op het geestelyk orden en op de kloosterlingen, als de eerste en uytverkorenste lidmaten der catholyke kerk. Gevolgelyk waren dezelve, door eenen zoo voorspoedigen uytval van de zaken der Geuzen, niet zonder reden overal zeer ontsteld, en in groote bekommering en vrees, byzonderlyk in die plaetsen, welke aen het gevaer de naeste scheenen.

Dusdanig was den staet van zaken te Goreum na het afvallen der Dordrechtanaren.

II HOOFDSTUK.

Den Eerw. P. Nicolaus Pieck, Gardiaen der Minderbroeders te Gorcum, kan zich door synen neef geenszins laten bewegen om te vlugten.

TE Gorcum was een klooster van broeders, die God dienden onder den Regel van den heyligen Franciscus. Dit klooster was lofwaardig, niet zoo zeer door de grootte van plaets, of door de sierlyke bouwing, als door de onderhouding der strenge regeltucht. De broeders dezer plaets waren in den grootsten angst, vermits den vyand zoonaby was; want zy kenden zeer wel de menschelyke zwakheyd, en den onverbiddelyken haet, welken de Geuzen tegen hun droegen.

In dien tyd was aen het hoofd dezer broeders eenen Gardiaen, man van een onberispelyk en heylig leven, Nicolaus Pieck, in dezelfde stad geboren, wiens moed en vooral wiens vurige genegenheyd en iever voor den catholyken Godsdienst, gedurende al dien tyd van vervolging byzonderlyk hebben uytgeschenen, gelyk byna het geheel volgende verhael zal te kennen geven.

Om wegens dezen man iets van hooger op te halen; by hem ging somtyds, maer meest als er nieuwe benden opkwamen en aengroeyden, eenen neef, zoon van zyne zuster R. E., godvruchtigen en uytmuntend catholyken jongeling, welken hy zeer beminde en van wien hy

ook zeer bemind wierd. Dezen jongeling was voor het leven en de bewaring van zynen oom zoo bezorgd, als eertyds dien jongeling, die, gelyk den heyligen Lucas verhaelt, aen den apostel Paulus, wiens zusters zoon hy ook was, de geleyde listen der zamenzweerders met eene teedere zorgvuldigheyd had bekend gemaakt. Hy verhaelde aen zynen oom de hier en daer vernomenè gruweldaden, welke de Geuzen onlangs hadden bedreven jegens de catholyken, van welke zy sommigen door schrikkelyke pynigingen hadden gedood, anderen weggezonden na dezelve allerslechtst behandeld te hebben, en ook maegden aen God toegewyd door eene heylig- en bloedschennende wulpscheyd hadden onteerd.

Onder andere vertelde hy van zekeren Gorcumenaer (die, omdat hy tegen den Godsdienst en den koning zeer misdaen had, gebannen was, en de zeeroovery tegen de catholyken uytoefende), hoe dat dezen door de hulp zyner medegezellen, eenen burger, zynen gebuer en eertyds zynen medeleerling in de letterkunde, met naem Arnoldus Cnabbaut, catholyken en om deze reden aen hem zeer hatelyk, vyandelyk had aengerand in de omstreken van Waterland, alwaer denzelven een landhuys had niet verre van de zee, en aldaer ten dien tyde verbleef; dat hy deszelfs huys met geweld had genomen, hetzelve van al de goederen beroofd, en hem in het schip getrokken; dat hy hem daer met vele wonden en versmadingen had beladen, en op verscheydene wyzen getergd; dat

hy hem schandelyk den neus en de ooren had afgesneden, en daerna aen de ree op het hoogste van den mast opgehangen; en toen denzelven daer hing, dat hy met zyne medegezellen stukken brandende spek op de fuzieken had gesteken, en daer mede beurteling naer dien ongelukkigen geschoten, tot dat denzelven eyn-delyk tusschen de gruwelykste pynen den geest gaf. « Indien, zeyde denzelfden jongeling, zy » dit doen aen eenen wereldlyken, wat meent » gy dat zy zullen doen aen eenen priester? » Wat aen eenen kloosterling? Wat aen eenen » minderbroeder? Hoe beter iemand is, en hoe » meer hy met God vereenigd is, het zy door » zyne levenswyze, het zy door zynen staet, » hoe grooteren haet hy inloopt by de dienaers » van den duyvel; en inderdaed, er is niet » eenen bitterderen haet dan dengenen, wel- » ken den valschen godsdienst tegen de ware » dienaers van God heeft ontsteken. » Met zulke redevoeringen vermaende hy Nicolaus om tyde-lyk de vlugt te nemen, en om hem hiervan te overtuygen, ging hy omtrent veertien dagen eer de stad in de handen der vyanden kwam, dikwils by hem; en zelfs zoo veel te dikwilder naer mate dat hy de poogingen der vyanden zag voortgang doen; hem biddende en smee-kende dat hy zich voor eenigen tyd aen het zeker gevaer zoude onttrekken.

Hierop antwoordde Nicolaus van tyd tot tyd op deze wyze : « De daden welke gy verhaelt, » zyn gruwelyk, ik beken het. Welken men- » schelyken geest siddert niet op het hooren

» van zulke vreedheyd van die menschen? Wie
» vreest niet op het naderen van zoo eenen
» vyand? Ik loochen dan wel niet dat ik vrees,
» als ik deze dingen hoor, want het is men-
» schelyk de dood en de pynigingen te schro-
» men. Nogtans, hoewel ik my met duyzend
» dooden zie bedreygen; ik zal met Gods ge-
» nade noch myn geloof loochenen, noch myne
» broeders in het gevaer verlaten.»

Dan bragt den jongeling onder andere by,
dat de Geuzen (die aldus van hunnen meester
Calvin onderwezen waren) zeyden : « Indien
» er met hun gelyk met de catholyken moest
» gehandeld worden, dat zy liever het Geloof
» met den mond zouden loochenen, dan zoo
» vele harde pynen te moeten onderstaen. »
Doch Nicolaus gaf eene zeer geschikte ant-
woord : « Indien, zeyde hy, zy dit in het open-
» baer zeggen als zy nog voorspoediglyk han-
» delen, wat meent gy dat zy in den tegenspoed
» zullen zeggen? Maer verre zy van ons, dat
» wy eens zullen denken ons geloof te looche-
» nen; met Gods hulpzyn wy bereyd eerder alle
» uysterste pynen en de dood te onderstaen,
» dan een zoo groot schelmstuk te bedryven. »

Gelyk hy door den zelfden neef op eene las-
tigere wyze gepraemd wierd om te vlugten,
beteugelde hy hem als met verontweerdiging
door deze woorden : « Och wat peyst gy? Meent
» gy dat ik myne broeders zal verlaten om voor
» myne veyligheyd alleen te zorgen? Dit kan of
» wil ik geenszins doen. » Daer hy door den-
zelfden wederom ingegeven wierd, dat hy zich

met zyne broeders te zamen zou verwyderen, of al dezelve eerst uyt het klooster zenden, ten cynde eenieder zich in eene zekere plaets zoude begeven, alwaer het hem gemakkelyk, of geradig zou schynen; en daer hy te gelyk vermaend wierd om dit ook te doen met de Nonnen, die in dezelfde stad in het klooster der heylige Agnes God dienden onder den Regel van den heyligen Franciscus (want als Gardiaen moest hy ook voor dezelve zorgen), antwoordde hy : « Dit schynt my ook in geen-
» derley wyze geradig : aldus zouden immers
» de Geuzen, deze onze vlugt, of verspreyding
» kennende, meenen dat de catholyken reeds
» van hunne zaken mistrouwen, en alle hoop
» van den Godsdienst te verdedigen verloren
» hebben, en hierom zouden zy zich veel meer
» verheffen; in tegendeel zouden degene, die
» onder het volk nog catholyk zyn, om de-
» zelfde reden hunnen moed verliezen, en
» volgens hunne gewoonte geen en wederstand
» meer durven bieden aen de poogingen der
» ketters; en dus zou zonder twyfel de stad in
» de magt der Geuzen komen. De schuld dezer
» zaak zou op my en op de menschen van myn
» orden vallen, omdat wy door onze weynig
» mannelyke vrees, en door eene al te haestige
» vlugt den moed der goede burgers zouden
» benemen, en schynen de stad aen den vyand
» overgeleverd te hebben.

Door deze woorden voldeed Nicolaus eenigzins het teeder en bezorgd gemoed van zynen neef. Ondertusschen verwaerloosde hy nergens

in zyne pligt : nu vertroostte, onderwees en vermaende hy in het byzonder zyne broeders en kennissen; dan verstreckte hy in het openbaer het volk in het catholyk Geloof, verkla- rende : « Dat men in hetzelfde moet volherden, » er geschiede wat er wilt, en dat men eerder » de dood moet onderstaen, dan om welkda- » nige reden het zyn moge het Geloof te loo- » chenen, of te verlaten. »

III HOOFDSTUK.

Den Eerw. P. Gardiaen ziende dat het gevaer vergroot, doet de gewyde vaten wegdragen, geeft de broeders oorlof om te vlugten, en zorgt voor de veyligheyd en eerbaerheyd der Nonnen.

GEELYK dan, zoo als ik in het begin zeyde, Dordrecht, naestgelegene stad aen Gorcum, tot de geusche party was overgegaen, en dat het zeker scheen dat al de naburige plaetsen door een zulkdanig geweld ook zouden overvallen worden, aengezien de menschen overal zoo gezind waren; wierd Nicolaus wederom door zynen neef vermaend om voor zyne behoude- nis te zorgen. Hy stelde wel vast nog niet te vlugten, nogtans door het dringend en tegen- woordig gevaer geraekt, gaf hy hem de gouden en zilveren vaten van zyn klooster, die tot de heylige bediening behoorden, om ze in het huys van zynen vader, man van Nicolaus zuster,

Hesselius Estius genoemd, te verbergen, hetwelk denzelven alsdan deed. Dit geschiedde den 24 Junius, geboorte dag van den heyligen Joannes Baptista. Den volgenden dag overwoog Nicolaus, dat de gewyde vaten in die plaats geenszins in veyligheyd waren, omdat dien man, gelyk hy was, van alle en overal aengezien wierd als eenen der voornaemste catholyken, en byzonderlyk genegen voor het gemeente der Minderbroeders; en dat hierom de Geuzen, als zy de overhand zouden hebben, zonder twyfel deszelfs huys zouden doorzoeken. Hy veranderde dan van gevoelen, en deed dezelve van daer in het kasteel dragen. Dit kasteel palende aen de vesten der stad, en aen eene voorbystroomende rivier, en wel versterkt, wierd alsdan van vele catholyken aengezien als eene genoegzaam veylige schuytplaets, zoo voor de goederen, als voor de menschen, des te meer omdat er vele in tyds hulp van elders verwachtten, dewyl er verzekerd wierd, dat er ten dien cynde reeds gezanten met brieven naer de koninglyke overheden der andere plaetsen gezonden waren.

Intusschen terwyl dit gedaen wierd, of scheen gedaen te worden, verrigttten eenige geusche burgers niet trager, ja zelfs voorzigtiger en vlytiger dan de catholyken, hun werk. Zy vroegen dat men hun van Dordrecht eene, of twee krygsbenden spoedig zoude zenden, om de hulpbenden door de catholyken verwacht te voorkomen. Deze zaek wierd met de grootste snelheyd voltrokken: want den 25 Junius omtrent ten acht uren voormiddag, verschenen

dertien schepen met omtrent 150 mannen uyt Dordrecht gezonden, die in de rivier regt over de stad en het kasteel voortzeylden. Alsdan waren de burgers in de stad, de eene verschrikt, de andere oproerig; en de vrees vermeerderde niet weynig by degene, welke om hun orden, of om hunne professie gewoon zyn eene grootere afgunst by de ketters te onderstaen.

Nicolaus, om niet te schynen God te beproeven, of aen zyne plicht te ontbreken, riep alsdan ook zonder uytstel zyne broeders by een, gaf hun eene vermaning, die noodzakelyk was volgens den tyd, en liet hun alle vlugten alwaer zy wilden, of waer zy hoopten het meest voor de aenvallen der vyanden bevryd te zyn. Wat hem aenging, hy had vastgesteld met eenige, die van zyn gevoelen waren, in het klooster te blyven. De gewyde maegden aen zyne zorg toebetrouwd liet hy toe dat, wanneer de tegenwoordige noodzakelykheyd zulks vereyschte, zy uyt hun klooster mogten gaen, en zich by hunne catholyke kennissen en vrienden begeven, om op die wyze voor hunne behoudenis en eerbaerheyd te zorgen. Degene, welke meenden in andere catholyke steden meer in veyligheyd te zyn, had hy reeds dags te vooren weggezonden.

IV HOOFDSTUK.

De Geuzen doen een zeer valsch gerucht uytstrooyen om de gemoederen van het volk te winnen. — Den Gardiaan begeeft zich met het grootste getal der broeders in het kasteel.

ONDERTÜSSCHEN wierd door het opzet der Geuzen een zeer valsch gerucht door de geheele stad uytgestrooyd, dat te Dordrecht, Alkmaar en in de andere steden, welke in de magt der Geuzen gevallen waren, al wat er aen den catholyken Godsdienst behoorde, wierd ongeschonden en geheel gelaten; dat niemand der kloosterlingen en geestelyken, en nog min der andere catholyke burgers wierd beleedigd; eyndelyk dat aen elkeen de vryheyd van Godsdienst met alle gerustheyd wierd toegestaen en vergund. Ook om de gemoederen van het kleyn volk, die gelyk wy gezeyd hebben, ter gelegenheyd van eene zekere belasting, reeds lang van de koninglyke bestierders verwyderd, en voor de Geuzen zeer genegen waren, te sterker naer derzelver kant te trekken, verzekerde men dat, zoo haest als de Geuzen het opperbestier zouden hebben, de pryzen der levensmiddelen zouden verminderd worden; en met eene zulkdanige verwaendheyd stofte men dat dit reeds gedaen was in de plaetsen, die aen derzelver magt onderworpen waren. Dit verdictsel kwam hieruyt voort: de Geuzen hadden zeer veel koorn van sommige landslieden dier plaetsen

met geweld genomen, en daerna ditzelfde koorn onder het kleyn volk aen eenen geringen prys verkocht, gelyk het gemeenelyk gebeurt met de goederen die gestolen of met geweld genomen zyn. Daerdoor wierd het gerucht verspreyd van den goedkoop der levensmiddelen.

Om dan daeruyt ook eenig gevoelen van heyligheyd te betrachten, gaven de Geuzen een deel van dit koorn aen de armen; dus offerden zy, door hunne milddadigheyd, aen God zulk eene offerande, gelyk volgens den wyzen. Man doet dengenen, die eenen zoon in het gezigt zyns vaders slagtoffert. Voor het overige waren de oordeelkundigeren door zulke geruchten niet het minste bewogen, omdat zy zeer wel wisten, dat die menschen zulke dingen uyt geen ander inzicht verrigten, of uytpeynsden, dan om het kleyn volk te bedriegen. Want den roep, die veel waerachtiger en zekerder was, had reeds te vooren dingen bekend gemaekt, welke daeraen zeer verschillend waren; en zekeren Franciscaen uyt Alkmaar gevlugt en kortelings te Gorcum aengekomen, zynde ooggetuyge van hetgeen aldaer door de Geuzen bedreven wierd, verhaelde onder andere: dat de Geuzen het klooster der Minderbroeders van die stad hadden overweldigd; dat zy de broeders zelve hadden vastgenomen, gebonden, met ontelbare beledigingen beladen, en ze als verraders des vaderlands weggeleyd; dat zy eenen der broeders, die sterk ziek was, uyt zyn bed hadden getrokken, en hem als eenen hond op den grond hadden geworpen en laten liggen. Hy

verzekerde dat dit nog maer over twee dagen te weten: dags voor den feestdag van den heiligen Joannes Baptista was geschied. Deze daed vermeederde niet zonder reden, de vrees der broeders te Gorcum, by welke deze dingen verhaeld wierden.

Omtrent den avond van denzelfden dag, wierd Nicolaus nog eens door zynen neef afgevraagd, dat hy voor zich zelven zoude zorgen, en hy kon door geene smee kingen bewogen worden, om dien enkelen nacht buyten het klooster door te brengen, verzekerende dat hy nimmer zyne broeders, ware het maer voor eenen oogenblik, zal verlaten.

Den volgenden dag, zynde den 26 Junius, was het gevaer nog vermeederd, omdat de Geuzen met hunne schepen zeer naby de stad waren, en reeds de opper- en nederrivier bezaten. Alsdan liepen de broeders wederom by den Gardiaen, want zy hadden het klooster nog niet verlaten, ofschoon zy dags te vooren daertoe oorlof hadden bekomen. Den Gardiaen, hoewel door een groot herteleed gepraemd, omdat hy niet zag op welke wyze hy de zyne buyten het gevaer zou stellen, vertroostte hun nog eens in het gemeen zoo veel als hy kon, gaf hun goeden moed en betrouwen, en liet hun andermael gaen waer zy wilden. Dan deed hy de talryke verzameling der boeken, de gewyde kleederen en de andere versiersels van den Godsdienst met de grootste haest in het kasteel dragen.

Den edelen Gaspar Turck, was uyt den naem

des konings bevelhebber van dit kasteel, en Drossaerd van het geheele Gorcumsche regtsgebied. Dezen had vastgesteld dit kasteel tegen het geweld der vyanden te verdedigen, tot dat de gehoopte hulpbenden zouden aenkomen; want hy verzekerde, dat hy zynen zoon Gulielmus Turck alle uer verwachtte met krygsbenden van den Graef van Bossuyt, die alsdan koninglyken bestierder was van het Utrechtsche by den Rhyn; en den brief van den Graef toonende waerin dit beloofd wierd, gaf hy door deze hoopmoed aen de catholyken, die zich by hem in het kasteel hadden begeben.

Gelyk dan eenige der broeders (onder welke den Ondergardiaen was), uyt de stad wilden gaen, vonden zy de poorten gesloten, en zy konden door geene middels van de sleutelbewaerders bekomen om uytgelaten te worden. Deze en andere broeders ziende dat zy in een klaerblykelyk gevaer waren, omdat hun den uytgang door de burgers belet wierd, begaven zich met den pater Gardiaen te zamen in het kasteel, uytgenomen dry, die besloten hadden in het klooster te blyven. By deze dry zou den Gardiaen zelf liever gebleven zyn om de ongenade der vyanden af te wachten, had hy niet gemeend dat het meer zyne pligt was van zich by de vergadering der broeders, welke het meeste getal uytmaekte, te vereenigen; byzonderlyk omdat die dry, welke het goed scheen te verblyven, dit deden zonder noodzakelykheid, en dat zy, hadden zy gewild, de andere broeders in het kasteel gemakkelyk konden verzellen.

V HOOFDSTUK.

De Eerw. Pastoors van Gorcum vermanen vruchteloos de burgers om de stad en den Godsdienst te beschermen. — Marinus Brant treedt aan het hoofd eener bende Geuzen de stad binnen, en houdt aen alle eenen eed voor.

In deze stad waren twee pastoors, Leonardus Van Vecchel, en Nicolaus Poppel, beyde deftige mannen; want zy waren zeer ervaren in de godsgelerdheyd, en scheenen uyt in deugdzaamheyd van leven; daerby waren zy met de grootste waekzaamheyd aen het hoofd hunner kudde, en weyddden dezelve heylzameyk. Doch Leonardus, behalvens dat hy langer aen het hoofd was geweest, had door zynen ouderdom, zyne geleerdheyd en welsprekendheyd een grooter gezag by het volk bekomen.

Deze, zoo lang als er nog eenige hoop van de stad te behouden, scheen over te blyven, lieten niets achter van al wat zy oordeelden te kunnen doen, om de gemoederen der burgers op te wekken en te versterken tot het verdedigen van de stad en van den Godsdienst. Eerst gingen zy rondom de vesten by al de burgers van de minste tot de meeste, welke met de bewaring der poorten en de verdediging der muren belast waren, en zy wekten dezelve op tot eene manelyke standvastigheyd. Van daer gingen zy op de merkt, alwaer de burgers gezworene scherpschutters voor de zaken van het gemeee-

nebest waren byeen gekomen; zy vermaenden dezelve door eene krachtige aanspraak, en baden en smeekten dat zy, in dezen zoo gevaerlyken staet van zaken, zich als kloekmoedige mannen zouden gedragen; dat zy voor den heyligen Godsdienst dapperlyk zouden stryden, en dat zy de trouw aen den koning en de stad plegtiglyk en heyliglyk gezworen, zouden bewaren. Ofschoon deze herderlyke vermaning op de gemoederen van sommigen indruk maekte, waren zy evenwel meestal van overlang met verschillende gevoelens beziel, en scheenen noch met de ooren, noch met den geest genoegzaam te luisteren naer hetgeen er hun gezeyd wierd; vele spotteden ook met derzelver heylzame vermaningen.

Na dat de pastoors alles by de burgers vruchteloos hadden aangewend, en zagen dat de menigte zoo gezind was, dat zy geen afgryzen had van de Geuzen (welke met de vryheyd van Godsdienst allen voorspoed beloofden) in de stad te ontvangen, keerden zy weder naer het kasteel, alwaer zy, om gerust te zyn, zich reeds te vooren hadden begeven en eenige nachten doorgebracht, en beweenden grootelyks dat de kwalyk gezinde schapen de heylzame vermaningen hunner herders versmaedden, en zich van zelfs wilden werpen aen de wolven, om door dezelve verscheurd te worden.

Ten dien tyde begaven zich in het kasteel eenige der byzonderste catholyke burgers, aen welke het min veylig scheen de aankomst der goddelooze vyanden af te wachten. Onder deze

waren den man en zoon der zuster van Nicolaus Pieck, van welke wy te vooren gesproken hebben. Sommige andere catholyken, die bezig waren met eenige noodzakelyke dingen naer het kasteel te dragen, en van den eenen naer den anderen kant liepen, wierden uyt het kasteel gesloten, om dat men reeds voor zeker wist, dat den vyand in de stad was ontvangen.

Ten eynde den vyand met de grootste haest zoude binnen gelaten worden, verdichtten eenige burgers schalkelyk, dat de spaensche krygsmannen, welke in dien tyd te Rotterdam in garnizoen lagen, geheel die stad in brand hadden gesteken; dat het te vreezen was dat Gorcum ook op die wyze door dezelfde zoude behandeld worden; gevolgelyk dat zonder uytstel de poorten moesten geopend worden aen de geusche krygslieden, om de Spanjaerden, welke anders terstond zouden komen, van zulk een gruwelyk schelmstuk te beletten. Onder het kleyn volk verspreydden zy nog andere zulkdanige geruchten, welke bekwaem waren om uyt te werken hetgeen zy wilden. Door deze listen wierd de genegenheyd voor de geusche party sterker opgewekt, en de zaak kwam eyndelyk zoo verre, dat de catholyken vruchteloos wederstand booden, en dat op denzelfden dag, omtrent ten twee uren na den noon, de poorten der stad aen de Geuzen, die zich van buyten met den uytval van den inwendigen twist bezig hielden, geopend wierden, zelfs zonder eenige voorwaerden, om dat de woede en het

geweld der oproerige burgers dit vertoef niet toeliet om een verdrag te maken.

Aen het hoofd der geusche bende was Marinus Brant, van Vlaenderen, die van over lang van eenen verworpen en geringen staet was, daer hy zyn leven had doorgebracht met dammen te delven, en te vermaken tegen de overstromingen, en ondertusschen bootsgezel was geweest. Doch de stoutmoedigheyd en eene zekere snelheyd van geest hadden hem verschaft, dat hy iets was by de oproermakers, ofschoon hy eene bende had bekomen, welke hem weerdig was, ik wil zeggen: eenige schelmen, die uyt het graeuw der aerde en zee byeen verzameld waren, en aengezien wierden als onweerdig te zyn den naem van krygsmannen te dragen. Deze hadden immers voor het meestendeel reeds langen tyd in de zeeroovery onder Gulielmus De la Marck, graef van Lumey gediend, zonder andere soldy te trekken dan hunnen vryen roof. Daeruyt bekwamen zy hunnen naem by onze landgenooten.

Als Marinus met deze de stad was binnengetreden, bezette hy aenstonds de merkt. Daer riep hy zonder uytstel door het geluyd der klok al de burgers byeen, en hield hun al eenen eed voor in omtrent deze woorden: « Dat zy zouden » zweeren getrouw te zullen blyven aen den » koning, en aen den koninglyken bevelhebber » der Nederlandsche Provinciën Gulielmus van » Nassau Prins van Oraniën; dat zy dapperlyk » zullen wederstaen aen den dwingeland den » Hertog van Alba, en aen al degene die het

» met hem houden; dat zy ook het heylig Evan-
» gelie zullen voorstaen (door dezen schynba-
» ren titel trachtten zy hunne ongodsdienstige
» nieuwigheyd aen het volk te bevelen), en van
» deszelfs vyanden, vyanden zullen zyn. » Hy
deed al degene, die deze dingen goedkeurden,
hunne toestemming te kennen geven door hun-
nen hoed omhoog te steken. Alsdan byna alle,
die er tegenwoordig waren (want zeer vele wa-
ren er tegenwoordig) staken hunnen hoed om-
hoog, en op deze wyze verknochtten die onge-
lukkigen zich door eenen heyligschendigen eed
aen de oproermakers en ketters. Dit was niet
genoeg, men gebod hun aen de nieuwe mees-
ters te roepen : « Leven de Geuzen. » Zonder
uytstel wierd dit met luyde stemmen geroepen.

Na deze zoo gewenschte beginselen scheen
Marinus genoegzaam de gemoederen der bur-
gers te kennen; hy deed dan den raed byeen
vergaderen, en besliste hoe hy het kasteel zou
overweldigen.

In het kasteel hadden zich nog begeven, be-
halvens degene, welke ik te vooren heb aenge-
haeld, eenige andere geestelyken, en vele catho-
lyke burgers met hunne vrouwen en kinderen,
in hoop dat het kasteel, hetwelk goed en ver-
sterkt was, niet gemakkelyk aen het geweld der
vyanden zou wyken, of wanneer het eyndelyk
zou schynen te wyken, dat den zoon van den
bevelhebber in tyds met hulpbenden zou aen-
komen, om hun van het beleg en gevaer te
verlossen. Daer waren byna al degene, welke
den catholyken Godsdienst en den verschuldig-

den eerbied jegens den wettigen vorst ter herten hadden; zoodanig dat sommige ondeugenden, na dat de Geuzen in de stad ontvangen waren, met het gevaer van die menschen op eene booze wyze schimpten, en onder malkander zeyden: « Dat niemand al de byzonderste » papisten beter had kunnen uytzoeken en afscheyden, dan gelyk zy nu zich zelve hadden » afgescheyden. » Zy gaven ook te kennen dat zy zich daer over sterk verblydden, omdat het zeer gemakkelyk was al dezelve te vernietigen, terwyl zy alleen en van de gemeene menigte afgezonderd, reeds in eene en dezelfde plaets opgesloten gehouden wierden.

VI HOOFDSTUK.

Kloekmoedighejd van den Bevelhebber van het kasteel.

GELYK dan degene, die in het kasteel waren, bemerkten dat de bereyding der noodzakelykheden om het kasteel ernstig te verdedigen, zeer kleyn was; dat er noch werkmannen tegenwoordig waren, noch heelmeeester om voor de gekwetsten te zorgen; en dat er geene dammen tegen het aenvallen der vyanden waren geleyd; begonnen vele alsdan van hunne zaken te mistrouwen en den moed te verliezen, byna al hunne overige hoop stellende op den enkelen bystand, welken zy verwachtten. Doch de godvruchtige catholyken verheugden zich on-

dertusschen , om dat zy aen dien verfoeyelyken eed niet verbonden waren , oordeelende dat het beter was met de aen God toegewyde mannen , ik wil zeggen met de priesters en kloosterlingen , de dood te onderstaen , dan met de ketters door een schelmachtig verbond vereenigd te leven.

Den Bevelhebber van het kasteel schoot tweemaal een koperen kanon af naer de merkt, welke door de Geuzen bezet was, daerdoor zich derzelver vyand willende verklaren. Deze in tegendeel vroegen gedurig dat hun het kasteel zoude overgegeven worden; en daer dit zonder te vertoeven geweygerd wierd, bereydden zy aenstonds de dingen welke tot de bestorming noodig waren. Marinus nogtans, op de aenrading van eenige verstandige burgers, oordeelde dat er tegen het kasteel geen geweld mogt gebruykt worden, voor dat er tot den Bevelhebber van het kasteel eenen brief gezonden was, om zekerder zyn gemoed te onderzoeken, en om hem tot deszelfs overgave te bewilligen. Men zond eenen Franciscaen leekbroeder, eenen der gene die in de stad gebleven waren, met dezen brief, omdat men meende, dat hy van degene, die in het kasteel waren, gemakkelijker zou geloofd worden, en dat er voor hem minder gevaer zou zyn, als hy nader het kasteel zou gaen.

Toen dezen Franciscaen aldaer met den brief aenkwam, riep hy tot degene die in het kasteel waren, van wie en om welke reden hy gezonden was; doch den Bevelhebber Turck deed

wederzeggen : « Dat hy geene brieven zou ontvangen van die, welke door opstand de wapens tegen de koninglyke majesteyt opnamen. » Den leekebroeder, na deze antwoord ontvangen te hebben, om ecnigzins aen zyn gezantschap te volkomen (hetwelk hem alsdan te doen stond), opende den ongesloten brief, welken hy in de hand hield, en las denzelven met eene luyde stem voor aen alle die, welke in het kasteel naest de poort stonden.

Dezen brief beloofde aen den bevelhebber zyne weerdigheyd en ongehinderde bediening, zoo hy het garnisoen van den prins van Oraniën in het kasteel ontving; ook beloofde denzelven aen al de andere, die in het kasteel waren, niemand uytgenomen, hun leven, al hunne goederen, en den vryen uytgang uyt het kasteel, als zy hetzelve aen de orangisten wilden overleveren. En ten eynde deze zaek des te beter en te geruster vcreffend zoude kunnen worden, wierd er in denzelfden brief gevraegd, dat den Bevelhebber naer het stadhuys zoude gaen, alwaer den raed en den krygsoversten der orangisten hem afwachtten, om met hem een gesprek te hebben. Daerop wierd omtrent op deze wyze geantwoord : « Dat zy op de overgave van het kasteel niet zouden hopen; dat er tot deszelfs verdediging hun noch moed, noch krachten zouden ontbreken; dat, indien zy een gesprek met den Bevelhebber begeerden, zy by hem in het kasteel zouden komen, dat dit veel regtmatiger was, omdat hy uyt den naem des konings het bevel over hun

» had. » Om deze antwoord, welke of door de tusschensprekers vreeder wierd gezeyd, of door den eenvoudigen broeder min geschikt wierd verhaeld, waren de raedslieden vergramd, en deden seffens met de grootste neerstigheyd alles bereyden, wat er noodig scheen, om het kasteel te overweldigen.

Na dat alles met de grootste haest bereyd was, en dat de koperen kanonnen gcbragt waren in die plaetsen, van waer zy scheenen gemakke-lyk eenen weg te kunnen openen om het kasteel in te nemen, begonnen de Geuzen omtrent den avond met groot geweld en moed de bestorming. De belegerden wederstonden niet min dapperlyk, en schooten vele en schrikke-lyke ballen naer den vyand. Doch omdat zy maer met een kleyn getal werkten (want den Bevelhebber had alsdan niet meer dan twintig besoldigde krygsmannen, de andere hadden geenszins de gewoonte van wapens te handelen), konden zy niet beletten dat den vyand tot aen de uysterste poort kwam, en dezelve in brand stak. Daerom wierden zy gedwongen het geheele pleyn door den uystersten muer omringd, hetwelk op de stad gaf, en door eenige tusschenruymte van het kasteel was afgescheyden, aen den vyand over te laten, en zy gingen achteruyt in het tweede pleyn van het kasteel. Doch gelyk den vyand door dezen uytval was versterkt, en door het gemak der plaets geholpen; en dat hy daer en boven nog door het aenkomen van vele burgers, die deze nieuwe zaken ter herten hadden, in getal was vermeer-

derd, en reeds de belegerden naeuwer praemde en sterker bevocht; en dat de lang verwachte hulpbenden nergens te voorschyn kwamen, wierden zy genoodzaekt die plaets voor den middernacht te verlaten, en zich in de byzonderste en sterkste plaets van het kasteel, welke van het koleur der steenen den blaauwen toren genoemd wierd, te begeven.

Dezegeheele plaets was zoo geschikt, dat men nyt de stad in dezen toren niet kon komen, ten zy na eerst dry grachten overgegaen te zyn, welke wyd en vol water waren, en die in eene gelyke tusschenruymte van malkander afgelegen, de twee gemelde pleynen bevatteden. Het pleyn naest den toren, en dit naest de stad waren door eene brug vercenigd, en beyde waren van vooren met poorten en muren versterkt. Den blaauwen toren was rond en van eene be hoorlyke grootte, daer by was hy van onder tot boven met gekapt marmer gebouwd, en bood een schoon en heerlyk gezigt aen de aenschouwers. Den bevelhebber wanhoopte wel niet teennemael denzelven nog eenigen tyd te kunnen verdedigen, en te behouden, tot dat zynen zoon met de verwachte hulpbenden zou aenkomen; nogtans daer denzelven niet kwam, en dat den vyand van naby het kasteel met het grootste geweld trachtte in te nemen, verloor het garnizoen de hoop van het kasteel te behouden, het verliet den Bevelhebber, wierp de wapens weg, en zeyde openlyk dat het niet wilde vechten; ook liepen eenige van hetzelfde in het geheym over tot den vyand. Den kloekmoedigen

Bevelhebber in tegendeel verklaerde dat, indien hy van al de andere verlaten wierd, hy alleen zou vechten en tot den laetsten snik aen den vyand wederstand bieden; daer by voegende :
 « Dat men noch trouw, noch goedertierenheyd
 » moet verhopē van eenen vyand, die gewoon
 » is te rooven, te moorden en heyligschende-
 » ryen te bedryven.

VII HOOFDSTUK.

*Den Bevelhebber geeft eyndelyk het kasteel over aen de Gousen,
 na hetseloe zeer dapperlyk verdedigd te hebben.*

DE vrouwen, die in het kasteel gevlugt waren, verzwakten door hun luyd en droevig geroep, hetwelk uyt den schrik van het groot gevaer voortkwam, niet weynig den Bevelhebber, zyne vrouw en dochter vloogen hem ook aen den hals, en smeekten hem vuriglyk, dat hy de overgave zoude doen; en dat hy noch zyne eygene veyligheyd, noch die der zyne door eenen hardnekkigen drift in een allerzekerste gevaer zoude brengen; maer hy stootte in gram-schap dezelve van zich. Alsdan raedden eenige der byzonderste mannen, die geenszins lafhertig waren, aen den Bevelhebber (want zy hadden uyt eenige zyner woorden bemerkt, dat hy wanhoopte van het kasteel te kunnen behouden), dat hy onder eenige met den vyand aengegane voorwaerden het kasteel zoude overgeven; doch het behaegde geenszins aen den

Gardiaen, dat hetzelfde aen de trouw der ketters zou overgeleverd worden. Hy oordeelde immers dat men in dezelfde geene trouw moest hebben, ofschoon zy hunnen eed deden; daer hy verzekerd was dat die, welke de aen God gegevene trouw geschonden hadden, dezelve aen de menschen gegeven niet ongehinderd zouden bewaren. Daerom was hy zelf niet min neerstiglyk bezig met de versterking en vermaking, en vermaende de medegezellen tot hetzelfde werk; hy praemde hun daertoe zelfs wanneer den besoldigten krygsman den moed had verloren, en den dienst van verdediging weygerde.

Ondertusschen, gelyk den vyand niets van den iever voor de bestorming verminderde, en hierom het gevaer voor de belegerden byna op iederen oogenblik aengroeyde; en gelyk daer en boven de gemoederen der onervarenen zeer verschrikt wierden door de overgroote donders en bliksems van het grof geschut, welke zoo dapper en aenhoudend waren, dat het kasteel zelf scheen van in den grond te daveren, en als in het midden der vlammen geheel te branden; zoo kon de dapperheyd van weynige niet beletten, dat den raed van overgeving plaets had; het gedurig geroep der andere menschen van beyde geslacht, die smeekten dat er door de overgave eenigzins voor de veyligheyd van alle in het gemeen zoude gezorgd worden, had immers de overhand. Ofschoon den Bevelhebber aen dezelve niet zonder schyn van hardnekkigheyd wederstond, liet hy evenwel tot het uysterste zynen geest bevechten.

Het behaegde dan een gesprek met den vyand te vragen. Aen denzelven wierd eerst de overgave van het kasteelaangeboden, op voorwaarde dat zy hun leven en hunne goederen ongeschonden mogten behouden. Maer de Geuzen wilden dit niet toestaan, en eyschten zoo met het leven, als met al de goederen der belegerden volgens hunne beliefte te handelen. Dan groeyde den moed der belegerden wederom aen door het gevaer; zy oordeelden dat het zekerder, en te gelyk heerlyker was voor hunne veyligheyd met de hand te vechten, en zy losten wederom al de koperen kanonnen af op den vyand. Het gebeurde alsdan dat zekeren korporael, dapperen mensch het kasteel willende indringen, aen het voorhoofd door eenen yzeren bal gekwetst wierd en door deze wondo seffens dood viel.

Gelyk dan de Geuzen zagen dat, vermits het kasteel met geweld moest ingenomen worden, dezen zegepraël hun veel bloed zou kosten, en dat zy vaststelden van de hulpbenden welke alle uer verwacht wierden, teenemael te voorkomen; gebruykten zy eenen zachteren raed, en slooten met de belegerden de overgave van het kasteel, op voorwaarde dat zy hun het leven zouden laten. Marinus, kapiteyn der Geuzen, zwoer met klare en uytdrukkelyke woorden :
• Dat het leven van al degene, die in het kasteel waren, zoo van de geestelyken, als van de wereldlyken (niemand uytgenomen) zou ongeschonden bewaerd worden; en dat hy al dezelve vry uyt het kasteel zou zenden. • Hy was voor het overige reeds overeengekomen dat

al de goederen, welke in het kasteel waren, aen den overwinnaer tot buyt moesten overgelaten worden. Het kasteel wierd dan overgegeven den 27 Junius, een weynig na den middernacht.

VIII HOOFDSTUK.

De Minderbroeders trekken wederom hun kloosterkleed aen, spreken aen malkander hunne biecht, en ontvangen de heylige Communie om versterkt te syn tegen de mishandelingen der Gauzen.

TERWYL het gesprek nog duerde, zag den Gardiaen der Minderbroeders dat het kasteel op het punt was van aen den vyand overgeleverd te worden, en hy trok wederom zyn kloosterkleed aen. Op zyne vermaning deden de andere broeders ook hetzelfde; want vele hadden hunne kloosterkleding afgeleyd, om niet te schynen door cene merkweerdige kleding, welke by de ketters niet alleen verfoeyelyk, maer ook zeer hatelyk was, het gevaer uyt eygen wil op zich te trekken; en om vooral, wanneer zy bezig waren met het kasteel op verscheydene wyzen te verdedigen, door den vyand niet gekend, en met voordacht geschoten te worden; maer om zonder onderscheyd in een gelyk gevaer met de andere verdedigers te zyn. Het is immers door niet eene wet, of constitutie verboden de kleding te veranderen, als eene regtmatige noodzakelykheyd zulks vereyscht. Ook ontbraken hun geene voorbeelden hunner daed, zelfs geene, welke in hun order niet waren voorgevallen. Want ten tyde van den heyligen Frau-

ciscus hadden vyf martelaren van zyn order, om by de Sarracenen het christen Geloof te gaen verkondigen, en aldaer des te gemakkelijker te kounen geraken, wereldlyke kleederen aengedaen, en hunne kloosterkleeding voor eenigen tyd verborgen. Deze wierden in het jaer 1220 door dat volk gedood; en men zegt dat den heyligen Franciscus, korts daerna derzelve marteldood vernomen hebbende, met blydschap uytriep: « Nu mag ik waerlyk zeggen dat ik vyf broeders heb. »

Gelyk den vyand alsdan op het punt was van in het kasteel te treden en als den magtigste gemakkelijker eenieder kon vasthouden en herkennen; meenden de kloosterlingen niet langer hunne kloosterkleeding te mogen verbergen, daer zy ook dachten aenstonds voor het catholyk Geloof te zullen moeten stryden. Nadat zy hunne kleeding wedergenomen hadden, en in de afwachting van den vyand waren, biechten zy, volgens de gewoonte der christenen, aen malkander hunne zonden, om aldus door de ontvangene verzoening over hunne gebreken, zelfs de kleynste, gezuyverd te worden, en daer door met eenen sterkeren moed de vrede beschimpingen der ketters te konnen verdragen. Deze daed wierd door eenige wereldlyken ook godvruchtiglyk nagevolgd; en den Pastoor Nicolaus maakte dezelve, door de heylige Communie, deelachtig van het heylig Lichaem van Christus, hetwelk hy door eene godvruchtige bezorgdheyd uyt de stad in het kasteel had gebracht, ten eynde hetzelve door de ketters, vol-

gens hunne goddelooze gewoonte, niet zoude bespot en onteerd worden. Eyndelyk byna al degene, die in het kasteel waren, bereydden zich zoodanig, als of zy terstond hadden moeten sterven, omdat zy de trouw der vyanden met regt voor verdacht hielden.

De Geuzen dan reeds staende om in te gaen, beloofden nog eens op de heyligste wyze, dat zy het gezworen verbond zouden onderhouden. Derzelver kapiteyn Marinus bood aen den ingang der poort de regter hand aen Hesselius Estius, eenen dergene, welke van binnen aen de poort stonden, en sprak andermael deze woorden uyt: « Vreest niet, hetgeen ik beloofd » heb, beloof ik nu ook, en ik bevestig myne » trouw met eed, dat ik jegens alle, die in het » kasteel zyn, van de minste tot de meeste, zoo » wel de geestelyken als wereldlyken, al de » voorwaerden zal onderhouden. Er is alleen » noodzakelyk dat gy daer nog een weynig » blyft staen. » Na dit gezeyd te hebben, ging hy met de zyne binnen, en zond al degene, die in het kasteel waren, naer de verhevenste opene plaets; deze plaets was in het midden van het kasteel in de opene lucht en vierkant.

De krygsmannen alsdan ook met geweld daer ingetreden zynde, vielen als grypende dieren op de gevangenen, om eenieders kleederen en beurzen te onderzoeken, of dezelve misschien eenig geld by zich hadden gehouden, om al hetzelfde mede te nemen. Onder deze krygsmannen waren er vele, die voor gekwetste goddelyke, of koninglyke majesteyt in ballingschap gezon-

den, of er van zelfs uyt vrees ingegaen waren. De geestelyken, en vooral de Minderbroeders ondervonden reeds van in het begin hunner gevangenneming, dat dit slach van volk zeer moeyelyk op hun was; want zy wierden door hetzelfde op eene zeer onbermhertige en onweerdige wyze getrokken en gepraeind, en zeer naeuwkeurig onderzocht of zy geen geld bezaten. De woedende krygslieden zochten geld by menschen, die volgens hun order zoo arm waren, dat zy zelfs geen geld handelden; maer zy konden door geweld niet ontnemen hetgeen dezelve niet hadden. Zy mishandelden vooral den Ondergardiaen Hieronymus, deftigen en eerbiedweerdigen ouderling (misschien om dat zy hem voor den Gardiaen aanzagen); zy greepen hem by het hert, handelden en praemden hem met geweld om hem geld af te persen, hetwelk hy armen christen niet had.

Korts daerna wierden al de gevangenen in de keuken gestuwd, en van daer wederom in eene groote en wyde zael gedreven. Als Marinus daer inging, en (om zich als overwinnaer en vreezelyk aen de gevangenen te toonen) zynen blooten degen met de regterhand opgeheven hield, ging zekeren burger van Gorcum, die met de krygsmannen het kasteel was binnen getreden, hem voor met eene brandende waskeers (dewyl het nog nacht was) en zeyde: « Op deze wyze, gelyk ik nu voor Mynheer den kapiteyn ga, ben ik onlangs met deze zelfde fakkel in de processie voor het Allerheyligste Sacrament gegaen, en hierom heb ik nu den

» vierden dit kasteel durven binnen treden.» Daer over beroemde hy zich in het openbaer by zyne gevangene burgers met niet mindere goddeloosheyd, dan onbeschaemdheyd; en dus gaf hy openlyk of zyne verfoeyelyke schynheyligheyd, of zyne uytstokende ligtheyd van geest te kennen, daer hy zich in eene zoo gewigtige en ernstige zaek, op eenen zoo korten tyd na Heyligsacramentsdag, zoo verschillig en zoo tegenstrydig aen zich zelven toonde. Doch hetgeen hy te kennen gaf door woorden, verklaerden alsdan vele andere door werken, en met de daed, aengezien zy met eene zoo groote gemakkelykheyd, of eerder ligtveerdigheyd welke van niemand genoegzaam kan bewonderd worden, eenen Godsdienst zoo verschillend aen dien, welken zy hadden beleden, aennamen, of ook, gelyk zy zeyden, met opene armen omhelsden.

IX HOOFDSTUK.

De namen der gevangenen worden opgeschreven; twee der gevangenen worden opgehangen; en den Bevelhebber wordt in een byzonder gevangenis gesteld.

In de gemelde zaal wierden de namen van al de gevangenen opgeschreven, en derzelver lyst wierd behandigd aen de burgers, die voor van de byzonderste van den valschen, of twyfelachtigen godsdienst aenzien wierden. Want in de naburige kamer, waren met verscheyde andere burgers uyt de stad gekomen twee by-

zondere raedsheeren, die zoo wel aen den nieuwen godsdienst, als aen den opstand der Geuzen niet weynig aengekleefd waren.

Ofschoon de gevangenen alsdan de reden dezer naemopneming niet kenden, hadden zy evenwel een groot achterdenken, dat hunne namen verzocht wierden om ze aen de nieuwelingen, aen wie zy onbekend waren, te behandigen; ten eynde daer door zouden bekend gemaakt worden die, welke de aanhangers der geusche party eens door woorden, of werken sterk hadden benadeeligd. De zaek zelve bevestigde dit achterdenken. Aenstonds werd uyt het getal der gevangenen by naem uytgeroepen zekeren uytmuntend catholyken man Theodorus Bommer, met zynen zoon, aen wien de overgave geenszins had behaegd, om dat hy de gemoederen der ketters zeer wel kende, en hierom derzelve trouw met reden voor verdacht hield.

De geusche burgers waren op dezen man meer dan op de andere verbitterd, of omdat zy ondervonden hadden, dat hy dikwils hun, en hunne poogingen had wederstaen; of vooral omdat zy wisten dat het hy was, die dags te vooren tot de Geuzen, welke in de rivier voor het kastoel en de stad hooverdiglyk ~~werden~~, met luyder stemme had geroepen: dat zy plundersaers van kerken, en dieven van gewyde kelken waren. En niet zonder reden: want in dien oogenblik verklaerden zy door de daed zelve, dat zy zulkdanige begroetingen verdienden, terwyl dat zy de gewyde kelken met onzuyvere

handen uyt de schepen om hoog heften, en in het openbaer toonden; en dat zy, gelyk eertyds Balthazar, koning van Babyloniën met de gewyde vaten van den tempel van Jerusalem deed, dezelve voor de oogen van eenieder door eene verfoeyelyke heyligschending misbruykten, met er op eene goddelooze wyze uyt te drinken; en dat zy daer by den gewyden standaerd, welken in de kerkelyke processien gemeenelyk wierd voorgedragen, aen het opperste van den mast uyt spot hadden gehangen. Doch, gelyk zy zulke dingen in het openbaer deden, wilden zy evenwel niet hooren hetgeen zy waren, en hetgeen zy door allerklaerblykelykste daden toonden te zyn; ja zy namen het zeer kwalyk, dat zy by die ware namen genoemd wierden. Korts daerna hingen zy den gemelden catholyken man, die in eene byzondere gevangenis gesteken was, te zamen met eenen anderen catholyken burger, in het midden van de merkt der stad, op, tegen de trouw aen al de gevangenen meermalen gegeven, en gezworen. Van derzelver onregtvaardige straf zal ik verder meer zeggen.

Van tyd tot tyd gingen vele kettersche burgers van die, welke reeds lang de catholyken met bitteren haet vervolgd hadden, by degene die in de zael gevangen gesteld waren, zy beschimpten dertelyk en vyandelyk de overwonnenen, en voegden by hun verwytt bedreygingen. Als de eene zich door dit zoo schoon schouwspel, gelyk het hun scheen, genoegzaam verlustigd hadden, vertrokken zy; en aenstonds volgden er andere op, om zich gelykelyk te ver-

lustigen. Voorders spuwden zy hun vergif van schelding op de aen God toegewyde mannen, namelyk op de priesters en kloosterlingen.

Ondertusschen wierd den Bevelhebber van het kasteel, eenen der gevangenen, van sommigen ondervraegd, waerom hy met eene zoo groote hardnekkigheyd van geest het kasteel had willen verdedigen en bewaren, en hy antwoordde: « Ik heb dit gedaen om de trouw, » door welke ik aen den koning met eed verbonden was, ongeschonden te bewaren. » Andermael ondervraegd zynde, waerom hy die bende priesters en kloosterlingen by zich in het kasteel had ontvangen, gaf hy voor antwoord: « Deze zyn myne goede vrienden, welke by my » gevlugt waren om het leven te behouden; » voorgoede vrienden, die in gevaer zyn, moet » men geenszins de poorten sluyten. » Voor de derde mael gevraegd zynde, waerom hy hunne broeders Joannes van Maseyck, en Bernardus de Naeyer ter dood had gebragt, antwoordde hy: « Ik heb dit gedaen door het openbaer regt, » en ik moest krachtens myne bediening aldus » handelen, aengezien ik door den koning tot » uytvoerder van het regt op die plaets was » aengesteld. » Hy had dan die twee, volgens het vonnis van den koninglyken raed, door het zweerd doen onthoofden, omdat zy in hun huys de kettersche predikers hadden begunstigd. Alsdan knelden en belaedden de lyfwachters hem hard met boeyen, en leydden hem terstond naer de gevangenis. Zyne echtgenootte wierd zelfs niet toegelaten van by hem te gaen, of-

schoon hy reeds door zoo vele moeyelykheden ziek was, en haren troost en zorgen zeer noodig had.

Dien man inderdaed onderhield vooral naeuwkeuriglyk den catholyken Godsdienst, en hy beminde de geestelyken; zoo dat den oversten der Geuzen daerna van hem aen iemand sprekende, zulk eene getuygenis gaf, en zeyde: « Dien man is zoo uytmuntend en innerlyk past, dat byaldien zyn hert opengesneden » wierd, in hetzelfde niets dan offeraers en » kloosterlingen zou gevonden worden. » Daerin week de echtgenoot geenszins aen den man, want zy was eene zeer godvruchtige vrouw, en moeder van eenige nonnen.

X HOOFDSTUK.

De Geuzen braken om stryd scheldwoorden uyt tegen de gevangenen, namelyk tegen de priesters en kloosterlingen; en beroemen sich over de hulp van God en over hunne dapperheyd. — De gevangenen swygen stil.

Het is onzegglyk wat al scheldwoorden, en wat al vrede en ysselyke bedreyingen die ondegende, en ontaerde menschen om stryd, en zonder ophouden uytbraekten tegen de ongelukkige gevangenen, welke op derzelver trouw steunende, zich hadden overgegeven; en vooral tegen de priesters en kloosterlingen. « Indien, » zeyden zy, wy in uwe magt waren, zekerlyk » zou er in uw gedacht niet een slach van pynen » vreed en bitter genoeg zyn om ons te kwellen,

» en ter dood te brengen. Ongetwyfeld zoudt
 » gy ons levende in het vuer werpen om ver-
 » brand te worden. Peyst nu ook wederzyds
 » welke pynen gy zult onderstaen; want het
 » is nu uwen keer. Ziet, gy bemerkt en onder-
 » vindt de openbare vraek van God tegen u;
 » want indien Hy met ons niet was, en voor
 » ons niet handelde, hoe zou het konnen ge-
 » schieden dat wy, met een zoo kleyn getal,
 » een zoo sterk kasteel zouden innemen? Ziet
 » hoe eenen van de onze duyzend van de uwe
 » overmeestert en op de vlugt jaegt. Het is
 » omdat gy van God den Heer zyt afgeweken;
 » daerom zyt gy door Hem in onze handen ge-
 » leverd. Brengen acht of tien van de onze niet
 » geheele steden onder hunne magt? Nu leert
 » de ondervinding u genoegzaam, dat de gram-
 » schap Gods, en de schrikkelyke bedreygin-
 » gen in het heylig Schrift voorzeyd, in u vol-
 » trokken worden, om dat gy zyne wet niet
 » hebt willen onderhouden. Nu is het dan tyd
 » dat gy de verdiende straffen draegt. »

Aldus beschimpten die schelmen op eene
 vrede, en te zamen goddelooze wyze, de on-
 gelukkigen, zonder te denken dat zy als de
 geesels Gods en de roeden van de gramschap
 des Heeren waren; welke Hy voor eenigen tyd
 gebruykt om de zonden van zyn volk te kasty-
 den, en om ze eyndelyk te werpen in het vuer,
 hetwelk voor den duyvel en deszelfs engelen
 bereyd is. Wat geven zy evenwél door zulkda-
 nige woorden anders te kennen, dan dat de
 eatholyken het volk zyn van God, die, even

als eertyds de Israëlitén, door deszelfs vaderlyke geesels verbeterd, eyndelyk het beloofd erfdeel zullen bekomen; maer dat zy van den anderen kant behooren tot het getal dergene, die geene hoop hebben op het hemelryk, en uyt het vaderlyk erfdeel gesloten zyn; welke de goddelyke regtveerdigheyd in dezen tyd verwaerloost, om ze in de eeuwigheyd des te strenger te straffen, of ook om ze door de ongelukken van dit leven overladen, maer onverbeterd te zenden naer de pynen der hel die nimmer zullen eyndigen.

Dusdanige waren eertyds de Egyptenaren, de Assyriërs, en de Chaldeërs, door welke God somtyds zyn volk wilde kastyden. Dusdanig was ook dien Antiochus, aen wien de allerkloekmoedigste Martelaren, die door hem met uytgezochte straffen gepynigt wierden, in het midden hunner pynen, door den goddelyken geest opgewekt, zeyden : « Dat hy na eene tydelyke » kastyding van het joodsche volk, welke God » door deszelfs onmenschelyke vreedheyd, » bermhertiglyk en regtveerdiglyk uytoefende, » aenstonds voor het vreezelyk en onverdragelyk oordeel Gods zou moeten verschynen. » Dusdanige waren de Gotthen, de Hunnen, de Vandalen, de Lombardiërs die, na de eerste vervolgers van het christen Geloof, de kerk door de toelating Gods in latere eeuwen verwoest hebben. Dusdanig is eyndelyk den duyvel zelf met zyne engelen die, na te eyndigen de uytverkorenen van God op veelvuldige wyzen te bekoren, zal geworpen worden in het

eeuwig vuer, hetwelk voor hem en zyne engelen bereyd is.

Ofschoon de Geuzen zich op hunne wonderlyke dapperheyd en hemelsche hulp roemden, is dit nogtans zeer belagchelyk. Zy namen immers de steden niet in door het geweld, om daer door hunne sterkte te doen uytstynen, maer zy wierden alom van hunne vrienden, en van de voorstaenders hunner party, ik wil zeggen van de ketters en Geuzen, wier groot getal overal was aengegroeyd, in de steden geroepen als de poorten openstonden, en dat niemand tegenstand bood. Indien dit steden overweldigen en dapperlyk handelen is, zekerlyk zullen wy hun onder het getal der dappere mannen stellen.

Terwyl dan, gelyk ik reeds gezeyd heb, sommige der Geuzen met de ellenden der gevangenen spotteden, verzochten andere, die niet zachter waren uyt schynheyligheyd die eerste, dat zy zoo zeer de overwonnenen niet zouden lastig vallen; dat dezelve ook misschien hun gevoelen en hunne party zullen aennemen. Alsdan vertoonden die bespotters een zacht gelaet en zeyden : « O indien zy dit doen, wy » zullen ze al met eere vervullen. Den eenen » zullen wy in deze stad openbaren prediker » maken; andere en andere zullen wy in andere » plaetsen in dezelfde bediening stellen, of tot » andere ambten en weerdigheden verheffen. » Gedurende deze bespottingen der ketters sprak niemand der gevangenen een woord; maer naer het voorbeeld van dat onbevlekt Lam,

hetwelk, als het naer het kruys geleyd wierd om aen hetzelfde geslagtofferd te worden, zynen mond niet open deed, zweegen zy alle stil, alsof zy ook aenstonds naer den slagbank moesten geleyd worden.

Onder deze scheen uyt de vergadering der Minderbroeders, die by malkander zaten. Den Gardiaen Nicolaus Pieck was, even als eene hen, die hare kiekskens beschermt, aen het hoofd-derzelve, en hy begon den eersten van alle den stryd van lyden. Onder de gewyde zaken die in het kasteel gedragen waren, was een beeldeken, met hetwelk men gewoon was den kus van vrede te geven. Eenen krygsman nam hetzelfde, perste het met onbeschoftheyd en groot geweld op het aengezigt en den mond van den eerwaardigen Pater, en bespote hem. Maer hy door dezes stoutheyd van dien krygsman geenszins beroerd, behield een gerust gelaet, hetwelk meer geleek aen eenen die zich verheugt, dan die bedroefd is. En daer hy gesteld was tusschen zoo vrede bedreygingen, verschrikkingen en versmadingen van dit woest volk, gaf hy niet het minste teeken van een verslagen gemoed.

Wilhadus, en Nicasius, beyde Minderbroeders, behielden eene gelyke gerustheyd van gemoed. Wilhadus was eertyds door de ketters uyt Deenmarken zyn vaderland gejaegd; hy had zich in de Nederlanden als eene schuyk-plaets begeven, en was van eenen zeer hoogen ouderdom. Deze twee mannen zaten gedurende al den tyd, op welken de Geuzen hunne ver-

werde en vreezelyke stemmen in de ooren der gevangenen deden klinken, zoo stil en gerust, alsof zy in een gedurig gastmael, of zoet gespel waren, en hielden zich maer alleen bezig met hunne gestelde gebeden en overdenkingen te doen, hetgeen zy anderszins zeer dikwils gewoon waren. Zoo dat in hun de waerheyd dezer spreuk van Salomon klaerblykelyk uyt-scheen : *Het zal den regtveerdigen niet bedroeven al wat er hem overkomt* (1).

XI HOOFDSTUK.

De gevangenen worden door een valsch gerucht de vrees aangejaegd. — Hoe den Gardiaen en de twee Pastoors sich gedragen na dit gerucht vernomen te hebben.

In dien tyd wierden eenige Geuzen stillekens, en met ingetogenheyd van de gevangenen vermaend wegens hunnen eed, door welken zy aen dezelve zoo heyliglyk het leven hadden toegestaen; en zy antwoordden : « In- » dien wy u het leven alleen toegestaen hebben, wy zullen u dan van uwe kleederen » berooven, en u hiergelyk Adam geheel naekt » uytjagen. » Daer de eene alzo en de andere anders spraken; en daer een ieder als uyt gezag sprak, en zyne spreuk het gewigt eener stem scheen te hebben, stond de zaak der gevangenen onzeker. Er verscheen wel een weynig hoop, maer er werd zeer veel schrik en vrees aen de ongelukkigen ingeboezemd. De

(1) Prov. 12, v. 21.

vrees vermeerderde door een kleyn, hoewel valsch gerucht, hetwelk uyt den mond van eenen Geus voortkwam. Dezen verzekerde immers in het geheym en ernstiglyk aen eenen der gevangenen, die zich een weynig van zyne medegezellen had verwyderd, en de treurigheid van zyn gelaet ontveynsde, als of hy van het getal der gevangenen niet was, dat het reeds was vastgesteld, dat al de kloosterlingen en offeraers zoo haest mogelyk zouden gedood worden; dat ten dien eynde eenen bode spoedig naer Dordrecht gezonden was om van daer eenen beul te halen; dat de overige naer Briel by den Graef moesten gezonden worden, ten eynde dien volgens zyne belieste over dezelve zoude beschikken. Dengenen die dit had gehoord, maekte het kenbaer eerst aen den Gardiaen, en dan aen de twee pastoors.

Den Gardiaen dit hoorende en meenende dat het waer was, gaf evenwel noch woord, noch teeken van een ontsteld gemoed te kennen; maer hy behield zyne gewoonelyke standvastigheid van gelaet; alleenelyk hield hy zyne oogen naer den grond geslagen, en keerde dus zyn gezigt af van degene, die rondom hem mor den en schimpten, en daer door een onaengenaem en ernstigschouwspel aen de gevangenen opleverden. In deze gerustheyd van gelaet en van gemoed scheen hy alleenelyk de hemelsche dingen te bespiegelen, met God te spreken, zich en de zyne aen deszelfs voorzienigheid over te geven, en eyndelyk de marteldood stilzwygend te overdenken.

Den pastoor Leonardus deed ook zonder de minste gelaetsverandering zyne gewoonelyke sterkte en kloekheyd van een mannelyk gemoed uytstychen; maer ook hy verloor niet teenemael de hoop van verlost te worden, om dat hy dikwils vele menschlievendheyd had gebruykt jegens de ketters, welke hy eerst uyt de dwaling tot het catholyk Geloof had wedergeroepen, en daarna als eenen teederhertigen herder dezelve door zyne tusschenkomst van de mishandelingen, en van de doodstraf had verlost.

Onder deze was zekeren Anabaptist, die veertig jaren te vooren door het onheylig doopsel zynen gezindheyd herdoopt was geweest, en om deze reden was hy in de boeyen gehouden geweest, en eens in gevaer van ter dood veroordeeld te worden; dewyl er door de wetten der catholyke prinszen zulk een straf voor de menschen van die gezindheyd was vastgesteld. Doch door het toedoen en de teedere zorgvuldigheyd van zynen allerbesten herder, was hy van het doodsgevaer verlost, hy had vergiffenis zynen misdaed bekomen, en was vry weggezonden. Dezen was, gelyk vele andere, het kasteel, na deszelfs overgave, binnen getreden, en liep naer de gevangenen, als naer een openbaer schouwspel. Zoo haest als hy Leonardus onder de gevangenen zag, ging hy by hem, als of hy medelyden had met deszelfs lot. Leonardus sprak ook met hem zoo veel als de plaets en de gelegenheyd het toelieten, en scheen eenen wederzydschen dienst te verzoeken, om het

tegenwoordig gevaer te ontsnappen; hetgeen hem zekerlyk geenszins tot onvolmaektheyd moet gerekend worden, aengezien, het de pligt is van eenen voorzigtigen man zich niet stoutelyk aan de gevaren bloot te stellen, en den mensche-lyken bystand niet te verwaerloozen, met welken de gevaren kunnen ontkomen worden. Dit wordt getoond door meer dan een voorbeeld van den heyligen Paulus, leeraer der volkeren, die om het geweld der vyanden te ontsnappen, en zich voor de kerk te bewaren, nu vlugtende in eene mande langs eenen muur wierd neder-gelaten (1), dan uytriep dat hy roomschen burger was (2), dan beleed pharizeër te zyn (3), dan zich op Cesar heriep (4).

Overigens dien burger, van wien ik gesproken heb, het zy hy in zyne voorige dwaling was hervallen, gelyk dit slach van menschen gene-gen is om tot de uythbraking weder te keeren, het zy hy niet opregtelyk tot het catholyk Geloof was bekeerd, maer dit slechts voor den tyd en de gelegenheyd had geveynsd, achte weynig de bekomene weldaet, en deed hem geen het minste voordeel; zelfs gaf hy zich de moeyte niet om hem voordeelig te zyn.

Den anderen pastoor Nicolaus Poppel scheen door zyn bleek en nedergeslagen aengezigt een zeer ontsteld gemoed te vertoonen. Dit kon toe-geeygend worden aan de vrees, waervan hy meer dan de andere reden had, aengezien hy

(1) Act. 9. v. 25. (2) Ibid. 22. v. 25. (3) Ibid. 23. v. 6. (4) Ibid. 25. v. 11.

vele ondeugenden kende, die hem kwaed wilden, om dat hy gewoon was in de openbare predikingen met eene groote vryheyd en gelyke hevigheyd de ondeugden der menschen te berispen, en byzonderlyk tegen de secten en sectarissen uyt te vallen. Dit zoo zynde, men moet zekerlyk hem dit niet ten kwade duyden, wanneer zulk eene vrees zoo natuerlyk is, dat het in 's menschen magt niet is dezelve teenemael van zich te verdryven, ofschoon hy het bestier der rede allersterkst ter hulp roept. Daerom heeft Christus, het hoofd en den Heer van al de martelaren, iets zulks willens aengenomen, om degene, welke zulks ondanks overkomt, door zyn voorbeeld te vertroosten en te versterken. Niettemin oordeel ik meer en meer van Poppel, dat hem is overgekomen hetgeen gemeenelyk geschiedt aan de sterke mannen, die na de grootheyd van het gevaer met de rede overwogen te hebben, al haperende en vreezende den stryd beginnen; maer die in de zamenkomst en in het gevecht zich dapper toonen, hetwelk de vermetene en dwaze stoutmoedigen geenszins gewoon zyn te doen. Dus was deze beving van Poppel, die door de verslagenheyd van gelaet wierd aengetoond, (volgens myn gevoelen) niet anders, dan eene voorzigtige overdenking van den aenstaenden stryd, door welke hy van den eenen kant de flauwheyd zyner krachten overwegende, en van den anderen kant op den bystand der goddelyke versterking hopende en dezelve afsmeekende, zich met voorzorgen omzigtigheyd tot den martelstryd bereyde.

Hoe verre de lafhertigheyd en flaeuwheyd van geest van dezen man verwyderd waren, bleek voor eerst hier uyt : dat hy, een weynig te vooren van eenen ondervraegd zynde, of het in deze tegenwoordige zack toegelaten was aen den prins van Oraniën te zweeren, enkelyk antwoordde : » Dat dit niet kon geschieden zonder » pligtig te zyn aen doodzonde. » Maer zyne kloekmoedigheyd heeft zich ook daerna nog veel meer vertoond, door de alleropenbaerste belydenis van het catholyk Geloof in het bywezen der razende vyanden, die hem met eene aenstaende dood bedreygden. Van deze belydenis zal ik in het vervolg spreken.

XII HOOFDSTUK.

Vele dergene die de ellenden der gevangenen aenschouwen, vreezen voor zich zelve, en trekken hun eygen welzyn voor. Uytmuntende schynheyligheyd van eenen ouderling. — Dergene, die de vryheyd najagen, onderwerpen zich aen de slaverny.

Het is geen wonder dat de gevangenen, die hun eygen gevaer voor hunne oogen zagen, scheenen te beven, en bleek te worden; aengezien er onder degene, welke derzelver ellenden aenschouwden, vele te zien waren, die door hun koleur en de houding van hun ge-laet, hetwelk niet blyder was, ik wil zeggen die door de droefgeestigheyd aengedaen, een

klaer bewys gaven dat zy, of uyt menschelyk medelyden zich over het tegenwoordig lot hunner burgers verontweerdigden; of voor zich zelve ook een zulkdanig lot van de trouwloosheid der vyanden vreesden, en zagen dat het zekerlyk te vreezen was; of misschien ook door de bekentenis hunner daed gekweld wierden, dewyl zy met zoo vreedde krygsmannen zoo vermetelyk in de stad te ontvangen, zoo vele onpligtige burgers, ja allerbeste mannen in het uyterste gevaer des levens hadden gebragt.

Ik spreek hier niet van degene, welke uyt genegenheid voor de oproerige party al de catholyken haetten; want deze, gelyk zy zich over den uytval hunner zaken grootelyks verheugden, alzoo (hetgeen ik te vooren gezeyd heb) beschimpten zy de gevangenen op eene allerbrooddronkenste wyze. Maer ik spreek van die, welke, het zy dat zy een slecht of goed gevoelen hadden van den Godsdienst, den zelve nogtans zoo onderhielden dat zy vooral hunnen staet, hun byzonder voordeel en gemak voortrokken, en ondertusschen voor het uytwendige eene groote menschlievendheid jegens alle menschen betoonden.

Onder deze was zekeren ouderling (wiens naem ik verzwyg om niet te schynen den persoon aen te randen), raedsheer en in achting, maer wiens ligtheid van geest door de verandering van Godsdienst, en door de overmatige zorg van aen alle te behagen, meer dan eens was bekend gemaekt. Want in den eersten opstand der Geuzen, die geschied was in het

jaer 1566, was hy de woensdagen eenen gewoonlyken aenhoorder, en by de voornaemste te zien in de kettersche predikingen, die gedaen wierden in een zeker huys buyten de vesten der stad, hetwelk ten dien eynde door het gezag van den prins van Oraniën op de wyze eener schuer met haest was gebouwd. Want binnen de stad kon geene plaets voor die predikingen bekomen worden, ofschoon den prins van Oraniën groote poogingen deed voor de Geuzen; om dat de catholyke burgers met beyde de pastoors zich er dapperlyk tegen stelden. Denzelfden ouderling nogtans, als of er tusschen de godsdiensten geen verschil ware, of wel, als of hy aenstonds in eenen anderen mensch was veranderd, was den volgenden dag, dat is : iederen donderdag al vroeg in de kerk der catholyken te zien onder de voornaemste, en zat op eenen der heerlykste zitbanken; hy was met eenen zonderlingen schyn van godvruchtigheyd tegenwoordig in de misse, welke dien dag, volgens de gewoonte der kerk, ter eere van het allerbeyligste Sacrament plegtiglyk gedaen wierd. Hy ontstak zelf zeer gediensdiglyk de keersen, welke daer volgens de gewoonte in menigte ontsteken wierden. Eyndelyk hy deed alles wat eenen waren catholyken mensch zou doen. Gelyk hy voor zeer ryk aenzien wierd, en dikwils burgemeester was geweest (welke twee zaken hem een uytmuntend gezag by het kleyn volk hadden verschaft), trok hy gemakkelyk alle de oogen en gemoe-deren tot zich, het zy hy in de catholyke kerk de goddelyke diensten bywoonde, het zy hy zich in

de ongodsdienstige vergaderingen der ketters vermengde.

Dit scheen aen sommige tot den hoogsten lof der voorzigtigheyd te behooren, als zy in de tweedragt, welke ter oorzaak van den Godsdienst aengroeyde, geene van beyde de partyen zoosterk aennamen, dat zy in hun hoofd staken van zich aen deze, welke zy voor waer oordeelden, geheel over te geven, of voor dezelve eenige moeyelykheyd te verdragen; maer dat zy volgens de verandering van tyden, en van menschen, van tyd tot tyd met te veynzen eene andere en andere gedaente aennamen; dat zy met alle de vriendschap onderhielden; of zekerlyk scheenen te onderhouden; dat zy aen alle beleefdheyd betoonden; en eyndelyk dat zy hunne gunst en hunnen bystand aen alle beloofden, oordeelende dat zy op deze wyze (zoo als zy wilden schynen) allerbest voor de openbare rust zorgden. Maer het was in der daed om hun eygen levensgemak, en hunne weerdigheyd allervoorzigtigst voor te staen en te versterken, dat zy de gunst van alle najaegden.

Doch zulke menschen worden niet zelden in hunne meening en hoop bedrogen: want terwyl zy niets opregtelyk verrigten, maer dat zy al hunne werken schikken om de toejuyching, en gunst der menschen te bekomen, gebeurt het zeer dikwils, dat den lauwerkrans wordt afgetrokken, en deze schynheyligheyd van zonden wordt ontdekt, welke in der daed noch lang kan verborgen blyven, noch de goedkeu-

ring van allen verstandigen mensch bekomen. Dan worden zy gemeenelyk aenzien voor schurken, bedriegers, weynig getrouw en enkele veynzers; en hierom zyn zy met reden aan alle hatelyk. De veynzery kan wel nu en dan eenigzins aan de menschen behagen, omdat zy maer de uytwendige dingen aenschouwen; maer God, die de inwendige gedachten kent en onderzoekt, kan in deze geveynsde voorzigtigheyd of wysheyd, die door sommige by eenen schynbaren naem staetkundig wordt genoemd, maer welke wy met den Apostel Jacobus beter *aerdsch, vleeschelyk, duyvelsch* (1) heeten, geen behagen vinden; *omdat God, volgens David, de beenderen heeft verspreyd dergens die aan de menschen behagen; zy zyn onder een gemengd geworden, omdat God hun heeft veracht* (2). Ook zegt den Apostel Paulus dat, *indien hy nog aan de menschen behaegde, hy den discipel van Christus niet zou zyn* (3). En nogtans schaemt dit staetkundig slach van menschen zich niet, zyne zoo gezeyde wysheyd te bevestigen door de getuygenis en het voorbeeld van denzelfden Apostel die zegt: dat hy *met de Joden als Jood..... met de zwakke zwak*, en eyndelyk *alles aan alle is geworden, om ze alle zalig te maken* (4). Als of deze daed van Paulus behoort tot de veynzery der dwaling, welke altoos verfoeyelyk is, en niet eerder tot de toevendheid en het medelyden jegens de dwa-

(1) Jac. 3. v. 15. (2) Ps. 52. v. 6. (3) Gal. 1. v. 10. (4) 1. Cor. 9. v. 20-22.

lende en zwakke, die in eenen meester der godsvrucht vooral lofwaardig is, wanneer hy, zonder de waarheyd te kort te doen, niets achterlaet van hetgene kan te wege brengen om de dwaling van den naesten te verbeteren, of deszelfs zwakheyd te versterken. Anders hoe zal hy volbrengen hetgeen hy zelf op eene andere plaats leert : Dat men zich van allen schyn van kwaed moet onthouden (1)? Of hoe zal hy met zich zelve overeenkomen, als hy op eene andere mael niet gedooft, dat Titus ter oorzaak der Joden besneden worde (2), en niet kan verdragen, dat Petrus in de zaak van Godsdienst eenige veynzery gebruyke, en hem er vryelyk over berispt (3)?

Dezen man dan, van wien ik heb begonnen te spreken, als of hy kennis had van de be-raedslagingen, welke wegens de gevangenen genoemen wierden, verkondigde het doodvonnis aan dezelve; en onder den schyn van met hun medelyden te hebben en ze te vertroosten, vermaende hy hun, dat zy het tegenwoordig geval met eenen gerusten en kloeken moed zouden verdragen, vermits er geene hoop was, dat het vastgesteld vonnis zou herroepen worden. Of dit inderdaed alsdan reeds besloten was, of dat hy door eenig misverstand meende dit aldus reeds besloten te zyn, weet ik niet. Dit is nogtans zeker : dat noch dien man, hoewel hy aenzien wierd voor zeer veel gezag te hebben, noch iemand der andere burgers, die dikwils

(1) 1. Cor. c. 8. (2) Gal. 2. v. 3. (3) Ibid. 2. v. 14.

aldaer kwamen, een woord durfden spreken ter verlossing der gevangenen; ofschoon vele derzelve uyt geheel hun hert de weyligheyd der gevangenen scheenen te begeeren. Zekerlyk waren zy geheel in hunne meening bedrogen, als zy ondervonden dat die, welke zy in de stad hadden ontvangen, en wiër aenkomst zy uyt geheel hun hert hadden begeerd, zulke deftige nieuwelingen, ja zulke harde heeren waren, dat zy nu den mond niet meer durfden open doen ten voordeele dergene, welker leven zy wisten door een zoo heylig en gezworen verbond gewaerborgd te zyn.

Aldus geschiedde het dat, met zulke gedrochten te ontvangen, alle gedaente van gemeenbest spoedig wierd omverre geworpen, en het gezag der burgers uytgedoofd, niet alleen der catholyken, maer ook dergene, welke van dat volk geheel verschillende zaken, te weten: de vryheyd, den vrede, en het oppergezag hadden verhoopt. Hoewel den Pastoor Leonardus hun dikwils genoeg in de openbare predikingen had voorzeyd dat hun deze dingen zouden hebben overgekomen, by aldien zy zich aen de trouw der Geuzen overgaven; doch dit was vruchteloos geweest, omdat hy had gesproken aen menschen, die reeds lang door tegenstrydige genegenheden en gevoelens waren ingenomen.

De catholyke burgers, wiër getal scheen kleyn te zyn (ik spreek van die welke in het kasteel niet gevlugt hadden, maer die in de stad gebleven waren), hielden zich voor het meesten-

deel uyt vrees verborgen; en ofschoon er hy gevalleenen of tweederzelve, op de vriendschap van eenige Geuzen steunende, in het kasteel, en daarna in de zael der gevangenen waren gedrongen, zy stonden daer bevreesd, en durfden niet een woord spreken om de zaek der onpligtigen te verdedigen. Deze waren zekerlyk niet geheel verschillig aen Petrus, die, in de zael van den opperpriester achter Jesus gegaen zynde, uyt vrees veynsde zynen Heer en Meester niet te kennen.

Alsdan wierd Leonardus doorzekerden medegevangenen vermaend, dat hy zich eens ten onrecht had beroemd, dat te Gorcum de catholyken zoo zeer de ketters in getal overtroffen, dat hy tegen iederen ketter tien catholyken kon stellen; en hy antwoordde: « waerlyk zy hebben my bedrogen. » Hy zeyde de waarheyd, want de schynheyligheyd van vele had den goeden man bedrogen.

XIII HOOFDSTUK.

Twee gevangenen worden verlost, en daarna wederom gevangen gesteld. — Den Gardiaen wordt met de syne, en twee reguliere kanoniken van de andere afgescheyden. Hy verwerpt den bystand ter syne verlossing aangeboden, en verzekert andermael syne broeders dat hy hun nimmer zal verlaten. — Den syndia van het klooster wordt aangesteld om de spysen der Geuzen te koken.

ONDERTUSSEN werden omtrent ten acht uren uyt het getal der gevangenen twee burgers met hunne vrouwen geroepen; den eenen was

Splinter, pensionnaris, en den anderen was deszelfs zoon, Joannes, licentiaet in de beyde regten. Splinter's schoondochter, die met eenen anderen van zyne zonen was getrouwd, had Marinus (die in haer huys geherbergd was geweest) met groot gekryt en vrouwelyk gejammer gesmeekt, en van hem de belofte hunner verlossing bekomen, of eerder afgeperst. Als deze vertrokken, bevolen de andere aen de zelve hunne zaek, maer te vergeefs; want terstond deed men dezelve by de gevangenen wederkeeren. Zy wierden hunne vryheyd belet, of zekerlyk uytgesteld, door den raed van eenige, die in eene afgezonderde plaets onder malkander twistten, wat er met de gevangenen zou gedaen worden, zoo als wy te vooren gezeyd hebben.

Daeruyt begonnen nogtans de gevangenen een weynig hoop van verlossing te hebben, omdat zy door dat voorbeeld verstonden, dat het gemoed van den Oversten kon bewogen worden. Ook oordeelden zy dat zy uyt geen ander inzicht daer gehouden wierden, dan om hun overig geld, indien zy er bygeval nog by zich hadden, afgenomen te worden, of (gelyk eenige zeyden) om eenig losgeld, hetwelk eerst moest geschat worden, te betalen, eer zy zouden mogen vertrekken.

Terwyl de gevangenen aldus in de onzekerheyd waren, wierd den Gardiaen der Minderbroeders uytgeroepen met al de zyne, en daer en boven nog eenen regulieren kanonik van het orden vanden heyligen Augustinus, als ook den Oversten der nonnen van het klooster van het-

zelfde orden. Deze zaak scheen aen sommige een goed teeken te zyn, meenende dat de kloosterlingen eerst uytgeroepen en vry weggezonden wierden, omdat er geen achterdenken meer was dat zy geld bezaten, en dat er geen geld voor de afkoop van hun hoofd te verhoppen was, daer het bleek dat dezelve zeer arm waren. Maer zy waren verre in hunne meening bedrogen; want dezelve wierden naer eene zekere plaets geleyd, om daer afgezonderd van de andere bewaerd te worden.

Toen deze daer in gingen, zagen zy er by geval eenige ladders geplaatst, en hadden alsdan geen ander achterdenken, dan dat zy terstond zouden opgehangen worden. Aldus werd de hoop, welke sommige vermetenlyk hadden opgevat, door de opkomende vrees spoediglyk uyt hunnen geest gerukt.

Terwyl zy in die plaets bewaerd wierden, ging by den Gardiaen zekeren burger van Gorcum, die aen hem bloedverwant was. Dezen gelyk hy ligtveerdig was in zeden, was ook zoo onstandvastig in den Godsdienst; hy had eertyds onder den catholyken koning gediend en dapperlyk zyn best gedaen om het kasteel van Lovestein, naby Gorcum gelegen, weder te bekomen, het welk de Geuzen te vooren door bedrog genomen hadden. Maer daerna was hy, ik weet niet uyt welk inzicht, naer Briel gegaen, als deze stad reeds onder de magt der Geuzen was, en er ontstond een vermoeden, dat hy by de Geuzen dienst had genomen. Om deze reden was hy korts daerna, toen hy by geval naer Gorcum

was wedergekeerd, door den Bevelhebber vastgehouden, gebonden en aldus gezonden geweest naer Rotterdam by den graef van Bossuyt (welken alsdan die stad met een spaensch garnizoen uyt den naem van den catholyken koning bezet hield); ten eynde dien door het koninglyk gezag, hetwelk hy over Holland had, wegens denzelven zoude beslissen. Ook was het doodsgеваer zeker, had den Gardiaen door de smee kingen der bloedverwanten opgewekt, en byzonderlyk door een teeder medelyden voor dien mensch gedreven, naer Rotterdam niet gegaen, en door zyne tusschenkomst by den graef deszelfs verlossing verkregen; hopende dat denzelven aldus tot een beter leven zoude wederkeeren, vermits de kwelling het verstand doet opengaen. Door deze daed bewees den Gardiaen zekerlyk welk eenen vurigen iever hy had om de ongelukkigen ter hulp te komen, als hy eenige hoop had van dezelve doorzynen bystand te kunnen helpen.

Dien man voor het overige, na van dit gevaer verlost te zyn, toonde geene verbetering van leven, en scheen ook in het vervolg den catholyken Godsdienst met het hert niet te volgen. Ja hy had zich korts daerna vereenigd met de Geuzen, als zynde de sterkste party, en had reeds by dezelve een zeker gezag bekomen. Doch hy had evenwel de zoo uytmunten de weldaet niet teenemael vergeten, en hy ging by den Gardiaen, zoo als ik reeds gezeyd hebt. Hy sprak hem vriendelyk aen, en bood hem zeer gediens tiglyk al zynen bystand om hem de verlossing

te verschaffen. Maer den Gardiaen, schoon er nog geene beproeving wegens den Godsdienst was voorgesteld, wilde geenszins verlost worden, indien al zyne broeders met hem te zamen niet vry weggezonden wierden.

Onder de broeders waren er twee (misschien die welke daerma uyt lafhertigheyd geenen moed genoeg hadden om de martelkroon te bekomen) die, ziende dat den Gardiaen buyten hun en al de andere zoo gemakkelyk kon verlost worden, als hy wilde, tot hem zeyden : « Vader zult gy ons aldus verlaten? Ook was er eenen die zeyde : « Gy hebt ons hier binnen » geleyd, en zult gy ons nu verlaten als wy in » het gewaer zyn? » Dit was aen den Gardiaen hard en bitter om hooren; want hy had niemand door zyn bevel of raed in het kasteel geleyd, maer hy had gelyk wy in het begin gezeyd hebben, dags voor dat den vyand in de stad ontvangen wierd, aen al de broeders oorlof gegeven van te gaen al waer zy wilden, en hoopten in veyligheyd te zyn. En gelyk het meeste deel uyt eygen wil en raed zich in het kasteel had begeven, en maer dry leekebroeders in het klooster gebleven waren, by welke hy ook liever zou gebleven zyn, om dat hy wel wist dat de wapens der verduldigheyd, eerder dan der bescherming met zyne professie overeen kwamen, wilde hy nogtans van de vergadering der broeders, welke het grootste getal uytmaekten, niet afwezig zyn; en dit was zyne eenige reden waerom hy in het kasteel was gegaen. Hy deed dan andermael aen al zyne broeders deze uyt-

drukkelyke belofte : « Broeders, meent niet
» dat ik u immer zal verlaten, of my immer al-
» leen zal laten verlossen; ja ik verbind my aen
» u, en beloof dat ik in alle beproeving by u tot
» den laetsten snik van myn leven zal blyven,
» en myne eygene verlossing nimmer zal aen-
» nemen, tot dat ik u alle te zamen met my zie
» verlost worden; dat, indien er uyt het getal
» maer eenen, zelfs den minsten, met de dood
» gestraft wordt, ik my tot zynen medegezel in
» de dood zal vervoegen. Weest alleenelyk
» kloekmoedig, myne broeders, en handelt man-
» nelyk, uw hert worde versterkt, en hoopt op
» den Heer. »

Door deze en zulkdanige woorden vertroostte den bezorgden vader zyne broeders, ja zyne zonen zeer zachtmoediglyk en teederlyk, niet alleen alsdan, maer ook zeer dikwils in het vervolg, en hy vermaende hun, dat zy de tegenwoordige verdrukking voor God en zyne kerk met eenen kloeken moed zouden verdragen.

Eyndelyk, dien geus die vruchteloos zynen bystand aen den Gardiaen had geboden om hem te verlossen, maekte daerna eenen anderen Franciscaen ook zynen bloedverwant, die in het klooster syndic was geweest, door zyne tusschenkomst vry van de gevangenis. Maer dezen bleef, het zy uyt eygen wil, het zy uyt dwang by de Geuzen in het kasteel, en wierd aengesteld om de spyzen te koken. Ongelukkigen, die de potten van Egypten liever had, dan de versmading der dienaren van Christus.

XIV HOOFDSTUK.

*Alle, uytgenomen eenen seer ryken mensch, verdragen verdu-
diglyk de Gevangenis. — Zekeren burger vraegt Marinus
rekening over het schenden der gegevene en gezworen trouw.*

KORTS na dat de kloosterlingen uyt de zael in eene afgezonderde plaets waren geleyd, wierden ook al de overige gevangenen, die in de zael waren, zoo geestelyken als wereldlyken, uytgeroepen. Deze niet wetende waer zy zouden geleyd worden, en nog de opgevatte hoop van verlossing in hun gemoed voedende, volgden gewilliglyk den leydsman. Maer als zy een weynig voortgegaen waren, zagen zy dat zy niet geleyd wierden naer den vryen uytgang, zoo als zy gehoopt hadden, maer naer de gevangenis. Zy traden dan die plaets binnen, alwaer zy moesten gaen, en verdroegen verdueliglyk het tegenwoordig geval. Eenen mensch alleen onder de zelve, die zeer ryk en teedertjes opgevoed was, ziende dat hy naer de gevangenis gestouwd wierd, maekte daer de zwakheyd en lafhertigheyd van zyn gemoed, hetwelk geenszins aen den tegenspoed en het dragen van Christus kruys gewoon was, kenbaer, en worstelde met handen en voeten; maer hy wierd door de krygsmannen getrokken, gestooten en geslagen, tot dat hy in de gevangenis gedreven was. Doch dezen was niet van het getal dergene, door wier dood God en de kerk van Christus moesten verheerlykt worden.

Alsdan had eenen anderen der gevangenen de stoutheyd van by Marinus te gaen, en hem aen te spreken. Hy begon hem rekening zyner handelwys te vragen, en hem voor oogen te stellen, dat hetgeen er gedaen wierd geenszins aen het wederzyds verbond beantwoordde, aengezien het leven en deterugzending aen alle beloofd en gezworen was; dat zy nu in de gevangenis gedreven waren niet zonder eene openbare belediging en schending der gegevene en gezwo-rene trouw; en dat zulke daden geenszins eenen goeden en dapperen man betaemden. Marinus antwoordde hem : « Ik beken dit aldus beloofd » te hebben, en ik zal myn woord houden. » Hierop zeyde dien : « Het blykt toch klaer » dat gy uw woord niet houdt, vermits gy in » de gevangenis sluyt die, welke gy te vooren » met eed verzekerde te zullen vry laten gaen. » Alsdan zeyde Marinus : « Ik verwacht iemand » uyt Dordrecht, die hier welhaest zal zyn, en » volgens het verslag, hetwelk hy zal doen, zal » er met u gehandeld worden. » Welhoe, her- » vatte den anderen, wat zal het zyn zoo dien » verwachten bode een verslag doet, dat wy » alle moeten gekruyst worden? Maer het ver- » bond is met u aengegaen. Het is op uwe trouw » dat het kasteel met de gevangenen is overge- » geven. Gy moet dan de trouw bewaren, welke » gy ons zoo dikwils, en zoo heyliglyk gegeven » hebt. » Marinus door deze woorden gepraemd antwoordde eyndelyk aldus : « Ik weet en be- » ken dat ik myne trouw gegeven heb, en » mogte ik volgens myn eygen gevoelen deze

- » zaak verrigten, aenstonds zou ik u alle vry
- » laten gaen. Overigens omdat ik niet kan doen
- » hetgeen ik wil, zoo moet gy den uytval der
- » zaak afwachten. »

Dit verhael ik, ten eynde iedereen zoude verstaen hoe weynig het trouw- en eedbreken geacht wordt van dat slach van menschen, die reeds de trouw aen God, en de godsvrucht hebben verstooten.

XV HOOFDSTUK.

De vrouwen weenen over hunne mans of zonen, en gelooven Marinus niet, hoewel hy de waerheyd segt. — Den neef van den Gardiaan trekt door het miltien der krygsmannen in de stad. — De overige gevangenen worden naer huys gezonden, uytgenomen de priesters en kloosterlingen.

ONDERTUSSCHEN terwijl deze dingen verrigt wierden, en de zack der gevangenen wisselvaltig was, hadden de vrouwen, die in de zael gelaten waren, vermoeden dat hunne mans of zonen, welke men van hun had verwyderd, naer de galg geleyd waren, om dat er hun niets goeds van dezelve verhaeld wierd; en zy vervolden het geheele huys met gekryt, geklag, en vrouwelyk gejammer. De eene smeekte om by haren man te mogen zyn; de andere beweende dat haren zoon door hare aenrading in het kasteel was gekomen; ook was er eene die zich met enen blooten hals aanbod om voor

haren man te sterven. Ofschoon Marinus dezelfde ernstiglyk verzekerde, dat hunne mans geen leed zouden aengedaen worden, gaven zy evenwel geen geloof aen zyne woorden, en verminderden ook niets van hun gejammer en gekryt, tot dat eyndelyk eenen der gevangenen de zael binnen trad, en hun verklaerde dat hunne mans niet naer de galg, maer naer de gevangenis waren geleyd; waerdoor hy een weynig hunne droefheyd verzachtte, en het vreed vermoeden der galg verdreef. Dezen was den neef van den Gardiaen, denzelfden van wien ik te vooren gewag heb gemaakt.

Dezen dan, dewyl hy van Marinus ten minsten had bekomen, dat hy met de overige in de gevangenis niet gesloten wierd gehouden; maer dat hy in tusschentyd mogt blyven in de voorige plaets, als zynde cene hecrlykere gevangenis, gebruykte alle middels om uyt het kasteel te geraken; hetgeen hy ook korts daerna door de hulp van God uytwerkte. Gelyk er vele krygsmannen de poorten bewackten, vervoegde hy zich by twee reysgezellen van die, welke na de overgave van het kasteel, aldaer uyt nieuwsgierigheyd gegaen waren; den eenen derzelve was voor hem, den anderen achter, en aldus ging hy tusschen de gewapende wachters, die om eene naeuwkeurige beschouwing te doen, van beyde kanten in cene lange reek geplaatst waren, langs den regten weg in de stad, zonder van iemand gekend of ondervraegd te zyn; schoon er onder die waren welke hem kenden, en hem een weynig te vooren moeyelykheyd

hadden aengedaen, door hem met de andere in de gemeene gevangenis te willen dryven.

Ten dien eynde had hy dags te vooren, als de bestorming van het kasteel allerhevigst en daerdoor het gevacr allernaest was, ecne belofte aen God gedaen ter dezer gelegenheyd: hy las volgens gewoonte de kerkelyke gebeden, en gekomen zynde aen deze Antiphone: « Paulus en Joannes zeyden aen Gallicanus: Doe eene belofte aen den God van den hemel, en gy zult eenen beteren overwinnaer zyn, dan gy geweest zyt. » (Want het was alsdan den Feestdag der heylige martelaren Joannes en Paulus), peysde hy by zich zelven, dat hy door deze woorden vermaend wierd wegens hetgeen er hem in deze tegenwoordige noodzakelykheyd te doen stond, en sprak aldus by zich zelven aen God: « Zoo Gy my vergunt, dat ik zonder U te vergrammen hier onghinderd uyt ga, ik beloof dat ik in het wit gekleed voor het Allerheyligste Sacrament in de plegtige processie van deszelfs feestdag zal gaen, zoo haest als men in deze stad den catholyken Godsdienst in het openbaer zal mogen uytoefenen. » Aen deze belofte schreef hy zonder vermetenheyd toe, dat hy voor al de andere gevangene medegezellen op eene teennemael onbedenkelyke wyze, en hetgeen het byzonderste is, zonder zyn geweten te kwetsen, vry was ontsnapt; daer God aldus (gelyk het redelyk is te gelooven) deszelfs godvruchtige belofte goedkeurde.

Eyndelyk wierden met moeyte, en voor een

bepaeld losgeld naer huys gezonden, de andere gevangenen, uytgenomen de priesters en kloosterlingen, en ook eenen uytmuntend catholyken burger, Gordianus De Vos genoemd, die te vooren door de Geuzen met vele beschuldigingen was aengerand. (Nogtans wierd hy ook eenige dagen daerna door de aenhoudende verzoeken zyner vrouw los gelaten, met borgen te stellen van naer de gevangenis weder te keeren, als hy het zou geboden worden.) Deze naer huyszending geschiedde omtrent den avond, na dat de gevangenen bykans eenen geheelen dag onzeker tusschen vrees en hoop in de gevangenis gehouden waren geweest. Doch zy waren niet teenemael vry, vermits zy niet mogten vertrekken zonder zich door zekeren eed te verplichten.

Daerin brak den vyand tweemael zyne trouw, omdat hy zonder losgeld, en zonder eed niet liet weggaen die, welke hy vry en ongehinderd moest laten vertrekken, krachtens een heylig verbond met hun volkomenlyk en heyliglyk aengegaen; hetwelk maer eene uytneeming behelsde wegens de goederen, die in het kasteel gevonden wierden. Nogtans zal deze trouwloosheyd schynen den naem van menschlievendheyd, en goedertierenheyd te verdienen, als men ze vergelykt by die, welke zy daerna ten opzigte der priesters en kloosterlingen (voor welke het verbond met de andere gevangenen zekerlyk gemeen was) op de allerschelmachtigste wyze hebben doen uyt-schynen, hetwelk uyt het vervolg der geschiedenis zal blyken.

Hier mag ik evenwel niet voorbygaen dat alswanneer de gemelde burgers naer huys gezonden wierden te zamen met dezelve ook losgelaten was zekeren priester met naem Godefridus van Duynen, die een weynig in zyn verstand was geraekt om eene reden, welke ik op eene andere plaets zal aenhalen; anderzins was dezen man alleronberispelykst, zoo als de tegenstrevers zelve betuygen. Nogtans als dezen met de andere in het midden der zacl geleyd was, wierd hy alleen door de krygsmannen vastgehouden, ter dezer gelegenheyd : zekeren geuschen burger van Gorcum, die daer by geval was, vroeg de krygsmannen waerom zy aldus dien officraer wegleydden? En gelyk zy hierop antwoordden dat hy zot was, zeyde hy : « Indien hy verstand » genoeg heeft om God te maken, hy heeft ook » verstand genoeg om te moeten opgehangen » worden. » O verfoeyelyke godlastering van den goddeloozen schurk wegens de gewyde Mysterien! Gelyk deze spreuk met vele behagelykheyd was gezeyd, zoo klonk zy aengenameelyk in de ooren der krygsmannen, en ten zynen opzichte wierd den priester Gods terstond naer de gevangenis weder geleyd, om deel te hebben in het lyden, en in de glorie met die, by welke hy wederkeerde.

Aldus wierd by diē goddeloozen als eene genoegzaam bekwame reden voor die doodstraf aenzien, als iemand priester en bedienaer der goddelyke Mysterien was.

XVI HOOFDSTUK.

Den Gardinen wordt met de zyne in eenen donkeren en stinkenden kerker gedreenen. — 'Strydags wordt er aen de gevangenen vleesch opgedischt, en allen uytgenomen eenen, willen er niet van eten. — De heylige mannen worden in dien kerker te Garcum veel lyden aengedaen.

Na dat de wereldlyke burgers naer huys gezonden waren, wierd den Gardiaen met al de zyne uyt de gemelde plaets geleyd, en in eenen onderaerdschen donkeren en stinkenden kerker gedreven, in welken de twee pastoors met de andere priesters reeds te vooren geworpen waren. Het was alsdan eenen Vrydag, op welken het aen, de christenen door eene zeer oude wet der heylige Kerk verboden en ongeoorlofd is vleesch te eten. Als dan den tyd van het avondmael te nemen aenkwam, en dat de gevangenen doorden honger gepraemd wierden, wierder hun vleesch opgedischt, maer niemand van alle wilde er van proeven, uytgenomen eenen priester alleen, die, de kerkelyke gehoorzaamheyd, en de catholyke belydenis vergetende, zelf er van at, en de andere opwekte om ook hetzelfde te doen. Dit was nogtans vruchteloos, schoon vele derzelve byna van flaeuwte bezweken, omdat zy na den arbeyd en de elenden van den nacht geheel dien dag geene, of zeer weynige spyze genut hadden.

Deze wisten ongetwyfeld wel, dewyl er onder hun uytmuntende godsgeleerden waren, dat

alle schepsel Gods goed is (1), en dat *alles reyn is aen die reyn zyn* (2); zy wisten ook dat de kerkwet in den nood niet verplicht. Maer nogtans dunkt het my dat zy om twee redens het aangeboden vleesch, wysselyk hebben verstooten: voor eerst omdat het vleesch aangeboden was door de afvalligen der kerk, en uyt verachting van het kerkgebruik (zoo als wy lezen dat eertyds aen de godvruchtige icveraers der goddelyke wet door de goddelooze dienaers van Antiochus verkensvleesch wierd aangeboden), aengezien er aldaergemeenelyk visch en andere eetwaren in overvloed zyn. Dan omdat zy (gelyk eertyds den allerlofwaardigsten ouderling Eleazarus by de Joden (3) wisten, dat zy aenstonds by het volk valschelyk zouden beschuldigd worden, als reeds begonnen te hebben van den pausgezinden godsdienst af te vallen, of zekerlyk iets tegen hunne leering of professie uyt vrees te hebben bedreven. Welke zaek by vele, die in die stoffe van den Godsdienst waggelden, en by andere zwakkere geen en kleynen stronkelsteen kon veroorzaken. Aldus zorgden de Martelaers door hunne standvastige weygering godvruchtiglyk, en te gelyk voorzigtiglyk zoo voor de eere van God, als voor de zaligheyd van vele.

Overigens dien, welken, zoo als ik zeyde, van het vleesch geëten heeft, heeft daarna nog wel veel met de heylige Martelaers in het gemeengeleden, doch hy heeft den loop van het lyden tot het eynde van het marteldom niet voltrokken.

(1) 1. Tim. 4. v. 4. (2) Tit. 1. v. 15. (3) 2. Mach. c. 6.

De Martelaers zagen dan dat zy reeds zoo verre gebragt waren, dat zy byna niets meer op de verlossing moesten hopen, maer in tegendeel ernstig denken op de dood en op de vreedē pynen, welke zy zouden aengedaen worden. Evenwel waren er diezeer de dood vreesden, en die geenen minderen schrik voor de pynen dan voor de dood zelve hadden. Dit moet zekerlyk aen niemand wonderbaer schynen; aengezien het vlugten voor de dood, en voor het lyden in alle door de natuer is geprent. Maer het is de pligt van eenen christen krygsman zulke natuerlyke gemoedsbewegingen in zich alzo aen te nemen, dat hy zich door derzelve geweld tot verbodene dingen niet laet trekken; en door de vleeschelyke zwakheyd alzo beproefd te worden, dat den geest zich in alles vlytig aen den goddelyken wil onderwerpt.

Hoe mannelyk en hoe dapper onze Martelaers zich in dezen stryd hebben gedragen, sedert dat zy, na de loslating der gemelde burgers, alleen gevangen zyn gebleven, zal zeer klaer blyken uyt alles wat ik in het vervolg zal ophalen; indien myn verhael nogtans eenigzins de grootheyd der zaek kan bereyken. Want ik kan in der daed niet gemakkelyk met woorden uyt drukken, wat al onheylen, die heylige mannen onderstaen hebben gedurende zoo vele nachten en dagen, niet alleen elders, maer wel byzonderlyk in dien kerker van Gorcum, als zy aen de beledigingen van alle blootgesteld, de vreedē aenvallen van elken verworpensten schelm der krygsbende gedurig verwachten, of verdroegen.

Want die lichthaters, en dienaers van Satan (ik wil zeggen de geusche krygsmannen, die in het kasteel in garnizoen lagen), zoo dikwils als zy de begeerte hadden van boosaerdiglyk en brooddronkenlyk te handelen (hetgeen allergeemeenst was), zoo dikwils werkten zy dezelve overvloediglyk uyt op de gevangenen, zonder dat iemand hun dit belette. Meestendeels als zy van de tafel opstonden, en vol van spyze, en dronke van wyn waren, verlustigden zy zich door zulk een spel: zy gingen in den kerker, en begonnen de ongelukkige te slaen, te stooten, te schoppen, te sleuren, en op andere wyzen te tergen, volgens dat het eenieder beliefsde. Ondertusschen brackten zy om stryd de grouwzaamste verwenschingen uyt tegen dezelve. Eyndelyk lieten die schelmachtigste menschen niet een slach van beschimping achter, door hetwelk zy hun gemoed verzaedden, of het ongeluk der gevangenen vergrootten.

Daer toe wierden zy aengehitst voor eerst door de ondeugdzaamheyd van hun leven, welke door de langdurige gewoonte reeds in eene natuur was veranderd; want vele derzelve waren zeeroovers, moordenaers en openbare kwaaddoeners. Daer by droegen zy den scherpsten en bittersten haet tegen al de dienaers van God, en byzonderlyk tegen de kloosterlingen. Hoe zou het immers kunnen geschieden, dat allerbooste en allerbedorvenste menschen (indien men ze menschen mag noemen) niet allerverbitterdst waren op diegene in wier leven en verkeerung zy niets van het hunne erkerden; maer dat

alles aen hunne werken en zeden regelregt tegenstrydig was? Want Caïn, zoo als den welbeminden discipel van Christus betuygd, heeft zynen broeder om niets anders gedood, dan *omdat zyneeygene werken boos, en die van zynen broeder regtveerdig waren.* (1) Gelyk er geene grootere tegenstrydigheyd is van zaken dan deze, welke bestaat tusschen de goedheyd en boosheyd in de zeden der menschen, als ook tusschen eenen waren en valschen godsdienst; zoo is er ook onder de menschen geen en vyandlykeren en scherperen haet, dan dengenen, welken de kwade ter oorzaak van de zeden, en van den Godsdienst jegens de goede uytoefenen.

By deze tweezaken, te weten : de ondeugzaamheyd, en den haet, was reeds eene derde; als zynde de voltrekking, by gekomen, te weten : de vryheyd van met de gevangenen te doen al wat zy wilden. Deze is immers de uytgestorte en losbandige vryheyd, die altoos van de slechte en booze menschen maer al te zeer gewenscht wordt. Daerom noemt Christus onzen Heer dezelfde, sprekende tot zulkdanige dienaers der boosheyd, hunne uer en de magt der duysternissen. Gelyk deze losbandige vryheyd, doorden raed der goddelyke schikking, voor eenigen tyd aen de Joden ten opzichte van den Zoon Gods toegelaten is geweest; zoo twyfelen wy niet of God heeft ze ook toegelaten aen de ondeugenden jegens zyne dienaren, ten eynde deze aen Christus hun hoofd als ware lidmaten van zyn lig-

(1) 1. Joan. 3. v. 12.

chaem door het lyden gelyk gemaekt, met hem ook het gezelschap der toekomende glorie zouden verdienen, daer zyñen apostel betuygt: *Indien wy met hem lyden, wy zullen met hem verheerlykt worden* (1).

XVII HOOFDSTUK.

De Geuzen vervolgen de gevangenen door hunne beschimpingen.

Al de gevangenen, uytgenomen eenen, syn bereyd om de marteldood te onderstaen. — De Geuzen pynigen eerst de wereldlyke priesters, ten eynde deselve hun geld zonden geven, en de verborgene schatten bekend maken.

Ik keer tot myn begonnen verhael weder, om in het byzonder en een weynig zorgvuldiger uyt te leggen hetgeen die lichthaters, en dienaers der duysternissen in dien nacht jegens de kinders des lichts bedreven hebben. Gelyk dezen aanval den eersten was, zoo was hy ook den hevigsten, en den nacht zelf kwam met de werken der duysternissen zeer wel overeen. Nadat zy dan een groot en wel opgedischt avondmael genomen hadden, en dat hunne ingewanden door des pyss en den drank gespannen waren, haestten zy zich ook om hunnen geest door een vermaek hun weerdig, te voeden en te verzaden. Zy stonden op van de tafel, liepen spoedig naer den kerker, vielen op de gevangenen, verschrikten door hunne gruwelyke stemmen en aengezigten de ellendigen, en riepen onder elkander vreedelyk

(1) Rom. 8. v. 17.

uyt : « Laet ons hun al de mannelykheyd, den » neus en de ooren afsnyden, en daerna die » afgodisten en godmakers kruysen. » Aldus noemden die goddelooze menschen de priesters Gods om de geheyme Consecratie.

Zy hadden daer ladders ingebracht, door welker aenschouwen eene groote vrees der ophanging, en der dood aen sommige gevangenen wierd ingeboezemd, ofschoon zy die ladders daer niet gebragt hadden om iemand op te hangen, maer om de Martelaers daer naekt aen te binden, dezelve met roeden te geeselen, en ze op andere wyzen volgens beliefte sterk te pynigen; want zy hadden reeds ten dien eynde de roeden bereyd. Dan deed eenen mensch van Gorcum, den Zwarten genoemd, zekerlyk den stoutsten en schelmachtigsten, de ladders by zich brengen. Toen hy dezelve zeer wel had geplaetst tot het uytvoeren der pynigingen, kwam er door de schikking van God eenen mensch toegeloopen, die met luyder stem riep, dat Gulielmus Turck (dezen was den zoon van den Bevelhebber van het kasteel, dags te vooren door zynen vader vruchteloos verwacht) met hulpbenden was aengekomen en reeds de stad bestormde. Deze meenende dat het zoo was, gelyk er verhaeld wierd, en verschrikt van vrees, zagen af van hun oogwit, verlieten den kerker en liepen naer de vesten om den vyand te verdryven.

De gevangenen hadden ondertusschen den tyd van adem te halen bekomen, en zy bereyden zich door de belydenis hunner zonden en

door de wederzydsche vermaningen om de marteldood dapperlyk te onderstaen. Nogtans eenent derzelve (hetgeen ik hier moet verzwynen) al te zwakken en gevoeligen krygsman van Christus, kon geenszins op de dood peyzen; maer hy yrong zyne handen, en vervolde den kerker door een vrouwelyk gejammer; daer den pastoor Leonardus hem vruchteloos vermaende dat hy op God zoude betrouwen, eenen mannelyken moed nemen, de dood voor den Godsdienst verachten, en op den eeuwigen loon peyzen. Het was dezen, die onder de dappere mannen reeds te vooren meermalen door zulke woorden en werken de zwakheyd en gevoeligheyd van zyn gemoed had bekend gemaekt.

Overigens zoo haest als de krygsmannen zagen, dat de aengekondigde tyding valsch was, keerden zy terstond weder naer den kerker, om hunne voorgenomene en onderbrokene vreedheyd met eenen gerusteren moed uyt te werken. Eerst plaetsten zy zich in eenen hoek van den kerker, en deden daer de gevangenen een voor een by hun komen. De gevangenen meenende dat zy daer alle den eenen achter den anderen zouden vermoord worden, en niet wettende welken zy eerst wilden, bleeven alle in hunne plaets, en niemand haestte zich om te naderen. Alsdan riepen de krygsmannen uyt: » Wy willen van die zwarte. » (Aldus noemden zy de wereldlyke priesters om hunne kleeding, gelyk zy de Franciscanen uyt eenegelyke verachting gryze heetten.) Zy riepen de priesters eerst uyt, omdat zy hoopten by hun geld te vinden,

hetwelk zy van de kloosterlingen naeuwelyks mogten hopen; daer zy wisten dat dezelve volgens hun order noch geld handelden, noch bezaten. Op deze stem der krygsmannen riep Leonardus alsdan uyt: « Ik ben bereyd; » en hy ging seffens vlytig en onbevreesd naer hun, hy ontblootte zelf zynen hals en borst, wierp zich op de kniën en bood zynen hals aen om doorkapt te worden. Doch de krygsmannen hielden een weynig hunne vrede genegenheyd in door de begeerte voor het geld, en deden hem al zyn geld uythalen. Leonardus gaf seffens het geld, hetwelk hy by zich had, en wierd teruggezonden.

Daerna vielen zy Godefridus van Duynen aen, en zeyden: « Gy moet ons den schat aentoonen. » Doch zy zonden hem ook, zonder hem lang te kwellen terug, omdat zy wel wisten dat men niet gewend is aen halve zotten (gelyk zy dezen oordcelden) zulke verborgene zaken te vertrouwen.

Na dezen dan deden zy den Overston van het klooster der reguliere nonnen van den heyligen Augustinus, eerweerdigen en deugdzamen ouderling by hun komen. Zy ondervroegen hem wegens den schat van het klooster, hy gaf het weynig geld, hetwelk hy by zich had en zeyde: « Ik weet niet van eenen anderen schat. » Doch die ondeugenden waren door het ontvangen en afgenomen geld, hetwelk zy by hem hadden gevonden, niet alleen onverzaed; maer daerby nog door eene meerdere begeerte ontsteken, en trachtten door groote bedreygingen de bekendmaking van eenen grooteren schat af te persen.

En om hem door de vrees eener aenstaende dood te verschrikken, stelden zy een geweer op hem, als of zy het aenstonds op hem zouden afschieten, zoo hy de verborgene rykdommen niet ontdekte. Doch den armen Oversten van het arm gemeente kon noch geven hetgeen hy niet had, noch ontdekken hetgeen hy niet wist, aengezien er nergens iets te ontdekken was.

XVIII HOOFDSTUK.

Standvastigheyd van Nicolaus Poppel in de pynigingen, die hem ter gelegenheyd van eenen zoogenoemden schat aengelezen worden. — Hy belydt onbevreesd de tegenwoordigheyd van Christus in het allerheyligste Sacrament.

De krygsmannen waren door het verhael van eenige kwaedwillige burgers overtuygd, dat de catholyken eene ontelbare somme geld in het kasteel hadden gebragt. Door deze overtuyging doordrongen, lieten zy niets achter om van de gevangenen de bekendmaking der verborgene schatten af te persen. Zy vielen dan Nicolaus Poppel, jongsten pastoor van Gorcum met een heviger geweld aan. Op hem waren zy des te meer verbitterd, omdat hy in zyne sermoenen gewoon was tegen de ketters sterker uyt te vallen. Eerst deden zy hem door bedreygende woorden de schatten der kerk ontdekken; maer gelyk zyne standvastigheyd door de bedreygingen niet bewogen wierd, begonnen zy geweld te gebruyken. Zy plaetsten hem voor

hun en hielden hem vast, zoo dat hy zich niet gemakkelijk langs den eenen of den anderen kant kon wenden; dan stelden zy op zynen mond een pistool met buskruyd en eenen bal geladen, als of zy dezelve aenstonds zouden afschieten; en zy vroegen hem niet alleen den schat van het goud, of zilver, maer daer en boven trachtten zy hem eenen beteren en heyligeren schat, den schat van het waer catholyk Geloof, welken hy in zyn hert droeg, te ontnemen. Deze lyfwachten van den duyvel waren immers tegen den dienaar Gods gewapend met twee lonten, te weten: met de gierigheyd om het geld te rooven; en met de goddeloosheyd om Christus te ontnemen. Ja ik zeg Christus, vermits men buyten de kerk en het catholyk Geloof Christus niet kan hebben.

Alsdan deden zy hem met ecne bittere verwyting belyden, indien hy durfde, hetgeen hy zeer dikwils in de openbare predikingen had uytgesproken, en praemden hem doordusdanige woorden: « Welaen offeraer, waer is nu uwen » mond en uwe beroeming, gy die zoo dikwils op » den predikstoel hebt gebabbeld, dat gy geerne » voor uw geloof zoud sterven? Welaen dan, » spreek en antwoord of gy nu bereyd zyt die ver- » hevene woorden door uwe werken te bekrach- » tigen, en uwe leering met de dood te zegelen. » Den heyligen man geenszins door het tegenwoordig gevaer verschrikt, en zonder te vertoeven antwoordde daerop met eene klare stem: « Ja ik » zal geerne sterven voor het catholyk Geloof, » en vooral voor dit, door hetwelk ik belyd-

» dat liet ligchaem en bloed van onzen Heer
 » Jesus Christus in het aenbiddelyk Sacrament
 » onder de gedaenten van brood en wyn waer-
 » lyk tegenwoordig is. » Na deze belydenis met
 klare en uytdrukkelyke woorden uytgesproken
 te hebben, meende hy niets anders dan sef-
 fens te zullen sterven; en zyne stem verhef-
 fende, zoodanig dat hy byna door geheel het
 kasteel gehoord wierd, riep hy uyt : « Heer in
 » uwe handen beveel ik mynen geest. » Doch
 den krygsman durfde de pistool, welke hy op
 deszelfs mond hield, niet afschieten. Zekerlyk
 wederhield God de hand van dien vreedens-
 mensch, om den getuyge zyner waerheyd tot
 eenne overvloedigere stoffe van verduldigheyd,
 en te gelyk tot eenen rykeren loon van glorie
 te bewaren.

De krygsmannen nogtans door deze onver-
 wonnene kloekmoedigheyd van den man ster-
 ker verbitterd, en nog niet teenemael alle hoop
 op den schat, welken zy in hun vrekachtig ge-
 moed overleyden, verloren hebbende, vonden
 eenen anderen middel uyt, om hem dien te
 doen bekend maken. Zy rukten dan eenen der
 minderbroeders de gordelkoord af, stroopten er
 het een deel van aen Poppels hals, wierpen
 het ander deel over de deur van den kerker,
 en trokken hem daer mede met geweld op-
 en-neder; en daer zy dit dikwils deden, wierd
 hy byna door het spannen der koord verworgd.
 Als hy bykans dood was, praemden zy hem
 en hielden aen, dat hy de verborgene schatten
 zou ontdekken; evenwel stond hy alzo ook

van zyn voornemen niet af. Eyndelyk na dat hy door zoo vele kwellingen van zyne krachten beroofd, en als zonder leven was, en byna zynen geest gaf, maekten zy hem los, en stieten hem van hun weg. Hy kwam dan allengskens tot zich zelve, en kreeg zynen geest weder. Overigens heeft den edelen belyder van Christus het lidteeken der koord, waer mede hy zoo onmenschelyk gesleurd was geweest, hetwelk rondom zynen hals bleef en van alle gemakkelyk kon gezien worden, tot de dood toe behouden.

XIX HOOFDSTUK.

De krygsmannen meenen dat de Minderbroeders heimelyk geld bezitten, en dwingen dezelve om dit kenbaer te maken. — Den Vicaris wordt voor den Gardiaen aengezien en moeyelykheyd aengedaen; doch den Gardiaen roept uyt wie hy is, en hy wordt als een beledigend dier behandeld.

ALSDAN kwamen de krygslieden by de Minderbroeders, en vroegen de schatten geld aan de armen van Christus; en ofschoon zy alle wisten dat dezelve volgens hun order geen gebruyk, of handeling van geld hadden, deed eyenwel den haet door de vlammen der gierigheid ontsteken, hun een kwaed vermoeden opvatten; zoo dat zy meenden dat dezelve niet waren hetgeen zy uytwendig beleeden; maer dat zy onder eenen valschen schyn van armoede het volk bedroogen, en eenig gemeen geld in het verborgen bezaten; of dat eenieder heimelyk eenig geld tot zyn byzonder gebruyk had.

Zekerlyk kon niemand derzelve (God zy gedankt) dusdanig bevonden worden; want de regeltucht, in welke zy door den Pater Gardiaen zeer ncerstiglyk gehouden wierden, werkte nyt dat zy niet durfden peyzen op geld in het geheym te hebben; ook wierd er eene zoo groote zorg gebruykt in het noodzakelyke te voorzien, en eene zoo juyste gelykheyd onderhouden in de uytdeelingen, dat niemand geld zou hebben willen bezitten.

De krygsmannen dan, om eerder de bekendmaking der verborgene schatten te bekomen, stelden vast van eerst de jongsten te ondervragen, hopende dat dezelve om hunne jongheyd, eenvoudiger en openlyker zouden antwoorden op de vragen, en gemakkelyker wyken aen de pynigingen, door welke zy zouden gedwongen worden om te ontdekken hetgeen zy wisten. Zy vielen dan deze aen, en gaven ze met de vuysten zoo harde en onmenschelyke kaekslagen, dat eenen derzelve eenen kaektand wierd uytgerukt, waer door eene ydele plaets in zyn tandvleesch bleef, welke hy daerna als hy het ontsnapt was (want dezen was ook niet van het getal der Martelaren), toonde aen vele die ze wilden zien. Eenen anderen derzelve, leekbroeder, aen zulke slagen nog niet gewoon, begon met luyder stem te klagen en te weenen, welken den Gardiaen en de andere broeders ondertusschen met eene berisping tot de verduldigheyd opwekten. Maer gelyk de vreedekrygsmannen hem niet te min door harde slagen, en nog hardere bedreyygingen sterk praem-

den, om den schat en de kostelyke zaken der kerk aen te toonen, antwoordde hy met tranen : « Ik weet niet van dit alles, de kennis en » zorg van zulke dingen komt toe aen den Gardiaen, als oversten. » Hierop vroegen zy hem alsdan : « Wie van u is den oversten dezer verraders? » Zy noemden ze verraders om niet te schynen iemand ter oorzaak van den Godsdienst te straffen, of smaed aen te doen (hetwelk aen de evangelische leering tegenstrydig wierd geoordeeld). Zy verweeten dan gedurig de misdaed van verraed, of van geschonden gemeene best aen al de gene, welke zy om den Godsdienst haetten, en uyt het leven wilden gerukt hebben. Zy wisten immers wel, hoe hatelyk den naem van verrader by alle was. Daerom trachtten zy met opzet door verdichte schelmstukken overal het kleyn volk te overtuygen, dat deze gevangenen voor het meeste deel niets anders waren, dan verraders des vaderlands, en gezworene vyanden van het openbaer welzyn, en van de vryheyd.

Gelyk er dan van den oversten gewag was gemaakt, zonden zy de jongste weg, greepen aenstonds Hieronymus den Vicaris vast, meenende dat hy den Gardiaen was, en vielen hem aen met bedreygingen en verschrikkingen. Zy stelden eenen moordpriem op zyne borst, om hem daarmede te doorsteken, zoo hy de verzochte zaken niet bekend maekte. Daer den Vicaris door een woord het gevaer van zich kon afkeeren, vermits hy maer moest zeggen dat hy niet was welken zy valschelyk meenden te

zyn, had hy nogtans liever door het zwygen in gevaer te zyn, dan door de zaek te zeggen, gelyk zy was, eens anders leven in gevaer te brengen. Dit was in hem een groot bewys van liefde jegens zynen oversten. Maer hetgeen den Gardiaen wederzyds aen zynen Vicaris bewees, was niet min loffelyk. Want terwyl den Vicaris zweeg en de geweldige mishandelingen der krygsmannen afwachtte, bood den Gardiaen zich zelve aen voor deszelfs veyligheyd (den allerbesten herder en vader kon immers niet verdragen, dat iemand anders door eene misgreep van persoon in zyne plaets gepynigd, of eenige moeyelykheyd aengedaen wierd), en beleed met eene klare stem dat hy hunnen Gardiaen was.

Die verwoede en onmenschelyke dienaers van den duyvel erkenden dan den Gardiaen, en na den Vicaris weggezonden te hebben, behandelde zy hem niet als eenen mensch, maer als een beleedigend wild dier; of om beter te zeggen als den schelmachtigsten moordenaar der geheele wereld. Aldus heeft hy zelf daerna in het geheym verhaelt aen iemand, van wien wy deze en andere dingen weten. Eerst praemden zy hem door vreezelyke woorden, dan voegden zy er slagen by, en verdobbelden dezelve zoo zeer, dat zy byna zyn geheel ligchaem verbryzelden; en om den schrik te vergrooten, deden zy hem allerzwaerste bedreyingen. Daer zy op deze wyze trachtten Nicolaus te bedwingen om den schat bekend te maken, antwoordde hy hun minzame lyk aldus : « Gy weet dat de ge-

» wyde kelken en andere versiersels onzer kerk
» in dit kasteel gebragt zyn geweest, en ik twy-
» fel geenszins of gy hebt dezelve daer ook ge-
» vonden. Wy hebben inder daed geen en
» anderen schat; maer gelyk wy arm zyn, zoo
» leven wy met almoesen, welke de goede men-
» schen ons tot nog toe gegeven hebben. Is
» daer nog iets van over, ik weet niet waer
» het is. Gy weet immers zeer wel dat het geld
» tot onze aelmoesen gegeven door onze han-
» den niet aengeraekt en besteed wordt. »
Hierop zeyden de krygsmannen : « Gy liegt
» monik. » Maer den heyligen man na die eerste
antwoord, welke waer, volkomen en vol re-
den was, kon voortaan noch door bedreygin-
gen, noch door slagen, noch door eenige andere
verscheuring der lidmaten bewogen worden,
om verder een woord te spreken; omdat hy
eens de zaak openlyk en eenvoudiglyk had ge-
zeyd gelyk zy was. Want nooyt had hy inder
daed eenen schat verzameld, en nooyt had hy
gearbeyd om eenen te vergaderen, ten eynde
daer door de noodzakelykheyd der broeders of
des kloosters voor eenen langen tyd te voorzien.
Zekerlyk handelde hy vooral wysselyk, en
overeenkomstiglyk met zyne professie; en dit
kwam in die omstandigheyd ook zeer wel te
pas. Want door zulk eene handelwys was hy
op zyne hoede geweest, en had hy gezorgd,
dat hunne vyanden de ketters geen en schat
zouden vinden, welken zy zouden wegdragen
en boozelyk verteeren. Te gelyk was de gele-
genheyd weggenomen van een kwaed oordeel,

hetwelk vele niet zonder groote verergernis hadden kunnen opvatten, indien er verborgene schatten geld gevonden waren geweest by die, welke in het openbaer de evangelische armoede op eene zoo zonderlinge wyze beleeden.

XX HOOFDSTUK.

De geusche krygsmannen hangen den Gardiaen op aen de deur van den kerker, pynigen hem op de allervreedste wyze, en laten hem voor dood liggen.

GELYK de krygsmannen voortaan van den Gardiaen niet een woord op de ondervragingen konden afpersen, sleurden zy hem onmenschelyk voort, om hem op te hangen. Ondertusschen zeyde hy aen hun : « Het is niet » noodzakelyk dat gy my op zulk eene wyze » trekt, ik zal geerne en vrywillig voortgaen. » Maer zy behandelden hem niets zachter; zy namen ook de koord, waarmede hy volgens zyn order omgord was, deden dezelve aen zynen hals, en sleurden hem alzo gebonden op de allervreedste wyze heen en weder, tot dat zy aen de deur van den kerker kwamen, alwaer zy hem gelyk Poppel een weynig te vooren, door het ophangen trachtten te pynigen. Zy wierpen dan de koord, welke aen zynen hals gestropt was, over de deur en heften hem eerst met eenen geweldigen trek van den grond. Maer terwyl zy de koord lang in hunne handen hielden, en eenen haek, nagel, of tap zochten, om er dezelve aen vast te maeken, zonk

hy neder en keerde met de voeten naer den grond; dan wierd hy door die booswichten wederom met de koord opgetrokken; en dus was in deze wisselvalligheyd zyne pyn met het leven verlengd; en de dood, welke hy zeer wenschte voor de kerk van God te onderstaen, wierd uytgesteld. Daer de krygsmannen de koord, welke door het gewigt van het ligchaem zonk, van tyd tot tyd optrokken, en niets vonden waer aen zy dezelve zouden vastmaken, sloegen zy eyndelyk eenen eyken tap in de deur, aen welken zy dezelve vastleyden.

Het gebeurde dan dat de koord brak door het gedurig vryven aen het opperste der deur, en den Martelaer met eenen zwaren schok ter aerde viel. Den heyligen man lag dan op den grond uytgestrekt, met het hoofd nedergebogen, zonder eenig teeken van leven, en als teenemael dood. De krygsmannen naderden tot hem om te onderzoeken of hy waerlyk gestorven was; zy heften hem een weynig op, en stelden hem in de houding als of hy zou zitten met den rug tegen den muer. Alsdan namen zy uytspot (meenende dat hy reeds gestorven was, of om zekerder zyne dood te onderzoeken, hetgeen zy oordeelden door de pynigingen allergemakkelykst te kunnen doen), brandende keerssen en verbrandden hem het voorhoofd, de kruyn, den mond, de kaken, de ooren, den kin, den neus, en hielden ook (o onmensche-lykheyd!) de vlam onder de neusgaten, om ze tot aen de hersenen te doen dringen. Dit was nog niet genoeg, zy vrongen en openden met geweld

zynen mond, stelden er eene brandende keers in, en verbrandden de tong en het gehemelte zoo zeer, dat van dien tyd af zynen smack sterk gehinderd en byna uytgedoofd was; zoodanig dat hy nacuwelyks in de spys of den drank smaak had.

'S anderendags waren zyne tong, en zyn geheel gehemelte zoo vol blaren, en zoo leelyk gesteld, dat zy aen de medegezellen, die ze aenschouwden, genoegzaam toonden hoe vreedelyk zy door die schelmen behandeld waren. Immers het geheel aengezigt door de vlammen zeer mismaaekt, en het voorhoofd en de kaken van de wenkbraeuwen, en van het hair aen de oogschedels beróofd (want zy hadden de vlammen aen de geslotene oogen van buyten gesteken) leverden een droevig vertoog op aen de aenschouwers, en verklaerden ten zelven tyde de vreedheyd van die beulen. Ook was den hals, waeraen de koord lang gestroopt was geweest, gezwolven en open, en het deel dat door de koord in stukken gevreven, en van het vel ontbloot was, scheen als met eene roode streep omtrokken te zyn. Van deze daed heeft den heyligen man daerna een zichtbaer teeken aen den hals, te zamen met de teekens der verbranding van de gemelde deelen, tot de dood toe blyven dragen.

De krygsmannen dan na zoo vele pynigingen nog geen teeken van leven in hem bemerkende, schopten hem verachtelyk met de voeten, wierpen hem op den grond, lieten hem voor dood liggen, en vertrokken zeggende :

« Het is eenen Monik, wie zal naer hem vragen? » De andere gevangenen, in wiër tegenwoordigheyd geheel deze zaek was verrigt, meenden ook niets anders, dan dat hy lang gestorven was. En zekerlyk zou den roemweerdigen Martelaer Gods daer onder de handen diër beulen eene loffelyke dood gestorven zyn (hy lag immers langen tyd en buyten de menschelyke gewoonte beroofd van het gebruyk der zinnen), had het God niet behaegd hem nog een weynig langer in het leven te bewaren, ten eynde hy zoo door de openbare belydenis van het catholyk Geloof, als door het verdragen van zwaerdere pynen en versmadingen beproefd en gekend, des te meer verheerlykt zoude worden; en ook ten eynde de megezellen, die niet al denzelfden vlyt en sterkte hadden om de marteldood te onderstaen, eenen man zouden hebben, door wiens voorbeeld, en aenhoudende vermaningen zy tot het eynde toe opgewekt en versterkt, in den begonnen en zoo harden stryd niet zouden bezwyken.

Het waren dry Gorcumenaren, die zich aen het hoofd van zulk eene vreedheyd stelden. Den eenen genoemd den Zwartten, zekerlyk allerzwartst van zeden; was eens by de Geuzen bevelhebber in de zeeroovery geweest. De twee andere waren gebroeders en ook nabestaende van dien, aen welken zy zulke dingen deden; overigens waren zy zonen van eene allerlechtste vrouw, die als zy te Gorcum de bediening van vroedvrouw uytoefende, eenige liedekens ten deele met deesem van kettery on-

dermengd, ten deele geyl en ontuchtig maekte, en ze onder het volk verspreyde. Den pastoor Leonardus trachtte eens dezelve als cene pest van godvrucht, en kuyschheyd uyt de stad te jagen, maer de burgerlyke overheyd stelde zich tegen zyn voornemen; en hy vond ook zelfs in den koninglyken oversten geen en genoegzaam sterken onderstand.

Den godvruchtigen pastoor had tot zyne groote droefheyd eene zulkdanige moeyelykheyd ondervonden, niet alleen in deze zaek, maer ook in vele andere. Want den oversten, schoon hy catholyk was, was in het begin te traeg, volgens de grootheyd der zaek, om te beteugelen en te straffen die, welke tegen den Godsdienst misdaen hadden. En alzoo geschiedde het naderhand, dat hy door derzelver vermeerdering zoo verre was gebragt, dat hy ze niet kon beteugelen als hy het wilde doen. Daerby wierd hy ook nog van sommige zulke menschen, die in den raed waren, en wiër verkiezing hy zelf door zyne pen had bekrachtigd, uytgelagchen, veracht, onderkropen; by zoo verre dat hy vreesde van door dezelve vermoord te worden, gelyk het aen eenige andere oversten van het gemeene best in dien zelfden tyd is gebeurd. Want door het regtveerdig oordeel Gods geschiedt het, dat de misdadigen, welke wy verwaerloozen te berispen, of volgens verdiensten te straffen, daarna door de ongestraftheyd versterkt, en zoo wel in getal als in magt aengegroeyd, eyndelyk sterker dan wy zelve zyn, en de strengste vrekens onzer ver-

waerloozing worden. Aldus beschikt immers de regtveerdigheyd Gods dat, gelyk er geschreven staet, iemand gestraft wordt door die dingen, door welke hy zondigt. Maer er zy voor deze klagt eene andere plaets.

XXI HOOFDSTUK.

De Martelaers der waerheyd hebben geenens valschen, of twyfelachtigen lof noodig. — Regtsinnigheyd van Estius in het leven der Martelaers te beschryven.

EER ik tot het begonnen verhael wederkeer, moet ik u ondertusschen waerschouwen, christen lezer (ten eynde gy de opregte waerheyd onzer geschiedenis kenne), dat er in dien tyd door het verhael van sommige menschen, eenige valsche, of zekerlyk twyfelachtige dingen wegens de verdrukking onzer Martelaren onder het volk verspreyd zyn geweest, welke wy in ons gedenkschrift geenszins gemeend hebben te voegen. De Martelaers der waerheyd hebben immers geenens valschen of twyfelachtigen lof noodig; want hunne kloekmoedigheyd is zoo uytmuntend geweest, dat wy zelfs ons niet bekwaem vinden om hunne daden, welke waer, zeker, en bekend zyn, naer weerde op te helderen.

Er was gezeyd dat de Martelaers in dien eersten nacht van hunne kleederen beroofd, en naekt door het geheel ligchaem met roeden onmenschelyk en schandelyk verscheurd zyn ge-

weet. Dooch het is genoegzaam zeker, dat dit niet geschied is, hoewel het geloofbaer is, dat de Geuzen vastgesteld hadden aldus te werk te gaen, vermits zy de roeden met de pynladder reeds bereyd hadden; want dags te vooren waren er gezien geweest die bondels roeden in het kasteel droegen. Daeruyt had men het vermoeden dat het aldus gedaen was; waerom dit niet gedaen is, God weet het, in wiens hand den wil der menschen is.

Sommige geloofden ook dat Nicolaus Pieck onder de andere reeds gemelde pynigingen, welke hy op verscheyde wyzen had onderstaen, een kruysteeken met een mes in zyn voorhoofd tot schande gesneden was; maer wy kunnen dit ook niet verzekeren, meenende de reden der dwaling te zyn, dat zyn voorhoofd, het zy door den val, als hy door het breken der koord ter aerde viel, het zy door het branden der vlam geschonden, en met een doekje bedekt, aen eenige godvruchtigen de gelegenheyd heeft gegeven van iets zulks te vermoeden. Hetgeen eenen anderen zegt, die, ik weet niet door welk bewys gedreven, het kruysteeken van het voorhoofd op den hals heeft verplaatst, verdient geen meerder geloof.

Wat ons aengaet, zegt Estius, wy hebben voorgenomen niet onzekere gissingen van sommige in onze geschiedenis te mengen; maer deze dingen alleen, welke wy weten waer te zyn, of van bekwame getuygen vernomen hebben, met eene ongeschondene trouw te verhalen; aengezien ik altyd heb geoordeeld dat

het zeer gebrekkelyk, en teenemael vreemd is aen het ambt van eenen christen schryver, de zaak der catholyke kerk, *die de kolom en den steun is der waerheyd* (1), te willen bevoorderen door verdichte, of onzekere verhalen. Hierom kan ik niet genoegzaam (zoo als het my dunkt) de onopregte studie bewonderen van zekeren mensch, die over vele jaren een geschiedenisje onzer Martelaren heeft uytgegeven, hetwelk, zoo als ik vernomen heb, daerna te Naples in Italiën herdrukt en aen de grootste mannen voor waer en getrouw aangeboden is geweest, en nog eens herdrukt is geweest te Ingolstadt in Duytschland. In dat geschiedenisje had hy, behalve andere onware verhalen, die gemelde voortreffelyke belydenis van Nicolaus Poppel, door het veranderen van den naem, aen eenen anderen persoon toegeschreven, welken misslag daerna gevolgd is door dengenen die de kerkelyke Geschiedenis der Martelaers van het ordervan den heyligen Franciscus te Parys in het jaer 1582 heeft uytgegeven.

Opdat er niemand twyfele, ben ik wegens de opregtheyd dezer geschiedenis zeer verzekerd, niet alleen door het allergetrouwigste verhael van mynen broeder, die zelf dit heeft vernomen uyt den mond van den pastoor Leonardus, als dezen, gelyk wy hierna zullen zeggen, voor een weynig tyds uyt den kerker was gezonden, en oorlof had van vryelyk met zyne vrienden te spreken; maer ook uyt het overeenkomend

(1) 1. Tim. 3. v. 15.

en standvastig verhael van sommige andere, die daer tegewoordig waren, en het naderhand ontsnapt zyn. Van derzelve getal was Pontus Heuterus, kanonik van Gorcum, geleerden man, die daerna door het uytgeven van boeken eenen naem heeft bekomen, en die korts voor zyne dood deze geschiedenis in vlaemsche verzen heeft beschreven. Maer dat het verhael tot zyn begin wederkeere.

XXII HOOFDSTUK.

Den Gardiaen komt weder tot sich zelve, vertroost syne broeders en andere medegevangenen, en wordt wederom door de Geuzen op onweerdige wyzen gekweld.

NADAT de geusche krygsmannen, gelyk wy zeyden, den kerker verlieten, kwam Nicolaus Pieck, welken de medegezellen zoo wel als de krygsmannen meenden reeds gestorven te zyn, eyndelyk weder tot zich zelve, niet zonder groote verwondering van al zyne medegezellen. Hy wierd alsdan door dezelve, zoo veel als den tyd en de plaets het toelieten, verkwikt, en verkreeg weder het gebruyk der spraek. Dan sprak hy Hieronymus den Vicaris en de andere broeders en medegevangenen aen op deze wyze:

- » Myne broeders, ik ben door eene kwalykheyd
- » zoo teenemael buyten my zelve geweest, dat
- » ik niets heb gevoeld van alles wat er in my,
- » en romdom my gedaen is. En ik wenschte
- » dat het ook aen God den Heer had behaegd
- » myne ziel van de banden des ligchaems te

» ontbinden, en by zich weder te nemen. Doch
 » omdat het Hem alzo niet heeft behaegd, dat
 » er geschiede al wat Hy wegens my heeft vast-
 » gesteld. Ondertusschen verzeker ik u, dat deze
 » pyniging van het hangen noch zwaer, noch
 » bitter is om verdragen, gelyk ik nu zelf met
 » de daed heb ondervonden. De pyn zelve is
 » kleyn en kortstondig, en wordt aenstonds door
 » eene kwalykkeyd opgevolgd. Door dit zoo kort-
 » stondig en zoo gemakkelyk lyden zullen wy
 » vliegen naer het eeuwig en gelukkig leven, en
 » naer die onverliesbare kroon, die voor ons in
 » den hemel is bereyd; zoo dat het waerlyk
 » blykt, dat *het lyden van dezen tyd niet kan*
 » *vergeleken zyn hy de toekomende glorie die in*
 » *ons zal geopenbaerd worden* (1). »

Door zulk eene aanspraek vertroostte den
 Gardiaen zyne broeders, hy die eenen waren
 belyder was van Christus, ja reeds eenen mar-
 telaer voor zoo veel als het in hem was. Maer
 door den wille Gods was hy buyten de hoop in
 het leven bewaerd, om zyne broeders tot het
 eynde toe van den stryd zoo door zyn voorbeeld
 van kloekmoedigheyd, als door 'zyne verma-
 ningen te versterken en aen te moedigen.

Als dien treurigen nacht voorby was, op
 welken de dienaers der duysternissen zoo vele
 werken hun en hunnen prins weerdig jegens
 de dienaren Gods hadden bedreven; kwamen
 eenige derzelve nog eens met het kriecken van
 den dag naer den kerker, en bragten eene byl

(1) Rom. 8. v. 18.

mede, om het ligchaem van den Gardiaen, welken zy voor dood hadden laten liggen, en niets anders meenden dan dat hy dood was, lid voor lid in stukken te kappen, en de deelen zelve omhoog aen de poorten der stad vast te maken. Dit slach van openbare schande wierd gewoonlyk gedaen aen de verraders van steden en koningryken, nadat dezelve de doodstraf onderstaen hadden; en die schelmen wilden ook den Gardiaen met zyne medegezellen als zulkdanigen by alle doen aenzien worden. Maer gelijk zy hem, buyten hunne meening, nog vonden adem halen en leven, waren zy eerst verwonderd, terstond begonnen zy hem wederom op ouweerdige wyzen te kwellen, en daer hy op den grond zat met de voeten te schoppen, en op zyne zyden en buyk te stampen, en zeyden ondertusschen : « Leeft den monik? Leeft hy » nog »? En zy beschimpten hem onbeschoefelyk met andere woorden en werken, schoon zy meenden dat zy hem nog den doodslag niet mogten geven.

Deze dingen welke ik reeds heb verhaeld, waren de werken van den eersten nacht.

XXIII HOOFDSTUK.

Schelmachtige daed van eenen Vrieach — De krygsmannen verlustigen zich door de ellendigen te verdrukken. Verduldigheyt van Wilhudus, Minderbroeder.

Den volgenden nacht, toen de dronke krygsmannen nog eens met geweld in den kerker

drongen, was zekeren Vriesch vol van wyn aen het hoofd der bende. Dezen vreedden mensch, na met zyne medegezellen gruwelyke lasteringen tegen de kloosterlingen en priesters uytgebraekt te hebben, begon een onmenschelyk schelmstuk en zeyde: «Ik wil dat gy alle in cene» reek voor my uwe kaken opblaest.» Dan beginnende met cenen Minderbroeder, en van daer tot de andere voortgaende, gaf hy elkeen twee of dry slagen op de beyde kaken met zulk een groot geweld, dat van het meeste deel het bloed uyt de keel en tanden, van sommige uyt de neusgaten, en ook van cenige uyt de oogen borst en stroomde; en dat hunne kaken, op het aenbreken van den dag, zoo opgezwolen scheenen als die van trompetblazers.

Van deze vreedheyd waren naeuwelyks twee vry, die om niet gezien te worden, in een schietgat in den meur gekropen waren, ten eynde aldus het geweld der ondeugendste krygsmannen een weynig te ontvlugten. Eenen anderen, die op allen aenval van verdrukking beefde, en hierom de glorie van het marteldom niet weerdig was, noemde dien schelm zynen kozyn, gaf hem ook al het overig geld dat hy by zich had bewaerd, kustte deszelfs duym en ontsnapte eene zwaerdere kweeling. Al de overige waren gedwongen de tartaersche onbeschoftheyd van dien mensch telyden. Ook nam dien booswicht er zulk een behagen in, dat hy des anderendags, als hy by den schout der stad het noenmael nam, zich over die uytmuntende daed beroemde.

De krygsmannen deden byna dagelyks zulke

dingen aen de gevangenen, meest in den nacht. Alsdan na het avondmael genomen te hebben, verlustigden zy hunnen geest door de verdrukking der ellendigen, als door eene allcraengenaemste oefening en spel; en somtyds gebeurde het dat wanneer eene bende schurken door zulk een spel verzaed, of beter vermocyd (want zy scheenen nimmer te kunnen verzacd worden) vertrokken had, er eene andere opvolgde om ook hare rol in dit treurspel te spelen. Ook zoo dikwils als er nieuwelingen in het kasteel kwamen, deden de krygsmannen hun, tot een teeken van eerbewys, het vermaek aen, dat zy hun by de gevangenen leydden, en hun oorlof gaven van hunne oogen en geest met derzelver ellenden, versmadingen en beschimpingen te voeden; en zich daer door woorden en werken volgens beliefte te vreken, indien zy oordeelden eens door dezelve om eenige reden beleedigd geweest te zyn.

Onder andere gebeurde het, dat eenen waelschen krygsman in den kerker ging om de gevangenen te beschimpen; alsdan eenen Minderbroeder, wael van geboorte (die daerna schandelyk de martelkroon heeft verloren) verstaende, dat dien eenen wael was, hoopte op deszelfs goedwilligheyd ten aenzien van het gemeen vaderland, of tael en zeyde in het waelsch : « Ik ben uwen landgenoot. » Den krygsman antwoordde hem : « Is het waer? » Hy vroeg te gelyk een mes, dreygde hem van hem de mannelykheyd af te snyden, en voegde er deze woorden by : « Om dat gy mynen land-

» genoot zyt zal ik u ophangen. » En om iets te doen, nam hy het mes en sneed in deszelfs aengezigt.

Er wierd nog een ander schouwspel niet minder goddeloos dan onmenschelyk verrigt. Die wilde en vreedde menschen gingen by de Moniken, die priesters waren, en om hunnen ouderdom de achtbaerste scheenen; zy knielden uyt spot voor dezelve, als om volgens het gebruyk der catholyke kerk hunne zonden te biechten, en blaesden woorden in derzelver ooren, ik weet niet welke. Deze spotterny wierd welhaest in eene openlyke vreedheyd veranderd, en zy begonnen die allerbeste ouderlingen in het aengezigt onmenschelyk te stooten, en derzelver hoofden door kaekslagen te kneuzen, zonder eenig aenzien te hebben voor de eerbiedwaardige gryze hairen, volgens deze klagt van Jeremias: *Zy hebben zich voor het aengezigt der priesters niet geschaemd, noch medelyden met de ouderlingen gehad* (1).

Wilhadus, eenen der kloosterlingen, byna stokhoud, antwoordde op elken slag: « God zy gedankt. » Den godvruchtigen man peysde immers by zich zelve dat hem geene grootere weldaed, om de glorie van het eeuwig geluk te bekomen, kon verleend worden, dan degene welke God hem door die booswichten bewees, dat hy voor den catholyken Godsdienst verasmadingen en slagen verdroeg.

Ignatius, roemwaardigen Martelaer van Chris-

(1) Thren. 4. v. 16.

tus, had eertyds deze goddelyke weldaed bekend als hy zeyde : Dat de boosheyd der krygsmannen, die hem mishandelden, zyne onderwyzing was. Ook had den heyligen Cyprianus dezelfde weldaed bekend toen hy, nadat het doodvonnis tegen hem was uytgesproken, in denzelfden geest dezelfde woorden uytspak, welken dezen ouderling en nieuwen Martelaer herhaelde zoo dikwils als hy geslagen wierd.

Denzelfden eerwaardigen pater wierd van eenen anderen schelm, welken aen hem die vermomde biechte sprak, aldus ondervraegd : « Wat antwoordt gy op hetgeen ik zelf heb ge- » biecht? » En hy zeyde : « Ik zal God den » Heer voor u bidden. » Het was zekerlyk eene heylige en wyze antwoord. Hy wist immers dat de hopelooze ziekte, met welke dien besmet was, door geen en bekwaamen hulpmiddel, dan door een aenhoudend gebed van eenen regtvaardigen mensch tot God, kon genezen worden. Den Geus door deze antwoord als verwoed zeyde : « Zult gy voor my bidden? » En zonder te vertoeven begon hy even als een wild dier den allerbesten ouderling op gruwelyke wyzen te mishandelen, te stooten, kaeckslagen te geven, en gcheel door slagen te kneuzen, zonder hem enkelyk te dooden. Want hy versloeyde het gebed van den heyligen man, en als uytzinnig randde hy zynen heclmeester aen als eenen vyand, en rekende den aengeboden hulpmiddel tegen het geweld der ziekte voor eene groote yersmading. Evenwel deed de tong van den allergodvruchtigsten ouderling op elken slag niets

anders weergalmen dan : « God zy gedankt » O waerlyk gelukkigen ouderling, die tot de geesels bereyd, en tegen de versmadingsen der ondeugenden met den schild der verdueligheid alleen gewapend was, die volgens zyne professie uytstekenden naëveraer der evangelische volmaektheid, niet alleen geene vraek verzocht, maer eene onverschuldigde genade voor zyne vyanden ootmoediglyk afsmeekte, en de verschuldigde dankzegging getrouwelyk tot God stierde. Maer dit is genoeg wegens die eerste nachtelyke verdrukkingen der Martelaren.

XXIV HOOFDSTUK.

Theodorus Bommer, en Arnoldus de Koning, worden opgehangen; den pastoor Leonardus staet dezelve by in hunne doodsuer, en hy mag daarna op eenige voorwaarden in de stad blyven.

Nu vereyscht het order der verhaling, dat ik van Leonardus, oudsten pastoor aenkondig, hoe en om welke reden hy uyt den kerker gezonden, en door welk bedrog en trouwloosheid der kwaedwilligen hy er naderhand in weder gebragt is geweest.

Den 30 Junius, wezende den derden dag na dien eersten nacht, door de kwellingen der gevangenen buyten de andere merkweerdig, wierden twee catholyke burgers, Theodorus Bommer en Arnoldus de Koning, geleyd naer de galg, welke korts te vooren in het midden der merkt van de stad was geplactst. Dien omdat hy van

uyt het kasteel naer de voorbyvarende Geuzen met luyder stem had geroepen : dat zy plunders van kelken en heyligschenders waren; dezen omdat hy uyt den naem des konings in eenige naburige plaetsen krygsmannen had verzameld. Beyde waren met het hert verknocht aen God en aen den koning.

Dan verzocht iemand Marinus, bevelhebber van het kasteel, dat hy Leonardus zou laten een weynig tyds van den kerker afwezig zyn, om de ter dood veroordeelden, wiër herder hy was geweest, by te staen, en dezelve in hunne sterfuer zalige vermaningen te geven. Dit wierd zonder vele moeyte bekomen, want Marinus antwoordde : « Dat den papist deze papisten vergezelschappe. » Toen Leonardus dezelve ter gerechtsplaets vergezelschapte, wierd hy gevolgd door vele catholyke burgers der beyde schuttersgilden van Gorcum; sommige derzelve be-toonden door tranen hunne teedere genegenheyd voor hunnen herder; en Leonardus van zynen kant vertroostte en bedankte dezelve, zoo veel als den tyd het toeliet, over hunne goedwilligheyd en genegenheyd ten zynen opzigte; betuygende dat hy deze hunne zorg alleen voor eene groote weldaed achtte, schoon hy niet zou verlost worden, maer moeten sterven.

Marinus, die zorg had van aen alle te behagen, om door de gunst van alle het bevelheberschap van het kasteel te kunnen behouden, sprak de burgers, die uyt genegenheyd voor hunnen herder bedroefd waren, aldus aen : « Hebt goeden moed, den pastoor zal niet ster-

» ven; hy zal immers van gevoelen veranderen,
 » en voortaan eene andere wyze van prediken
 » volgen, » Leonardus dit hoorende antwoordde:
 « Geenszins, met Gods genade zal ik nimmer
 » iets anders leeren, dan hetgeen ik altyd tot
 » nog toe heb geleerd. En gelyk ik tot nog toe
 » het zuiver en opregt woord Gods heb gepre-
 » dikt, alzo zal ik hetzelfde voortaan prediken,
 » het zy ik mag leven, het zy ik moet sterven. »
 En zyne woorden tot de burgers stierende zeyde
 hy: « Ja allerbeste burgers, ik bid en smeeke u
 » ernstiglyk, dat gy tot den laetsten snik van
 » uw leven standvastig zoudt blyven in hetgeen
 » gy van my, uwen herder hebt geleerd, welk-
 » danig lyden hierom eyndelyk aan my of aan
 » u gedaen worde. »

Leonardus alsdan ziende dat die, twee welke
 ter dood geleyd wierden, een weynig de oneer
 der schandelyke en by de menschen verfoeye-
 lyke straf schroomden (hetgeen menschelyk is),
 daer zy anderzins geheel bereyd waren om de
 dood voor het Geloof ende de regtveerdigheyd te
 onderstaen (welke bereydwillingheyd vooral in
 Theodorus aengezigt en woorden uytsteeen),
 vertroostte en moedigde hy hun te gelyk door
 zyn voorbeeld aldus aan: « Hebt goeden moed,
 » nu is het uwen keer van te lyden, morgen
 » zal het misschien den mynen zyn. Ik moet de-
 » zelfde straf, dezelfde oneer, dezelfde schande
 » van dood verwachten. » Als zy de ladder op-
 klommen, bragt hy de gelykenis by der ladder,
 welke den Aertsvader Jacob eertyds had gezien
 tot aan den hemel komen, en Engelen dezelve

op- en nederklimmen. « Diezelfde Engelen, » zeyde hy, komen nu langs die ladder tot u » neder, om uwe verduldigheyd te aenschou- » wen, en u te ondersteunen; met dezelve zult » gy in het kort ten hemel opklimmen, om al- » daer den loon, die voor uwe verduldigheyd » bereyd is, te ontvangen. » Door deze en dusdanige woorden versterkte den goeden herder onophoudelyk zyne naer den slagbank geleyde schapen, tot dat zy, na dien gelukkigen stryd geeyndigd te hebben, in welken zy voor de regtveerdigheyd arbejdende tegen de regtveerdigheyd gestraft wierden, hunne zielen aen God wedergaven,

Waerom ik dezen Theodorus uyt het getal der Martelaren moet sluyten, zie ik niet; aen-gezien hy door de handen der goddeloozen gedood is, niet als kwaeddoener, maer als catholyken, en waerlyk ook niet als versmader, maer als allervrysten berisper der heyligschendende goddeloosheyd. Daer wy lezen dat eenige zeer heylige Martelaers, als Paulus in de werken der Apostelen, en ook Andreas, Laurentius, Sebastianus, Agatha, Faustinus en Jovita hetzelfde gedaen hebben ten opzigte der registers; om welke reden zouden wy dan twyfen, of dezen mensch dit wel en christelyk gedaen heeft ten opzigte van die oproerige, en trouwelooze bende zeeroovers?

Ook twyfel ik niet, of Arnoldus moet in dezelfde naemlyst geschreven worden, daer hy om deregtveerdigheyd de straf en de dood heeft onderstaen.

By deze twee wierd ook naer de galg geleyd Theodorus zoon (die met zynen vader afzonderlyk in den kerker was gebragt, zoo als wy te vooren gezeyd hebben), zullende de straf onderstaen met geenen minderen moed dan zynen vader, aen wien hy zich door de genegenheyd voor den catholyken Godsdienst zeer gelyk had gemaekt. Want toen hy uyt het midden der gevangenen na zynen vader geroepen wierd, volgde hy alsdan geerne zynen vader, en zeyde met eene klare stem: «Gebenedyd zy den Heer.» Doch langs den weg wierd hy verlost door de tusschenkomst en de smeecking eener catholyke maegd, van welke hy ten houwelyk verzocht was. Evenwel bewaerde en beleed hy met zyne vrouw voortaan het catholyk Geloof, voor hetwelk hy in gevaer was geweest.

Na dat deze dingen verrigt waren, wilden de krygsmannen Leonardus weder naer het kasteel leyden, maer de burgers verzetteden zich er tegen, en hy wierd naer het stadhuis gebragt. Daer gebooden Marinus en den Raed hem, dat hy het woord Gods wel en regtzinnig zou prediken; hy beloofde dit te zullen doen. Alsdan verbooden zy hem van voortaan Misse te doen, en stonden hem den oorlof toe van vry in de stad te blyven onder voorwaerde nogtans, dat hy zonder paspoort uyt de stad niet mogt gaen. Voor deze zaek gaven de beyde schuttersgilden hunne trouw; maer de byzonderste van den Raed waren met deze borg niet te vrede, en wilden Leonardus zich daer toe met eed doen verbinden. Dit deden zy uyt een

boos inzicht, opdat hy, die veel gezag had en en eenen uytmuntenden predikant was, door dezen eed verbonden niet zoude kunnen wegvlugten; en opdat hy, indien hy hun gevoelen en hunne party niet aennaam, dezelve uyt vrees, ten minsten in den schyn en door eene uytwendige belydenis, zoude aennemen. Doch hy kende hunne slimme arglistigheyd, engaf reden waerom hy met eenen zoo naeuwen band niet wilde gebonden worden. Dus geschiedde het eyndelyk dat den Raed te vrede was met zyne enkele belofte van nergens zonder oorlof uyt de stad te gaen.

Daerenboven belastten de raedsheeren Leonardus, dat hy op den dag der bezoeking van de heylige Maegd (tusschen welken er maer eenen dag meer was) eene prediking in het openbaer zou doen, en zeyden: « Gy weet hoe gy voortaan moet prediken. » Hy antwoorde hun: « Ja ik weet zeer wel hoe ik moet prediken, » en ik zal het met de daed toonen. » Na dit gezeyd te hebben wierd hy door den raed weggezonden, en ging naer huys. Alsdan wierd hy aenstonds bezocht door den neef van den Gardiaen, aen wien hy op eed van het geheym voor eenigen tyd te bewaren, eenige byzondere dingen verhaelde van die, welke in den kerker geschied waren, en namenlyk hetgeen ik hooger heb gemeld van den pastoor Nicolaus, en van deszelfs allerstandvastigste belydenis voor het allerheyligste sacrament des Autaers, en hy voegde er deze woorden by: « Mynen Nicolaus » is eenen waren martelaer. » Hy was gewoon

Nicolaus den zynen te noemen , omdat hy over lang hem in de herderlyke bediening had gehad tot onderpastoor en als discipel, daerna tot medegezel en ambtgenoot.

Ten dien tyde wierden nog eenige andere gevangenen na eene zorgvuldige smeeking hunner vrienden en bloedverwanten verlost, te weten : die welke de Geuzen als min hatelyk dan de andere lieten afkoopen voor eene groote somme geld, en met borge dat dezelve zonder oorlof de stad niet zouden verlaten.

Nicolaus Pieck had, behalvens zyne moeder, dry eygene broeders en twee zusters, en nog vele andere nabestaenden. Deze hadden byna alle van het begin zynen gevangneming voor zyne verlossing neerstig gesmeekt. Maer gelyk zy daerna verstaen hadden dat hy zich geenszins alleen zou laten verlossen, ten zy het geheele gemeente zynen broeders te gelyk zou vry en losgelaten worden, begonnen zy dan ook voor die ten besten te spreken. Doch dit was zonder uytwerksel, omdat ten deele de Geuzen, welke eenen zonderlingen haet tegen de moniken hadden, er zich tegen stelden; en ten deele den wil en de poogingen der verzoekers onder hun niet genoeg overeen kwamen; en dat verscheyde der voornaemste burgers, die alle mogelyke middelen gebruykten om eenige andere gevangenen te verlossen, de zaak der moniken als gering en verachtelyk verwaerloosden.

XXV HOOFDSTUK.

Den Gardiaan wordt door de zorg van synen neef eenen heelmeeester toegestaan ; hy bekomt ook eenig voedsel, en verzekert dat hy bereyd is om syn leven voor syn broeders ten besien te geven.

Het gebeurde dan dat op dien dag, als Leonardus uytgelaten was, zekeren catholyken, Clemens Calvius, meester in de vrye konsten en bloedverwant van Nicolaus Picck, door de goedwilligheyd van Marinus, nieuwen bevelhebber in het kasteel ging. Nicolaus denzelven door de tralien van den kerker ziende, riep tot hem. Clemens cene stem uyt den kerker hoorende, begon nader te gaen; maer Nicolaus belette het hem, en zeyde: « Sta van verre, opdat gy ook » ten onze opzigte niet in gevaer zyt, zoo iemand by geval u met ons in het geheym vindt » spreken. Doe alleenelyk, als gy kont, dat » eenen heelmeeester geroepen worde, om ons » te meesteren. » Denzelven ging zonder uytstel by den bevelhebber, en gaf hem de vraeg der gevangenen te kennen. Den bevelhebber zeyde: « Waerom hebben zy eenen heelmeester noodig. » ? Dien antwoordde: « Een en derzelve is gekwetst. » Waervan is hy gekwetst. » hervatte den bevelhebber. « Misschien antwoordde » den anderen, is er uyt het gewelfsel eenen » steen op iemands hoofd gevallen. » Op dit woord begon den bevelhebber luyckeels te lachen, want hy wist zeer wel wat er in den ker-

ker te vooren was gebeurd, en nog dagelyks gebeurde.

Overigens had den bevelhebber, zoo wel als de andere, die van dezelfde party waren, zorg dat eene zoo onweerdige behandeling der gevangenen niet zou verspreyd worden by de burgers, namelyk by de catholyken. Daerom stofften zy overal, dat al de gevangenen in eene schoone plaets heerlyk bewaerd wierden; en dat er hun mildelyk spys en wyn opgediend wierd. Ook trachtten zy zorgvuldiglyk dit gerucht te doen verspreyden in de naburige steden, welke zy nog in hunne magt niet hadden, ten eynde door dezen schyn van voortreffelyke menschlievendheid by de vreemdelingen ook de goedwilligheyt te winnen, en eenen weg te banen om derzelver gemoederen te bezitten.

Daer was by geval tegenwoordig dien bloedorstigen beul der martelaren, den Zwarten genoemd, van ons hier boven gemeld. Dezen gehoord hebbende wat er wegens de gevangenen aen den bevelhebber verhaeld wierd, zeyde :
« Ik bid u laet hun geenen heelmester toe;
» maer laet ze liever verrotten, en het vuer in
» hunne wonden komen, opdat aldus al die
» moniken, en afgodische offeracers door eene
» langzame dood verteord worden, en onge-
» lukkig vergaen.» Doch den bevelhebber, die niet teenmael onmenschelyk was, hield zich geenszins aen de ingevingen van dien vreedens mensch, en stemde toe in eenen heelmester, zonder nogtans eenen anderen te zullen aennemen, dan dengenen, welken hy zelf zou be-

noemen. Dezen was zeker en Theodorus Cortman, die maegschap was aen den Gardiaen (hetwelk den bevelhebber niet wist), want hy had deszelfs jongste zuster, zekerlyk eene zeer heerlyke vrouw, getrouwd.

Terwyl den heelmeester verwacht wierd, deed Clemens een wit brood met eene halve pinte wyn aen den Gardiaen brengen om hem daer door een weynig te versterken, want deszelfs krachten waren niet alleen door die vrede behandeling der krygsmannen zeer gekrenkt, maer ook door het gebrek aen spys sterk verminderd, zoo dat hy byna teenemael bezweek. Ook als hy deze spys en drank nutte, zeyde hy, dat hy daerin niet meerderen smaek dan in het hout had. Waeruyt dit voortkwam hebben wy reeds gezeyd. Den zelfden neef wilde hem, als of hy droevig was, alsdan vertroosten en zeyde: « Uwe twee broeders zyn naer Briel by » den graef de la Marck vertrokken om u te ver- » lossen, hetgeen zy zekerlyk allergemakkelykst » zullen bekomen. » Hierop antwoordde Nicolaus met eenen vlytigen en kloeken moed aldus: « Myne broeders doen vruchteloos dien arbeyd » zoo zy voor my alleen handelen; want of- » schoon zy dit misschien zullen bekomen, » evenwel zal ik nimmer my alleen laten ver- » lossen, en deze myne broeders in dezen nood » verlaten. Ja ik verzeker u, indien maer eenen » van alle, zelfs den minsten tot de straf be- » houden wordt, dat ik zynen medegezel van » den kerker, van de pynigingen en van de » dood zal blyven; ik heb hun beloofd dat ik

dit alzo zal doen. » Hierop zeyde den neef :
« Indien gy de andere met u te zamen uyt de
» boeyen kont verlossen, zeer wel; maerzoo dit
» niet bekomen kan worden, ik zou zekerlyk,
» ware het myne zaek, liever voor my alleen
» zorgen, dan my met de andere te zamen aen
» de dood over te geven. Want wat voordeel,
» bid ik u, zullen die daeruyt hebben, als gy
» met hun sterft?

Door dusdanige woorden trachtte dezen neef wel Nicolaus van voornemen te doen veranderen; doch hy verrigtte niets. Zoozeer was Nicolaus in zyn voornemen versterkt, of beter in de liefde van Christus allersterkst gegrond. Hy was immers bereyd en begeerig om, naer het voorbeeld van Christus, zyn leven voor zyne broeders, of ten minsten met zyne broeders ten besten te geven, en zyn bloed te storten. Ook liet hy zich geenszins door eenige aenrading zyner bloedverwanten van die gemeenschap van lyden aftrekken.

Van dit zyn zoo standvastig voornemen volgde hy zekerlyk de allerregtmatigste, om niet te zeggen noodzakelyke reden. Want van den eenen kant overwoog hy welk eene bediening hy onder de zyne bekleedde, uyt vrees van door een min goed voorbeeld te zondigen; van den anderen kantaenmerkte hy de zwakheyd van eenige zyner broeders, welke door het onttrekken van de dagelyksche vermaning, even als van eene moeder die hare kinders zorgvuldiglyk koestert, zonder twyfel scheenen in gevaer te zullen zyn. Dan sprak hy onder andere deze gedenk-

weerdige woorden, zeer weerdig van eenen opregten krygsman van Christus : « O neef, het » is geene kleyne zaek voor het catholyk Geloof » te sterven! » Hieronymus den Vicaris, man van een allervurigste geloof, bekrachtigde dit met dezelfde woorden.

XXVI HOOFDSTUK.

Den heelmeeſter weent als hy den Gardiaen aenschoolt, en wordt door deſſelfs voorbeeld versterkt in het catholyk Geloof, voor hetwelk hy ook veel lydt.

Als den heelmeeſter den kerker binnen getreden was, en den Gardiaen zoo onmensche-lyk en leelyk mishandeld zag (want zyn geheel aengezigt, door de vlammen verbrand, had eene zwartheyd aengetrokken, zoo dat in hetzelfde noch gedaente, noch schoonheyd meer tytscheen; en zynen hals, die gezwolen, en door het afvryven van het vel nog bebloed en in stukken was, boezemde den aenschouwer eenen grooten schrik in), kon hy van droefheyd zyne tranen niet inhouden. Den Gardiaen zeyde hem al grimlagchende : « Waerom weent gy? Den heelmeeſter antwoordde : « Hoe kan » ik myne tranen inhouden, daer ik u zoo on- » weerdiglyk behandeld zie? » Den Gardiaen zeyde daerop : « Doch ik oordeel in der daed » dat het zeer weynig is, hetgeen ik tot nu toe » voor myn Geloof heb onderſtaen, daer onzen

» Heer Jesus voor ons zoo veel heeft geleden,
 » dat ons lyden by het zyne geenszins kan ver-
 » geleken worden. Daerom zal ik geerne, als
 » God het toelaet, veel hardere pynen en de
 » dood zelve voor myn Geloof in Hem onder-
 » staen.»

Den heelmeeſter voortvarende in gemeenza-
 melyk met den Gardiaen te ſpreken, vroeg on-
 der andere met welk eenen geest hy beziel-
 was geweest, of wat hy gedacht had, als hem
 de koord aen den hals geſtroopt wierd. Daerop
 antwoordde den Gardiaen : « Ik heb in mynen
 » geest eene zonderlinge blydschap gevoeld,
 » om dat ik weerdig gevonden wierd voor de
 » belydenis van het catholyk Geloof te ſterven.»
 Dit zeggende, en ontſteken door eene groote be-
 geerte van voor Christus te lyden, viel hy uyt
 in deze woorden : « Hoe ligt en luttel is hetgeen
 » ik tot nu toe heb geleden voor den Naem van
 » mynen allerminnelykſten Heer Jesus, die zoo
 » veel voor my zondaer heeft geleden; God geve
 » dat ik ook voor het catholyk Geloof lid voor
 » lid in ſtukken gekapt worde.» Als hy dit
 zeyde naderden by geval eenige krygsmannen
 den kerker, en den heelmeeſter vermaende hem
 dat hy zou zwygen, vreezende dat dusdanige
 woorden door dezelve gehoord zouden worden,
 en zyn gevaer er door zou vergroot worden.
 Doch Nicolaus zeyde : « Ik zal niet zwygen.»
 Ja zyne ſtem nog meer verheffende om van de
 krygsmannen gehoord te worden, riep hy on-
 bevreesd uyt : « Dat zy met my doen al wat zy
 » willen, dat zy my het vel aſtrekken, dat zy

» my braden, ik ben bereyd om alles te ver-
 » dragen.» Deze woorden gelyken zekerlyk zeer
 wel aen die van den Martelaer Ignatius, door
 welke hy in eenen brief aen de Romeynen zyne
 allervurigste begeerte naer het lyden te kennen
 gaf: « Dat het vuer, het kruys, de wilde die-
 » ren, het breken der beenderen, de ontleding,
 » de vermorzeling van het geheele lichaem, en
 » al de pynigingen van den duyvel in my ko-
 » men, zoo ik maer Christus geniete. »

Daer den heelmeeester nu ook hem deed ho-
 pen, dat hy door de aenzoekingen zyner vrien-
 den zou verlost worden; bragt hy de woorden
 by, welke hy lang te vooren aen zynen neef had
 gesproken: « Nimmer, zeyde hy, zal ik met
 » Gods genade; myne broeders verlaten, en my
 » alleen laten verlossen; en ofschoon er maer
 » eenen derzelve, zelfs den laetsten tot de straf
 » beschikt wordt, ik zal aenhouden om hem
 » niet te overleven, en ik zal my vrywillig tot
 » medegezel der straf en der dood geven; zoo
 » als ik dit reeds lang aen myne broeders heb
 » beloofd. » Den heyligen Martelaer Gods her-
 haelde dikwils met eene hevige gemoedsaen-
 doening zulke woorden; welke wy daerna uyt
 het getrouw verhael van den heelmeeester zel-
 ven vernomen hebben.

Zekerlyk moeten wy de genade van God in
 zynen dienaar bewonderen, aengezien dezen
 voor deszelfs Naem niet alleen geen en tegen-
 spoed vreesde, en geen en schrik voor de pyni-
 gingen had; maer daer en boven de dood zelve,
 welke met reden aen alle vreezelyk en schrikke-

lyk is, als eene groote weldaet begeerde. en zelfs zich geheel met ligehaem en ziel aen God overgaf, en zich als een slagtoffer aen God opdroeg. Ook was deze goddelyke genade in hem niet ledig, maer zy plantte ook de uytmuntende vrucht eener ware godvruchtigheyd voort by andere, onder welke ik vooral dezen heelmeeester zelve tel. Dezen man was voor dien tyd in de zaak van den Godsdienst een weynig onstandvastig, maer door deszelfs woorden en voorbeeld van verduldigheyd en standvastigheyd wierd hy alsdan in het catholyk Geloof zoo versterkt; dat hy niet twyfelde zich ter oorzaak der Martelaren aen het gevaer zyns levens bloot te stellen. Dagelyks bezocht hy dezelve in den kerker, en somtyds liet hy zich by hun opsluyten, om met hun des te gemeenzamelyker en vryelyker te spreken. Nu en dan bragt hy hun schoone hemden om aen te doen, en speceryen om hun te versterken; en andere zulke dingen, welke hy onder zyne kleederen kon verbergen, en heymelyk naer de gevangenen dragen. Wat wil ik meer zeggen? Dien man van dan af eerbiedigde en omhelsde met cenen zoo vurigen iever het catholyk Geloof, en deszelfs minnaers, dat hy daer door alleen aen de Geuzen zeer mishaegde. Want onder andere dingen, door welke hy zynen uytstekenden geloofsiever betoonde, nam hy dikwils en geerne in het verborgen en in het openbaer de kloosterlingen van beyde geslacht, die uyt hunne wooning gejaegd waren, in zyn hays, schoon hy wel wist hoe zeer hy daer door te vreezen

had. Om dusdanigen godvruchtigen dienst wierd hy door de Geuzen zeer ghaet, en eens in de boeyen geworpen; doch hy wierd er korts daerna uyt verlost door het toedoen zyner nabestaenden. Ook wierd hy niet zonder groote schande uyt de burgerlyst des schuttersgilde geschrabt. Door deze ongemakken aengedaen, verliet hy vrywillig de stad, en ging met zyne vrouw en kinderen in ballingschap, alwaer hy welhaest zyne vrouw verloor, en nu en dan genoodzaekt was van plaets te veranderen. Hy heeft tot de dood toe (welke hem cyndelyk is overgekomen twintig jaren na het lyden der heylige Martelaers) het catholyk Geloof regt-zinnig, ongeschonden en standvastig behouden, tot een groot voorbeeld van christelyke deugd. Maer ik keer weder tot de heylige Martelaers.

XXVII HOOFDSTUK.

Welk eenen strengen vervolger van Christus en van de Apostelen by de Geuzen is geworden sekeren Joannes Omalius, gewezen kanonik der kerk van Luyk. — Een en beul bedreygt de gevangenen met de dood; en den Gardiaen en eenige broeders bedanken God.

Den 1 Julius, zynde den dag voor den Feestdag der bezoeking van de heylige Maegd, kwam sekeren Joannes Omalius, afvalligen der catholyke Kerk, en gewezen kanonik der kerk van Luyk te Gorcum, om de Martelaren te bezoeken; niet in den geest, met welken de aller-

heyligste Maegd hare nicht Elisabeth bezocht; maer even als den goddeloozen Herodes, die den nieuwgeboren Christus wilde zien. Denzelven was vermaerd, niet zoo zeer door zyne afkomst, als door de heyligschenderyen en zeeroovery, en haekte naer de priesters, moniken en andere dienaren Gods te dreygen en te dooden. Hy was daer uyt Briel met bevelen gezonden van Gulielmus De la Marck, Graef van Lumen, of Lumey, allerverbitterdsten vyand der catholyken.

Omalius had maer eene hand, want ten tyde dat den gemelden Graef met de zyne (onder welke Omalius den eersten was), langs de kusten van Engeland de zeeroovery uytoefende, gebeurde het eens, dat hy eenige spaensche schepen tegenkwam geladen met vele van die koopwaren, welke Spanjen gewoon is naer Frankryk en de Nederlanden over te zenden. Het was alsdan Palmzondag, dry dagen eer Briel door die schelmen overrast wierd. Daer booden de Spaensche koopmannen (die zekerlyk in de gevaren niet gewoon zyn ligt den moed te verliezen), voor de bescherming hunner goederen en leven eenen zoo dapperen wederstand, dat zy door de kanon scheuten eenige krygsmannen van den Graef doodden, Omalius de regterhand ontnamen, en den vyand eyndelyk dwongen van af te zien van den aenval, en wederom in de volle zee te zeylen.

Als Omalius dan in den kerker by de gevangenen was geleyd, aenschouwde hy eerst de zelve met een vreezelyk gelaet, als zullende die

verscheuren; dan brackte hy met zyne vergiftigde tong tegen hun deze scheldwoorden uyt:

« Hoort gy godverslinders (dezen godlasteraer » noemde de priesters Gods aldus; ter oorzack » der heyligste mysterien), ik ben hier gezonden » van mynen heer den graef de la Marck, ten » eynde u alle te doen ophangen. » Terstond antwoordde den Vicaris der minderbroeders, door den geest van het marteldom ontsteken, uyt den naem van alle: « Doe dus gelyk gy zegt. » In ons is geen uytstel; wy alle zyn bereyd, » en zelfs niet eenen zal wederstand bieden. »

Diem dit hoorende, wierd seffens in zyn gemoed verscheurd, beet op zyn lippen, knarsetande, wierd geheel wit van gramschap, deed vrede bedreygingen, en brackte dusdanige woorden uyt: « O bloeddorstigen, hoe vele menschen, » die geen kwaed verdienen, hebt gy vree- » delyk en ellendiglyk gedood! Van hoe vele » hebt gy het onpligtig bloed uytgezopen! O hoe » schoon zult gy nu de boed betalen, gy god- » makers! » Aldus leyde dien de dood dergene, welke eens om hunne kettery door het openbaer en burgerlyk regt ter dood gebragt waren geweest, te laste aen deze; welke zoo wel met de handen als met den geest zeer verre verwyderd waren van bloed te vergieten, en niets anders beoogden, dan de verlorene zielen aen Christus te winnen. Daerom waren zy door de bedreygingen en lasteringen van dien woedenden mensch niet bewogen, en behielden zonder te spreken de vorduldigheyd in hun onschuldig gemoed.

Op den zelfden dag kwam ook den openbaren beul in den kerker (door wien hy gezonden was weet ik niet), hy haelde koorden uyt zyne zakken, toonde ze aen de gevangenen en zeyde : « Ziet wat hier is. » Den Gardiaen en eenige broeders antwoorden met blydschap : « God zy geloofd, God zy gedankt, dat wy tot » hier gekomen zyn. » Antstonds wierd een groot deel der moniken hunne kap afgetrokken, en van dezelve beroofd, als of zy seffens ter straf moesten geleyd worden. ofschoon dezen toestel wegens de straf maer geveynsd en inge- rigt was om den schrik aen te jagen, droeg den beul nogtans de kleederen, welke hy van de gevangenen had afgetrokken, weg, en hield ze voor zich. Dus hadden die, welke van hunne kleederen beroofd waren, het hoofd en den hals bloot, het overig van hun ligchaem was maer met een dun onderkleed bedekt; en zy wierden daerna aldus gelaten in de koude der volgende nachten tot het eynde huns levens.

XXVIII HOOFDSTUK.

Eenen Geus singte enige versen vanden lofsang der heylige Apostelen Petrus en Paulus, om de martelaers te beschimpen. — De christenen, die den band der catholyke eenkeyd breken, veranderen als in wilde dieren. — Hoe de martelaren zich tot de dood bereyden.

TERWYL deze dingen verrigt wierden, stond er eenen geus by, die uyt spot eenige verzen zong

van eenen lofzang, of *prosa*, die alsdan in vele kerken binnen de solemnele Missen gezongen wierd, op den feestdag (die twee dagen te vooren gevierd was) van de prinsen der apostelen Petrus en Paulus, allerroemweerdigste martelaren van Christus. Het waren deze twee laetste verzen, welke hy klaerder dan de andere zong: *Ibi Neronis feritas principes Apostolorum præliis plurimis victores, diversæ te Petre et Paule addixerat pænæ mortis; te crux associat, te verò gladius cruentus mittit Christo.* Daer had de vreedheyd van Nero u, Petrus en Paulus, prinsen der Apostelen, overwinnaers in zeer vele stryden, tot eene verschillende doodstraf verwezen; gy zyt door het kruys, en gy door het bloedig zweerd met Christus vereenigd.

Op deze wyze keerde dien ongelukkigen zanger de zegepraël der apostelen tot de beschimping der martelaren; zonder by zich zelven te peyzen, dat hy, en zyne aenhangers, die neroniaensche vreedheyd, welke hy zong, door hunne vreedheyd meer dan eenen graed overtroffen. Want Nero was nooyt christen geweest, ook leest men niet dat hy buyten de romeynsche wyze eenig groot voorbeeld van vreedheyd heeft gegeven ten opzigte der apostelen, eer zy de doodstraf onderstonden. Daer by had hy nog eene wettige en door God ingestelde magt, schoon hy dezelve niet wettiglyk gebruykte. Doch deze menschen waren christenen van belydenis, uyt christene ouders geboren, van kindsbeen in de kerk opgevoed, en in de kerkelyke wetten en zeden onderwezen. Eyndelyk

het was nog zoo lang niet geleden, dat zy ons geloof hadden en deelachtig waren van onze Mysterien. Maer zoo haest als zy van de besmetting der nieuwe partyen overvallen waren, braken zy den band der catholyke eenheyd, en veranderden terstond als in de afsgruwelykste wilde dieren. Zy stelden noch eynde, noch maet aen hunne vreedheyd, welke zy tegen hunne medegezellen en eertyds hunne broeders uytwerkten, door de magt die zy in den oproer onregtveerdiglyk hadden bekomen; zoodanig dat men zou gelooven dat zy zich met de verdrukkingen der godvruchtigen, als met vermaken voedden.

In het straffen onderhielden zy noch order van regt, noch wyze van regtveerdigheyd, noch eenigen schyn van menschlievendheyd; zy volgden alleenelyk hetgeen den geest, door grain-schap en haet ontsteken, ingaf. En zekerlyk waren er onder degene, van welke wy nu spreken, die van de gemeene christenen niet geweest waren; maer die, of door eenen kerkeleyken graed, of door eenekloosterbelofte de andere hadden overtroffen, en hunne weerdigheyd te zamen met den Godsdienst schandelyk verworpen. Van derzelver getal meen ik dezen geweest te zyn, die de gemelde latynsche verzen onderscheydenlyk, en op de wyze van den kerkzang van buyten kon zingen.

Van dit slach waren byna al degene, welke in die tyden zich voor predikers van het woord Gods uytgaven by de menschen, welke de nieuwe leering begeerden. Van dezelve mogen wy in het byzonder zeggen hetgeen den apostel

Joannes in het algemeen van de ketters zegt : *Zy zyn uyt ons gekomen , maer zy waren van de onze niet , want waren zy van de onze geweest , zy zouden zekerlyk by ons gebleven zyn* (1). Doordien dat zy uyt de kerk gegaen zyn , geven zy openlyk te kennen dat zy niet toebehoord hebben tot het getal der uytverkorenen , onder welke zy in de kerk Gods voor eenigen tyd als vreemdelingen gebleven waren. Maer ik keer tot myn onderbroken verhael weder.

De martelaers in deze onzekerheyd gesteld , en allen oogenblyk niets anders dan de doodstraf verwachtende , bereydden zich met zoo veel mogelyke godvruchtigheyd tot de dood , en zuyverden vooral hun geweten door eene ootmoedige belydenis hunner zonden , hetgeen zy anderzins nu en dan deden. Want zoo dikwils als zy vermoeden hadden van ter straf geleyd te zullen worden (hetgeen zeer dikwils gebeurde) , zoo dikwils herhaelden zy die heylige en heylzame belydenis. Zy betrouwden zoo op de barmhertigheyd Gods , dat zy evenwel de hulpmiddelen der zonden , door Hem ingesteld , geenszins verwaerloosden.

Voor het overige , waren de krygsmannen te vrede met de gevangenen den schrik aengejaegd , en eenige derzelve van hunne kleederen beroofd te hebben , gelyk ik gezeyd heb , en durfden alsdan verder hungeene zwaerdere pynen aendoen.

(1) 1. J. an. 3. v. 19.

XXIX HOOFDSTUK.

*De Martelaren dienen tot spot aen de geusche krygsmannen. —
 Den Gardiaen biedt sich aen ter straf. — Hoe den pastoor
 Nicolaus beschimpt wordt.*

DEN volgenden nacht gingen nog eens eenige der krygsmannen van het avondmael verzaed en dronke, volgens hunnegewoone ondeugendheid in den kerker, en leverden aldus een nieuw spel hunner onbeschoftheid op: Zy bonden de moniken by tweeën, den eenen aenden regten arm, den anderen aen den linken; dan leydden zy dezelve twee en twee achter mal-kander uyt den kerker, als om ze ter straf te doen gaen; daarna deden zy hun zingen zeggende: « Zingt moniken, nu gaet gy met « deze prael ter dood. » Dezelve volbragten gewilliglyk eene goede zaek, en zongen (gelyk wy vernomen hebben) dien blyden en vermaerden lofzang der kerk, die begint met deze woorden: *Te Deum laudamus*. Daer was ook eenen onder de krygsmannen, die uyt spot alleen dienzelfden lofzang van het begin tot het eynde met eene goede keel van buyten zong; waeruyt men kan besluyten, dat dezen, die zich alsdan voor eenen goddeloozen dienaer aenbood, om he-laes! de onschuld der martelaers te kwellen; ook eens eenen onzer geloofgenooten, en zelfs eenen kerkdienaer was geweest.

De Martelaers wierden alsdan in dit order geleyd by het bolwerk van het kasteel, alwaer

zy eene lekker opgedischte tafel vonden, aen welke eenige geuzen zaten, die dien aengename en gelukkigen nacht met te drinken vrolyk doorbragten. Eenige gevangenen hadden vermoeden, dat zy door de krygsmannen by die maelyd geleyd wierden, om met de andere te moeten eten, en na wel geëten, en veel wyn gedronken te hebben, aenstonds door diezelfde even als redelooze schapen vermoord te worden. Maer dit was eene ydele vrees, want het schynt dat de krygsmannen daer door niets anders wilden, dan zich tusschen de vermakelykheden der maelyd ook door dit schouwspel der moniken, als gedrochten eener nieuwe wereld, te voeden; en menschen te hebben, tegen welke zy om stryd spotternyen en verwenschingen konden uytbraken, ten eynde eenigzins hunne ondeugende gemoedsbewegingen te vol-
doen.

Om nu den schrik voor de dood in de gevangenen te sterker op te wekken, ten eynde uyt dit deel van derzelve lyden ook eenig vermaak te genieten, gaven zy hun eenen bak met teerlingen en zeyden : « Speelt nu alle, en werpt » de teerlingen in dezen bak, opdat dezen, op » wien het lot valt, den eersten van alle opge- » hangen worde, de andere zullen volgens order » opvolgen. » Op dezen vreezelyken voorstel antwoordde Nicolaus Pieck : « Het is niet noo- » dig dat wy de teerlingen werpen; ik bied my » zeer geerne den eersten van alle aen ter straf; » ik weet immers wat opgehangen zyn is, daer » ik het reeds onlangs ondervonden heb. » Dit

zeyde hy met zyne gewoonelyke bereydwillingheyd van geest.

Als de wellustigheyd der tafelgasten en der krygsmannen voldaan was, wierden de Martelaers in hetzelfde order, zoo als zy daer gebragt waren, weder naer den kerker geleyd. De moniken alleen wierden maer op deze wyze heen en weer geleyd; want de andere gevangenen waren dags te vooren door de smeecking hunner vrienden uyt dien onderaerdschen en duysteren kerker verlost, en in eene bovenplaets van het gebouw eene verdraegzamere bewaring en behandeling toegestaen geweest; ofschoon die plaets hun niet genoegzaam voor de kwellingen der ondeugende menschen bevrydde. Want daer kwelde zekeren Laurentius Tilman, ketter en burger van Gorcum, zeer den pastoor Nicolaus, en beschimpie hem met zulke woorden :

« Zyt gy nog indachtig, hoe gy eens langs de
» straten gingt met uwen mahomet (door dit
» woord geven onze landgenooten eenen afgod
» te kennen, maer daer door wees dien schelm
» het allerheyligste Sacrament des Autaers aen),
» en myn huys en die van ons alle voorbygaende
» inkeekt, als om ons door uwe oogslagen te
» dooden; en opmerkte of er misschien iemand
» niet knielde, ten eynde denzelven te beschul-
» digen, en voor een halsgeregt te dagen? Nu
» zyt gy in den put gevallen, welken gy gemaakt
» hebt. Gy hoopte hier uwe pausgezindheyd te
» kunnen staven, en met geweld te behouden;
» maer ik wist zeer wel dat het anders was, ik
» wil zeggen : dat deze uwe afgodery niet langer

» kon blyven voortduren, welke geheel Engeland en Duytschland van over lang uyt hunne grenspalen hebben verdreven. Doch hoe kon het gebeuren dat gy hier dezelve behieldt? » Op deze woorden van den ketter antwoordde Nicolaus weynig of niet; het scheen hem meer eenen tyd te zyn van te zwygen dan van te spreken. Men zegt dat dien mensch met eenen anderen burger zeepzieder veel heeft gewerkt om al de priesters en kloosterlingen, die te Gorcum waren, te doen wegleyden en vermoorden. Maer het is nu genoeg van hetgeen er aen de gevangenen alsdan is geschied.

XXX HOOFDSTUK.

Laatste prediking van den pastoor Leonardus. Van dan af trachten de Gouzen hem ter dood te brengen.

Den volgenden dag, zynde den Feestdag der bezoeking van de heylig Maegd, die onder het volk vermaerd was, ging den pastoor Leonardus naer de Parochiekerk (welke gemeenelyk de groote kerk genoemd wierd), om volgens de overeenkomst het Woord Gods te prediken. Hy beklom den predikstoel, waeruyt hy somtyds in het prediken gewoon was te zeggen: « Als ik in dezen stoel zal staen, zult gy van my niets buyten de enkele waarheyd hooren. » Daer was eene groote vergadering, maer of er meer wolven en bokken dan schapen waren om

het woord van den herder te hooren, kan ik niet gemakkelyk zeggen. Zeer vele der geusche party waren daer gekomen, byzonderlyk omdat zy de zuyvere en ware verhandeling van het Woord Gods (volgens hun gevoelen) verwachtten, daer zy overtuygd waren, dat hy het be-loofd had.

Doch Leonardus geenszins het aenzien van zoo vele tegenstrevers vreezende, predikte zuyver en catholyk, gelyk hy altyd voorgaendelyk had gedaen. Van tyd tot tyd noemde hy de allerheyligste Maegd, de Moeder Gods, en de Koningin des hemels; het een tegen de Anabaptisten, die loochenden dat den Zoon Gods de menschelyke natuer uyt Maria heeft aengenomen; het ander tegen de Sectarissen in het algemeen, die overal met den lof en de aenroeping der heylige Maegd en Moeder Gods overluyd lagchen. Ook redeneerde hy geleerdelyk en duydelyk tegen de oude ketters, over haren altyddurenden maegdom; daerby vermaende en verzocht hy (hetgeen hy op andere tyden zeer dikwils gewoon was te doen), indien eenige door eene booze overtuyging een verschillend gevoelen hadden aengenomen, en door hetgeen hy in zyne aenspraek had gezeyd, nog niet voldaan waren, en nog allen twyfel uyt hunnen geest niet gebannen hadden, dat zy in het byzonder by hem zouden komen, om eene wydlooperige verklaring der catholyke waarheyd te ontvangen, welke hy door de getuygenissen van het heylig Schrift en door andere bekwame bewyzen zou staven.

Zekerlyk toonde hy door deze aenspraek tegen de tegenstrevers eene groote en zonderlinge kloekmoedigheyd, en een leeuwenhart volgens de woordgronding van zynen naem. Ook scheen den allerbesten herder geene mindere liefde jegens zyne schacpjes te betoonen, als hy dezelve door eene allerhevigste aenspraek tot de volherding in het catholyk Geloof opwekte. Zelfs had hy korts te vooren eene dusdanige genegenheyd voor de zyne, vervoegd met eene gelyke vryheyd, doen uytchynen in de laetste aenspraek, welke hy deed, eer de stad aen den vyand overgeleverd wierd. In die aenspraek wekte hy door vele dingen zyne aenhoorders op, om den oatholyken Godsdienst hardnekkiglyk te behouden en te beschermen, en de gezworene trouw aen de koninglyke Majesteyt te bewyzen. En na van wederkanten vele gemakken en ongemakken voorgesteld te hebben, gebruykte hy ook deze woorden : « Indien gy » nu de geusche krygsmannen , die u voorwaer » kostelyke en schoone dingen beloven , in de » stad ontvangt , gy zult inderdaed ligt onder » vinden , hoe weynig de trouw der overeen » komsten en der beloften by die mannen geacht » wordt. Ja deze zelve , die meenen dacruyt het » grootste goed te trekken , en die uyt geheel » hun hert naer de komst van die mannen ver » langen , zullen na dezelve in de stad ontvan » gen te hebben , niet bekomen hetgeen zy » wenschen. Jadān zult gy alle eyndelyk , schoon » het te laet zal zyn , verstaen , wat voor een » slach van volk gy by u hebt binnen gebragt. »

Aen zyne woorden voegde hy nog deze laetste sluyting. « Myne schaepjes, indien ik u niet » beminde, zekerlyk zou ik nu zwygen. » Want op dien dag en die uer als hy dit zeyde, wierden er krygsmannen onder de bestiering der Geuzen geworven in de naeste wyken buyten de poort van die straet, alwaer hy in de opene lucht deze aenspraek deed; omdat de Kapel, die aen de vesten en aen de poort der stad paelde, en welkers wyding op dien dag gevierd wierd, te kleyn was voor de menigte der aenhoorders. Doch de poort wierd voor den vyand gesloten gehouden. Door eene zoo kleyne tuschenruymte was dien man, die alsdan zulke dingen predikte, van den vyand afgescheyden.

In deze aenspraek dan, van welke ik heb begonnen te spreken, en welke hy de laetste tot de zyne deed; na de catholyke leering wegens de allerheyligste Maegd en Moeder Gods uytgeleyd te hebben in de tegenwoordigheyd, niet allcen van de Geuzen, maer ook van vele die uyt inzicht van den Godsdienst om verre te werpen, korts te vooren met de krygsmannen in de stad gekomen waren, en die alle zeer aendachtiglyk luysterden; vermaende hy de zyne met deze laetste woorden aldus: « Vol- » herdt, bid ik u, kloekmoedige en brave bur- » gers, volherdt en blyft standvastig in het ca- » tholyk Geloof. » De ketters namen deze laetste woorden kwalyker dan al de andere, welke den herder volgens de regels der catholyke leering had uytgesproken; daer zy gevoelden dat hy

geenszins naer hunnen zin en verwachting deze geheele aensprack had gesloten.

Van dien tyd af zochten de ketters de gelegenheid om Leonardus weder naer de gevangenis te leyden, en te zamen met de andere gevangene ter dood te brengen. Nogtans meenden zy dit niet seffens zonder eenig ander schynbaar voorwendsel te ondernemen, om dat zy het volk vreesden, onder hetwelk nog vele goede catholyken waren; andere waren wel waggende en twyfelachtig, doch voor hunnen herder zeer genegen. Om deze reden hadden de Geuzen in die eerste beeldstormery, welke in het jaer 1566 in zoo vele vermaerde steden der Nederlanden had gedrongen, de gewyde beelden in de kerken te Gorcum niet durven vernietigen; ja zy durfden dit alsdan nog niet doen, schoon zy reeds aen het hoofd der zaken waren; zy verrigttten maer eyndelyk eenigen tyd daerna die goddelooze daed met hunne goddelooze handen, na eerst gewapende krygsmannen in de wyken en rondom de voornaemste kerk der stad geplaetst te hebben.

XXXI HOOFDSTUK.

Leonardus wordt in de stad bezocht door de moeder van den Gardiaan; hy tracht synen ambtgenoot Nicolaus Poppel voor geld af te koopen, maer syne poogingen worden verrydeld.

LEONARDUS bragt reeds den derden dag vry van de boeyen in de stad door, en wierd in zyn huys door velen uyt dienstwilligheyd bezocht.

Ten zelven tyde ging ook by hem de moeder van den Gardiaen Henrica genoemd, allerdeugdelykste vrouw, die byna zeventig jaren oud was, en den catholyken Godsdienst zeer naeuwkeurig onderhield. Deze voor haren zoon door eene moederlyke genegenheyd, zoo als het betaemde, zeer bezorgd, sprak hem aldus aen : « Ik bid u waer blyft mynen zoon met zyne » broeders en medegezellen? zullen zy ook niet » komen? » Leonardus antwoordde haer : « Ik » wenschte, ô lieve moeder, deze myne ooren » afgesneden te zyn, zoo ik hun vry uyt den » kerker hier tegenwoordig by ons mogt hebben. » Door deze woorden wilde hy immers de moeder te kennen geven in welk een gevaer haren zoon met zyne medegezellen was, schoon er ten dien tyde eenige catholyke burgers neerstiglyk de zaak der gevangenen voorstonden; doch dit was byna zonder voordeel, omdat er eenige booze tegen werkten, welke niets anders ter herten hadden, dan de gevangenen, om welkdanige reden, ter dood te doen brengen.

Ondertusschen kondigde men Leonardus aen, dat zynen ambtgenoot, Nicolaus Poppel, voor eenen zekeren en bepaelden prys kon afgekocht worden, dat er toe niets anders dan eene spoedige betaling van het geld noodig was. Leonardus zonder te vertoeven trachtte de vastgestelde somme te verzamelen; maer dezelve wierd te weynig voorzigtig en al te gevaerlyk betrouwd aen eenen kwakzalver, die zich met de tooverkonst bezig hield, en gewaende behoedmiddelen, welke hy betooverd had, voor genees-

middelen gaf aen degene, die om geneesmiddelen by hem gingen. Ook verdreef denzelven somtyds de toovery door toovery, waerom hy zeer dikwils in het geheym en in het openbaer sterk vermaend was geweest van de twee pastoors, byzonderlyk van den jongsten; want dezen ziende dat hy met zyne vermaningen geen voordeel deed, had meermalen de overheyd verzocht, dat zy dien goddeloozen en besmettenden mensch in de stad niet zou laten verblyven; maer de godvruchtige pooging van den herder wierd door de gedooging van eenige overheden verydeld.

Dien bedrieger als veel gezag hebbende by de nieuwelings aengekomene geuzen, kwam dan overeen dat hy voor eenen zekeren prys de verlossing van den pastoor Nicolaus zou verschaffen, mits hem de zorg van die geneeic zack wierd toevertrouwd. Men geloofde hem, en het vereyscht geld wierd in zyne handen geteld. Doch den trouwloozen mensch dien buyt bezittende, ging er mede seffens in het verborgen uyt de stad, en vreekte zich ter deze gelegenheyd ook op eene uytstekende wyze over den herder, welken hy ten zynen opzigte moeyelyk had gevoeld, met het rantzoen te houden, voor hetwelk denzelven, zoo als men meende, afgekocht kon worden. Dus wierd door het bedrog en de schelmery van dien tooveraer verydeld de allerbegeerigste verwachting van eenige godvruchtige schapen, die met alle zorg, op hunne groote kosten, trachtten hunnen in gevaerzynde herder ter hulp te komen.

XXXII HOOFDSTUK.

Leonardus wordt voor eenen trouweloosen en verrader aenzien, omdat hy met een paspoort, door den bevelhebber Marinus ondergeteekend, uyt de stad gaet; en hy wordt onder vele versmadingen weder naer de stad gebragt.

Ik keer weder tot Leonardus. Op dien dag als hy zyne laetste prediking deed, was zyne zuster van 's Hertogenbosch, alwaer zy beyde geboren waren, naer Gorcum gekomen. Zy kondigde aen haren broeder dat hunne moeder sterk ziek was, en verzocht hem uyt derzelver naem, dat hy seffens en spoedig uyt de stad zou komen, om haer te gaen bezoeken. Leonardus was te vrede, mits hy daer toe een openbaer verlof bekwam; hy was immers zyne trouw indachtig, door welke hy zich te vooren aen zyne burgers had verbonden. Er wierd dan door het toedoen der zuster en der vrienden een paspoort bekomen van den bevelhebber Marinus ondergeteekend. Maer als Leonardus hetzelfde overlas, vond hy er iets in te kort, hetwelk wetens willens, of door onvoorzigtigheyd was achtergelaten, hetgeen nogtans voor zyne gerustheyd noodzakelyk was, en hy zeyde: « Indien » dit er niet by geschreven wordt, ik zal geen » voet buyten de stad zetten: » Wat wil ik meer zeggen? Men verschaftte een ander paspoort, zoo als hy zeyde te willen hebben.

Leonardus dan oordeelende door de openbare trouw gerust te mogen zyn, bereyde zich

tot het vertrek; hy ging uyt de stad, klom op eene schuyt vergezelschap van zyne zuster, en voer tot Worcum, dorp zoo door den naem, als door de plaets naburig, en op den linken oeverder rivier gelegen. Dezen korten overtocht was niet zonder gevaer, ter oorzaak der trouwloosheyd van eenen geus, welken Leonardus zuster voor veel geld met zich had gebragt, ten eynde de uytlating van haren broeder by de Geuzen te helpen afsmeeken; zy had hem reeds het beloofd geld betaeld. Dezen trouweloozen, na het geld ontvangen te hebben, bekommerde zich niet meer over den goeden uytval der zaken van den hem aanbevolen mensch, maer toonde meer hem tegen te streven op den weg, langs welken zy te zamen naer Worcum voeren; en stelde hem bloot aan de bespottingen en beschimpingen der schelmen, die in een grooter schip waren, in hetwelk hy ook eyn-delyk, na de schuyt verlaten te hebben, was gegaen; zoodat het hem speet, om het gevaer, hetwelk hy van die vreesde, de reys begonnen te hebben; doch hy kwam door den wil Gods ongehinderd te Worcum.

Ondertusschen wierd het gerucht van Leonardus vertrek te Gorcum meer en meer verspreyd, en aan de voornaemste der stad kenbaer gemaekt. Deze namen de zaek kwalyk af, byzonderlyk omdat hy, zonder hun te raedplegen en hun kennis te geven, zyn vertrek had ondernomen. Aenstonds zonden zyeenen openbaren ambtenaer naer deszelfs huys om des te zekerder te onderzoeken of de zaek aldus was.

Daer den Pastoor niet gevonden wierd, en de zaak aen de byzonderste raedsheeren verhaeld, en alsdan onder het volk meer en zekerder verspreyd wierd, rees er geene kleyne gisting op onder de menschen der geusche party, maer meest onder die der schuttersgilde. Het meeste deel schreeuwde dat dien mensch ondeugend en trouweloos was, en eene onweerdige zaak bedreven had, door in het verborgen de vlugt te bereyden en te ondernemen, en dus zyne borgen, die voor hem hunne trouw gegeven hadden, in het doodsgevaer te verlaten. Deze vergrootten uyt afgunst hun gevaer, hetwelk nogtans niet bestond; aengezien den oversten Marinus zelf den oorlof van te vertrekken had gegeven, welk vertrek niet voordeeliglyk aen de menigte kon bekend gemaekt worden, omdat het zonder twyfel door het boosaerdig toedoen van sommige zou belet geweest zyn.

Zonder uytstel was er dan eenen toeloop tot de plaets alwaer de schepen gemeenelyk uytvoeren, en van waer Leonardus ook vertrokken was. Eene groote menigte volk vergaderde aen den oever. Een groot deel, even als eene leeuwin, die hare jongskens ontnomen is, zynen buyt aldus verloren hebbende, maekte een razend getier. Eenen der schuttersgilde, meer dan de andere opgehitst, riep uyt : « Waerom achtervolgen wy zoo spoedig mogelyk dien vlugtenden verrader niet, en trekken wy hem hier by den kraeg niet weder? Zekerlyk is hy vertrokken om alles, wat wy hier verrigt hebben, aen de Spanjaerden te verhalen, de stad

» aan dezelve over te leveren, de gevangene
» medegezellen te verlossen, en ons alle den
» ondergang toe te brengen. Wat houden wy op
» van dien verrader te vervolgen?» Door deze
en andere zulke woorden wierden de gemoede-
ren van het verbitterd volk meer en sterker
jegens den herder ontsteken.

Daer was ook eenen der voornaemste raeds-
heeren toegesneld, die vernomen hebbende dat
Leonardus verre gevaren was, seffens aan de
schippers gebod: « O mannen zyt veerdig,
» haest u, dat er geen en uytstel zy, gaet met
» vier sterke roeyers in elke schuyt, uwen ar-
» beyd zal rykelyk betaeld worden.» Zoo gezeyd,
zoo gedaen. De bereyde bootsgezellen spron-
gen in de zes schuyten, welke zy by geval aan
den oever vonden liggen; ook wierden zy ver-
zeld van eenige krygsmannen, en eenen kapi-
teyn, ten eynde de zaak met meerdere magt en
gezag zoude uytgevoerd worden. De bootsgezel-
len dan roeyden om stryd, en met het grootste
geweld, zoo dat zy met eene ongeloovelyke snel-
heyd de rivier doorvoeren en te Worcum aan-
landden. Daer vonden zy Leonardus met zyne
zuster gerust en zonder eenig slecht achterden-
ken wachtende tot dat er eene koets bereyd was,
om naer 's Hertogenbosch gevoerd te worden;
zy namen hem vast, leydden en wierpen hem in
eene schuyt, en voerden hem met zich weder
naer Gorcum. Ondertusschen kwelden zy op de
allerbroodronkenste wyze den allerbesten man
door scheldwoorden; zy gaven hem meest den
naem van verrader, en nu en dan verweeten
zy hem deze misdaed.

Ofschoon Leonardus in de handen der kwaedwilligen gesteld was, liet hy evenwel niet na te zeggen hetgeen zyne schuldeloosheyd kon bevestigen, te weten : « Dat hy niet vertrokken » was om een verraed uyt te werken; dat hy » noch in het geheym was gevlugt, noch met te » vertrekken zyne borgen in het gevaer had gebragt, om dat hy van Marinus Brant, voor » naemsten bevelhebber zoo van het kasteel als » van de stad, oorlof om te vertrekken had bekomen. Ik zal, zeyde hy, u deszelfs hand » tecken toonen. » Dan haelde hy zyn paspoort uyt, hetwelk door Marinus Brant onderteekend was; doch eenen van die welke op Leonardus zeer verbitterd waren, trok het met geweld uyt deszelfs hand, en stak het in zynen binnenzak, opdat den allertreffelyksten man tusschen de lasteringen niets zoude behouden om zich by de burgers te regtveerdigen, of om zyn vertrek by den bevelhebber te bevestigen, met deszelfs handtecken te toonen. Leonardus in tegendeel zeer bezorgd om zyne achting by alle, en vooral by de goede burgers ongeschonden te bewaren, vroeg vuriglyk zyn paspoort weder. Doch hy kon van dien schelmachtigen mensch, die op hem sterk verbitterd was, niets dan scheldwoorden bekomen. Ondertusschen wierd hy, terwyl de bootsgezellen en de krygsmannen tezamen hevig tegen hem schreeuwden, naer Gorcum gevoerd, alwaer zeer vele menschen hem aen den oever allerbegeerigst afwachtten.

XXXIII HOOFDSTUK.

Leonardus wordt by zyne wederkomst te Gorcum sterk mishandeld, en van schandelyke misdaden beschuldigd.

Zoo haest als Leonardus zynen voet uyt de schuyt aen land zettede, begon hy daer seffens door de rondzwevende menigte op onweerdige wyzen behandeld te worden. Het meeste deel besprong en doorstak hem om stryd met zyne vergiftigde tong, brackte onzeggelyke scheldwoorden en verwytingen tegen dien heyligen man uyt, en liet niet een slach van lasteringen achter. Eenen derzelve, Albertus genoemd, greep hem vast by het hert, en zeyde: « Hier » is den verrader, nu is het tyd dat gy schoon de » boet betaelt van het verraed hetwelk gy tegen » ons hebt opgevat. » Dezen was eenen schipper van Gorcum, van kindsbeen af door den ketterschen deesem bedorven, en den broeder van dien, welken daerna te Briel de heylige Martelaers ondervroeg; als zynde zeer ervaren in de zaak van den Godsdienst; zoo als wy hierna zullen zeggen. Eenen anderen, die eyndelyk in eenen goddeloozen oorlog tegen den catholyken koning ongelukkiglyk gestorven is, trok Leonardus by den arm voort, en zeyde byna hetzelfde gelyk den schipper. Alsdan kwam men ook tot zwaerdere beledigingen, want langs den weg vielen al de boosaerdigsten den onpligtigen man aen, even als een allerbeledigenst dier. Den eenen schopte hem met den voet op de regte

zyde, den anderen op de linke; andere stamp-
ten hem met groot geweld op de borst en den
buyk, en schopten met de voeten, en stoot-
ten met de vuysten op al de andere deelen
van zyn ligchaem; de overige menigte deed van
alle kanten een gruwelyk geschreeuw hooren;
vele gaven hem den allerhatelyksten naem van
verrader, en men hoorde overal uyt de menigte
roepen: « Hangt hem op, hangt hem op, neemt
» hem weg. »

Leonardus ondertusschen voor niets zoo zeer
zorgende dan voor zyne faem en achting, zeyde:
« O burgers! ik heb in het geheel niets gedaen,
» waerom ik van verraed beschuldigd word.
» Nimmer zult gy iets zulks in my ondervinden;
» en ik zal zelfs gemakkelyk voor my antwoor-
» den, alleenelyk heb ik den tyd noodig om my
» te regtveerdigen. » Dit zeyde hy zeer bezorgd,
maer vruchteloos aen de verbitterde en uytzin-
nige menigte.

Behalvens deze misdaed van verradery, welke
hem ter gelegenheid van zyn vertrek uyt laste-
ring wierd opgeleyd, trachtten eenige zeer be-
dorvene menschen zynen heerlyken en eerbied-
weerdigen naem, door eenige andere vuyle
misdaden te besmeuren, en beschuldigden hem
van eene verfoeyelyke schandvlek, dat hy by
zyne zuster had geslapen. Deze lastering was
zekerlyk weerdig van hare uytvinders, weerdig
van uyt den allerbedorvensten grond der herten
van die gezworene vyanden der zuyverheid
voort te komen. Wat immers den heyligen
Martelaer aengaet, dezen was niet alleen zuy-

ver van alle vlek van onzuyverheyd, maer daer by ook buyten alle vermoeden gesteld, name-lyk gedurende al den tyd, op welken hy pastoor te Gorcum was (hy is zestien jaren min of meer pastoor geweest); zoo dat ik meen, dat het getal dergene, die dit voor onwaer of onwaerschynelyk hielden, grooter was, dan dergene die dit uytveynsden. Want zyne zuster, schoon zy wereldlyke kleederen droeg, onderhield zeer heyliglyk haer voornemen van den maegdom, zelfs als zy tot eenen hoogerem ouderdom was gekomen.

Toen Leonardus weder in den kerker was gebracht, deed den bevelhebber hem zyne kleederen afdoen, om gepynigd te worden, ten eynde alzoo deszelfs heymelyken aanslag te kennen. Dan vermaende Leonardus, allerbesten meester der zuyverheyd, zyne zuster die hem daer gevolgd was, dat zy zich een weynig zoude verwyderen, want hy zorgde voor zyne, en hare eerbaerheyd; en toen zy weggegaen was trok hy zyne kleederen af, en bereyde zich tot de pynigingen. Doch den bevelhebber veranderde seffens van gevoelen, en verbood de pyniging; misschien vreesde hy door de knaging van zyn geweten, de onpligtigheyd van den man harder te kwellen, daer hy wel wist dat hy hem had laten vertrekken, en deszelfs paspoort met zyne hand had onderteckend.

Leonardus had alsdan geene hoop meer op de verlossing, en zoo haest als zyne zuster by hem wederkeerde, sprak hy aldus haer aen: « Myne zuster, gy ziet hoe myne zaken nu staen; zoo

» God wilt dat ik hier moet sterven, bedroef u
» niet bid ik u, en leg myne dood niet ten
» laste aen eenigen sterveling behalvens aen
» my en aen myne zonden.» O wonderlyke zedigheyd van dezen man! Ja diepe nederigheyd van een christen hert, gepaerd met eene uytmuntende zoetaerdigheyd! Zyne vyanden zyn tegen hem door den bittersten haet onsteken, zy trachten hem door enkele lasteringen ter dood te brengen; en evenwel gedooft hy niet, dat men zyne dood toeschryve aen derzelve kwaedwilligheyd, maer wel aen zyne eygene zonden. Daerna wierd hy in denzelfden kerker geworpen, waerin de kloosterlingen gesloten waren.

Ondertusschen wierd er door de zorg der geuzen een gerucht door de geheele stad verspreyd, dat den pastoor door zyn heymelyk vertrek het verraed der stad had gesmeed, en door deze zyne misdaed al de andere met zich te zamen in een allerzekerste doodsgevaer had getrokken; en ten eynde dit te geloofbaerder zoude zyn, verzeckerden de voornaemste raedsheeren ook hetzelfde. Leonardus ofschoon onpligtig, ziende dat dit eene gunstige gelegenheyd was voor de kwaedwilligen, om al de gevangenen ter dood te brengen, smeekte in den kerker dikwils met zyne gewoonelyke nederigheyd, zyne medegezellen om vergiffenis van zyne stoutmoedigheyd en onvoorzigtigheyd door welke hy hun gevaer had vergroot, daer hun anderzins de hoop der verlossing niet ontnomen was.

XXXIV HOOFDSTUK.

Godoruchtigheyd van Wilhadus, en Nicasius, Minderbroeders. —

*Den heelmeester gaet dagelyks naer den kerker om de gekwetste
gerangenen te meesteren, en hy vermaent vruchteloos den
Gardiaen, dat hy sich zou laten verlossen.*

GELYK ons verhael door eenen omkring tot den kerker wederkeert, zal ik hier ook iets aenhalen van hetgeen er op die dagen in den kerker gedaen en gezeyd wierd. Daer stierden de Martelaers hunne gebeden tot God, en zy vermaenden en vertroostten malkander, schoon de eene dit vuriger en dikwilder deden dan de andere. Den heelmeester Theodorus, van wien ik te vooren gesproken heb, mogt daer dagelyks op gestelde uren gaen, om de gekwetsten te meesteren. Dezen vond byna altyd, als hy in den kerker ging, Wilhadus en Nicasius, twee allergodvruchtigste mannen geknield, en godvruchtig den Heere bidden. Hy meesterde alsdan Leonardus, en gaf hem eenige dranken, om het binnenste van deszelfs ligchaem te genezen, hetwelk door de menigvuldige en geweldige kneuzingen die hem toegebracht waren, zeer gekwetst was en hem vele pynen veroorzaakte. Hy paste Nicolaus, den anderen pastoor op, wiens hals sedert dien eersten nacht nog open was, en nog stovingen en plaesters noodig had. Ook meesterde hy den Gardiaen, aen welken hy langer moest bezig zyn, om het aengezigt, het geheelte, den hals en het geheel ligchaem, hetwelk onder de voeten getreden en geschonden

was, de noodige meestering en vermaking te bezorgen. Dus als hy den tyd had van met hem gemeenzamelyker te spreken, vroeg hy nu en dan hoe hy bezielt was, byzonderlyk als er een nieuw treurspel begon, en alle hoop van verlossing scheen weggenomen te zyn. Den Gardiaen antwoordde hem alsdan: « Ik ben wel ge- » zind, ja ik verheug my, en acht my gelukkig » dat ik door de toelating Gods tot de dood mo- » ge stryden. » Den heyligen man ondervond immers in zich, hetgeen David eertyds van zich zelve zong: *De goddelyke vertroosting en hebben myne ziel met hlydschap vervuld, volgens de menigvuldigheyd myner droefheden in myn hert* (1). En hetgeen den apostel zegt: *Gelyk het lyden van Christus in ons overvloedig is, zoo is ook onze vertroosting door Christus overvloedig* (2). Hetzelfde heeft ook iemand grondiglyk gezeyd: dat de hemelsche vertroosting, schoon zy aen de dienaren Gods nimmer ontbreekt, nogtans overvloediger wordt verleend, als de woede der vervolgers sterker uytberst.

Gelyk den Gardiaen dikwils door den heelmeester met aenmerking wierd afgevraegd, dat hy zich zou laten afkopen (dit wierd immers door de nabestaenden onophoudelyk verzocht) antwoordde hy met omtrent zulke woorden: « Ik » ben oversten en herder; ik heb schapen, deze » myne broeders aen myne zorg toebetrouwd, » welke ik krachtens myne bediening in deze » groote noodwendigheyd geenszins mag ver-

(1) Ps. 93. v. 19. (2) Cor. 1. v. 5.

» laten ; daerom is myn voornemen vastgesteld
 » dat ik , zoo God my de gratie geeft , te zamen
 » met hun zal leven en sterven. Wat zou het
 » zyn , zoo ik door het toedoen myner nabe-
 » staenden en vrienden verlost wierde ? Wat
 » zou er dan geworden van die welke noch na-
 » bestaenden , noch vrienden hebben ? Moeten
 » de broeders van den broeder , de schapen van
 » den herder verlaten worden ? Onzen God verwy-
 » derd die zonde van my , op wiens bystand ik
 » steunende , reeds voorwaer heb vastgesteld by
 » dezelve te verblyven , om volgens de nood-
 » zaeklykheyd myner opgeleyde bediening , hun
 » door myne aenmoedigingen en vermaningen
 » op te wekken en te versterken , en ze aldus
 » tot den gelukkigen uytval en eynde van hun-
 » nen stryd te brengen. » Hierop zeyde den
 heelmeeester nog eens : « Zou er met hun niet
 » wel gehandeld worden ; indien gy , na van de
 » hoeyen verlost te zyn , met de catholyke bur-
 » gers te zamen werkte om ze te verlossen ? Het
 » is immers zeker dat uwe tegenwoordigheyd
 » zeer veel zal te wege brengen , om de gemoe-
 » deren der goede burgers op te wekken , ten
 » eynde zy allerernstigst aen de verlossing uwer
 » broeders arbeyden. » Hierop antwoordde Ni-
 colaas : « Ik weyger wel niet uyt den kerker
 » gezonden te worden , om dus de zaak myner
 » broeders te helpen , als ik kan , maer onder-
 » tusschen , terwyl die zaak verrigt wordt , zou
 » ik hier dagelyks moeten wederkeeren , om
 » volgens myne bediening myne broeders te
 » vermanen en te vertroosten , tot dat zy eyn-

» delyk met my verlost zouden worden; of zoo
 » hunne verlossing niet gelukt, tot dat ik met
 » hun zou sterven. » « Het is zoo niet, hervatte
 » den heelmeester, maer gy zoudt moeten by
 » uwe vrienden in de stad blyven; want zoogy
 » hier wederkeerde, zonder twyfel zouden de
 » geuzen u gevangen nemen, en by de andere
 » opsluyten, en zy zouden u nadien niet meer
 laten weggaen. » Alsdan antwoordde den Gardien: « Aengezien het zoo is, ik zal nu
 » hier liever by myne broeders blyven; want
 » met de genade Gods zal er niets my van myne
 » bediening, hetgeen ik gezyd heb, afhouden,
 » zoo lang als zy my zal toegelaten zyn. » Door
 deze en meer andere woorden toonde Nicolaus
 in der daed met welk eene vurige liefde hy, als
 eenen teederhertigen vader en herder, de broe-
 ders zyne kinderen en toebetrouwde schapen
 beminde; van welke hy zich noch door de hoop
 des levens, noch door de vrees der dood en der
 pynigingen, noch eyndelyk door eenige aenhou-
 dende smeekingen zyner bloedverwanten en
 vrienden wilde laten afscheyden.

XXXV HOOFDSTUK.

Groote arglistigheyd der geuzen om de martelaers ter dood te brengen. — Onstandvastigheyd en trouwloosheyd van eenige raedsheeren. — Omalius nederlaeg by Bommel. De afkoopng der gevangen wordt verydeld.

Als Leonardus nu in den kerker wedergeleyd was, meenden de aenhangers der geusche party

dat zy hem als eenen uytmuntenden en edelen buyt zeer voorzigtig moesten bewaken, om hem niet meer weder uyt hunne handen te verliezen; en hierom stelden zy vast de zaak der gevangenen in het gemeen te vervolgen, ten eynde hem met de overige ter dood te brengen. Vele derzelvc gingen dan zorgvuldig rond in al de wyken der stad, bragten het kleyn volk in beweging, smeecken de voornaemsten, ontstaken by alle den grootsten haet tegen de gevangenen, vergrootten schroomelyk de daed van Leonardus, leydden aen alle de misdaed van openbaer ver-raed ten laste, en verwaerloosden eyndelyk niets om de ellendigen hatelyk te maken, en allen weg te sluyten, niet alleen aen de verlossing, maer ook aen de afkoopning. Zoo zeer haetten die booze en bedorven menschen de veyligheyd van de onpligtigen, namelyk van Leonardus, zoo dat waerlyk dit vers van David op hem paste: *Myne vyanden hebben my kwaed gezeyd: wanneer zal hy sterven, en wanneer zal zynen naem vergaen?* (1).

Sommige catholyken nogtans werkten neers-tiglyk, om noopens de afkoopning der gevangenen onder welkdanige voorwaerden overeen te komen; maer al hunne poogingen, wierden door de onderwindingen der tegenparty omver geworpen. In den raed trachtten sommige met de Catholyken en de Geuzen te zamen wel te staen, waerdoor zy weynig in hunne meening standvastig waren; en daerzy met den geest de

(1) Ps. 40. v. 6.

oproerige party genegen waren, scheenen zy wel in het openbaer voor de gevangenen te spreken, maer in het geheym wederstonden zy op alle wyzen aen derzelver verlossing. Eenige behandelden ook de zaek der gevangenen aldus, dat zy de kloosterlingen als verachtelyk en hatelyk verwaerloosden, oordeelende dat zy maer moesten aenhouden om de andere alleen uyt het gevaer te verlossen. Doch in den Raed zelf waren er ook, die meenden dat eene gelyke pooging zoo wel voor de kloosterlingen als voor de geestelyken moest aangewend worden, en die ze neerstiglyk en ernstiglyk aenwendden.

Onder deze was eenen zeer deugdzamen en eerbiedweerdigen man, die, toen er van de gevangenen gehandeld wierd, in eene talryke vergadering aldus sprak: « De zaek van al de » gevangenen, hetzy die kloosterlingen zyn, of » niet, moet gelyk en gemeen zyn en gehouden » worden; aengezien er in de overgave van het » kasteel met Marinus is overeengekomen, dat » hy al de menschen die in het kasteel waren, » van welkdanigen staet zy mogten wezen, nie- » mand uytgenomen, vry en ongehinderd zou » laten gaen. Dit heeft Marinus, eer hy het kas- » teel in zyne magt bekwam, tot drymael toe » door eenen plegtigen eed bevestigd. Gevolge- » lyk moet men hem verzocken, of op alle wy- » zen pramen dat hy zyn woord houde, en het » verdrag allerheyligst gezworen uytwerke. Doch » dit kan hy anders niet doen, ten zy door al » de gevangenen, niemand uytgenomen los te

» laten. » Daer hy dit niet min deftiglyk dan vryelyk zeyde, gaf den voorzitter aenstonds zyne toestemming aen deszelfs redevoering, verzekerende dat de zaak juist was geschied zoo als denzelven die verhaelde, en by gevolg dat het verzoek allerregtveerdigst was. De overige raedsheeren stemden er ook seffens in toe. Maer gelyk Marinus meer dan eens was beroepen geweest, en had geantwoord, dat deze zaak van zyne magt niet was; bchaegde het door eene algemeene toestemming cenen mensch met eenen brief te zenden naer den prins van Oraniën, om hem uyt den naem van den raed te verzoeken, dat hy hier zyn gezag zoude gebruyken, het verdrag doen onderhouden, en aen den bevelhebber bevelen geven van al de gevangenen, niemand uytgenomen, los te laten. Den prins van Oraniën was immers alsdan by alle die, welke de nieuwigheden begeerden, van een allergrootste gezag, hetwelk hy door zyne geveynsdheyd, arglistigheyd en vossenverstand, zich onder eenen schyn van uytmuntende vaderlandsliefde, en van andere goede hoedanigheden had weten te verschaffen.

Ofschoon al de stemmen wegens die gemelde beslissing overeenkwamen, werkten nogtans die, welke op de kloosterlingen en priesters meest verbitterd waren, heymelyk om de gevangenen zoo haest mogelyk ter dood te doen brengen. Hiertoe gebruykten zy de medewerking van eenige bedorvene menschen hunner party, die zich niet schaemden in het openbaer aen den ondergang der onpligtigen te arbeyden. Want

al hunne zorg was, van door de verhaesting der straf, het bevel van den prins van Oraniën te voorkomen. Hierom waren ook eenige derzelve reeds te vooren naer Briel vertrokken, om zich te begeven by den graef De la Marck, vreedden mensch die onlangs door den uytval der zaken trotsch en allerdorstigst naer het bloed der kloosterlingen en priesters was geworden, ten eynde van hem te bekomen hetgeen zy zoo zeer wenschten.

Den prins van Oraniën was nog in Holland niet aengekomen, en de magt van den Graef was reeds zoo sterk aengegroeyd, dat het gevaerlyk was aen zyne bevelen niet te volkomen. Dezen had weynige dagen te vooren zekeren Omalius (dien die maer een hand had van wien ik reeds gewag heb gemaakt) naer Gorcum gezonden, met bevelen om al de priesters en kloosterlingen die daer in de boeyen waren, gevangen tot hem te brengen. Omalius na te Gorcum de gevangenis binnen getreden te zyn, en al de gevangenen in oogbeschouw genomen, en tegen dezelve vreezelyke bedreygingen en scheldwoorden uytgebraekt te hebben (waer van ik op eene andere plaets heb gesproken); en na zich door het treurig vertoog der ongelukkigen te hebben verzaed, vertrok van daer met eene krygsbende naer Bommel, steedje der provincie van Gelderland, omtrent vier mylen van Gorcum afgelegen. Hy was daer in het geheym geroepen door eenige burgers van die stad, welke deze nieuwigheden ter herten hadden, teene-mael overtuygd zynde, dat hy door het toedoen

van zyne uyt noodigers de poorten open zou vinden. Maer hy was zeer in zyne meening bedrogen : want vele verstandige burgers deszelfs aenkomst kennende, stelden op de vesten het groef geschut, om hem te wederstaen, zoo hy poogde te naderen. De spaensche krygsmannen, die niet verre van daer eene standplaets hadden, wegens de aenkomst van den vyand onderrigt zynde, omzatteden den zelven door list; want veynzende te vreezen, trokken zy door de vlugt Omalius en al degene, die met hem gekomen waren, tot by de vesten van Bommel. Zoo haest als Omalius daer aenkwam, wierden seffens buyten zyne verwachting de kanonnen van op de vesten zonder ophouden naer hem gelost. Dan keerden de Spanjaerden, welke de vlugt hadden geveynsd, zich naer den vyand, en vielen den zelven met zulk een hevig geweld aen, dat Omalius, zoo men zegt, zestig mannen meer of min in deze nederlaeg verloor.

Het was te wenschen dat de Bommelnaren in deze trouw en goedwilligheyd jegens God, en den koning hadden blyven volherden. Want het is jammer dat die ongelukkigen zich korts daerna, ik weet niet door welken slechten raed, in de algemeene uytzinnigheyd, om zoo te zeggen, met de steden van Holland lieten medeslepen.

Terwyl dan Omalius afwezig was, werkten eenige catholyken zeer neerstiglyk om de gevangenen te verlossen; en na alle andere middelen vruchteloos gebruykt te hebben, behaegde het ten laetsten dezelve voor geld af te koopen. De

zaek wierd eyndelyk zoo verre gebragt, dat men reeds wegens den prys was overeengekomen met den krygsregter, die om het vermogen hetwelk hy by Marinus had, scheen de verlossing te verschaffen. Dit geschiedde een weynig na de schandelyk verydelde overeenkomst, om Poppel af te koopen, van welke wy gesproken hebben. Maer daer het byeen gezameld en bereyd geld nu moest geteld worden, kwam er schielyk die reeds gemelde verwerring tusschen, welke de Geuzen op een nieuw ter gelegenheyd van Leonardus vertrek hadden opgewekt, waardoor ook het verdrag van de gevangenen voor geld weder te geven wierd verydeld.

XXXVI HOOFDSTUK.

De werking om de gevangenen af te koopen wordt onderbroken, en alles wordt bereyd om de Martolaers naer Briel te voeren.

DEN 3 Julius, dags na dat Leonardus in den kerker was wedergeleyd, keerde Joannes Omalius, na de nederlaeg by Bommel bekomen te hebben, omtrent den avond vergramd en vol van bedreygingen weder naer Gorcum. Als hy wedergekomen was, werkten de catholyken met de zelfde neerstigheyd om de gevangenen af te koopen, maer zy wierden door eenige bedriegelyke menschen onder den schyn van goedwilligheyd vermaend, dat, indien zy verstand hadden, zy niet een woord ten voordeele der gevangenen aen Omalius zouden spreken; maer

dat zy een weynig zouden ophouden van te verzoeken, tot dat Omalius zou vertrokken zyn; anderzins dat het zou te vreezen zyn, zoo er by hem van de afkoopig gewag wierd gemaakt, dat hy sterker zou vergramd worden, omdat hy tegen de moniken en priesters zeer verbit-terd was; en dat hy om eene dusdanige hoop te verydelen de gevangenen tydelyk zou doen sterven, of naer Briel ter straf geleyden; dat het verre was van zyn hard gemoed door geld te kunnen overwinnen.

Dit was zekerlyk valsch, want hy had dry dagen te vooren, eenen byzonderen geestelyken naer huys gezonden, en daerna weder in den kerker doen brengen, omdat hy besloten had hem met de andere gevangenen naer Briel te voeren. Doch door de aenhoudende smeeking- overwonnen, maekte hy hem voor geld vry; ofschoon denzelven reeds alle hoop van zyn le- ven te behouden had verloren, en gesmeekt om de schandelyke straf der galg niet te moeten onderstaen, maer door het zweerd te mogen sterven. Doch deze bedriegelyke ingeving was de oorzaak, dat de goede maer al te ligtgeloo- vige menschen het begonnen werk van de ver- lossing der gevangenen te verzoeken onderbra- ken, toen Omalius daer tegenwoordig was.

Omalius dan, na het geld voor de verlossing van dien byzonderen man ontvangen te heb- ben, bercydde zich den 5 Julius omtrent den avond om naer Briel te vertrekken, en al de overige gevangenen met zich mede te voeren. Zy hadden immers geradig gevonden dezelve in

het openbaer te Gorcum niet te dooden, omdat zy eenen opstand onder het volk vreesden; en dit was ook de reden waerom Omalius dezelve in het midden van den nacht ging wegleyden. Eenige geusche burgers hadden dit aengeraden, vreezende indien deze zaak binnen den dag wierd gehandhaefd, dat de catholyke zich met alle geweld er zouden tegen stellen.

In den nacht voor den 6 Julius (die eenen zondag was), beroofden de dienaers der duysternissen de heylige martelaers, eer zy dezelve wegvoerden, van hunne bovenkleederen en mantels, welke hun tot alsdan gelaten waren; zoo dat de Franciscanen byna niets anders, dan een onderkleed hadden om hunne naekte lichamen te dekken; ook trokken zy de andere priesters de soutane af, en daerenboven beroofden zy eenige van andere kleederen, die eenige weerde scheenen te hebben. En vroeg er by geval iemand om zyn kleed te behouden, of weder gegeven te worden, aenstonds kreeg hy kaekslagen in plaets van zyn kleed; gelyk het geschiedde aen den eerbiedwaardigen ouderling, Wilhadus van Deenmarken. Dezen ziende dat hem maer alleen zyn onderkleed gelaten wierd, en de koude der nachten vreezende, daer hy byna in zyn geheel ligchaem geen bloed meer had, smeekte de krygsmannen om zynen slechten en versleten mantel weder te mogen hebben, om de koude van zyn oud ligchaem af te keeren. Maer de krygsmannen hadden geen medelyden met den ouderdom, en bedekten den allerbesten ouderling seffens met

scheldwoorden, verwenschingen en slagen, en zeyden : « Ach! ouden verrader, men geeft te » veel toe aen u, en aen uwe medegezellen ver- » raders, gy wordt al te wel en al te gunstiglyk » behandeld, daer gy dit alleronweerdigst zyt; » want gy verdient, dat men u geesele tot dat » het vel afkomt, en dat men u in zakken met » zout bespreydstekke. Brengt nu in uwgeheugen » en overweegt hoe vele en wat groote voorbeelden van vreedheyd gy ten opzichte van onze » medegellen en ingelyfde hebt gegeven. » Dit zeggende gaven zy met de vuysten de hardste slagen op den mond en de kaken van den alleronpligtigsten ouderling, die op iedere scheldwoorden en slagen niets anders deed, dan dien God zy gedankt uytspreken, en God voor zyne vervolgers bidden; verre van dat hy eens door woorden of werken had getracht iemands bloed te vergieten. Eyndelyk had iemand, ik weet niet wie, met hem medelyden, en wierp eenen slechten mantel op zyn ligchaem om hem te dekken; of het den zynen of iemands anders was, kan ik ook niet zeggen.

Tot hier toe heb ik door de hulpe Gods getrouwelyk verhaeld, al wat ik vernomen heb wegens deze heylige martelaers te Gorcum gebeurd te zyn; en hier mede sluyt ik dit eerste boek, om in een tweede te verhalen hetgeen er met dezelve verders tot hun gelukkig eynde is geschied.

GESCHIEDENIS

DER HEYLIGE

MARTELAERS VAN GORCUM.

Tweede Boek.

• $\frac{222}{555}$ •

EERSTE HOOFDSTUK.

De gevangenen worden uyt den kerker naer de rivier geleyd, om op eene schuyt naer Briel gevoerd te worden.

DAER ik nu nader kom om den laetsten stryd van lyden, en de dood der heylige martelaers, welke dierbaer is voor het aenschyn des Heeren, uyt te leggen, oordeel ik de moeyte weerd te zyn, van eerst aen te halen hetgeen dezelve op de tamelyk lange reys van Gorcum naer Briel geleden hebben. Want daerdoor schynt ook niet weynig uyt de boosheyd der vyanden, de kloekmoedigheyd en verduldigheyd der krygsmannen van Christus, en de glorie Gods in de stryders en overwinnaers. Nogtans wil ik hunne kloeke daden niet aenhalen, zonder ook nu en

dan hunne zwakheden aan de lezers voor oogen te stellen, hierin het gezag van het heylig schrift volgende, hetwelk de vallen der heylige menschen onder hunnen byzondersten lof niet verzwijgt.

Iets zulks komt hier aenstonds van in het begin voor. Als de gevangenen uyt den kerker naer de rivier geleyd wierden, om op eene schuyt naer Briel gevoerd te worden, (dit geschiedde ten een uer van den nacht) was daer by geval iemand toegekomen, die aen eenen der gevangenen zynen broeder den laetsten vaerwel wenschte. Dan zeyde Antonius (dit was zynen naem) bedroefd en al weenende tot hem :

« Mynen broeder zoo gy my nu geen bystand » kont bieden, ik moet sterven, » Ik meen evenwel dat deze zyne beduyding, als van een verslagen gemoed, niet wonderbaer zal schynen aen die weet hoe hard het is den schrik voor de dood te overwinnen, en tegelyk gedenkt, dat alle martelaers niet eenen gelyken vlyt hebben om te lyden, en dat zy niet altyd dien inwendigen troost van den heyligen Geest genieten, door welken zy zich in het lyden verheugen; hoewel zy ondertusschen kloekmoedig genoeg zyn om, als zy zoo gedwongen worden, dat zy het Geloof moeten loochenen of sterven, liever te sterven voor het Geloof te belyden, dan te leven voor hetzelfde te loochenen; en die dus doen hetgeen den Heer zegt : *Die zyn leven voor my en het Evangelie verliest, zal hetzelfde vinden* (1). Dit

1) Matth. 10. v. 39.

heeft dezen, die zoo flacuwthertig scheen te spreken, gedaen zoo als den uytval zal aen-
toonen.

Den schipper, die de gevangenen ging voe-
ren, was eenen Gorcumenaer, Rochus genoemd.
Als Leonardus den voet in deszelfs schuyt
stelde, kende hy hem, vermits hy als herder hem
te zamen met de andere schapen door een heyl-
zaem voedsel zorgvuldig had gespezen; hy noem-
de hem by zynen naem, en zeyde: « Wel Ro-
» chus, is het gy die ons naer de galg zult voe-
» ren. » Rochus antwoordde: « Ik moet dit nu
» alzoo doen. » Hy verstond immers niet, dat er
geene noodzakelykheyd eenen christen mensch
moet dwingen, om onderstand aen een schelm-
stuk te bieden.

Den goeden herder begon daer alsdan hevig-
lyk te klagen, omdat hy zoo heymelyk en 'smid-
dernachts van zyne schapen was afgetrokken,
dat het hem niet toegestaan wierd, eer hy voor
altyd vertrok, de waggelende gemoederen der
zyne te versterken, dezelve tot de standvastig-
heyd in het Geloof op te wekken, en hun den
laetsten vaerwel in den Heer te zeggen. Eyn-
delyk keerde hy niet zonder zuchten zyne oogen
naer de stad, en zeyde in eenen voorzeggenden
geest (gelyk men mag gelooven): « Gorcum,
» Gorcum ô wat al ongelukken hangen er over
» u. » Hoedanig iemand dit zyn gezegde verstaet,
is het nogtans zeker, dat aenstonds van dien
tyd af deze stad gedurende vele jaren door oor-
log, hongersnood en peste ellendiglyk verbry-
zeld, uytgeput en verdrukt wierd; en hetgeen

nog het grootste is van al de ongelukken; is dat God allerregtveerdigsten vreker der misdaden, toeliet dat de verfoeyelyke kettery met het eyn-digen der heylige mysterien en kerkplegtig-heden, daer boven al de andere naburige ste-den zoosterk aengroeyde, dat alsdan gedurende vele jaren niet eene stad gevonden wierd, al-waer meer gebrek was aen priesters, aen sacra-menten bediend volgens het catholyk kerkge-bruyk, en aen de prediking van het woord Gods.

De gevangenen, als zy weggevoerd wierden, waren negentien in getal, te weten: zestien priesters, en dry leekbroeders van het klooster der minderbroeders. Dit getal van hetwelk eenige zyn afgevallen, maer door andere opge-volgd, is door eene wonderlyke voorzienigheyd Gods tot het eynde volkomen en ongeschonden bewaerd geweest, zoo als wy op eene andere plaets zullen zeggen.

II HOOFDSTUK.

De Martelaers worden uyt de schuyt in eene mosselsloep, en van daer in een vrachtschip geworpen en komen te Dordrecht aen, alwaer zy seer gelasterd worden.

NA dat de martelaers met stroom op de rivier de Maes (in die streek de Merwe genoemd) cenigen tyd hadden gevaren; moesten zy uyt de schuyt in eene mosselsloep gacen, welke zeer stonk naer de mossels die zy voerde. Daerin wierden zy geworpen, geperst en gesloten byna

gelyk de koopwaren; en ten zy datzy er tydelyk uytgeleyd wierden, zy waren in gevaer van door de engte der plaets, en door den vuylen stank den adem te verliezen, en te sterven. Nicasius had by zich eenige reukwerken welke hy tegen zulke gevallen in den kerker te Gorcum van den heelmeester had ontvangen. Hy deelde er zyne medegezellen van mede, en verminderde een weynig de onverdraegzaamheyd van den stank. Korts daarna wierden zy uyt deze sloep in een vrachtschip gesteld, en naer Dordrecht gevoerd, alwaer zy 's zondags omtrent ten negen uren voor middag aenkwamen.

Daer beroofden de krygsmannen wederom den eerbiedwaardigen ouderling Wilhadus van zynen mantel; den kanonik Heuternus ook van zynen mantel, Henricus, minderbroeder van zyne versletene kaproen, welke hem alleen overbleef; en den pastoor Nicolaus van zyne soutane. Dezen stelde zich een weynig tegen de ondeugendheyd van den krygsmann, door wien hy van zyn kleed beroofd wierd; maer van zynen ambtgenoot Leonardus vermaend zynde, stemde hy er seffens en geerne in toe. Ook bleef er hem niets anders over dan eenen zwarten linnen tabbaerd, welken hy boven zyn hemd had aengedaen.

Joannes Omalius, alsdan met zyne voornaemste gezellen in de stad gekomen zynde, was zeer bezorgd om zyn ligchaem met lekkere spys en drank wel op te vullen, en liet de heylige Martelaers dien geheelen dag zonder eten. Ook mogten dezelve niet aen land komen, maer zy moss-

ten in het schip, dat aen den oever vastgemaekt was, blyven, en waren blootgesteld aen de bespottingen van alle. Want uyt de naeste stadspoort kwamen zeer vele menschen toegelopen, om de gevangene priesters en kloosterlingen, als eene nieuwe en wonderlyke zaak, te zien. Zoo dat waerlyk aen dezelve deze woorden van den Apostel Paulus mogten toegepast worden : *Wy zyn een schouwspel geworden aen de wereld, aen de engelen en aen de menschen* (1).

Daer begon men schelmstukken, scheldwoorden en bespottingen om stryd op de martelaers te werpen, en alles door geschater en ondereen gemengd geschreeuw te vervullen, hoewel er ook eenige catholyke burgers derzelve stad tegenwoordig waren, die met de verdrukking der gevangenen van herte medelyden hadden, en ook hunne droefheyd openlyk door tranen, betoonden. Onder deze waren er die begeerden, zoo het toegelaten wierd, Theodorus van Emden, en Petrus van Assche, minderbroeders voor geld af te koopen. Eenige derzelve gingen in het schip, vloogen uyt eene groote liefde van Assche al weenende aen den hals, en kustten hem.

Doch de gemene menigte bespottede en beschimpte niet zachter de gevangenen, en liet niet een slach van verwenschingen achter. Uyt het midden der menigte hoorde men deze en dusanige woorden : « Ach verleyders en bedriegers der menschen! hoe vele slechtgelooovigen

(1) 1. Cor. 4. v. 9.

» hebt gy door uwe paepsche verdichtselen, en
» door uwe oude zotheden in dwaling getrok-
» ken! Ach hoe vele duyzende zielen hebt gy
» door uwe slechte en verderfelyke leeringen
» in de hel geworpen! O hoe schoon zult gy nu
» de galg versieren.» Andere zulke spotternyen
en scheldingen wierpen zy ook in menigte
op de heylige mannen, volgens dat zy door
hunne begeerlykheyd daer toe aengehitst wier-
den. Want de ongestraftheyd en de openbare
en losbandige vryheyd had alle vrees uyt de
herten gerukt.

Doch het zy ondertusschen my toegelaten, de-
zelfde martelaers van Christus, welke in zulke
eene woede der rondbassende honden de ver-
duldigheyd met een gerust hert, en regtzinnig
geweten bewaerden, met de woorden van my-
nen Heer zelven aen te spreken en te zeggen :
*Zalig zyt gy als de menschen u zullen lasteren
en vervolgen, en liegende alle kwaed tegen u zul-
len spreken om Christus en zyne catholyke
Kerk, verblydt en verheugt u, want uwen loon
is zeer groot in den Hemel* (1). Ja gy zyt in de
eeuwigheyd gelukkig, gy alle die in deze glorie-
ryke belydenis, door de versterking van den
geest Gods standvastig en onberoerlyk tot het
eynde blyft volherden.

(1) Matth. 5. v. 11. 12.

III HOOFDSTUK.

De gevangenen syn aen de krygsmannen vens gelegenheyd van winst, en eenige derselce twisten met eenen calvinist.

De krygsmannen, die aengesteld waren om de gevangenen te bewaken, ziende dat er zulk eenne groote menigte van menschen uyt de poorten kwam toegelopen, uyt begeerte van de gevangenen te aenschouwen, stelden het zeyl rondom het schip, in hetwelk de gevangenen gehouden wierden, en lieten niemand, eer zy een stuk geld bekomen hadden, dezelve aenschouwen. Want dit slach van volk was zeer genegen om geld te winnen zoo dikwils als de gelegenheyd zich er toe aanbod. Alwie dan een oord gaf, werd binnen het zeyl gelaten, en verzadigde zich lustig door het aenschouwen, bespotten, lasteren en andere onbeschoftheden volgens belicfte.

Onderandere ging daer eenen uytmuntenden en byzonderen ketter Calvinist, die met de gevangenen veel twistte over het Allerheyligste Sacrament des Autaers. De Pastoors Leonardus en Nicolaus, en den Vicaris der Minderbroeders Hieronymus wederstonden ernstiglyk denzelven. Zy redeneerden zoo heviglyk en met zulk eenen iever om de catholyke waerheyd te verdedigen, dat zy zeer zweetten, vooral Leonardus; want daer hy snel, en sterk met de tong, en den geleerdsten was, sprak hy met regt meest in deze twistrede. Eyndelyk gaven de Marte-

laers van Christus zoo geleerd, zoo gegrond en zoo uytdrukkelyk reden van hun geloof, dat dien ketter overwonnen en beschaemd niet meer wist wat zeggen.

Den Gardiaen, die meende dat dien twist met den ketter vruchteloos was, wilde zelfs niet een woord met hem spreken, vreczende deze spreuk van den Heer : *Geeft het heylig niet aen de honden, en werpt uwe perelen niet voor de verken* (1). Daerom vermaende hy zyne medegezellen, dat zy dezen nutteloozen twist, zoo als hy dien oordeelde, zouden eyndigen. Ondertusschen legde hy zyn hoofd op de ankerjouw, en rustte een weynig.

Den twistenden ketter zich dan door de reden overwonnen ziende, wierdaenstonds als razend, zyn aangezicht wierd wit van gramschap, hy knersctandde, beefde door het geheel ligchaem, randde de heylige Martelaers door vreedde scheldwoorden aen, en streed dan niet meer met bewyzen, maer met verwenschingen, en wilde eyndelyk, indien hy mogt, al de gevangenen seffens uyt het schip in het water werpen. Dus was in hem waerlyk voltrokken hetgeen den Gardiaen vreesde, te weten : hetgeen den Heer aen de gemelde spreuk voor reden byvoegde : *Opdat zy misschien de voor hun geworpene perelen niet onder de voeten treden, en zich omkeerende u verscheuren* (2).

(1) Matth. 7. v. 6. (2) Ibid.

IV HOOFDSTUK.

De Martelaers worden nuchter naer Briel gevoerd; en den Graef van Lumey verheugt sich over hunne aankomst.

ONDERTUSSCHEN wies het water in de rivier door den vloed der zee, en gaf na den middag gemak tot het varen. De gevangenen wierden dan van Dordrecht naer Briel gevoerd. Daer zy in deze reys nog nuchter, en ten deele door den hevigen twist, ten deele door de menigvuldige en aenhoudende kwellingen der boosaerdige menschen zeer vermoeyd en uytgeput van krachten waren, bekwamen zy eyn-delyk een weynig spys, welke den schipper, die hun voerde, hun met groote gespaerzaam-heyd gaf; want hy zeyde: « Dat hy niet eenen » mensch kende, van wien hy voor deze wel- » daed eenen mondvul brood mogt verhopē. » Dezen vleeschelyken mensch verhieft zynen geest niet tot de hemelsche belooning, en dacht niet op de belofte van Christus, die zegt: *Dat den- génen die eenen kroes koud water aen eenen zy- nér minste discipelen te drinken geeft, zynen loon niet zal verliezen* (1). Hy deed dit nogtans door een natuerlyk medelyden bewogen, maer hy deed dit ook alleen. Want van de krygs- mannen, die zich niet zoo zeer de bewaerders als de vyanden der Martelaers toonden, was niet eene brokkeling te verwachten.

Op dien dag vaerden zy zoo verre, dat zy

(1) Matth. 10. v. 42.

maer eene myl van Briel meer waren. Daer moesten de Martelaers in het schip vernachten; en gelyk zy half naekt en niet wel gevoed waren, leeden zy veel door de koude en den honger. 'Sanderendags 's morgens wierden zy naer Briel gevoerd. Zy kwamen eerst in de have niet verre van de stad gelegen; zy vertoefden daer omtrent eene uer, tot dat de poort der stad geopend wierd, en den Graef van Lumey hun te gemoet ging, om hun vriendelyk en minzaamelyk te ontvangen.

Briel is een steedje van het land van Voorn in Zuyd-Holland. In de voorige tyden was het onberoemd en onedel, maer sedert dat het door de listen van den Graef was overrast en onder de magt en gezindheyd der Geuzen gevallen (hetwelk den 1 April 1572 geschiedde), was het uytnemend veredeld door derzelver vreedheyd, en door het vermoorden en straffen der priesters en kloosterlingen, welke van alle kanten door de vrybuyters aldaer gebragt wierden. Daerom noemden de Geuzen die plaets *den boomgaerd des Heeren*. Dit was ten onregt, zoo men hunnen zin inzielt; want het komt geenszins overeen, dat de plaets alwaer de kwaeddoeners even als onvruchtbare boomen gedood en uytgeroeyd worden, den boomgaerd van eenen prins genoemd is. Doch gelyk eertyds Caiphas iets anders peyzende, eene voorzegging deed; zoo gaven deze ook in eenen onwaren zin eene ware en geheymenijvolle zaak te kennen. Want die plaets is waerlyk den boomgaerd des Heeren, in welke de beste en

schoonste boomen berusten; die nu aen hunnen Heer in zyne hemelsche en koninglyke maeltyd het aengenaemste nageregt verschaffen door de menigvuldige en overvloedige vruchten, welke zy in hunnen tyd door zynegenade hebben voortgebracht. Maer ik keer tot myn verhael weder.

Terwyl den Graef verwacht wierd, begonnen de ontaerde en vreedde menschen, die by de stad woonden, de eerste van alle hunne rol te spelen. Zy verwenschten de gevangenen, en tergden ze door schandelyke namen. Ook brackten zy de gruwelykste lasteringen uyt tegen den Godsdienst en de heyligste mysterien, en ondertuschen spaerden zy geenszins den koninglyken Naem en Majesteyt. Gedurig noemden zy verraders die goede mannen, welke de aen God en aen den koning verschuldigde trouw niet wilden verraden, of met deszelfs verraders overeenkomen. Dezen naem was immers reeds versleten en overal verspreyd. Van tyd tot tyd riepen zy tot dezelve: dat zy afgodisten, dwaze en uytzinnige dienaers en aanbidders van Baal waren; dat zy den buyk, venus en het geld als goden eerden, en dat zy al te zamen niets anders waren, dan eene bendeschyneyligen. Daerby wierpen zy hun uyt spotterny de ligchaemsgesteldheyd op: zy verweeten aen de eene dat zy vet waren, en eenen dikken buyk hadden; aen de andere dat zy mager waren, en maer het vel over de beenen hadden, en andere zulke dingen babelden zy ligtveerdiglyken onbeschoftelyk uyt, volgens dat het hun inviel. Ik zwyg den meer dan honderdmael herhaelden smaed van de galg

en van het ophangen, welken ook tegen Christus zelven kon gezeyd worden. Voor het overige, de lasteringen, welken die goddeloozen uytbraekten tegen het Allerheyligste Sacrament des Auteurs, voor hetwelk de engelen zelve beven, overtroffen zoo zeer alle onzuyverheyd en goddeloosheyd te zamen, dat ik schrik dezelve aen te halen.

Ondertusschen kwam den graef uyt de stad, nadat de poorten door zyn bevel geopend waren. Want zoo haest als hy de tyding van de aankomst der gevangenen ontving, sprong hy seffens van blydschap uyt zyn bed, daer hy anderzins gewoon was na het nachtmael tot verre in den dag te slapen. Van daer sprong hy naeuwelyks gekleed op zyn peerd, en door eenige gewapende ruyters en voetgangers omringd, reed hy in galop ter plaets, waer de gevangenen gehouden wierden.

V HOOFDSTUK.

Den graef beschouwt de gevangenen, welke na verscheide vernederingen aengedaen te zyn, in de stad gebragt worden.

Zoo haest als den graef te peerd kwam aen de have, sloeg hy zyne oogen op al de gevangenen terwyl zy nog in het schip waren, en beschouwde dezelve een weynig tyds zeer naeuwkeuriglyk, even als een allergewenscht en alleraengenaemst schouwspel. Dan borst hy zoo uytgestort uyt in lagchen, dat hy naeuwelyks zich zelven bezittende achterover op zyn peerd viel,

vervollende hetgeen er door den wyzen man geschreven is : *Den dwazen verheft in het lachen zyne stem* (1). Maer ó waerlyk gedwongen lach, en juist zulk eenen lach, van welken Salomon zegt : *Gelyk het gedruysch is der doornen, die onder eenen pot branden, zoo is den lach van eenen zot* (2).

Op dit voorspel volgden seffens de overige behoorelyke bespottingen, beschimpingen, verwyttingen en verwenschingen, alle vol bitterheid en kwaedaerdigheyd, en weerdig van het hert, uyt hetwelk zy gebrackt wierden. Onder andere sprak hy de gevangenen aldus aen :

- Wat hebt gy, bid ik u, hier toch te verrigten?
- Welke is de reden uwer komst? Wilt gy ons
- den oorlog aendoen, en hier ons van onze
- stoelen werpen? Zyt gy hier gekomen om
- eenig verraed tegen ons te smeden? Waerom
- zyt gy toch in uw huys niet gebleven, om vol-
- gens uwe gewoonte meer dan genoegzaam be-
- zig te zyn met uwe missen te doen?

Na die eerste begroetingen deed hy al de gevangenen uyt het schip aen land brengen, en zoo haest als dezelve aftraden, moesten zy voor hem knielen. Dan zeyde hy uyt eene geveynsde menschlievendheyd tot hun in het latyn : « Sur-
• gite Domini, staet op heeren. » Eenige verhalen dat Leonardus die om zyne beruchte wetenschap aen vele bekend was, ook alsdan ter kennis van den graef was gekomen, en van den-
zelve aengesproken wierd met deze woorden :

(1) Eccl. 21. v. 23. (5) Eccl. 7. v. 7.

« Offeraer wat doet gy hier? Zie, nu moet gy op-
» gehangen worden. » Ongetwyffeld wierden
vele andere zulke woorden door dien dwing-
land tegen de heylige mannen uytgebraekt.

Ondertusschen christen lezer, zie, bid ik u,
wat eenen bekwamen regter der gevangenen
zal zyn dezen, welken behalvens dat zynen geest
door de hertstogten allerbedorvenst is, nog zulke
vooroordeelen tegen dezelve heeft opgevat.

De krygsmannen, uytwerkers van den on-
regtveerdigen en bedorven wil van den graef,
bonden de gevangenen by tweeën aan de armen,
en stelden ze in eene reek achter malkander;
dan deden zy dezelve aldus gerangschikt met
den beul aan het hoofd tweemael gaen rondom
eene galg niet verre van daer op den oever ge-
plaetst, welke de gedaente van eene r had, en
eene halve galg genoemd wierd. Daer wierd
Henricus, leekebroeder franciscaen, eenen ge-
wyden standaerd, die door de heyligschenders
uyt eene kerk genomen was, ter hand gesteld,
en hy moest met denzelven, tot navolging der
kerkprocessie, gaen als eenen opleyder en vaen-
drager voor al zyne medegezellen, die in order
opvolgden. Enten eynde den smaed te vermeer-
deren, deed men hem aan het hoofd zyner me-
degezellen, die hem moesten volgen tot dry-
mael toe onder de galg voorbygaen, om aldus
de beloften hunner bedevaerd te volbrengen.
Alzo spraken die goddelooze krygsmannen, die
de gevangenen tot zulke omgangen dwongen.

Ondertusschen waren de aenschouwers niet
deugdzamer; zy beschimpten de ongelukkigen,

scholden ze uyt, en met de vingers de galg toonende, zeyden zy : « Ziet daer uw kerkhof, ziet » daer uwe kerk, verrigt daer nu al uwe afgodery, gelyk gy gewoon zyt. » En opdat er niets aen den smaed zoude ontbreken, moesten zy daerenboven rondom diezelfde galg achterwaers gaen, en eenen lofzang ter eere van de heylige Maegd luydezingen; daerna moesten zy rondom de galg knielen en ook zingen de antiphone *salve Regina*, en andere zulke lofzangen ter eere van de heylige Maegd.

Intusschentyd stelde den beul eene ladder aen de galg en bereyde zich, als of hy terstond al de gevangenen ging ophangen, om door deze verbeelding der aenstaende dood de gevangenen den schrik in te boezemen, en hunne droefheyd sterker te vergrooten. Ook verwachtten de gevangenen zich alsdan aen niets anders, dan aen opgehangen te worden en te sterven. Nadat zy den oever opgcklommen waren, wierden zy in hetzelfde order als te vooren by tweeën naer de stad geleyd. En om de prael te merkweerdiger te maken, wierden twee leekbroeders franciscanen lansen ter hand gesteld, aen welke de krygsmannen klissen en andere zulke kruyden tot sieraed hadden gebonden. Tusschen deze twee, die aldus gewapend aen het hoofd hunner medegezellen waren, ging den beul met den gewyden standaerd in de handen, tot dat zy in de stad kwamen; want alsdan moest Henricus, leekbroeder, denzelven wederom dragen, en daerbywierd hy nog tot spot eene zyden muts op het hoofd gesteld.

VI HOOFDSTUK.

De Martelaers in de stad gekomen zynde moeten lofsangen zingen, en worden langs de straten en op de markt sterk gepynt en beschimpt.

Als de Martelaers met deze prael in de stad gekomen waren, moesten zy nog eens eenige gewyde lofsangen zingen, als dezen allervermaerdesten ter eere van de allerheyligste Dryvuldigheyd *Te Deum laudamus*, etc.; dan eenige gemeendere *Responsoria*, welke zy byna alle tamelyk wel en op maet zongen; doch daerin muntten de Minderbroeders uyt, dewyl zy die wel van buyten wisten. Van beyde kanten waren twee krygsmannen te peerd, die van tyd tot tyd de gevangenen zware en menigvuldige slagen toebagten met roeden, welke zy ten dien eynde van de boomen hadden afgetrokken; zoo dat derzelver aengezigten en halzen zeer opgezwollen en bebloed waren (want de Minderbroeders waren beroofd van hunne kap, en hunnen hals was bloot tot aen de borst), waardoor dezelve niet genoegzaam van hunne kennissen en burgers gekend wierden. Die welke hunne stem in het zingen min verheften, wierden harder en meermalen geslagen, en waren aldus aangepord om hooger te zingen. Ja den Graef zelf, die te peerd de gevangenen voor zich dreef, gaf dezelve nu en dan vreedse slagen met de roede welke hy in zyne hand hield. Dit deden die booswichten.

Maer wat zal ik van het volk zeggen? Het is

immers niet gemakkelyk om uyt te drukken hoe losbandiglyk en onbeschoftelyk hetzelve op alle wyzen de dienaren Gods beledigde; terwyl dat elkeen van den leegsten en geringsten staet trachtte zyn gemoed te verzaden, door dezelve te kwellen en aen te randen, volgens den haet, welken hy tegen de Religie en de geestelyken had opgevat. De eene stierden hun menigvuldige smaedwoorden toe; andere lasterden en verwenschten dezelve; en andere hielden hunne tong niet af van de verborgene en allerheyligste Mysterien te beknibbelen. Ondertusschen sloegen zy ook met eene schelmachtige stoutmoedigheid de onveroordeelde en onschuldige gevangenen, zonder dat iemand hun dit belette; daertoe opgewekt zynde door het voorbeeld der krygsmannen, of door hunne eygene boosaerdigheid.

Hieronymus den Vicaris, destigen man die vele ondervinding had, door deze onweerdige daed bewogen, sprak aldus : « Wat eene vreed-
» heyd is dat? Of welk volk is toch zoo ontaerd,
» dat het zyne gevangenen op zulk eene wyze
» behandelt? Ik ben wel eens in de handen der
» Turken, der Grieken en der Sarrazynen geval-
» len, en ik weet niet dat men my, schoon
» ik gevangen was, eens eenen enkelen slag
» heeft gegeven. » Dezen allergodvruchtigsten
man had immers certyds de landstreken van
die volkeren doorreysd, toen hy zyne heylige
bedevaerd had ondernomen, en was hy dezelve
meermalen vastgehouden en in de boeyen ge-
worpen geweest.

Ook was het zeer te beweenen , dat er in zulk eene groote menigte rondzwevende beschimpers , niet eenen te zien was , die medelyden had met de gevangenen , of over dezelve zuchtte , of die door woorden , of door zyn gelaet toonde dat hy eenigzins over derzelver onheylen bewogen was.

Als zy aldus in de stad gebragt waren , kwam tot hun eene zoo groote menigte menschen toegeloopen , dat niet eenen der inwoners scheen afwezig te zyn. In de straten , alwaer de Martelaers moesten doortrekken , stond van beyde kanten eene lange reek kykers , welker getal zoo groot was , dat er nooyt tot eenig ander schouwspel zoo vele plagten by een te komen. Ook was er geene maet in de bespottingen , beschimpingen en beledigingen. Sommige stelden nevens zich aen de deur eenen ketel vol water , doopten er eenen bessem in , en besproeyden de voorbygaende gevangenen , met luyder stem op den kerktoon zingende : *Asperges me Domine hyssopo , et mundabor* , etc. *Besproey my Heer met hyssoop , en ik zal gezuyverd worden* , enz. Aldus hielden die menschen , welke zich ontydig verlustigden , door hunne kluchtige daed , in het openbaer den spot met een zeer oud gebruyk der catholyke kerk , volgens hetwelk men gewoon is het volk met gewyd water te besproeyen.

Zoo haest als de gevangenen op de merkt kwamen , wierden zy seffens naer de galg , die in deszelfs midden geplaatst was , gedreven op dezelfde wyze en order gelyk te vooren buyten

de stad; alsof zy zonder uytstel zouden opgehangen worden. Daer wierden zy nog eens bevolen drymael rondom de galg te gaen, en al gaende de Litanie der Heyligen en eenige andere gewyde gezangen te zingen. Na den omgang onder de galg voltrokken te hebben, moesten zy ter aerde knielen en ook eenige lofzangen zingen ter eere van de heylige Maegd Maria; en als zy gekomen waren aen het gebed (de Collecte genoemd) met hetwelk zulke lofzangen volgens het kerkgebruyk gewoonelyk gesloten worden, zweegen zy alle, om deze reden zoo als ik oordcel, dat niemand uyt ingetogenheyd van gemoed op zich eene zaak wilde nemen, welke gemeenelyk door eenen der weerdigste priesters verrigt wordt. Maer gelyk zy door degene, welke de naeste stonden, met bedreygingen gepraemd wierden om er de Collecte ook by te zingen, kon Godefridus van Duynen, priester, ootmoedigen man en vol van iever voor God, niet gedoogen dat deze sluyting aen dit allerschoonste werk ontbrak, en las met luyder stem, klaer, volkomenlyk en zonder te haperen (zoo als hy dikwils in de kerk gedurende het Lof gewoon was te doen), dit kerkgebed: *Oremus. Interveniat pro nobis, quæsimus Domine Deus, nunc et in hora mortis nostræ apud tuam Clementiam gloriosissima Virgo Maria Mater tua, cujus sacratissimam animam in horâ benedictæ Passionis, et amaræ mortis tuæ, doloris gladius pertransivit; qui vivis et regnas in sæcula sæculorum.* Laet ons bidden. Wy smeeken, Heer God, dat

de allerroemweerdigste Maegd Maria uwe Moeder, wier allerheyligste ziel in de uer van uw gebenedyd Lyden, en van uwe bittere dood met een zweerd van droefheyd doorboord is geweest, vobr ons nu en in de uer onzer dood tusschenkome by uwe goedertierenheyd; die leeft en heerscht in de eeuwen der eeuwen. En de andere Martelaers antwoordden : Amen. Het was reeds acht uren van den ochtend geslagen. Ondertusschen stond ereene groote bende kykers, welke behalvens dat zy de gevangenen zeer begerig aenschouwden, ook neerstig hunne rok speelden, met dezelve te beschimpen.

VII HOOFDSTUK.

Men moet de Martelaers niet tot eene misdaed aanrekenen, dat zy zich in de bovengemelde dingen naer den wil der ondeugenden geschikt hebben.

WAT de reeds gemelde dingen aengaet, hoop en betrouw ik, dat niet eenen redelyken lezer onze Martelaers tot eene misdaed zal aanrekenen, dat zy zich naer den wil van den Graef, en van de krygsmannen geschikt hebben, in de aengehaelde zaken te verrigten en te zingen, waer toe zy van die ondeugende menschen gedwongen wierden. Wat belet er immers dat catholyken, die geweld aengedaen worden, godvruchtiglyk en wel doen hetgeen zy door geweldige heeren uyt cenen goddeloozen en verkeerden wil geboden worden; daer nogtans de bevolene zaak uyt zich zelve niet slecht, ja goed is?

Daerom meenden de heylige Martelaers dat zy aen zulk een bevel niet hardnekkelyk moesten wederstaen, maer er eerder aen volkomen, des te meer om dat het aen alle klaerblykelyk bekend was dat zy zulke dingen niet deden uyt spot, zoo als hunne tegenstrevers geboden, maer uyt eene aen de godvrucht toegepaste noodzakelykheyd.

Zy hadden wel aen degene, door wie zy gevangen genomen waren en geboden wierden eenige lofzangen van Sion te zingen, met deze woorden van David konnen antwoorden: *Hoe zullen wy eenen lofzang des Heeren zingen in een vremd land* (1). En ook gelykelyk zeggen: «Hoe zullen wy den lof der Moeder Gods zingen tusschen de bespottingen harer vyanden?» Doch wy weten ook dat er door denzelfden David geschreven is: *Uwe regtveerdigmakingen (geboden) waren my zingbaer* (dat is: zoo zoet als een gezang) *in de plaets myner pelygrimage* (2). En wat nog meer deze tegenwoordige zaak betreft, wy lezen dat Samson, die door eene geloofsgetuygenis geprezen is, uyt den kerker in den tempel van Dagon gebragt zynde, daer moest spelen in de tegenwoordigheyd eener groote menigte menschen van beyde geslacht; hetgeen hy gedaen heeft, hoewel hy op het punt was van te sterven (3). Zoo veel te min moeten dan zekerlyk berispt worden die, welke door bevel en dwang in het midden hunner vyanden niet gespeeld, maer goddelyke lofzangen gezongen hebben. Dengenen die deze daed

(1) Ps. 136. v. 4. (2) Ps. 118. v. 54. (3) Jud. 16. v. 25.

beknibbelt moet zeggen dat Christus, onzen Heer den rietstok door eenen goddeloozen en spottenden krygsman aangeboden, in de hand niet moest houden, maer wegwerpen; noch het kruys op zyne schouders geleyd als eene galg dragen, maer afschudden, noch eyndelyk de aangebodene gal proeven, noch den azyn nemen, hetwelk Hy nogtans gedaen heeft zoo als wy door de getuygenis van het heylig Schrift weten. En wy pryzen niet alleen deze daden, maer wy eerbiedigen ook derzelver geheymen.

Ik geloof dat de heylige Martelaers ook door deze hunne daed hebben willen betuygen, dat zy zich noch tot oneere rekenden, noch zich schaemden van door hunne werken en stem voor de oogen der verderfelykste vyanden te belyden, hetgeen op de heyligste wyze door de geheele heylige Kerk onderhouden wordt. Ook kan deze daed door eene andere reden voorgestaen worden; want indien zy die opgeleyde dingen niet verrigt hadden, zy zouden door eenen zulkdanigen schyn van ongehoorzaemheid in eene zaak, die uyt zich zelve geenszins slecht was, hebben kunnen schynen de slagen en de dood van zelfs en vermetelyk op zich getrokken te hebben. En om het eens voor al te zeggen, ik oordeel dat hetgeen in zich zelve goed en godvruchtig is, niet moet afgekeurd worden, indien het verrigt wordt, als er eene regtveerdige reden is van het te verrigten; ofschoon hetzelve ook misschien om de bespottingen der ondeugenden wel achtergelaten moge worden.

VIII HOOFDSTUK.

De Martelaers syn aen alle slach van smaed blootgesteld

Ik keer weder tot myn onderbroken verhael, in hetwelk ik vele dingen stilzwygend moet voorbygaen, en vele kortbondig verhandelen, om aen den lezer niet verdrietig te zyn. Doch ik bid en smeeek denzelven door de ingewanden van Jesus Christus, dat hy de oogen zyns gemoeds een weynig vestige op de Martelaers, en aenmerke hoe schandelyk en onweerdiglyk deze mannen, dienaren van Christus, kloosterlingen en priesters beroofd zyn van alle eer en achting, welke aen hunne professie, of aen hun order verschuldigd is; en hoe zy blootgesteld zyn aen alle slach van smaed. Dat hy ook beschouwe, hoe zeer die gryze hairen, welke by alle volkeren zoo eerbiedweerdig zyn, veracht worden. Indien die alom geëerbiedigde gryze hairen minderen eerbied en achting by die vreedde menschen konden verdienen, zy moesten toch zekerlyk eenig mededoogen van dezelve afpersen, zoo dienogiets van een menschelyk hert hadden.

Onder de Franciscanen was eenen zestig jaren oud, eenen anderen zeventig, en eenen derden ontrent negentig; en nogtans wierden zy, even als de klokste, door die allerondeugendsten hard en onbermhertiglyk geslagen, gesleurd en gestooten. De dieven, de meordenaers, de brandstichters, als zy eens ter straf geleyd worden,

zyn niet gewoon van iets zulks door eenig gebruyk der volkeren te lyden. Zy onderstaen enkelyk de straf door het vonnis van den regter aangewezen, welke door de handen van eenen beul uytgewerkt moet worden; ondertusschen betoonen de aenschouwers dikwils hun medelyden door zuchten, en soms door tranen. Doch deze allerbeste en onberispelyke mannen wierden, eer het vonnis tegen hun was uytgesproken, zonder mate, zonder order, zonder wet geleyd en terug gebragt, getrokken en voortgestooten; en daer zy aen de beleedigingen van alle blootgesteld waren, wierden zy byna door zoo vele beulen gepynigd, als dat zy aenschouwers hadden.

Die ouderlingen stonden naekt tot aen de borst, hunnen hals was uytgemergeld van magerhcyd, en blaauw en bebloed van de slagen en wonden. Den Gardiaen en den pastoor Nicolaus droegen, behalvens hetgeen zy met de andere gemeen hadden, een eygen teeken hunner belydenis, dat is: eene bleekblaauwe streep rondom hunnen hals, welke zy beyde in den kerker te Gorcum, door het sterk vryven der koord, gekregen en tot alsdan behouden hadden.

Dusdanig was eyndelyk dit geheel schouwspel, dat het niet kon nalaten van 's menschens hert te bewegen, zoo het nog iets van de menscheid had. Daeruyt kan men bemerken, in welke wilde dieren de kettersche trouwloosheyd doet veranderen degene, wier gemoederen eens door zulk eene vergiftige besmetting zyn aengerand. Deze zyn immers van het getal dergene, van

welke den heyligen Paulus aen zynen allerlieftsten discipel schryvende voorzeft: dat er in de laestedagen menschen zullen gevonden worden, die geene menschelyke genegenheyd meer zullen hebben. Indien dit eens te zien is geweest, het was toen byzonderlyk, als de Martelaers van tyd tot tyd uyt spot in het openbaer gebragt wierden.

Terwyl dat eenige krygsmannen de Martelaers nu en dan met stokken sloegen, en dat andere hun stroppen toonden, en ze met de dood bedreyden, dan stelden die spotters zich als voorsprekers voor dezelve, en zeyden met eene bittere beschimping: « Wy bidden voor hun, wy bidden voor hun, spaert hun toch, zy zyn immers goede mannen. » Seffens na deze woorden geeselden en bespotteden zy dezelve onbeschottelyk; en de geheele rondom staende menigte juychte neerstiglyk toe, en nam het grootste vermack uyt dit onmenschelyk schouwspel. Dat meer is, gelyk eertyds de Joden hunne stem verhieffen tegen onzen Zaligmaker, verzoekende dat Hy zoude gekruyst worden; en gelyk de menigte tegen den heyligen Policarpus in den amphiteater hevigschreeuwde, en deszelfs dood begeerde; aldus brackte toen het uytzinnig volk deze uytzinnige en doodelyke woorden tegen de Martelaers uyt: « Doodt die moniken, offeraers, papisten; hangt ze op. »

IX HOOFDSTUK.

De vrouwen van Jerusalem syn zachtuerdiger dan de geusche vrouwen.

Gy moet nog meer bewonderen dat het vrouwvolk, hetwelk zwakker en uyt de natuer mededoogender is, en de gewoonte heeft van ligtelyk tranen te storten, zelfs voor degene, welke de dood verdiend hebben, door die vreedde mishandeling der gevangen en geenszins scheen getroffen te zyn; zoo dat ook in dit punt de onmedoogendheid en onmenschelykheid van dat vrouwvolk de onmedoogendheid der vrouwen van Jerusalem jegens Jesus overtrof. Want wy lezen dat de vrouwen van Jerusalem al zuchtende en weenende gingen achter Christus, als Hy met zyn kruys geladen naer de geregsplaets geleyd wierd. Maar hier waren overal vrouwen te zien, die hunne natuerlyke genegenheid uytgedoofd hebbende, uyt al hunne krachten toejuchten aen de vreedheid der mannen, en zich wonderlyk verheugden over het ongeluk der ellendigen. Doch zy hadden deze hunne onmenschelyke inborst reeds getoond, als den Graef van Luney korts te vooren Briel in bezit had genomen.

Gelyk de krygsmannen van den Graef oenen kanonik van het klooster *Ten Rugge* by Briel onmenschelyk hadden gedood, deszelfs ooren afgesneden, en de eene aen eene poort der stad, en de andere aen de kerkdeur vastgemaakt; ver-

zochten eenige allerslechtste vrouwen hunne andere medegezellen, om al te zamen als met eene zekere prael naer die beyde plaetsen te gaen, en hunne oogen en hunnen geest door een zoo schoon en aengenaem vertoog te verza den en te verlustigen.

Eene vrouw van Gorcum, die daer by geval tegenwoordig was, vreesde niet van uyt het midden der menigte den pastoor Nicolaus onbeschoftelyk met luyder stem by zynen naem te noemen en te zeggen : « O meester Nicolaus (al » dus wierd hy gemeenelyk gegroet, gelyk » den anderen meester Leonardus) hoe schoon » zult gy de galg versieren ! » En wederom : « Ach » met wat een geweld zal nu dat slaefke aen de » galg slingeren ! » Eenige klappers noemden hem uyt verachting *slaefke*, om den gedurigen en overgrooten arbeyd welken hy uytstond in zyn herderlyk ambt, byzonderlyk in het volk de heylige Sacramenten te bedienen, hetgeen hy, even als eenen slaef voor dat werk bestemd, zeer geerne zonder eenig teeken van tegenheyd, of vermocydheyd verrigtte, Want ofschoon Leonardus en Nicolaus de herderlyke bediening overanderweek uytoefenden, deed Nicolaus nogtans ook geerne voor Leonardus, als zynde den oudsten en eerbiedwaardigsten, hetgeen grooteren arbeyd en moeyelykheyd aen het lichaem veroorzackte, en was daer toe dag en nacht even bereyd. Dus hetgeen het meest ter zynere eere strekte, mackte hem verachtelyk by de ondeugenden.

Andere Gorcumenaren van beyde geslacht

schuldten onbeschoftelyk en om stryd al de gevangenen in het gemeen uyt, en noemden dezelve van tyd tot tyd menschenverleyders, en zielfmoorders. Dit was zeer hard om hooren aen die heylige mannen, vermits zy de hun toevertrouwde schapen altyd zeer hadden bemind, en nooyt iets anders betracht dan dezelve in de waerheyd van het catholyk Geloof, en in de vreeze Gods te versterken, en ze tot de eeuwige weyden te brengen. Ook was Leonardus over die uytstekende ondankbaerheyd der zyne zoo verontweerdigd, dat hy korts daerna, als in het voorbygacn, eenen zyner kennissen aensprak, en verklaerde dat deze ver-smadingen en scheldwoorden der zynen tegen hem, aen hem harder waren dan de dood zelve. Want hoewel zyn hert door de deugd van verduldigheyd genoegzaam versterkt was tegen de beledigingen, welke hem van alle kanten aengedaen wierden; was nogtans zynen geest door de ondankbaerheyd zyner schapen, die van zelfs het gevaer inliepen, als door eene vrede wonde niet weynig gekwetst.

X HOOFDSTUK.

De Martelaers worden wederom in eenen allervuylsten kerker geworpen by twee andere getangene pastoors; en korts daerna worden er twee Muniken van het Order van Premonstreyt bygetoegd.

DAER nu de Martelaers veel en lang genoeg aen de ongebondenheyd van het woedende

volk bloot gesteld in het midden der merkt onder de galg hadden gestaen , zoo dat zy boven maten vermoeyd waren en zweetten; wierden zy eyndelyk weggeleyd naer eenen allervuylsten kerker, in welken de booswichten gemeenelyk geworpen wierden. In den zelven vonden zy twee pastoors gesloten, die een weynig te vooren met geweld van de parochien, alwaer zy Christus schapen weyddden, waren afgetrokken en naer Briel gebragt. Den eenen was Andreas Wouters (Walteri), pastoor van Heinort, den anderen Adrianus . . . , pastoor van Maesdam (welken naem dam der Maes beteekent), dorpen niet verre van Dordrecht afgelegen.

Omtrent eene halve uer daerna, wierden in denzelfden kerker gebragt twee andere priesters, Moniken van het Order van Premonstreyt, die korts te vooren door de Geuzen aldaer overgevoerd waren. Den eenen was Adrianus van Hilvarenbeek, pastoor van Munster, een dorp van Holland alwaer de Maes in de zeeloopt; den anderen was Jacobus Lacops, onderpastoor in hetzelfde dorp. Deze twee heeren waren naer dat dorp gezonden uyt de zeer vermaerde Abdy van Middelburg in Zeeland, welke de magt had van aldaer enen pastoor te stellen. Zy waren aldus gevangen genomen : gelyk de geusche zee-roovers, na Briel in bezit genomen te hebben, de naburige streken doorliepen; en de roovery en plundering der kerken en kloosters beoogende, al de priesters en kloosterlingen, welke zy vonden, vermoordden of met zich gevangen namen; waren eenige van die roovers in den

nacht, voor de aenkomst der gevangene Gorcumenaers, de rivier overgevaren, en te Munster aengekomen, alwaer zy de twee gemelde priesters, kloosterlingen in hun kloostergewaed, dat is geheel in het wit gekleed, vonden, te zamen met den vader van Jacobus eenen ouden man. Zy bonden dezelve en voerden ze met zich naer Briel.

Deze gevangenen wierden eerst gebragt by den Graef, den zelve toonde met zyn geheel ligchaem eene groote onbeschoftheyd en ongestadigheyd van geest; dan zich een weynig bedwingende stond hy stil, aenstonds als verwonderd, en als of hy die menschen niet kende, vroeg hy de zyne, wie deze gedrochten waren. Zy antwoordden : « Deze zyn, allergenadigsten » Heer, priesters en Moniken, onze doodvyan- » den. » Het naemwoord allergenadigsten was voorwaer zeer toepasselyk aen den Graef, als het verkeerd uytgeleyd wierd.

Dan vroeg den Graef naer den te gelyk aengebragten ouderling, en naer deszelfs vaderland; en hoorende dat dien den vader van den jongsten monik was, geboren in Vlaenderen, en ervaren in de fransche tael, sprak hy denzelfden aen en zeyde : « Zoo gy uwen zoon kont » overtuygen dat hy zyne pausgezindheyd ver- » zaekt, ik zal u en hem te zamen ongebonden » en vry laten gaen. » Jacobus, die ook het fransch wist, dit hoorende; nam voor zynen vader het woord, en zeyde : « Nimmer zal ik » op deze voorwaerde myn leven afkoopen. » « Gy moet dan sterven, zeyde den graef. Geens-

» zins, antwoordde Jacobus, wy zullen immers » niet sterven, maer leven. » Dan sprak den graef nog eens : « Heb ik dan de magt niet om » u te dooden? Jawel, antwoorde Jacobus, om » het ligchaem te dooden, maer niet de ziel, » welke altyd zal leven. » Den graef door deze vrye antwoord vergramd, liet den ouderling vertrekken, omdat denzelfden noch priester, noch monik was, en deed de twee moniken naer den kerker leyden. Als deze in den kerker by de andere belyders van het catholyk Geloof waren gebragt, gevoelden zy dat zy tot eene gemeene weerdigheyd van stryd en glorie geroepen wierden.

XI HOOFDSTUK.

Beschryving van den onmenschelyken kerker. — De gevangenen worden nuer het stadhuis geleyt om onderoraegd te worden, en daarna alle, uytgenomen dry, naer eenen anderen kerker terug gebragt.

In censelfde gebouw waren dry kerkers, den eenen boven den anderen volgens order gemaakt. De Martelaers waren in den leegsten, die den donkersten en den vuylsten was : want in denzelven druypte gedurig, door de spleten der zoldering, het gevoeg der bovengezetene gevangenen ; Er wierd immers voor de noodzakelykheyd geene andere plaets toegestaen. Den kerker der Martelaers was dan, door het onophoudelyk druypen van zulke vochten, zeer stin-

kend, nat en modderachtig; by zoo verre dat de gevangenen niet wisten waer zich wenden, als zy eenigzins dit alleronzuyverste sop wilden ontvlugten. Want de plaets was zoo duyster dat zy, zelfs op den middag, malkander niet kenden, ten zy door de spraek. Na eyndelyk met de voeten overal op den grond getast te hebben, ontdekten zy by de deur eene plaets, die verhevener, vaster en min door zulke vochten besproeyd was, en begaven zich dan aenstonds tot dezelve; zoo dat zy malkanderen persten, want zy waren boven de twintig in getal. In dezen onverdragelyken stank wierden zy allegader nuchter gelaten tot dry uren na middag.

Alsdan wierden zy nog eens zonder iets geëten te hebben uyt den kerker naer het stadhuys gebragt. Daer onderzochten eenige arglistige en doortrapte menschen, onder den schyn van ondervraging, al de gevangenen in het byzonder wegens de religie; den Graef zelf was er ook tegenwoordig, ten eynde dit onderzoek der nieuwe meesters niet weynig gezag en gewigt zoude hebben. Gelyk Leonardus daer iets volgens zyne gewoonte vryelyk in de tegenwoordigheyd van den Graef had gezeyd, sloeg eenen bywezigen krygsmā hem met eene piek, welke hy in zyne hand hield, op den hals, aen wien Leonardus zeyde: « Slaet op myn vleesch volgens uwe beliefte, terwyl dat het u toegelaten wordt, want dit zal niet lang duren. » Alsof hy met den Heer had willen zeggen: *Dit is nuwe uer en de magt der duysternissen.* Aenstonds sloeg eenen anderen krygsmā eenen

krygshamer in deszelfs achterhoofd, zoo dat er seffens bloed uyt de wonde stroomde. Voor het overige was de belydenis van Leonardus en van byna al de medegezellen allerstandvastigst, betuygende dat zy geloofden al wat het catholyk en waer Geloof voorhoudt te gelooven. Christus sprak immers in zyne getuygen, en gaf hun den geest om onberoerlyk en onverwinbaer te blyven volherden in te gelooven hetgeen zy in de catholyke Kerk geleerd hadden; en om zich niet het minste door eenige reden van derzelver geloofsbelydenis te laten verwyderen.

Eenen derzelve leeken minderbroeder van Durenstad nopenszyn geloof ondervraegd zynde, antwoordde: «Ik geloof al wat mynen Gardiaen » geloofst.» Hy wist immers wel dat zynen Gardiaen geloofde hetgeen de catholyke Kerk geloofst. Aldus vlugtte dit eenvoudig schaepje zeer wyselyk in der daed de besluytelooze twistrede, en begaf zich tot de stein en het geloof van zynen herder.

Ik heb gezeyd, dat de belydenis van byna alle standvastig en regt was: want men zegt dat eenige die zich daerna door eene openbare afvalling hebben bekend gemaakt, in hunne antwoorden op de vragen trouweloos hebben gehandeld.

Nadat de ondervraging geeyndigd was, wierden de gevangenen naer den kerker terug gebracht; niet naer den voorigen want door de smeekingen van eenige kennissen waren zy er van verlost; maer naer eenen verhevener, die min duyster en vuyl was. Daer bekwam eynde-

lyk Leonardus den welsprekensten van alle met moeyte door smeekingen, dat er een weynig spys gebragt wierd. Want langs den weg als hy met zyne medegezellen naer den kerker wierd teruggebragt, zag hy eenige Gorcumenaers en zeyde tot hun : « Zoons van Gorcum, is hier » brood te koop? Het zal wel betaeld worden. » Te weten, zoo als hy verstond door God belooner aller goederen. Men bragt dan in den kerker eenen grooten ketel vol water, en een brood, en anders niet. Dit was voorwaer eene lekkere maelyd, waer mede de gevangenen hunne ligchamen door honger, dorst, zweet en zoo vele kwellingen afgemat, eyndelyk zoo laet zouden verkwikken. Zekerlyk was het te beweenen, dat de goede herders het aerdsch brood tot spys des ligchaems zoo moeyelyk van hunne schapen konden bekomen, daer zy dezelve het hemelsch brood, het woord Gods, om hunne ziel te voeden, zoo goedgunstiglyk en overvloediglyk hadden uytgedeeld.

Al degene, welke tot de ondervraging uytgebragt waren, wierden dan tot die plaets wedergebragt, uytgenomen dry : den pastoor van Maesdam, eenen kanonik van Gorcum, en Henricus, leeken Minderbroeder. Deze dry hadden, gelyk men gelooft, uyt vrees voor de dood, op de ondervragingen zoo geantwoord, dat zy aen hunne tegenparty hoop gaven van derzelver gevoelen aen te nemen. Daerom wierden zy van het heylig gezelschap der Martelaers afgescheyden; en zy verkreegen met hoop van verlossing eene gemakkelykere en heerlykere be-

waerplaets in het huys van den onderregter. Wat er met dezelve verders is geschied zullen wy op eene andere plaets aenhalen; want zy waren ook niet van het getal dergene, door wiër volherdende belydenis God zyne Kerk wilde verheerlyken.

XII HOOFDSTUK.

Welke gevangenen de standvastigste in het catholyk Geloof scheenen; van wie en wanneer zy ondervraegd wierden.

Op den volgenden dag, zynde den 8 Julius, wierd eene veel hevigere ondervraging ingesteld; niet voor alle, maer alleenelyk voor die welke de voornaemste scheenen; omdat men meende dat, wanneer die overwonnen en van gevoelen veranderd zouden zyn, de andere gemakkelyk derzelver gevoelen zouden aennemen. deze waren Leonardus en Nicolaus, pastoors; den Gardiaen, den Vicaris en Godefridus van Mervel, Minderbroeders; en daer by de twee kloosterlingen van het Order van Premonstrejt. Deze zeven wierden dan nog eens na den middag (omdat degene, welke met de ondervraging belast waren, na een lustig noenmael des te meer tot zulk eenen stryd opgewekt zouden zyn), gebonden uyt den kerker naer het stadhuis geleyd, en aldaer in de raedkamer gesteld om ondervraegd te worden.

Twee predikanten (zoo als men die noemde) deden de ondervraging, nog eens in de tegen-

woordigheyd van den Graef, en eenige edelen van zyn order en aenhang. Ook was er Joannes van Deventer, stadsschout en regter, eenen braven en verstandigen man. Men deed er ook eenen geheymschryver komen, om spoedig met de pen al de antwoorden, en spreuken der gevangenen op te nemen. Daer waren ook twee broeders van den Gardiaen, op wier verzoek deze tweede ondervraging wierd ingesteld; want dezelve hoopten op deze wyze hunnen broeder te zamen met al zyne medegezellen te verlossen, vermits zy meer dan eens by eene zekere ondervinding hadden geleerd, dat hy, ofschoon zonder zyne catholyke geloofsbelydenis te kort te doen, alleen niet wilde verlost worden.

Het eerste, als ook het byzonderste vraegstuk was aengaende den Paus van Roomen: welk gevoelen zy van hem hadden, en of zy bereyd waren om hem te verzaken. Den Graef van Lumey, gelyk byna al de ketters, haette immers denzelven allervyandelykst, en was weynig of niet meer genegen voor al die, welke denzelven als vader en oversten der Kerk eerbiedigden. Daerby was hy van zin, gelyk er overal gezeyd wierd, van al degene, die van dit gevoelen waren, met de dood te straffen, zoo hy kon. De ondervragers hadden geenszins het inzicht van de gevangenen tot hunne, dat is tot de calvinsche secte te trekken; maer van ze enkelyk van het hoofd af te trekken. Want hunnen meester den duyvel wist zeer wel dat dit alleen genoeg was om verloren te gaen; ook laet hy er zich zoo zeer niet aengelegen welke secte, of religie eenieder

verkiest, zoo dien maer niet bevonden wordt in die vergadering van menschen, over welke Christus op de aerde eenen eenigen Herder, en hoofd heeft gesteld, ten eynde, onder hem en door hem de waerheyd van het Geloof, en de liefde der geloovigen des te zekerder bewaerd zynde, de gelegenheyd zoo der scheuring als der dwaling uytgesloten zoude zyn. Alwie buyten die vergadering bevonden wordt, welkdanige zeden of gódsdienst hy heeft, is allerzekerst onder de magt en het ryk van den duyvel.

Den eenen van die, welke met de ondervraging belast waren, was eenen schipper van Gorcum, Cornelius genoemd, uytmuntenden drinker die, behalvens dat hy al de catholyke geloovigen in het gemeen haette, ook eenen byzonderen en doodelyken haet tegen de pastoors en kloosterlingen van Gorcum in zyn hert droeg. Dezen, ofschoon teenemael onervaren in de latynsche tacl, was nogtans door zyne stoutmoedigheyd, zyn gemak in het spreken, en zyne genegenheyd voor het lasteren bekwaem genoeg, om by de vyanden van Christus Kerk het ambt van predikant te bekleeden. Ziende dat hy in het ondervragen de standvastigheyd der Martelaers niet kon doen waggelen, herhaelde hy van tyd tot tyd deze woorden : « Hangt ze maer op, hangt ze maer op. » Hy volgde immers zeer wel het voorbeeld dergene, welke de dood van Christus den Prins en belooner der Martelaers begeerende, uytriepen : *Kruys Hem, kruys Hem.*

Den anderen, Andreas genoemd, scheen wel

een weynig geleerder, doch niet veel beter. Hy was pastoor geweest der kerk van de heylige Catharina te Briel, maer sedert dat dit steedje door de geuzen in bezet genomen was, had dezen allerongestadigsten man, om het gevaer te ontgaen, aenstonds zyn geloof met den prins veranderd, en zich aen de nieuwelingen aengeboden als onderdanigen predikant der nieuwe secte. Daerom wekte hy zoo door zyn onlangs gegeven voorbeeld, als door zyne woorden de gevangenen op, dat zy van den Paus van Roomen zouden afvallen; belovende dat zy aldus de dood zullen ontsnappen, welke zy anderszins zonder twyfel zouden onderstaen.

Op zulke vleyende beloften antwoordde Nicolaus, den Gardiaen in de tegenwoordigheyd van den Graef en van de geheele vergadering met eene groote kloekmoedigheyd aldus; » Zal ik uyt liefde voor dit leven myn waer en catholyk Geloof loochenen, om het uwe, dat valsch en kettersch is, te omhelzen? Wat is er toch dwazer? Want het kan anderszins gebeuren, dat de dood my of in het kort, of ook seffens verrast. Zekerlyk kan den overigen tyd van myn leven niet lang zyn; en hoe lang hy ook zy, ik moet evenwel eens sterven; daerom hetgeen ik eens uyt noodzakelykheyd der natuer moet onderstaen, wil ik geerne voor de Religie onderstaen, en myne predikingen nu door de dood zelve bekrachtigen. » Dit zeyde hy met dien geest, met welken het hembetaemde te spreken, daer hy op het punt was van martelaer te worden.

Hoe dwaes en gevaerlyk het in der daed is, te bedryven hetgeen, waerdoor men de goddelijke grainschap op zich trekt, om dit ellendig leven een weynig te verlengen, was korts daerna te zien in die twee afvalligen, welke uyt vrees van het leven te verliezen, het Roomsche catholyk Geloof loochenden: want beyde wierden opgehangen, den eenen terstond en op den oogengblik zelf; den anderen na een kort verloop van zyn schelmachtig leven, hetwelk hy door eene zoo groote misdaed had afgekocht. Dus onderstonden zy diezelfde straf, welke zy kwalijk gevreesd hadden, en gingen door een teene-mael beweene-lyk eynde van dit leven over (gelijk het zeer is te vreezen) tot de eeuwige ellenden. Hiervan zal ik op eene andere plaats spreken.

Daer Leonardus alsdan ook bevolen werd den Paus van Roomen te verzaken, weygerde hy standvastig dit te doen; en hy voegde er eyndelyk deze woorden by: « Men heeft onder » u de gewoonte van te stoffen, dat het Geloof » vry moet zyn, en dat niemand ter oorzaak » van de Religie geweld of moeyelykheyd moet » aengedaen worden. Om welke reden wilt gy » dan my tegen de gevoelens uwer secte dwingen, » om het Geloof, hetwelk ik tot nu toe heb be- » houden, ondanks myn geweten te verlaten? » Doch ik ben bereyd om met u eene twistrede » te ondernemen. Zoo gy my van dwaling kont » overtuygen, ik zal tot uw gevoelen overgaen; » maer indien wy de zaak winnen, gy zult ge- » lykelyk onze meening moeten aennemen, ik » twyfel geenszins of dit zal gebeuren, mits er

» tot deze zaak eene bekwame plaets en tyd
 » vergund worde; want ik zie dat het hier niet
 » genoegzaam schikt. » Alzoo sprak Leonardus.

XIII HOOFDSTUK.

Twistrede met de ketters.

Zoo haest als er van eene twistrede gewag wierd gemackt, behaegde het aen de vergaderden den woordenstryd in te stellen. De aengestelde ondervragers konden de voorwaerde niet ontvlugten, ofschoon zy genoegzaam verstonden, dat zy eene zaak vol van gevaer aengingen, daer zy hunne eygene onwetendheyd kenden, en wisten met welke mannen zy te doen hadden. Er wierden twee tegen twee gesteld: Andreas en Cornelius, ketters, tegen Leonardus en den Gardiaen, catholyken. Andreas nogtans, omdat hy het latyn wist, en als meer onderwezen tot zulk eene worsteling geacht wierd, moest allcen byna het geheel gewigt van den twist dragen.

De catholyken vroegen naer eenen latynschen of vlaemschen Bybel, en zeyden dat zy nogtans liever eenen latynschen hadden; om de reden, zoo als ik oordeel, dat de vertaelde Bybels de zuyverheyd zoo wel niet behouden. Men deed hetgeen er gevraegd wierd. De catholyken vroegen alsdan hunne tegenstryders over welke zaak het hun eerst voor al liefde te spreken; of wat zy in der daed wilden zeggen?

Andreas antwoordde : « Ik wil u voorstellen het » zuyver Woord Gods, hetwelk tot nog toe van » de papisten door de onware leering, en slechte » uytleggingen vervalscht wordt. » Dan vroeg Leonardus : « En wat is het zuyver Woord » Gods? » Andreas antwoordde : « Het oud en » nieuw Testament. » Leonardus vroeg : « Wat » verstaet gy door het oud en nieuw Testament? » Is het het schrift van het oud en nieuw Testament? » Andreas knikte. Alsdan dwong Leonardus hem met deze vragen : « Door wien » zyt gy overtuygd en geleerd dat het schrift » van de beyde Testamenten het Woord Gods » is? Van wien hebt gy dit ontvangen, en wat » zeker bewysstuk kont gy van hetzelfde bybrengen? » Den Gardiaen praemde denzelven ook met zulkdanige ondervragingen : « Neemt gy » het Evangelie aen? Van wien hebt gy hetzelfde » ontvangen? Van welke meesters hebt gy geleerd, dat dit Evangelie door den Apostel » Mattheus, dat door Joannes geschreven is? »

Andreas die verstand genoeg had om te bemerken tot wat eynde deze vragen strekten, wilde er teenemael niet op antwoorden, zoo dat Joannes van Deventer zeyde : « Wel Andreas » Waerom antwoordt gy niet op deze dingen? » Weet gy niet van wien gy het Evangelie van » Christus hebt ontvangen? Spreek nu. » Dan zeyde Andreas : « Deze verleyders weten » niets anders dan hunne schynredens in den » twist by te brengen, om volgens hunne gewoonte de dwalingen te verspreyden. Wie » twyfelt er immers aen het Woord Gods? Maer

» zy willen elders zyn : zy willen voorwaer ons
 » doen bekennen , dat hunnen afgod en Anti-
 » christ, den Paus van Roomen, ons het Woord
 » Gods heeft overgeleverd. Bemerkt gy hunne
 » listen en bedrog niet?

De catholyken alsdan hunne gewoonelyke
 bedaerdheyd behoudende, zeyden : « Wy kon-
 » nen uyt de schriftuer, zoo als het behaegde,
 » niet twisten, en uyt dezelve malkander we-
 » derleggen, ten zy het eerst blykt, dat hetgeen
 » er in de boeken van het oud en nieuw Testa-
 » ment besloten is, het heylig schrift, en het
 » Woord Gods is. »

Ondertusschen de andere, welke in de ver-
 gadering waren, ziende dat hunnen predikant
 in de redewisseling klaerblykelyk gevaer liep,
 onderbraken de redevoering der catholyken,
 lasterden dezelve volgens hunne gewoonte en
 joegen ze uyt de vergadering.

Joannes van Deventer zelf heeft dit alles aen
 eenen godvruchtigen man van Briel bekend ge-
 maekt.

XIV HOOFDSTUK.

*Vrye geloofsbelydenis van Hieronymus, en van de twee klooster-
 lingen van Premonstreyt.*

In diezelfde vergadering was eenen man van
 Bergen-op-Zoom in Braband, alwaer Hierony-
 mus den Vicaris eens by de zyne Gardiaen was
 geweest. Toen Hieronymus in de vergadering

wierd gebragt om over zyn geloof te antwoorden, vroeg den Bergenaer hem : « Heb ik u niet eens » te Bergen-op-Zoom gezien? Ja, antwoordde » Hieronymus, want hy erkende hem. » Dan sprak den Bergenaer : « Is uwen naem Hiero- » nymus? Ja, antwoordde hy, ik ben juyscht » denzelven, naer wien gy my vraegt. » Den Bergenaer had immers voor deze ondervraging verzekerd, dat hy door Hieronymus uyt zyne stad gejaegd was geweest. Ook wilde Hieronymus dit niet ontkennen, ofschoon hy er een zeker gevaer uyt verwachtte. Daer by gaf hy door andere woorden in het openbaer, en vryelyk te kennen wie hy was, en hy beleed met den mond zyn catholyk Geloof, hetwelk hy in zyn hert hield. Al wat hy zeyde wierd naeuwkeuriglyk door den geheymschryver opgenomen.

Ook wierden de twee kloosterlingen van Premonstreyt binnen gebragt. Deze nopens het heylig Sacrament des Autaers ondervraegd zynde, antwoordden hetgeen zy in de catholyke Kerk geleerd hadden. Daer de ketters in tegendeel hielden staen, dat hetgeen er aen de tafel des Heerengenut wordt, niets anders is dan enkel en gemeen brood, wederleyden zy die kortbondiglyk en grondiglyk uyt de woorden van Paulus : *Die onweerdiglyk eet en drinkt, eet en drinkt zyn eygent oordeel, niet onderscheydende het lijchaem des Heeren* (1).

Na eene korte woordenwisseling, in welke Jacobus, zynde den welsprekensten, de catho-

(1) 1 Cor. 11. v. 29.

lyke party voorstond, zagen de tegenstrevers zich door de reden overwonnen, en verwenschten hunne overwinnaers. Nogtans hebben wy vernomen dat den Graef vleyende woorden gebruykte om vooral Jacobus van het geloof af te trekken; omdat hy door deszelfs ouderdom en liefelykheyd van spraek, en gelaet inwendiglyk tot mededoogen bewogen was. Doch de kloeke Martelaers van Christus weeken noch voor beloften, noch voor bedreygingen.

Na dat al die, welke tot de ondervraging waren uytgebragt, hadden gesproken, en hunne catholyke geloofsbelydenis standvastiglyk behielden, wierden zy eyndelyk terug gezonden, en de vergadering scheydde uyt een.

Daer den Gorcumenaer, die van schipper valschen evangelie prediker, en voorwaer uytmuntenden ondervrager van zoo groote mannen was geworden, gedurende al dien tyd niets grondigs nopens de tegenwoordige zaek kon bybrengen, sprak hy byna van niets anders, dan van stroppen, galgen en ophangen, welke woorden ook van tyd tot tyd uyt den mond van den Graef gehoord wierden. En zekerlyk hadden zy de Martelaers door een veel vreeder slach van dood het leven kunnen benemen, zoo zy hunnen onverzadelyken haet tegen dezelve in dit stuk hadden willen involgen; maer hun inzicht was van dezelve niet zoo zeer de bitterste, als wel de schandelykste dood te doen sterven; even als eertyds de moordenaers van Gods Zoon deden, wier woorden by den wyzen Man beschreven staen : *Laet ons hem ter schandelykste*

dood veroordeelen (1). Dus gelyk de Joden Christus aen een kruys deden sterven, omdat ten dien tyde de dood des kruys als de schandelykste van alle geacht wierd; zoo vonden deze geene schandelykere en smadelykere dood, onder die welke alsdan in gebruyk waren, voor de Martelaers, dan dezelve op te hangen, en ze met een strop het leven te benemen. Doch den heyligen Augustinus heeft zeer wel gezeyd: dat Christus de schandelykste dood heeft verkozen, ten eynde zyne Martelaers niet een slach van dood zouden vreezen.

XV HOOFDSTUK.

Den Prins van Oraniën beveelt door eenen brief de vrylating der gevangenen, doch den Graef van Lumey wilt zich uen dit bevel niet onderwerpen.

TERWYL deze dingen te Briel verrigt wierden, werkten eenige catholyke Gorcumenaers neerstiglyk aen de verlossing der gevangenen. Te vooren heb ik gezeyd, dater uyt den naem van den raed van Gorcum eenen brief naer den prins van Oraniën gezonden was, in welken gevraegd wierd, dat hy een bevel zou geven van de gevangen geestelyken ongehinderd en vry te laten. Den 7 Julius wierd dan te Gorcum eenen schutbrief van den prins van Oraniën aengebragt voor al de oversten der steden en andere welkdanige plaetsen, in welken bevo-

(1) Sap. 2. v. 20.

len wierd : dat niemand de priesters of kloosterlingen ter oorzaak van hun order, of van hunne professie moeyelyk mogt vallen; maer dat dezelve met het overig volk eene gelyke en ongeschondene vryheyd en gemeene verzekering moesten genieten. Dezen brief wierd behandigd aen Marinus Brant, als bevelhebber van het kasteel van Gorcum. Marinus hield het eygenhandig schrift, en gaf er een afschrift van aen eenen catholyken regtsgeleerden, die de verlossing der gevangenen sterk behertigde, om hetzelfde naer Briel aen den Graef van Lumey te dragen.

Dezen man, na de bevelen van den Raed, te zamen met het afschrift van den brief van den prins van Oraniën ontvangen te hebben, vertrok 's anderendags 's morgens heel vroeg in eene schuyt met de grootste snelheyd naer Briel, en kwam aldaer aen omtrent den avond, toen eenige Martelaers reeds andermael ondervraegd waren geweest. Hy was belast van uyt den naem van den Raed en van het volk van Gorcum by den Graef ten besten te spreken voor de gevangenen, namelyk voor Leonardus byzondersten pastoor der stad, wiens zuster door eene ongehoovelyke genegenheyd voor haren broeder bereyd was, om zyne verlossing af te koopen voor tien duyzend dukaten, welke somme zy van alle kanten zou byeen verzameld hebben.

Als dezen afgeveerdigden by den Graef was gebragt geweest, moest hy eerst vooral zyn paspoort toonen. Hy toonde hetzelfde; het was geschreven door den Greffier zyner stad, en begon met deze woorden : « Mynheer Marinus Brant

» beveelt aen al de bedienden van het gemeene
» best dat zy dezen N. gerust laten reyzen, enz.»
Marinus had dit onderteekend. De edellieden
die by den Graef waren, hoorende dat Marinus
in het paspoort Mynheer genoemd wierd, en
over de trotschheyd van dien verworpensten
mensch zeer vergramd zynde, des te meer om-
dat zy vermoedden, dat hy zich voor altyd het
opperbevelhebberschap van die stad wilde aen-
matigen; namen dit zeer kwalyk, misschien om
deze reden, dat eenige der zelve reeds in hun
gemoed de hoop voedden van zelve het opper-
bevelhebberschap te bekomen. Daerdoor wierd
de zaak der gevangenen, welke dien afgeveer-
digden uyt den naem van Marinus ook was ko-
men aanbevelen, veel slechter.

Den afgeveerdigden toonde daerna den brief
van den Raed, welken betuygde dat al de ge-
vangenen van Gorcum aldaer aengebragt aller-
onberispelykste mannen waren, en dat zy nooyt
aen iemands leven, of fortuyn lagen hadden
geleyd, maer integendeel dat zy veel dienst
aen het gemeene best en aen de burgers zoo in
het openbaer, als in het byzonder hadden be-
wezen. Hy toonde ook het afschrift van den
brief van den Prins van Oraniën aen de oversten
der steden, nopens de vryheyd der priesters en
kloosterlingen. Ook hield hy ernstig aen op het
punt, dat in de overgave van het kasteel van
Gorcum met uytdrukkelyke woorden, en met
eed het leven toegestaen was geweest aen al
degene, die in het kasteel waren, zoo wel aen
de priesters en kloosterlingen, als aen de we-

reldlyken, zonder eenige uytneming, en zonder eenig verschil.

Doch op al deze redenen, welke den geleerden en welsprekenden afgezant neerstiglyk voorhield, antwoordde den Graef als uytzinnig en onsteld van gemoed omtrent op deze wyze :

« Ik heb sedert lang den ondergang gezworen » van al de offeraers en moniken, die te Briel » aengebragt zouden worden; want ik heb zeer » vastelyk besloten aldus de dood te vreken » van de Graven van Egmont, en van Hoorn, » en van de andere Nederlandsche edëllieden, » welke den Hertog van Alba door eene on- » menschelyke dwingelandy heeft doen dooden. » Voor het overige, ik acht niets het bevel van » den Prins van Oraniën, en door hem moet er » my niets voorgeschreven worden; ik ben niet » min den meester en heer van het gemeene » best. Kortom ik erken noch den Prins van » Oraniën, noch eenigen anderen oversten, aen » wiens bevelen ik verbonden moet zyn. » Dit was omtrent den korten inhoud van zyne antwoord, waer in hy niet een woord sprak van het verdrag der overgave te onderhouden. Ook geloofden eenige niet zonder reden, dat er niets zoo zeer de vrylating der gevangenen bellette, als het bevel van den Prins van Oraniën. Want dien hooveerdigen en opgeblazen mensch kon de melding van eenen hooger niet verdragen. En den wyzen Man zegt : *Onder de hooveerdigen is altyd twist* (1).

(1) Pro. 13. v. 10.

Wat de poogingen der edellieden, die by den Graef waren, aengaet, deze waren verschillig en tegenstrydig: zekeren *Trelangius* opgewekt door de smeeingen en beloften dergene, die voor de zaak der Martelaers zorgden, deed voorwaer zeer gediensiglyk en neerstiglyk zyn best, om dezelye te verlossen. In tegendeel eenen zekeren Brederode kon noch door smeeingen, noch door geld tot de allerregtveerdigste zaak bewogen worden. De poogingen der Gorcumenaers, die te Briel aengekomen waren, streeden ook tegen malkander: want de catholyken, of bloedverwanten der Martelaers (onder welke ik de twee broeders vanden Gardiaen tel) spanden alle middelen in, om de gevangenen uyt het doodsgevaerte trekken. Doch die, welke van de geusche party waren, veydelden door hunne tegenstrydige werkingen en smoekingen al de poogingen, en het voordeel der catholyken; enkelyk betrachtende dat de gevangenen zoo haest mogelyk gedood zouden worden; en om deze eenige reden hadden die goede en evangelische mannen hunne huyselyke en byzondere bezigheden verlaten, en zich naar Briel begeven.

XVI HOOFDSTUK.

Standeastigheyd van den Gardiaen; op de aendringing van deszelfs broeders wordt de vrylating aen al de gevangenen beloofd, mits zy den Paus van Roomen alleen verzaken.

Nu zal ik uytleggen, welke eene standvastigheyd van gemoed Nicolaus Pieck, oversten

der Minderbroeders toonde in zyne trouw onophoudelyk te bewaren, door welke hy zich eerst aen God, en daarna aen zyne broeders kloosterlingen had verbonden. Zyne twee broeders volgens het vleesch, van welke ik reeds meermaalen gewag heb gemaekt, waren wel niet zeer over de godsdienstigheyd bekommerd; doch door eene natuerlyke liefde genegen voor hunnen broeder, die tusschen hun beyde van ouderdom was, gebruykten zy alle middelen om hem te verlossen, op welkdanige wyze het ook zou mogen geschieden. Hierom alszy te Briel waren aengckomen, en zagen dat den uytstel gevaerlyk was, begonnen zy vooral de zaek van hunnen broeder te verrigten, om hem door smeekingen, beloften en geld te verlossen, zoo zy eenigzins konden.

De zaek was reeds zoo verre gebragt, dat zy hunnen broeder alleen, zonder dat hy zyn geloof moest loochenen, met zich mogten wegleyden alwaer zy wilden. Doch gelyk hy nooyt alleen had willen verlost worden, zoo wilde hy er alsdan ook niet in toestemmen, omdat hy wel wist, dat zyne medegezellen en broeders, ja zyne zonen op het punt waren van den laetsten stryd, die ook den hardsten en moeyelyksten was, te onderstaen. Dit was eene allerregtveerdigste reden, om welke hy by de zyne wilde blyven, byzonderlyk ten opzigte van eenige krankere; daer hy zag dat dezelve, om dien heyligen doodstryd gelukkiglyk te voltrekken, zoo wel een voorbeeld als eene gedurige vermaning noodig hadden van degene, welke eene meer-

dere geleerdheid en gezag hadden dan de andere; en vooral van hem, vermits op hem, als op het hoofd van het huysgezin, al de oogen en gemoederen gevestigd waren. Daerom herhaelde en vernieuwde hy in den kerker te Briel die belofte, door welke hy zich te Gorcum aen zyne medegezellen had verbonden; en hy gaf nog eens zyn woord, dat hy hun nimmer met den geest, of met het ligchaem zou verlaten, voor zoo veel het in zyne magt was.

Gelyk de poogingen der broeders van den Gardiaen door dezen middel niet gelukten, wierd er met eenen anderen geproefd. Men gaf hun de hoop dat de verlossing van al de gevangenen te zamen zou kunnen bekomen worden, mits die alle den Paus van Roomen alleen zouden verzaken, zonder al de andere punten van hun Geloof aen te raken of te schenden. Men hoopte dat al de Franciscanen (aen welke Nicolaus, zoo als hy gedurig zeyde, zich verbonden had) dezen voorstel zouden aennemen, indien het gemoed van Nicolaus, als oversten van al dezelve, eenigzins tot de minste toestemming aen deze zaak kon bewogen worden. Deszelfs broeders dan oordeelende, dat er niets aen gelegen was op welke wyze zy eyndelyk hunnen broeder aen het gevaer zouden onttrekken, beslooten nog eens den middel, die reeds tweemaal in het stadhuys mislukt was, in het werk te stellen, en al de kracht der rede te gebruiken, door welke zy zouden meenen deszelfs hard gemoed te kunnen buygen, opdat hy ten minsten mondelings zoude toestaen, hetgeen

er alsdan enkelyk vereyscht wierd. Hierom verkreegen zy, dat Nicolaus voor twee uren uyt den kerker wierd losgelaten, om met hun alleen in het huys, alwaer den krygsregter gehuysvest was, in een gesprek te komen.

XVII HOOFDSTUK .

De vleeschelyke broeders van den Gardiaen gebruiken vruchteloos alle middelen, om hem den Paus van Roomen te doen verzaken.

DEN Gardiaen wierd 'snachts uyt den kerker gebragt in het gemeld huys, alwaer hy aenstonds van zyne broeders aen tafel ontvangen wierd. Deze oordeelende dat zy de zaek, om welke zy by een gekomen waren, zonder uytstel en met de grootste zorg moesten verrigten, trachten door alle mogelykesmeekingen, vleyeryen, verzoekingén, beloften, ja ook door geredeneerde bewyzen hunnen broeder te overreden, dat hy den Paus zoude verzaken. En zelfs onder andere, als of den man Gods bekommerd ware, hoe hy in het vervolg zou leven en den kost winnen, omdat zy wisten dat hy by de sectarissen noch het ambt van predikant zou willen bedienen, noch ooyt eenige andere bediening aennemen, waermede hy zou kunnen leven, booden zy beyde hem mildelyk hun huys en tafel aen, om alle bekommering wegens de levensmiddelen van hem weg te nemen. Zy voegden er by: dat zy bereyd waren om hem den koophandel te leeren, waer mede hy het

overige zyns levens heerlyk en weeldig, zoo als zy zeyden, zou konnen doorbrengen.

Op dusdanige redenen zyner vleeschelyke broeders antwoordde den Martelaer van Christus met een catholyk hert aldus : « ik bedank » u wel over uwe zoo toegenegene broederlyke » liefde, welke gy my betoont, door myne ver- » lossing af te smeeken, en van zelfs my aen te » bieden, hetgeen noodzakelyk is om voortaan » te konnen leven. Overigens heb ik liever sels » fens de dood voor de glorie Gods te onder- » staen (daer ik anderzins uyt de noodzakelyk- » heyd dernatuereens zou moeten sterven), dan » door een woord, of werk het minste van het » catholyk Geloof af te wyken. » Daer zyne broe- » ders de kracht der rede meer en meer inspanden om hem te overtuygen, zeyde hy : » Wat wilt » gy toch myne broeders ? Oordeelt gy het » redelyk, bid ik u, dat ik om uwent wil (aen- » gezien gy my zoo zeer smeekt en praemt) van » mynen God en Heer afvalle, en my tot den » aenhang van den duyvel begeve? Wceest even- » wel verzekerd, dat er niet eenen mensch op » de wereld is, voor wien ik dit zou doen. God » beware my daer voor. » Dezelve antwoordden : » Geenszins broeder, wy vragen u niet dat gy » God verzaekt, maer alleen den Paus, die ze- » kerlyk God niet is. » En zy voegden daer by : » Zyt gy zoo dwaes, dat gy zoudt willen sterven » voor hem, die voor u niet eenen vinger zou » laten kwetsen? En welken dank zal hy u weten, » als gy voor hem zult gestorven zyn?

Deze en vele zulkdanige redenen hield het

vleesch en bloed, met alle mogelyke kunde en kracht der woorden, voor aen den man Gods, niet begrypende hetgeen er van den geest Gods is, en aen den broeder verergernis stellende in den weg Gods. Doch Nicolaus, onbe-roerlyk gegrondvest op de allersterkste steen-rots, welker stadhouder op de aerde hy ver-heerlykte, kon door de broederlyke, of beter trouwlooze inblazingen geenszins aengedreven worden, om zich het minste van de openbare en opregte belydenis van het roomsch Geloof te verwyderen. In tegendeel hy gaf zulke antwoorden, en bragt uyt den schat der wetenschap, welke hy van God ontvangen had, zulke bewyzen voort, dat derzelver listige redeneringen er door wederleyd wierden, en de waerheid zelve sterker bekrachtigd was. Hy wist immers zeer wel hetgeen hy zelf aen andere had geleerd, dat het niet genoeg is ter zaligheyd, indien iemand belydt de heylige Kerk, welke hy catholyk noemt, te gelooven, ten zy hy dezelve zeker en bepaeld kent, en aenwyst, en zyn best doet om daerin als in het ligchaem van Christus een waer en levendig lidmaet bevonden te worden. Hy wist ook dat er voorwaer niet eene andere kerk kon aengetoond worden dan deze, welkers bestier door den Heer aen Petrus en des-zelfs opvolgers was toevertrouwd, en die tot heden toe tegen de poorten der hel standvastig en luysterlyk blyft staen.

Alwie dan den opvolger van Petrus, dat is den roomschen Paus verzackt, wat doet hy anders dan de ware Kerk der geloovigen van

Christus, welkers herder, meester en hoofdenzelven is, verzaken. Dengenen die dit doet, verzaekt niet eenen mensch, maer God, en hy kan volgens de getuygenis van den heyligen Cyprrianus, God niet hebben tot Vader, als hy de kerk niet wilt hebben tot Moeder.

Ook is het niet min noodzakelyk aen dengenen, die wilt voor christen aenzien worden, dat hy onderscheyde welke kerk hy gelooft, als dat hy aentoone welken Christus hy gelooft. Want gelyk het niet genoegzaam is in Christus te gelooven, ten zy men klaerduydelyk belydt, dat dezen mensch, dat is : Jesus, Maria's Zoon, onder Pontius Pilatus gekruyst, Christus is, zonder welken er geene zaligheyd is; alzoo moet men ook niet peyzen, dat men eenige kerk van Christus op de aerde gelooft, indien men ook in zyn gemoed niet eene zekere en bepaelde vergadering van geloovigen uytpoest, welke men belydt en gelooft de kerk zelve van Christus te zyn, buyten welke er geene zaligheyd is.

Gelyk dan Nicolaus gemoed door de gemelde redenen geenszins bewogen was, gebruykten de nieuwe twisters eenen vlaemschen Bybel, en haelden uyt denzelven eenige spreuken aen, door welke zy het sterk geloof van hunnen broeder poogden te verflaeuwen. Doch dit was te vergeefs, omdat zy te doen hadden met eenen man, die allerervarenst was in de godsgeleerdheyd, en die zeer gemakkelyk uyt den zin der catholyke kerk de opwerpingen kon wederleggen, en door andere tegenstrydige getuygenis-

sen van het heylig Schrift, den mond der tegensprekers snoeren.

Daerom als de broeders zagen dat zy vergeefschen arbeyd deden, gebruykten zy volgens de omständigheden eenen anderen middel. Want in het opgedischt avondmael, hetwelk voor den heyligen Martelaer het laetste was, trachtten zy hem door de spys en den drank te verkwikken, ten eynde aldus, gelyk zy meenden zyn hard gemoed te verzwakken. Nicolaus, weygerde geenszins de spys en den drank, vermits hy reeds door den honger en al de ongemakken van den kerker zeer uytgeput en verzwakt was. Hy at en dronk dan in dat avondmael, met zyne broeders, tot dat hy zyne bekomst had. Zyn gelaet was geenszins droevig, of donker, maer helder en blygeestig, als aen tafel tusschen zyne vrienden; zoo dat eenen die er alsdan tegenwoordig was, en die dit naderhand aen Estius zelve heeft verhaeld, zeer de zoo groote gerustheyd, en zekere blygeestigheyd van dien man, in eene zoo waerschynelyke afwachting der dood, bewonderde. Doch wat is dit te bewonderen, terwyl den heyligen Geest, die in deszelfs hert woonde, hem inwendiglyk eene veelaengename maeltyd verschafte, dan die welke het vleesch en bloed had voorgesteld, om den uytwendigen mensch te versterken. Dus scheen in hem alsdan uyt, hoe waer deze spreuk van den wyzen Man is : *Een gerust gemoed is als eene gedurige maeltyd* (1).

(1) Prov. 15. v. 15.

Alsdan spraken zyne broeders hem nog eens aen met vleyende woorden, hopende dat hy door de spys en den drank verkwikt van een zachter en buygzamer gemoed zou zyn, om toe te stemmen in hetgeen zy wilden; en dat hy, indien zy hem met aenhoudendheid lastig vielen, eyndelyk door het verdriet overwonnen, des te beter zou beloven te doen hetgeen hy van zelfs niet wilde. Zy baden, smeechten en trachtten hem door alle middelen allerdringenst op te wekken, dat hy ten minsten voor eenen korten tyd zyn geloof zou bewimpelen, om zyn leven te bewaren. « Geloof, zeyden zy, al wat » gy wilt, en behoud uw geloof van binnen in » uw gemoed gesloten, het gaet ons immers niet » aen welk geloof gy verkiest en houdt, zoo wy » u maer van deze schandelyke dood kunnen » verlossen. Weet toch dat dezelve nu zeer » zeker over uw hoofd hangt, indien gy het » paepsch Geloof voor eenen oogenblik niet bewimpeld door hetzelfde te loochenen. »

Door zulkdanige woorden was Nicolaus geenszins bewogen; hy was immers zeer wel deze woorden van den Apostel indachtig: *Met het hert gelooft men ter regtveerdigheyd, en met den mond wordt de belydenis gedaen ter zaligheyd* (1). Hy verdreef deftiglyk die arglistige en gevaerlyke aenrading en ingeving zyner broeders, openlyk toonende dat hy degene, welke aen hem door het bloedverwantschap vereenigd waren, zoo beminde, dat hy dezelve nogtans

(1) Rom. 10. v. 10.

volgens het evangelisch gebod haette, wanneer zy hem in den weg des Heeren wederstonden. Doch hoe hy eene kleyne verlenging van dit sterfelyk leven niets achtte, verklaerde hy door omtrent zulke woorden: « Wat is er toch dwa-
» zer dan om dit sterfelyk leven, waer van ik
» niet éene uer zeker ben, een weynig te ver-
» lengen, myn Geloof te loochenen, God te
» vergrammen, en pligtig aen het eeuwig vuer
» te worden; terwyl het ook kan gebeuren, dat
» ik korts daerna sterf? En zekerlyk zal ik na
» zes of zeven jaren door de schuld der natuer
» ter dood geroepen worden. »

Den heyligen man beloofde zich niet een grooter getal jaren te leven, ofschoon hy nog in de bloem zyns levens, en van eene kloeke ligchaemsgesteldheid was. Ook zeyde hy, dat de dood hem niet vreezelyk moest schynen, daer hy reeds eenen voorsmaek derzelve in den kerker te Gorcum had ontvangen. Door zulk een gesprek toonde hy genoegzaam (zullende dit een weynig daerna door de daed zelve zekerder bewyzen) dat hy geenszins vreesde degene welke het ligchaem dooden doch de ziel niet konden dooden; maer in tegendeel welk eene heylige en eerbare vrees hy had voor den- genen, die de ziel en het ligchaem in de hel kan werpen.

Ofschoon Nicolaus broeders reeds alle hoop verloren van zyne standvastigheyd te kunnen verzwakken, evenwel baden, smeekten en verzochten zy hem nog eens vuriglyk, dat hy ten minsten zou doen hetgeen scheen toegelaten te

zyn, en hem sedert lang aangeboden was, te weten : dat hy zich alleen (terwyl hy zyne medegezellen niet kon helpen), zonder zyne geloofsbelydenis te kort te doen, van eene zoo eerlooze en zoo schandclyke dood zou laten verlossen. Doch Nicolaus op al de schrandere raedgevingen onberoerd, even als eenen harden steen, of als de steenrots van Paros, antwoordde van tyd tot tyd met eenen volkomen heldenmoed aldus : « Nooyt zal ik, myne broeders, » en allerliefste medegezellen, aen wie ik om » de allerregtveerdigste redens myne trouw geven heb, verlaten; maer ik zal, voor zoo » veel als ik kan, hunnen medegezel en medeërfgenaem van het leven of van de dood zyn; ik » heb dit besluyt genomen, en ik zal door de » genade Gods om niet eene reden van het zelve » afwyken. »

Al de tot nog toe aengehaelde spreuken en antwoorden van den heyligen Martelaer, als hy aen tafel was, zyn door twee goede en catholyke burgers, die zich ten voordeele der gevangenen naer Briel hadden begeven, en alsdan by geval by dat avondmael en gesprek tegenwoordig waren, bekend gemaakt geweest aen Estius, die dezelve, gelyk hy betuygt, getrouwlyk heeft beschreven.

Als het avondmael geëyndigd was, hadden de broeders van Nicolaus, na een zoo langdurig gesprek geene hoop meer van verders eenig voordeel te doen; zy beklagden zich over hunnen ydelen en vruchtelloozen arbeyd, en vertrokken zeer aengehitst tegen hem, aen wiens onverwin-

bare standvastigheyd in de catholyke geloofsbelydenis zy den naemgaven van onverbiddelyke hardnekkigheyd, van een eygenzinnig gemoed aen zyne meening vastgehecht.

Nicolaus door de aenhoudende dagelyksche en nachtelyke kwellingen afgemat, leyde zich op eenen bank in diezelfde plaets, en wierd aenstonds door eenen allerdiepsten slaep overvallen, gerust zynde over het dreygende gevaer. Ofschoon hy voor een weynig tyds uyt den kerker verlost en aen tafel geplacet, scheen eenigen troost te genieten; onderstond hy voorwaer alsdan door zoo vele stormen der kwaedradende toegenegenheyd zyner vleeschelyke broeders overvallen, eene hardere party, dan dat hy gedurende dienzelfden tyd al de ongemakken van den kerker met zyne medegezellen had verdragen. Nogtans zorgden zyne broeders (door zyne ingeving en verzoek, zoo als ik oordeel) dat de gevangenen een weynig gemakkelyker behandeld wierden; want door derzelver toedoen werd eenige spys, te weten : brood, kaes en bier in den kerker gebragt.

XVIII HOOFDSTUK.

Den Graef van Lumey veracht den Prins van Oraniën, en gebiedt dat al de priesters en kloosterlingen seffens moeten opgehangen worden.

TERWYL deze dingen wegens de gevangenen tot verre in den nacht verrigt wierden, was den Graef van Lumey ondertusschen bezig met vol-

gens zyne gewoonte lustig te smullen; en na wel geëten en veel wyn gedronken te hebben (zelfs meer dan hy plagt te doen), nam hy by geval, of met opzet den brief in de hand, in welken het hiervooren aengehaeld bevel van den Prins van Oraniën besloten was; en daer hy al lezende bemerkte, dat Marinus hem niet den brief zelve van den Prins van Oraniën, maer enkel een afschrift had gezonden, wierd hy aenstonds bleek van gramschap; en razend; dan stelde hy zich geheel in zulk eene houding, dat hy al de omstaenders met schrik vervulde. Hy braekte zulkdanige woorden uyt : « Wat eygent » dien trotschen moeyal, dien Marinus, zich » eyndelyk toe? Voor wien geeft dien nietigen » mensch, dien marskramer, pakdrager, turf- » graver zich eyndelyk uyt? Wat, zeg ik, ey- » gent dieu allerverworpensten mensch zich toe, » dat hy my een afschrift zendt, en zelf het » handschrift houdt, als of hy reeds eenige magt » of gezag had? Maer wat heb ik ook met den » Prins van Oraniën te doen? Moet hy my ge- » bieden? Is het doch niet veel redelyker dat ik » hem gebiede, ik die den eersten bewerker » der herstelling ben? Daerom acht ik niets » zyne bevelen; en nog veel min ditzyn afschrift. » Nu zal ik eyndelyk met de daed toonen dat » ik meester ben, en volgens mynen wil de zaak » verrigt, en dat ik niet eenen sterveling ken, » die my moet gebieden. »

Na dit gezeyd te hebben, terwyl hy nog in gramschap was, gaf hy aenstonds aen den voornaemsten halsregter een bevel van al de gevan-

gene priestere en kloosterlingen seffens weg te leyden, om ze op te hangen; en van niemand van alle, voor hoe grooten prys het ook zy, te laten afkoopen. In het byzonder beval hy ook Omalius van te zorgen dat zynen wil volkomenlyk en zoo haest mogelyk zou volbragt worden; en van den zelven geenszins door iemands bedrog of gedooging te laten verydelen. Onder tusschen herhaelde hy van tyd tot tyd deze woorden: « Ik ben en wil meester blyven; ik » erken niemands gezag boven my, aen hetwelk » ik moet gehoorzamen; nu zal ik het met de » daed toonen. » Aldus wierd dan 's nachts ten elf uren (op welken tyd volgens de wetten zelfs geene regtveerdige vonnissen behooren uytgesproken te worden) door eenen dronken, opgekropten en van gramschap razenden mensch het alleronregtveerdigste doodvonnis tegen de heylige mannen, priesters Gods en kloosterlingen uytgesproken, hetwelk de dienaers der duysternissen met eene gelyke boosaerdige toestemming haestelyk trachtten uyt te werken.

Eenige van die dienaers, den wil van den Graef vernomen hebbende, liepen naer die plaets, alwaer Nicolaus Pieck op eenen bank gerustelyk sliep, even als eertyds Petrus, die tusschen de krygswachten in slaep was gevallen, want zyn gemoed was kommerloos en zyn geweten gerust. Zy riepen, neepen en ontwaekten hem; en zonder te vertoeven leydden zy hem by zyne medegezellen Martelaers. Men verhaelt dat hy, als de beulen hem het bevel van den Graef bekend maekten, uytriep: « Het-

» geen den Heer heeft gegeven kan ik niet wey-
» geren. Indien gy my wilt, geerne zal ik u
» vergezellen. » De krygsmannen bonden dan de
gevangen by tweeën aan de armen, en leydden
dezelve buyten de poorten der stad, omtrent
ten eene uer na den middernacht. De krygsman-
nen de eene te voet, de andere te peerd gingen
voor met een groot gerucht; en eenige andere
van het volk liepen toe om te zien.

By het getal der gevangenen vervoegde Hen-
ricus, lecken Minderbroeder zich wederom, die,
zoo als wy hier vooren verhaeld hebben, met
twee andere van het gezelschap der Martelaers
afgescheyden was geweest, niet zonder vermoe-
den van den catholyken Godsdienst geloochend
te hebben. Dezen vervolgens leedwezen heb-
bende over zyne daed, en van den nood eene
deugd makende, maekte al gaende de wonden
van zyn geweten, welke hy intusschentyd by de
Geuzen had bekomen, bekend aen Antonius
Van Weerd, hem door den Gardiaen reeds lang
tot biechtvader aangewezen, om aldus door de
ontvangene genade der verzoening des te be-
reyder ter straf te gaen. Ook hadden al de an-
dere, om allerbest bereyd tot dien laetsten stryd
en de dood zelve te naderen, zorg om door eene
wederzydsche biecht de kleyne vlekken van
hun geweten af te wasschen, indien zy mis-
schien met eenige tusschen de kwellingen van
zoo vele ondeugenden, uyt menschelyke zwak-
heyd besmeurd waren.

Als de Martelaers nu reeds ter zekere dood-
straf gingen, wierden zy nog door de ontaerde

menschen smaed aengedaen : want langs den weg wierden zy door de eene beschimpt en verwenscht, en door de andere mishandeld.

Al degene die ter dood geleyd wierden, waren met den Gardiaen en dien leekebroeder te zamen een-en-twintig in getal.

XIX HOOFDSTUK.

In welke plaats, en op welke wyse de heylige Martelaers opgehangen worden; en hoe twee kloosterlingen de martelkroon verliezen.

NADAT de gevangenen uyt de stad waren geleyd, wierd eene bekwame plaats tot het geregt gezocht. Eyndelyk kwam men by het klooster *ten Rugge*, hetwelk den naem der heylige Elisabeth droeg, alwaer reguliere kononiken van het order van den heyligen Augustinus langen tyd gewoond hadden; maer hetwelk door de eerstgebeurde woede der geuzen onteerd en omgeworpen was. In dat klooster was eene groote plaats overgebleven, gelyk eene schuer, geschikt om er turf in te leggen, welken in die streken veel gebruykt wordt om vuer te maken. Daerin waren twee balken, den eenen dwars en langwerpig, den anderen korter. De krygsmannen oordeelden dezelve bekwaem om al de gevangenen daer aen op te hangen.

De gevangenen wierden dan in deze plaats gebragt; en daer zy reeds in de afwachting waren gesteld van de dood voor het catholyk Ge loof te onderstaen, bevolen zy hunnen laetsten

doodstryd aen God , en stierden tot Hem hunne wederzydschegebeden. Daer wekten zy (volgens dat zy betrouwden iets te vermogen door de geleerdheyd en welsprekendheyd, welke zy van God hadden ontvangen) malkander op, om standvastiglyk de straf en de dood te onderstaen, in hoop van zonder uytstel het hemelsch ryk en den eeuwigen loon te bekomen. Terstond wierden zy alle van hunne kleederen beroofd.

Den eerweerdigen Pater Gardiaen wierd den eersten van alle ter straf geleyd. Hy omhelsde en kuste alzyne broeders in het byzonder, den eenen na den anderen, en vermaende en smeekte dezelve met deze laetste woorden aldus : « Strydt kloekmoediglyk en standvastiglyk tot den laetsten snik voor het catholyk » Geloof; volherdt tot de dood met een ge- » loof en eenen geest in de broederlyke liefde, » welke gy in uw leven hebt onderhouden ; en » dat de laetste uer u niet scheyde, die door de » wederzydsche liefde tot nog toe in een hey- » lig gezelschap zyt vereenigd. Gy zyt reeds op » het punt van uyt de hand des Heeren de vu- » riglyk gewenschte en zeer begeerde pryzen » van uwen stryd, de kroonen van het eeuwig » geluk te ontvangen, dezelve zyn reeds bereyd, » en hangen over uwe hoofden, verliest die niet » door uwe lafhertigheyd; maer neemt de zelve » dapperlyk vast, door de dood te verachten. » Eyndelyk volgt my met dezelfde blygeestig- » heyd met welke gy my ziet voorgaen. » Ter- » wyl hy deze en zulke woorden sprak, klom hy verheugd en vlytig op de ladder, en hield niet

op van zyne medegezellen te vermanen, tot dat hem de keel toegestropt en het gebruyk der spraek ontnomen was.

Als den Gardiaen hing, deden Hieronymus den Vicaris, en Nicasius van Heeze, als ook de pastoors Leonardus en Nicolaus Poppel, dapperlyk hun best om hunne medegezellen te vermanen en te versterken, en derzelver eynde te verzekeren. Want eenige ketters, onder welke eenen Calvenischen predikant was, die zich aldaer had begeven, om door zyne verleydende poogingen de godvruchtigen te doen vallen, beproefden door verscheyde list en het geloof en de standvastigheyd der jongste moniken en leekbroeders, en gaven hun de hoop van hun leven te behouden en andere voordeelen te genieten; indien zy de paepsche religie verlieten. Doch de gemelde Martelaers, als zynde de geleerdste, en door de gewoonte geoefend in de godsvrucht, stelden zich voor die onervarenere en minder geleerde; en keerden door eene voorzigtige en geleerde antwoord, als met eenen schild, de schichten van de verleydende en vleyende redenen der ketters af, en vernietigden ze door de wederlegging zelve.

In dit slach bewees Nicasius geenszins den minsten dienst: want daer hy voor zich zelve onbekommerd eenen gedurigen vrede en gerustheyd van gemoed genoot, welke hy door eene dagelyksche oefening van godvruchtige overdenkingen had bekomen, zoo wendde hy al zyne zorg tot de bescherming en versterking der krankste broeders. Ook deed hy dit niet

alleenelyk alsdan, wanneer zy reeds ter straf geleyd wierden, maer hy verrigtte dit ook op andere stonden zeer zorgvuldiglyk, zoo als wy vernomen hebben. Gelyk hy dan bemerkte dat eenige medegezellen niet sterk of geleerd genoeg waren, om zonder gevaer met die wolven en vossen te twisten, en den stryd te onderstaen, gebood hy hun dat zy moesten zwygen, of voor zoo veel als het noodig was met eene eenvoudige geloofsbelydenis te vrede zyn, en verders niet een woord met de ketters spreken. Ook gedoogde hy niet, dat zy van achter stonden, alwaer zy door de redenen der bywezende ketters gemakkelyker konden verstrikt worden, maer hy verzamelde dezelve in het midden der gevangenen, nam hunne geheele zaek op zich en antwoordde voor hun. Want zoo dikwils als de ketters hun aenlokten en vroegen, of zy den Paus van Roomen wilden verzaken, indien zy het leven mogten behouden (deze bekoring wierd immers dikwils aen de minder geleerde voorgehouden), hy voorkwam dezelve door zyne antwoord, en zeyde: « Zy willen niet, zy zullen » het niet doen; nimmer zullen zy dit aenne- » men, zy hebben vastgesteld met ons te leven » en te sterven. » Deze en zulkdanige dingen wierden alsdan door dien man gezeyd en gedaen.

Ofschoon Nicasius, en de andere hier vooren genoemd, in deze zaek hun uysterste best deden, konden zy evenwel niet beletten dat Henricus, den jongsten van alle, die nog door de kloosterbelofte niet verbonden was, uyt vrees der dood deed het gene er wierd geboden om het

leven te behouden. Dezen zynen ouderdom gevraagd zynde, antwoordde dat hy zestien jaren oud was, daer hy er nogtans achttien telde, om alzoo ten opzichte van zynen ouderdom medelyden te verwekken. Dus wierd den ongelukkigen seffens los gelaten, en in vryheyd gesteld door die, aen wier ingeving hy had toegestemd.

Deze zaek baerde zeer vele pynelykheyd aen de Martelaers, vooral aen Hieronymus den Vicaris, vermits dezen sterk opgehitst was tegen den ketterschen predikant, door wien den ongelukkigen jongeling was overtuygd, en van de zynschandelyk afgeweken. Want als Hieronymus een weynig daerna ter straf opklom, wilde dien valschen predikant hem vertroosten, en te gelyk opwekken om eenen vaerwel aen de paepsche bygeloovigheyd te zeggen, en de zuivere en opregte leering van het Evangelie, welke hy zelf predikte, te omhelzen; en daer hy hem de heyligen, die met Christus heersehen, hoorde aenroepen, zeyde hy onder andere tot hem: « Aenroep geenszins de heylige » Maria, of den heyligen Petrus, of andere, » maer God alleen. » Doch Hieronymus hooger op de ladder staende, stampte met zynen eenen voet dien ondeugenden aenrader zoo geweldiglyk op den buyk, dat denzelven achterover ter aerde nederviel. Ook voegde hy er deze woorden by: « Vertrek van hier allerboosten der » menschen, werktuyg des duyvels; gy spreekt » immers niets van dit alles, maer al wat gy » spreekt, dit spreekt den duyvel door uwen

» mond. Ook baert het my geene pyn, gelyk gy
» oordeelt, dat ik nu moet sterven; en baerde
» het my pyn, ik zou u, zulk eenen vertrooster,
» niet noodig hebben. Maer hetgeen my inner-
» lyk bedroeft, is dat eenen eenvoudigen en
» onervaren jongeling, onzen novice, door
» deze uwe streelingen is misleyd en in uw ver-
» foeyelyk gezelschap aangelokt en getrokken.»

De Geuzen waren dan bezorgd om den jongeling verder uyt het gezigt der Martelaers te doen staen, uyt vrees dat hy misschien door dē beschouwing van derzelver kloekmoedigheyd en verduuldigheyd zou wedergeroepen worden tot hetgeen, waarvan hy was afgevallen. Ook waren de krygsmannen door die daed en woorden van den Vicaris verbitterd, en begonnen vreedder met hem te handelen. Want zy sneeden, volgens het verhael van eenige, deszelfs aengezigt met een mes in stukken, en mismaeften hetzelfde leelyk. Dan, zoo als dien afvalligen jongeling daarna heeft verhaeld, sneeden die vyanden van Christus kruys, vreedelyk uyt zyn vleesch, terwyl hy nog leefde, de teekens van het jerusalemsch kruys, welke hy als reyziger van het heylig Land, op zyne borst en regten arm geprent droeg; doch gelyk hy kloek en tegenwoordig van geest was, zoo voerde hy tot het eynde zyns levens het woord, vol eerbied voor God, en vertroosting voor zyne medegezellen. Den minderbroeder Nicasius, en den pastoor Nicolaus, deden dit ook als zy op het punt waren van te sterven; zy zeyden veel in het latyn, hetwelk dien novice, die een

groot deel dezer daden heeft bekend gemaakt, daarna niet kon verhalen, omdat hy in de latynsche tael weynig ervaren was.

Hier moet ik ook noodzakelyk gewag maken van eene andere afvalling, welke voorwaer veel beweencelyker is dan die eerste. Zekeren Franciscaen, Gulielmus genoemd, en wael van tael, reeds op het punt zynde van opgehangen te worden, sprak de krygsmannen, die ook walen waren, in het waelsch aen en zeyde hetgeen, waerdoor hy volgens derzelver wil zyne afvalling van het catholyk Geloof te kennen gaf, om zyne verlossing van de aenstaende doodstraf te bekomen. Zoo haest als hy die ongelukkige woorden had uytgesproken, sneeden de krygsmannen de koord af, met welke hy by den arm aen eenen anderen gebonden was, en ten eynde hy niet gekend zoude worden, deden zy hem eenen mantel en eene vellen muts aen, leyden eene piek op zyne schouders, en bragten hem aldus heymelyk uyt de gerechtsplaets.

Dezen ongelukkigen, na zich van het zoo heylig gezelschap zyner broeders verwyderd te hebben, was terstond als van de goddelyke bescherming verlaten, en viel in eenen diepen afgrond van ongelukken: want korts daarna deed hy eene teenemael rampzalige verwisseling van gezelschap, en nam dienst by de geusche krygsmannen en staetsvyanden. Naderhand bedreef hy zeer veel kwaed overeenkomend met zulk een gezelschap; eyndelyk wierd hy, na twee maenden en half in dienst geweest te zyn, den 27 September van dievery

overtuygd, en betaelde met het strop de verdiende straf. God vreekte immers allerregtveerdigst deszelfs afvallig van den heyligen Godsdienst, waarvan ik op eene andere plaats wydloopiger zal spreken.

Ook waren er twee der gevangenen, welke omdat zy de jongste waren, door eenen natuerlyken schrik voor de dood sterker aengedaen, stillekens de bywezende krygsmannen vroegen, dat zy de koord zouden afsnyden, en hun in het geheym van daer wegleyden. Doch dit was teenemacl zonder de geloofsbelydenis te kort te doen, waerom het niet bekomen wierd. Ook moet niemand verwonderd zyn, dat wy onder de Martelaers schryven die, welke reeds op het punt van de doodstraf te onderstaen, nog begeerden te leven, en wenschten vrygelaten te worden. Want indien den Prins der Apostelen reeds hoogbejaerd, en in eenen ryphen ouderdom geleyd is geweest alwaer hy niet wilde, zoo als den Heer hem had voorzeyd door deze woorden : *Als gy oud zult geworden zyn, gy zult uwe handen uytsteken, en eenen anderen zal u omgorden, en u leyden daer gy niet wilt* (1); en nogtans door zyne dood, in diezelfde woorden uygedrukt, den Heer heeft verheerlykt, gelyk den Apostel getuygt; waerom zyn wy verwonderd, dat deze in eenen veel leegeren graed van sterkte, en van verdiensten geplacet, en ook nog jong zynde, de dood vreesden, het leven beminden, en hunne na-

(1) Joan. 21. v. 18.

natuerlyke begeerte door smeekende woorden te kennen gaven, zonder de Religie te kort te doen. Daer zy evenwel, hetgeen niet kan geloofchend worden, door de dood voor de waerheyd van het catholyk Geloof verduuldiglyk te verdragen, den Heer hebben verheerlykt, en de voorige vlek van de al te groote vrees afgewaschen, indien zy er mede besmet waren.

Nogtans moet ik bekennen, dat de glorie Gods meer gevierd wordt in degene, welke die van binnen lastig vallende begeerte van het tydelyk leven, door een grooter verlangen naer de hemelsche glorie, en het eeuwig leven, hebben bedwongen, en ze niet uytwendiglyk door woorden te kennen gegeven. Ook is het aendien natuerlyken schrik voor de dood toe te schryven, dat deze twee in de straf te onderstaen, dezelfde blygeestigheyd niet getoond hebben, welke de andere deden uytchynen. Indien Christus onzen verlosser en ons hoofd, by het naderen van zyn lyden, heeft willen aengedaen zyn van schrik, tegenheyd, en droefheyd, zoo moet men geenszins verwonderd zyn, dat eenige zyner dienaers en lidmaten in den martelstryd ook daarvan overvallen zyn. Want Christus heeft die zielsaendoeningen vrywillig aengenomen, om zyne dienaers die iets zulks, door eene natuerlyke zwakheyd gedwongen, zouden lyden, van het mistrouwen af te trekken, en dezelve door zyn voorbeeld te vertroosten. Maer laet ons tot de overige Martelaers komen.

Godefridus van Mervel, by de zyne van

ambtswege bewaerder der gewyde zaken, bewaerde tot het laetste zyns levens den allergewydsten schat van het catholyk Geloof met eene zoo veel grootere zorg, als dat denzelven voortreffelyker was. Wanneer hy omhoog geleyd wierd om opgehangen te worden, volgde hy het voorbeeld van Christus den Zaligmaker na, en riep uyt : *Heere vergeef hun, want zy weten niet wat zy doen.*

Leonardus na zyne medegezellen vermaend te hebben, behield zyne gewoonelyke edelmoe- digheyd op zyn gelaed, en in zynen geest; en toen hy ter straf geleyd wierd, sprak hy, zoo als men verhaelt, onder andere deze woorden : « Ik » ben geenszins bedroefd omdat ik de dood moet » onderstaen, dood die allerwenschbaerst is, » maer ik heb nog myne moeder in het leven » (welke goede vrouw van den allerbesten zoon » zeer bemind wierd), en om harent wil ben ik » menschelyk bewogen, omdat ik weet, dat zy, » als zy de dood van haren zoon zal vernemen, » volgens hare moederlyke genegenheyd boven » maten zal bedroefd zyn. » Deze woorden ver- schillen zekerlyk niet van de volgende, welke by eenen dichter beschreven zyn :

Mors tantum vellem matrem mea fallere posset.

Mater obest, minuitque necis mihi gaudia, quavis

Non mea mors illi, verum, sua vita gemenda est.

Dit is : « Ik wilde alleenelyk dat myne dood » myne moeder kon bedriegen. Myne moeder » is er nadeelig aen, en zy vermindert my de

- » vreugden myner dood; ofschoon zy niet myne
- » dood, maer haer leven moet beweenen. »

Evenwel schryf ik het aen eene zekere voorzienigheyd Gods toe, dat Leonardus dood, door de zorg zyner zusters, aen zyne moeder een weynig tyds, terwyl zy leefde, verborgen is gebleven, opdat zy van droefheyd niet zoude sterfen, daerzy reeds byna van ouderdom bezwaken was, en dat zy na hare dood, welk een jaer min of meer daerop is gevolgd, haren zoon in den hemel met heerlykheyd en glorie zoude gekroond vinden, eer zy op de aerde zyne dood vernomen had. Want al de moeders, hoewel zy deugdzaam en godvreezend zyn, zyn zoo kloekmoedig niet, dat zy wenschen van hunne kinderen door eenen martelstryd tot God voor te zenden, zullende zelve met eene gelyke vlytigheyd volgen; zoo als de heylige Solomona en Felicitas hebben gedaen, waerom zy van de christene wereld bewonderd worden. Maer ik keer weder tot de tegenwoordige zaek.

Daer Leonardus, als hy de ladder ging opklimmen, een weynig toefde, oordeelde Godefridus van Duynen, die eens zyn verstand had verloren, gelyk hier vooren gezeyd is, dat deszelfs traegheyd uyt eene droefgeestigheyd voortkwam; en zeyde, zoo als er verhaeld wordt, tot hem : « Meester Leonardus, waerom gaet gy » niet met rassere schreden naer de voor ons » bereyde maeltyd? Want heden zullen wy met » God en het Lam in de hemelen eten. »

Wanneer denzelfden Godefridus, na al de andere, verheugd de ladder opklom om dezelfde

straf te onderstaen, hadden eenige zachteerdigere krygsmannen met hem medelyden, en zeyden onder elkander : « Ach ! dat dezen mensch » niet opgehangen worde, vermits hy volkomen- » lyk onpligtig en buytenverstand is. » Doch hy integendeel door eene groote begeerte voor de marteldood onsteken, en een langer vertoef niet konnende verdragen, zeyde : « Haest u, bid ik u, om » my met myne broeders te vereenigen, want ik » zie de hemelen open. » Men zegt dat hy ook deze woorden tot de krygsmannen heeft gesproken : « Indien ik tegen iemand misdaen heb, » ik bid u, om de liefde Gods, dat gy my het » zoudt vergeven. » Toen hy dan verworgd was, scheenen de geregtsdienaers leedwezen over hunne daed te hebben; want zy zeyden : « Had- » den wy hem in het leven bewaerd, buyten » twyfel zou hy de paepsche bygeloovigheyd » verzaken, en tot derzelver gevoelen en party » overgaen. » Dit zeyden zy omdat hy vergiffenis had gevraegd. Doch deze smeeking om vergiffenis strekte niet tot de dwaling der religie, in welke dien man grondiglyk gevestigd tot zynen laetsten snik onberoerbaer bleef; maer tot de dagelyksche gebreken in de menschelyke werken of gepeyzen, voor welke hy misschien min voorzigtiglyk, maer toch ootmoediglyk meende vergiffenis te vragen aen de vyanden der godsdienstigheyd en dienaers der godeloosheyd.

Voor de verlossing van dezen man had eene vrouw van Gorcum, die wel voor de nieuwe gezindheyd genegen, maer door het bloed aen

hem verbonden was, veel geld aangeboden, om daerdoor de schande eener zoo oneerlyke dood (zoo als de vleeschelyke menschen oordeelen) van haer huysgezin af te keeren. Doch zy kon dit niet bekomen. Ook hadden de ketters zelve, sedert dat zy de Geuzen, allerminkaemste nieuwelingen by zich hadden binnen gebracht, niet alles naer hunnen wensch; maer vele dingen vielen geheel anders uyt, dan dat zy gehoopt hadden; ook waren zy, een weynig eer zy deze mannen hadden ontvangen, van hunne herders meer dan genoegzaam vermaend geweest dat dit alzo zou geschieden.

Het is ook gedenkweerdig dat dezen priester, ofschoon hy sedert vele jaren in de hersens was geraekt, nogtans van in het begin zyner gevangenis niets zulks leed, en niets bedreef, dat eenen wyzen man onweerdig was, maer dat hy zich geheel dezen tyd verstandiglyk, deftiglyk en verduidiglyk gedroeg, gelyk de gezellen zyner gevangenis van hem getuygd hebben.

Al de heylige Martelaers, uytgenomen vier waren aen den langwerpigen balk opgehangen. Aen den anderen balk hing Godefridus van Duynen tusschen den Gardiaen en Cornelius, leekenbroeder; en Jacobus van het order van Premonstreyt was aen eene ladder vastgemaekt.

De beulen hadden zeer onachtzamelik de doodstraf uytgewerkt; zy waren weynig bezorgd om de opgehangenen wel te verworgen, en dezelve ligt het leven te benemen: want den eenen beet op de koord als op eenen breydel, den anderen had de koord onder het uysterste

van den kin; andere hadden wel de koord aen den hals, maer zy was niet genoeg toegestrikt; waerdoor het geschiedde, dat de Martelaers te trager den adem benomen, en te langer in de uysterste pyn gehouden wierden; zoo dat eenige derzelve, onder welk Nicasius was, die de koord in den mond had, tot op den klaren dag nog ademend gevonden wierden. Van deze zaek was Henricus, leekebroeder, ooggetuyge; hy was immers des anderendags met de fuziek op de schouder door de krygsmannen uyt krygsspotter gerechtsplaets gebragt. Deze waren daer om niets anders wedergekeerd, dan om door de bezigtiging en bespottung der doode, welke zy levend hadden gehaet, hunne vrede oogen en gemoederen te verzaden, gelyk wy aenstonds zullen zeggen.

In de straf uyt te werken waren de beulen omtrent twee uren bezig; want zy begonnen omtrent twee uren na middernacht, en eyn digden omtrent ten vier uren. Op die zelfde uer, wierd aen eenen heerlyken en godvruchtigen man te Gorcum een wonderbaer en merkwierdig gezigt vertoond, tot getuygenis der heyligheyd en glorie van deze nieuwe Martelaers. Maer ik zal dit beter op eene andere plaets verhalen.

Op deze wyze hebben deze heylige mannen zich dapperlyk van de plicht hunner belydenis en marteldood gekwet; zy hebben in den nacht tusschen den achtsten en negensten van Julius, het tydelyk leven met eene glorieryke dood verwisseld, en zyn in den Heer ontslapen.

XX HOOFDSTUK.

Hoe schandelyk de doode lichamen der heylige Martelaers mishandeld worden.

Zoo groot was de alleronbeschoftste vreedheyd der krygsmannen, dat zy hunne schelmachtige handen van de doode niet konden afhouden, ten eynde dezelve niet oneerbaerlyk en onweerdiglyk te behandelen. Eerst trokken zy al de kleederen van de ligchamen af; maer daer mede waren zy geenszins te vrede, zy begonnen seffens de ooren, de neuzen, en ook de schaemdeelen af te suyden, hetgeen byna aen al de ligchamen gedaen wierd.

Ondertusschen riep den eenen : « Van dien » officraer moet ik de oor hebben. » Eenen anderen : « En ik moet van dien monik den neus » hebben. » Eenen derden noemde de schaemdeelen by nog cenen onbeschaemderen naem. Aldus nam iedcreen volgens zyne liefste een afgesneden stuk mede van die doode ligchamen. En den jongen Henricus heeft verklaerd, dat zulke mishandelingen gedaen zyn geweest aen eenige die nog leefden, als zy eerst ontkleed waren.

Die booswichten, om niets aen de uysterste onbeschofttheyd over te laten, hechtten lidmaten van de ligchamen der heyligen aen hunne hoeden, waarmede zy zeer schoon versierd, zoo als zy zich inbeeldten, met eene zegevierende

prael naer de stad wederkeerden, en zy droegen dezelve trotschelyk, als allertreffelykste eerteekens hunner dapperheyd, op hun hoofd in het openbaer, en voor de oogen van alle, door al de wyken der stad,

Het zy my ondertusschen toegelaten tegen dezelve uyt te vallen met deze woorden : O evangelische daed! O vruchten der nieuwe planting! Of beter : O schandelyke en verbaazende vreedheyd, welke, onder het voorwendsel van het Evangelie, ons uyt de kweekery der nieuwe leerstukken zoo schoone vruchten heeft voortgebracht! Welken mensch, wiens gemoed nog in een beestelyk gevoel niet ontaerd is, kan zonder schrik zulk een schandelyk, onuytsprekelyk en onmenschelyk vertoog met de oogen aenschouwen, of ten minsten zich in den geest verbeelden? Dit waren immers de werken, met welke die evangelische mannen hunne nieuwe en ongemeene leeringen bevestigden, hunne secte verspreydden, en eyndelyk de gunsten en genegenheden van alle bewamen; zoo dat by de goddelyke regtveerdigheyd onverschoonbaer waren al de gene, welke de catholyke Kerk van Christus verlieten, en door eene blinde en uytzinnige beweging tot dat slach van menschen overgingen; bedrogen zynde door den valschen schyn van vryheyd, en niet willende onderhouden deze voorzorg door den Heer voorgeschreven : *Gy zult ze kennen uyt hunne vruchten* (1); aengezien

(1) Matth. 7. v. 20.

dezelve overal door hunne vruchten allerklaerst bekend gemaakt wierden, zoo iemand maer zyne oogen wilde opendoen.

De onmenschelykheyd der krygsmannen tegen de doode hield aldus niet op vermits zy wederom door nieuwe fakkels der gierigheyd ontsteken wierd. Zy sneeden dan, gelyk de slagters doen, de lichamen van byna alle in stukken, openden de buyken, doorsnuffelden de binnenste ingewanden, en zochten het vet der buyken om het te verkoopen. Men was immers overtuigd, dat het menschenvet beter is dan het ander, en zeer veel in de geneesmiddelen gebruykt wordt. Zy bonden ook het vet en dik ligchaem van Hieronymus den Vicaris aen eene ladder (gelyk het met de geslagte zwynen in Holland geschiedt), openden den buyk en de borst, en trokken de ribben uyt om gemakke-lyk de ingewanden te doorzoeken, ten eynde al het vet te verzamelen en mede te nemen, en na dat zy het geheel lichaem allerschandelykst met messen in stukken hadden gesneden, om alles te doorsnuffelen, lieten zy hetzelfde aldus liggen.

Zy droegen al het verzameld vet mede in de stad, en toonden het overal aen iedereen; naderhand verkochten zy het aen slechte marskramers, die zich voor zalfverkoopers uytgaven, maer die inderdaed door hunne allervalschste fynheyd het volk bedrogen. Deze stelden eenen korten tyd daarna dezelfde waren te koop, in het midden der merkt van Gorcum; en om ze des te gemakkelyker aen het volk te kunnen

verkoopen, verzekerden zy stoutmoediglyk, dat dit het vet was van dezen monik, dat van dien, dat van eenen anderen; zonder zich er, volgens hunne gewoonte, aen gelegen te laten of zy de waarheyd zeyden of loogen.

Diezelfde krygsmannen, veel verfoeyelyker dan dien, welken de naektheyd zyns vaders aen zyne broeders bekend maekte, mishandelde nog langen tyd daarna, op de onbeschaemste en schandelykste wyze, de afgesnedene lidmaten der Martelaers, vooral die welke zonder schaemte niet konden genoemd worden. Zy droegen ook dezelve in beurzen naer andere steden, tot welke zy door den uytslag der nieuwe party geroepen wierden, en toonden ze overal, toen het aen hunne boosheyd voordeeligscheen. Maerik oordeel dat het beter is van dit stilzwgend voorby te gaen, dan door een te nieuwsgierig verhael de zuivere ooren te schenden.

Indien wy met reden de onmenschelykheyd verfoeyen dergene, welke eens de lichamen der Martelaers aen de wilde dieren geworpen hebben, om door dezelve verscheurd en verslonden te worden; onder welk getal zullen wy eyndelyk dit slach van menschen stellen, hetwelk al de palen der menschelykheyd en eerbareyde te buyten gegaen zynde, getracht heeft op zoo vele en zoo afgrysselyke wyzen de beledigingen, en den smaed aen de heyligen en vrienden Gods gedaen, na derzelver dood by de menschen voor te brengen? Wy lezen niet dat in de voorige eeuwen zulke dingen met de Christenen, door eenen vyand der Christenen,

gedaen zyn geweest. Maer het kwam volstrek-
telyk overeen dat de nieuwe gezindheyd zich by
alle roemruchtig en vermaerd maekte, niet al-
leen door nieuwe wetten, maer ook door nieuwe
en ongehoorde wyzen van straffen, en beleedi-
gingen tegen de tegensprekers, door welke de
geheele oudheyd zich overwonnen erkent.

XXI HOOFDSTUK.

Ellendigen staet van Henricus, Novicie, na zyne afvalling.

ORFCHOON dien novice minderbroeder, die
door de aenlokkingen der Geuzen van het ge-
zelschap der Martelaers was afgetrokken, zoo
als ik verhaeld heb, by de Geuzen en in het
huys van den Graef verblyvende, zich in alles
aen derzelve bevelen en wenken onderdanig
toonde; wierd hy evenwel, omdat hy monik was
geweest, door de huysbedienden van den Graef
bespot, beschimpt, geslagen en op vele andere
wyzen onweerdiglyk behandeld, volgens der-
zelve liefste. Ook als hy aen tafel stond en
diende (want hy was aengesteld om den harp-
speler van den Graef te helpen), zeyde den Graef
dikwils met eene bytende beschimping: « Gy
moet nog dezen jongen monik ophangen. » Als-
dan leyden de krygmannen, met eene krygsche
brooddronkenschap, hem een schietgeweer op
de schouder, en deden hem scheldwoorden uyt-
spreken tegen den Paus van Roomen, den hertog
van Alba, en al de priesters en moniken; maer

in tegendeel geluk wenschen aen den Graef de la Marck, en aen de Geuzen, met te zeggen : « Leve den Graef, leven de Geuzen. » Den ellendigen deed dit alles uyt vrees van het leven te verliezen, hetwelk zoo lang als hy by de vyanden verbleef, om derzelver lichtzinnigheyd en trouwloosheyd zeer in gevaer was.

Dezen jongeling wierd, als den dag aengekomen was, ter ge regtplaets der Martelaers geleyd, zooals ik te vooren gezeyd heb, en om niet alleenelyk aenschouwer te zyn van hetgeen er geschiedde moest hy het hangende ligchaem van den Gardiaen, zynen vader en oversten, met eenen bal doorschieten, hetwelk hy door de vrees gedwongen deed, gelyk de andere dingen.

De lichamen der Martelaers wierden, na die ysselyke ontleding door de krygsmannen uytgewerkt, geheel dien dag aen de galgen gelaten en blootgesteld aen de bespottingen van al de aenkomenden, welker getal zoo groot was, dat de bewaerders der stadspoorten er winst uyt trokken. Want zy lieten de menschen, die begeerig waren om dit vertoog te zien, niet uytgaen eer zy een stuk geld hadden ontvangen. Zekerlyk scheen het schoon en aengenaem, zoo vele offeraers en moniken te zamen in eene plaets opgehangen, naekt en zoo schandelyk mishandeld met de oogen te aenschouwen, zoo dat aen dezelve niet alleenelyk binnen hun leven, maer ook na hunne dood voorwaer toepasselyk was deze spreuk van den apostel: *Wy zyn een schouwspel aen de wereld geworden.*

XXII HOOFDSTUK.

De lichamen der heylige Martelaers worden door het toedoen van eenen deftigen, en catholyken man van Gorcum begraven.

DENZELFDEN dag omtrent ten dry uren na den noon, kwam eenen deftigen en catholyken man van Gorcum met eenige andere ter geregtplaets; hy zag de lichamen der Martelaers geheel naekt en leelyk geschonden, zoo als ik gezeyd heb, byzonderlyk het ligchaem van den eerwerdigen Hieronymus, hetwelk hy met den buyk open, en de ribben uytgetrokken vond liggen regt over eene venster, alwaer de Geuzen het geplaatst hadden, om het vet van deszelfs ingewanden naeuwkeuriglyk te zoeken. Hy vond er ook vele kinders, die daer waren toegeloopen, om dit vertoog te zien, en die er behagen in schiepen, en den smaed aen de heylige Martelaers gedaen in lach trokken, waerdoor zy zich zekerlyk gelyk maekten aen de kinders, welke den profeet Eliseus met de toeroeping van *kaelkop* uytlachten; en aenstonds voor hunne onbeschaemdheyd gestraft wierden (1).

Dien man door de zoo groote onweerdigheyd dezer zaek sterk bewogen, keerde weder naer de stad, en verzocht de oversten door vele smeekingen, dat de lichamen der gedooode zouden begraven worden, hetwelk eyndelyk

(1). 4. Reg. 2. v. 23. 24.

bekomen wierd, niet zonder geld, daer ook eenige andere catholyken van Gorcum te zamen om dezelfde zaek smeekten. Dus wierden in den volgenden nacht die doode lichamen begraven door de geusche krygsmannen, die zoo lang by dage zoo vele werken des nachts en der duysternissen verrigt hadden.

Wanneer dan den gemelden man, door wiens zorg de lichamen der heylige Martelaers ter aerde besteed waren, met het kriecken van den dag naer die plaets was wedergekeerd, vond hy dezelve in twee putten begraven. Want die, welke aen den langwerpigen balk hadden gehangen, waren onder denzelven in eenen put verzameld, en de vier andere waren onder den anderen balk in eenen minderen put geworpen. Deze lichamen hebben in diezelfde plaets in het midden der vyanden van de Kerk, eenen langen tyd gerust, tot dat God aen eenige zyner dienaren den wil heeft ingeboezemd, en de magt verleend van dezelve uyt de graven te verheffen, en ze eene regtveerdige eer te bewygen.

Den godvruchtigen artshertog Albertus en zyne vrouw Isabella vatteden eyndelyk de begeerte op van de overblyfsels onzer Martelaers naer eene bekwamere plaets te doen verdragen. Eenige personen van vertrouwen wierden in September 1615 van Brussel naer Briel gezonden; dezelve begaven zich ter plaets, alwaer het klooster *Ten Rugge* had gestaen, namen een groot deel van derzelver beenderen, en bragten ze in het midden van groote gevaren mede naer Brussel. Deze beenderen wierden

in kostelyke kassen geplaetst, en uytgesteld aen den openbaren eerbied in de kerk der eerwerdige paters Recollecten, na plegtiglyk van de aerde geheven geweest te zyn, hetwelk geschiedde den 18 October 1618. Het onderzoek aengaende derzelver echtheyd had tot dien dag geduerd. Op denzelfden dag deed Matthias Hovius, Artsbisschop van Mechelen eene plegtige mis, de overblyfsels wierden processiewyze in de stad gedragen, en eene besmettende ziekte, die alsdan te Brussel heerschte, en eene groote verwoesting veroorzaakte, wierd plotseling in haren voortgang tegengehouden.

Van deze heylige overblyfselen wierden deelen gezonden naer de Minderbroeders van Leuven, van Mechelen, van Antwerpen, van Tirlemont, van St. Truyden, van Kameryk, van Aeth, van Binche, van Doornyk, van Ryssel, van Douay, van Valencyn, van Bergen, van Nyvel, van Namen, van Keulen, en van verscheide andere plaetsen; alwaer jaerlyks de gedachtenis van de dood der Martelaers van Gorcum met luyster gevierd wierd.

In het jaer 1772, wierd het tweede honderd-jarig Jubelfeest van derzelver dood plegtiglyk gevierd in al de kerken der Minderbroeders van de catholyke Nederlanden. Te Leuven wierd dit Jubelfeest gevierd gedurende vyftien dagen.

Zy wierden alle Martelaers verklaerd door den Paus Clemens X, en het plegtig decreet hunner zaligverklaring wierd verkondigd den 24 November 1675 (BUTLER. Tom. 8. p. 43. 44.).

XXIII HOOFDSTUK.

Oer het getal der heylige Martelaers.

Nu blyft er over, dat ik van het getal der Martelaers spreek. Dezelve, volgens een zeker verhael, waren al te zamen negentien: want eerst wierden zy in dit getal uyt den kerker van Gorcum naer Briel gevoerd; doch gelyk van derzelver gezelschap daerna dry afvielen, zoo als het voorgaende verhael bewyst, zoo geschiedde het door eene wonderbare schikking der goddelyke voorzienigheyd, dat in de plaets der afvalligen dry andere opvolgden, ten eynde deze heylige vergadering van haer eerste getal nietzoude beroofd worden. Deze waren Andreas Wouters pastoor van Heinort, en twee kloosterlingen van het order van Premonstreijt; den eenen was pastoor te Munster, en den anderen onderpastoor in hetzelfde dorp. Deze dry waren van de parochien, alwaer zy zorgvuldiglyk de kudde des Heeren weyddden, door de Geuzen naer Briel gebragt. Dengenen, die alles op de behoorlykste wyze inrigt, had het immers aldus beschikt, opdat de plaets der dry afvalligen door dry andere vervold zynde, niets aen het voorig getal zoude ontbreken, en niet eene der kroonen zonder bezitter zoude zyn; maer dat dezelve voor een volledig getal bereyd zynde, ook aen een volledig getal zouden gegeven wor-

den. Gelykerwys men leest dat eertyds de veertigste martelkroon, na door eenen schandelyk verlaten te zyn, door eenen anderen gelukkiglyk wierd bekomen.

Ook is het bemerkenswaardig dat, ofschoon twee moniken afgevallen waren, evenwel het volledig getal der kloosterlingen de kroon bekam, door het bykomen van twee moniken van het Order van Premonstreit. Doch dit getal is vermeerderd in eere; dit kan men hieruyt zien: er waren maer zestien priesters van Gorcum weggevoerd, en nochtans zyn er zeventien gekroond; want in de plaets van den jongen afvalligen, die leekebroeder was, is eenen priester gekomen.

Daer by was dit zelfde getal reeds van in de oude tyden aen de catholyke geloofsbelydenis toegewyd. Petrus van Alexandriën, opvolger van den grooten Athanasius in het bisschopsambt, verhaelt immers, dat negentien catholyken, ten deele priesters, ten deele diakens, onder welke ook eenige meer dan tachtig jaren oud waren, door de Arianen aen verscheyde pynigingen onderworpen, en eyndelyk in een schip zonder het noodzakelyke gesteld, en in ballingschap vervoerd zyn geweest naer eene barbaersche stad van Pheniciën; ten eynde aldaer te vergaen door de gedurige kwellingen der inwooners, die den naem van Christus niet wilden hooren. Indien gy deze geschiedenis by de onze vergelykt, zekerlyk zult gy eene groote gelykheid in dezelve vinden: want van beyde kanten was hetzelfde getal; van beyde kanten

waren zy alle nader met God vereenigd of door het order, of door de professie : die waren ten deele priesters , ten deele diakens; deze ten deele priesters, ten deele moniken. Daerenboven leeden zy beyde van de ketters voor het catholyk Geloof : die van de Arianen, deze van de Calvinisten , welke zoo wel als ooyt eenige andere ketters, den aerden de zeden der Arianen hebben. Ook wierden zy beyde eerst in de stad , alwaer zy woonden op verscheyde wyzen gepynigd, dan op een schip zonder het noodzakelyke gesteld, en naer ecne barbaersche stad vervoerd. In beyde getal wierden ouderlingen gevonden, welke meer dan tachtig jaren oud waren. Eyndelyk ofschoon wy niets wegens de dood der eerste beschreven vinden (om dat zy misschien nog niet gestorven waren, als! deze dingen beschreven wierden), oordeel ik het nogtans overeenkomend, dat de stryders van Christus, en getuygen van het catholyk Geloof ook een eynde hebben bekomen, weerdig van zulk een begin en voortgang, gelyk de onze met de genade Gods hebben bekomen.

GESCHIEDENIS

DER HEYLIGE

MARTELAERS VAN GORCUM.

Derde Boek.

EERSTE HOOFDSTUK.

Naemlyst der heylige Martelaers.

Na verhaeld te hebben hetgeen ik wegens den roemweerdigen stryd onzer Martelaers heb konnen vernemen; oordeel ik zeer wel de moeyte weerd te zyn van by de twee voorgaende boeken dit derde te voegen; waerin ik in het kort zal beschryven, en aen de geheugenis van het nageslacht aenbevelen hetgeen ik van eenieder in het byzonder weet aengaende zyn leven, zyne zeden en zyn ambt, hetwelk hy in de kerk heeft bediend. Dit zal immers het verhael van derzelve lyden zeer veel verklaren, en ik betrouw dat het zoo voordeelig als aengenaem zal zyn aen de lezers, vooral aen die welke geerne door

voorbeelden van heyligen tot de volmaektheyd van leven opgewekt worden.

Alvoorens zal ik de namen van al de Martelaers aenhalen, niet volgens het order hetwelk derzelver verdiensten vereyschen, want God alleen is er den schatter van, maer volgens het order hetwelk op ons verhael past. Deze zyn :

1. Nicolaus Pieck, 2. Hieronymus van Weerd,
3. Theodoricus van Emden, 4. Nicasius van Heeze, 5. Wilhadus van Deenmarken, 6. Godefridus van Mervel, 7. Antonius van Weerd,
8. Antonius van Hoornaer, 9. Franciscus de Roy,
10. Petrus van Assche, 11. Cornelius van Wyk,
12. Leonardus van Vecchel, 13. Nicolaus Poppe, 14. Godefridus van Duynen, 15. Joannes van Oosterwyck, 16. Joannes pastoor van Hoornaer, 17. Adrianus van Hilvarenbeek, 18. Jacobus Lacops, 19. Andreas Wouters.

Van dit getal waren de elf eerste Franciscanen of Minderbroeders van strenge regeltucht, zoo als zy genoemd worden, om hunne volstrekke en onbeperkte belofte en onderhouding van den regel van den heyligen Franciscus. De overige acht waren alle priesters, doch zy hadden niet alle een en hetzelfde slach van leven geleyd, zoo als het verhael van elkeen op zyne plaets zal aentoonen.

II HOOFDSTUK.

*Levensschets van Nicolaus Pieck, Gardiuen van het klooster
der Minderbroeders te Gorcum.*

NICOLAUS Pieck (Picus), geboren te Gorcum den 29 Augustus 1534, was zoon van Joannes, en van Henrica Calve, allertreffelykste echtgenoten, en uytmuntend catholyke geloovigen. Zynen vader vooral onderhield niet alleenelyk als burger allernaeuwkeuriglykst den waren Godsdienst, maer hy had zich ook somwylen onder de burgers vertoond als eenen allerhevigsten voorstaender van denzelven. Om dit alleen onder vele andere dingen van hem te verhalen; er was eens te Gorcum zekeren wolf, die met de schalkheyd van eenen vos de plaets van herder bekleedde, en reeds de kudde des Heeren heymelyk begon te vernielen. Joannes Pieck wierd dit behendiglyk gewaer, en door iever voor den Godsdienst opgewekt, hield hy niet op van de verborgene voetstappen van dien wolf te vervolgen, tot dat denzelven betrapt en gekend wierd, en gedwongen wierd zyn ambt en de stad te zamen te verlaten.

Nicolaus door de zorg van dezen vader van kindsbeen af in de godsvrucht neerstiglyk geoefend, deed zulken voortgang, dat hy door de deugd zyns vaders na te volgen, of beter dezelve om stryd te oefenen, zich, nog een kind zynde, zulk eenen vader weerdig toonde. Van

zyne eerste jaren af had hy eenen afkeer voor de ydelheyd en pracht dezer wereld; en hy dacht in zyn gemoed op een heyliger en volmaekter slach van leven; en zoo haest als zynen ouderdom het toeliet, omhelsde hy den regel van den heyligen Franciscus, en hy deed zyne kloosterbelofte te 'S Hertogenbosch, alwaer hy zyne kleyne studiën in een wel bygewoond en vermaerd kollegie gelukkiglyk had voltrokken.

Gelyk Nicolaus onder zyns gelyken de grootste hoop opleverde, wierd hy door bevel zynen Oversten naer Leuven gezonden, om zich in de godsgeleerdheyd te oefenen. In deze stad was alsdan een klooster van Minderbroeders, in hetwelk de kloostertucht volgens den regel van den heyligen Franciscus met de grootste godsvrucht en naeuwkeurigheid wierd onderhouden, en de studie der godsgeleerdheyd zeer bloeyde. In dat klooster had eenige jaren te voren gewoond F. Theodoricus, van Munster, om zyn heyfig leven en zyne prediking van het woord Gods door geheel Brabant vermaerd, van wien vele treffelyke dingen verhaeld zyn. Dat klooster heeft altyd allergeleerdste leermesters of voorlezers der godsgeleerdheyd gehad. Onder deze waren Franciscus Titelman, en Adam Sasbout die als heylig geacht zyn, en door het schryven van boeken eenen vermaerden naem hebben bekomen. Den eersten was reeds lang uyt genegenheyd voor een stranger leven van Leuven naer Italiën vertrokken, en aldaer gestorven. Doch Sasbout bragt uyt zyne

school vele mannen voort, wier geleerdheyd met een schuldloos leven gepaerd, veel voordeel aen de Kerk van Christus toebragt. Maer byzonderlyk deze twee: Nicolaus Pieck, en Daniel van Arendonck, welke Christus had beschikt, om met dezelve, als met twee peerlen het klooster van Franciscus, ja zyne kerk te versieren, zullende die beyde op den door Hem gestelden tyd verkiesen tot martelaers, en oversten en opleyders der Martelaers, den eenen tot oversten van het klooster te Gorcum, den anderen tot oversten van het klooster te Alkmaar.

Nadat Nicolaus zich eenige jaren in dat heylig gezelschap van broeders op de godsgeleerdheyd had toegeleyd, wierd hy van daer in den Akker des Heeren naer verscheyde plaetsen gezonden, om door het verkondigen van het Woord Gods vruchten voort te bregen, en den talent, welken hy dooreene overgroote zorg en studie had bekomen, met eene gelyke neersigtigheyd uyt te deelen; hetgeen hy met de hulpe Gods zoo getrouwelyk en gelukkiglyk volbragt, als dat hy zich gehoorzame aen den wil zyner oversten had onderworpen.

Indien ik zyne lofweerdige levenswyze onder de zyne, waerdoor hy zich tot de martelkroon bereydde, in het lang wilde verhalen, ik zou buyten myne schikking handelen; doch ik moet het byzonderste niet voorbygaen. Hoewel al de deugden hunne woonplaets in het heylig hert van dien man hadden gevestigd, scheen nogtans in hem vooral uyt deze deugd, welke het bedrog en de veynzery niet kent, en de be-

waerster is van al de deugden, ik wil zeggen : de ootmoedigheyd, en de zedigheyd van geest; zoo dat dengenen, die deszelfs leven inzag, hem als eenen waren Minderbroeder en echten discipel van Franciscus erkende, in wiens zeden en woorden niets trotschs, niets hooveerdigshuyscheen; en ook niets bemerkt wierd van die eygenliefde, waarmede wy meestal gekwollen zyn. Wierd hy eens wegens eenen misslag vermaend, zelf van dengenen die jonger of minder was (want zyne uytstekende en bekende beleeftdheyd en zedigheyd gaf aen de medegezellen gemakkelyk de vrymoedigheyd om te vermanen), hy ontving niet alleen gunstiglyk en zachtmoediglyk, maer ook dankbaerlyk de vermaning; omdat hy niet zoo zeer den vermaender aenschouwde, als dat hy zich de vrucht der vermaning voor oogen stelde.

Wanneer hy eens in eene openbare prediking eene almoes vroeg voor zyn klooster, hy zeyde dat hy dezelve vroeg voor de heyligen, die in het klooster der Minderbroeders te Gorcum waren. Daerna van eenen, die hem dat had hooren zeggen ondervraegd zynde of hy zich zelve heylig noemde? Antwoordde hy : « Geenszins, maer myne broeders zyn heylig, ons arme gemeente is heylig. » En om niet te schynen dit al te verwaendelyk te zeggen, bevestigde hy hetzelfde door de getuygenis van den heyligen Paulus, die op meer dan eene plaets de armen christenen heylig noemt. Doch hy zeyde dit niet in dezen zin, dat hy de ondeugden der zyne niet bekende; en ze, als het noodig was, door

eene strenge regeltucht kastydde. Als hy sommige zyner broeders in eenige zonden zag vallen, hy was gewoon van voor ontschuldiging te zeggen: dat zy ook menschen waren; daerdoor te kennen gevende, dat het niet te verwonderen was, indien er in menschen, zelfs die naer de volmaektheyd trachten, eenigemensche-lyke ondeugd en krankheyd gevonden wierd.

Welk een nederig gevoelen Nicolaus altyd van zich zelve had, begon eyndelyk meer uyt te schynen, als de geuzen eenige steden van Holland onder hunne magt hadden bekomen, en daerdoor moedwilliger geworden zynde, de priesters der Kerk en dienaren Gods met eene ongehoorde vreedheyd mishandelden, en eenige derzelve reeds hadden ter dood gebragt. Want alsdan vreesden eenige zyner beste vrienden voor hem; onder deze was den pastoor Leonardus, die als om te lagchen tot hem zeyde: « Monik, de geuzen zullen u ophangen. » Waerop Nicolaus antwoordde: « Dit heb ik nog niet ver- » diend. » Dan vattede Leonardus het woord op en zeyde: « Doch op dezen tyd worden er vele » opgehangen, zonder dat zy het verdienen. » Nicolaus antwoordde wederom: « De genade der » marteldood wordt gemeenlyk niet verleend » aen die, welke dezelve niet verdienen. Men » moet immers door de heylige werken van het » voorgaende leven eyndelyk tot dezelve gera- » ken. » Aldus achtte dien man, uyt eene innerlyke nederigheyd van geest, zich onweerdig om door God tot zulk eene groote glorie verheven te worden. Doch God, die daer *Hy verhe-*

ven is , de nederigheyd aenschouwt , en zelf den gever der nederigheyd is, heeft daerna laten zien, welk eene groote eer hy den nederigen Nicolaus weerdig heeft geacht.

Om nu iets in het kort van Nicolaus andere hoedanigheden te zeggen; hy was schoon van wezen , en middelmatig van gestalte. Op zyn aengzicht was eenenatuerlyke witheyd, liefelyk in de oogen der aenschouwers, welke nogtans door de zware en aenhoudende zorgen, die hy ter oorzaak zyner bediening had, en door het waken en vasten een weynig in bleekheyd veranderd was. Doch zyn gelaet was altyd stil en gerust, hetwelk de zuyverheyd en den vrede zyns gewetens te kennen gaf. Zyn spreekwoord was: *Men moet God met eenen blyden geest dienen*, en dit toonde hy altyd door zyn leven en zeden; want op zyn wezen scheen uyt eene blygeestigheyd door de destigheyd gematigd, die hem de liefde en den eerbied by de zyne verschaftte.

Dat er met reden eene lofweerdige blygeestigheyd is, welke de heylige mannen betaemt, wordt ons door de voorbeelden van heyligen getoond. De geschiedenis leert ons, dat den heyligen Agatho, die van monik Paus van Roomen is geworden, zoo zachttaerdig en minzaam was, dat hy ook van alle voor blygeestig, en aengenaem gehouden wierd. Nogtans was hy van eene zoo groote heyligheyd, dat hy eens eenen melaetschen, dien hy tegenkwam, door eenen kus genas. Van de heylige mannen Romualdus, hersteller van den Kluyzenaers Regel, en Dominicus, instelder van het Pre-

dikheeren Order staet er geschreven; dat zy byna altyd blygeestig en vrolyk waren. Dat Christus den Heer ook altyd blygeestig is geweest, wordt door de uytleggers van het heylig schrift verklaerd uyt deze getuygenis van den profeet : *Er zal noch droefgeestigen, noch ontstelden zyn* (1).

Ik weet wel dat eenige, anderzins goede en geestelyke mannen, somtyds in dit stuk zondigen, als zy zich bovenmate in de blydschap uytstorten; hetwelk den heyligen Paus Gregorius heeft bemerkt in Isaâc, monik, die anderzins onvergelykelyk vele deugden bezat en ook met den geest van voorzegging begaefd was. Nogtans dit kan van Nicolaus niet gemakkelyk gezeyd worden, vermits die blygeestigheyd hem zoo minnelyk en aengenaem maekte, dat hy door zyne deftige handelwys en strenge regeltucht niettemin eerbiedweerdig was.

Hoe groot ook Nicolaus godsdienstigheyd was, bleek zeer klaer uyt de uytnemende vlytigheyd en snelheyd van geest, welke hy gebruykte tot al den dienst van God, het zy hy voor het volk moest prediken, hetgeen hy dikwils twee of dry mael dags deed; het zy hy moest biecht hooren, het zy hy by dage of by nachte moest bezig zyn met gebeden of Psalmzangen; het zy hy eenige andere gewoone of buytengewoone lasten moest dragen. Zelfs scheen hy door zulken heyligen arbeyd niet zoo zeer te mageren, als wel te vetten; daer hy anderzins niet kloek van ligchaem,

(1) Is. 42. v. 4.

en van natuers wege niet zeer bekwaem was om zwaerdere ongemakken te dragen. Dit kont gy hieruyt bemerken : wanneer hy by geval een mes onvoorzigtiglyk gebruykte, en zynen vinger kwetste, hy viel seffens in onmagt, alsof hy zwaerlyk door eenen schicht getroffen was; zoo zwak en onderhevig was zyne lichaemsgesteldheid. Daerom moeten wy zoo veel te meer de goedgunstigheyd Gods jegens zynen martelaer bewonderen en loven, die denzelven zoo vele sterkte heeft verleend, dat hy in een zwak ligchaem de vrede pynigingen en de doodstraf niet alleen verdueliglyk, maer ook blygeestiglyk heeft verdragen; als of hy ook den Heer had hooren zeggen : *Myne genade is u genoegzaam, want de deugd word in de zwakheyd volmaekt* (1).

By zyne andere deugden komt nog zyne liefde en genegenheyd voor de maegdelyke zuyverheid, welke hy geheel zyn leven allerongeschondenst heeft bewaerd. Ik zou er meer van zeggen, indien ik niet vreesde, dat den zonderlingen lof tot verachting der menigte zou strekken; want volgens een allerbeste en standvastig gerucht, waren zy alle byzondere minnaers der zuyverheid.

Wat Nicolaus liefde voor de armoede, en versterving aengaet; altyd leefde hy zoo als het eenen monik, die belofte van armoede heeft gedaen, en als eenen armen discipel van dien armen heyligen betaemde; te vrede zynde met het tegenwoordige, hetwelk uyt de gewoonelyke

(1) 2. Cor. 12. v. 9.

en gemeene almoesen verschaft wierd tot kost, kleederen en andere noodzakelykheyd volgens den tyd. Terwyl dat hy te Brussel verbleef, moest hy, gelyk hy dikwils op andere tyden deed, gedurende al de dagen van den heyligen vasten prediken; en om onder eenen zoo grooten last niet te bezwyken, had hy ongetwyfeld eenige toegevenheyd en verslapping der harde versterving noodig, hetgeen hy nogtans maer met moeyte aënnam, vermits hy den heyligen regel allernaeuwkeurigt onderhield. Dit blykt genoegzaam uyt eenen zyner brieven geschreven aen Estius, die zich alsdan te Leuven in de godsgeleerdheyd oefende. In dezen brief bedankte hy door Estius, deszelfs vader, zyns zusters man voor al het noodzakelyke hetwelk denzelven hem mildelyk had aangeboden; en hy voegde er eyndelyk deze woorden by: «Ik » hoop evenwel dat ik niet ligt iemand myner » vrienden zal moeyelyk, of lastig vallen. Ik » moet immers met den Apostel leeren, my te » vreden houden met hetgeen ik heb, en verzadigd worden, en honger hebben, en in » overvloed zyn, en gebrek lyden (1). *Het beste,* » zegt denzelfden Apostel aen de Hebreëuwen, » *is zyn hert te versterken met de gratie, en niet » met zekere spyzen, welke niet voordeelig zyn » geweest aen die, welke dezelve hebben onderhouden* (2). Van God verwacht ik dan altyd » eene byzondere kracht en sterkte om te ver- » rigten hetgeen my is opgeleyd.» Ook betuygt

(1) Philip. 4. v. 12. (2) Hebr 13 v. 9.

Estius zelf ondervonden te hebben, dat Nicolaus eenen zoo grooten iever en begeerte had voor de evangelische armoede, dat hy niet alleenelyk zich onthield van het overvloedige, als zulks door vrienden wierd aangeboden, maer dat hy ook het noodzakelyke niet zonder zekere schaemte scheen te nemen. Zoo dat hy in deze zack alleen aen zynen regel naeuwelyks wel voldeed. Wierderhem iets, dat te kostelyk, of te versierd was, aangeboden, hy weygerde hetzelve met beleefdheyd, zeggende : « Indien » den heyligen Franciscus dit zag, hy zou het » kwalyk nemen. »

Hy had een zoo kleyn gerief van boeken, dat hy byna geene andere had dan die, welke hy in zyne byzondere studie, of gedurende de lessen met de grootste neerstigheyd had geschreven, en met aanmerkingen bekleed. Nogtans liet hy al dezelve geerne, en gehoorzameelyk over aen den wil en de schikking van den Oversten. Doch, gelyk het de broeders, die in het gemeene leven, betaemt, hy nam in zyne studie meer zynen toevlugt tot de gemeene bibliotheek, dan tot de boeken aen zyn byzonder gebruyk toegestaen. Uyt deze liefde voor de evangelische armoede kwam voort, dat hy de tegenstrydige ondeugd van eygendom, als de pest der kloosters zeer haette. En opdat de broeders, aen wier hoofd hy was, uyt de noodwendigheyd geene gelegenheyd zouden gehad hebben, om tot die ondeugd over te gaen, deed hy neerstiglyk zyn best om aen alle uyt het gemeene te doen bezorgen al wat zy noodig

hadden, het zy kleederen, boeken en andere dingen.

Zoo dikwils als hy zeyde iets te zullen doen, als lezen, schryven, uytgaen, of iets zulks, altyd voegde hy er by: «Ter eere Gods.» volgende deze spreuk van den Apostel: *Doet alles ter eere Gods.* Wanneer hy zyne onderhoorige broeders eenig werk moest opleggen, hy vroeg dikwils daer hy mogt gebieden; en het zy hy gebod, het zy hy vroeg, hy voegde er by. «Uyt » liefde.» peyzende op deze spreuk van denzelfden Apostel: *Dat al uwe werken in de liefde geschieden.* Door de uytstorting van den kostelyken balsem op het hoofd van Christus, verstond hy de uytstorting van al onze goede werken in Christus; als het hoofd, den oorsprong en den gever derzelve; zoo dat er zelfs ons niet eenen druppel van overblyft welken wy niet bekennen aen hem verschuldigd te zyn. In raed te geven vermaende hy vooral, dat men zich moet wachten van God te vergrammen. In twyfelachtige of moeyelyke zaken was hy scherpzinnig van verstand. Toen er gezeyd wierd, dat eenige vrouwkens, in den schyn zeer godvruchtig, eenige wonderlyke veropenbaringen ontvingen, en ongemeene dingen leeden; en dat de zaak onder de geleerden betwist wierd, hy was den eersten die verzekerde dat het duyvelsche verblindingen waren, zoo als het daerna zonneklaer bleek. De vrouwspersoonen die niet willen trouwen, en nogtans noch de wereld verlaten, noch hunnen eygen wil afstaen, noch volgens eenen regel leven, keurde hy niet zeer

goed, omdat zy dikwils hunne vryheyd misbruyken; en hy bragt deze spreuk van zekeren man by: «Eene vrouwspersoon moet eenen man, of eenen muer hebben.»

Om zyne twee broeders volgens het vleesch, die van het catholyk Geloof waren afgeweken, van hunne dwaling te doen wederkeeren, wendde hy alle mogelyke zorg en neerstigheyd aen, zoo in het bywezen door woorden, als in het afwezen door brieven; en ofschoon hy dit niet bekwaem (want wie kan dien verbeteren, welken van God verworpen is), evenwel verloor hy by God de verdienste niet van zynen allerbesten wil en iever.

Gelyk ereenstwée ketters ter dood veroordeeld waren, hy ging by den regter, wierp zich voor hem neder, en verzocht hem dat dezelve reeds van hunne dwaling teruggekeerd, het leven zouden mogen behouden. Hy werkte met eenen kloeken en standvastigen moet uyt, dat eenen oversten van een nonneklooster, die niet zeer eerbaer leefde, van zyne bediening wierd beroofd en verwyderd; ofschoon denzelven op het getal zyner vrienden steunde en aen vele liefelyk was.

Zoo haest als hy Gardiaen was benoemd, deed hy allerzorgvuldigst zyn best om zyn klooster te hervormen. In deze zaak ontmoette hy onder de broeders eenige tegenstrevers, maer niet eenen derzelve wierd met hem deelachtig van den martelstryd. De achternoensche eetmaeljes, of beter drinkingen, welke eens ter gelegenheyd der wereldsche menschen waren ingesluypt,

schaftte hy teenemael af, hoewel dat vele zich ertegen stelden. Zoo groot was de standvastigheyd van Nicolaus in uyt te voeren en te voltrekken hetgeen hy eens wel in zyn gemoed had vastgesteld. Daerom zeyde Petrus Montanus, uytstekend in geleerdheyd en godsvrucht, van hem (onder welken Gardiaen hy in twee of dry, plaetsen had geleefd, en deszelfs onberoerlyke standvastigheyd van gemoed in de zaak van hervorming had ondervonden), dat hy hem altyd allerbekwaemst had geschenen om de marteldood te onderstaen.

Wanneer den tyd der laetste vervolging aenkwam, Nicolaus deed aen het volk twee laetste aenspraken vol van godvruchtigheyd en geleerdheyd. De eene deed hy 's zondags binnen de octave van het Allerheyligste Sacrament, in welke hy overvloediglyk, geleerdelyk en vuriglyk bewees dat het ligchaem en bloed van Christus in het Allerheyligste Sacrament waerlyk tegenwoordig is; en dat deze woorden van Christus: *Dit is myn ligchaem, dit is myn bloed*, letterlyk moeten verstaen worden, en geenszins figuerlyk, zoo als de ketters willen. In dezelfde aenspraek verklaerde hy de ongeloofbare liefde van Christus tot ons, door welke liefde Christus heeft uytgewerkt, dat, wanneer hy de gedaente van zyn zienelyk ligchaem aen ons ging onttrekken, hy nogtans tot het eynde der ceuwen met ons wilde blyven, en zich aen ons vereenigen, niet alleenelyk met den geest, maer ook met zyn eygen ligchaem, hetwelk onder de gedaenten van brood en wyn schuylt. Hy toonde ook door de

woorden van den heyligen Joannes Chrysostomus, dat dit voorwaer een bewys is van de allervurigste liefde.

Zyne laetste aenspraek, welke hy korts daerna deed, was eene opwekking om het catholyk Geloof standvastiglyk te behouden en te belyden. In deze aensprack leerde hy, dat eenen christen mensch om niet eene reden of geval zyn geloof mag loochenen, zelfs niet om de vreedste pynigingen en de doodstraf te ontgaen. Ja dat het zelfs noodzakelyk is dat iemand, als hy nopens zyn Geloof ondervraegd wordt, zonder eenige veynzery of bewimpeling hetzelfde vryelyk en klaarduydelyk belyde, zoo hy niet voor eeuwig wilt verloren gaen: aengezien den Heer in het Evangelie zegt: *Al wie my zal belyden voor de menschen, dien zal ik ook belyden voor mynen Vader die in de hemelen is; maer al wie my voor de menschen zal loochenen, dien zal ik ook loochenen voor mynen Vader die in de hemelen is* (1). Zulke dingen leerde Nicolaus vuriglyken zorgvuldiglyk aen het volk, hetwelk uyt vrees voor de dreygende beroerten twyfelachtig was. Korten tyd daerna bevestigde hy deze leering allerkrachtdadigst door de dood zelve, zoo als het in deze geschiedenis wydloopiglyk is uytgeleyd. Want dezelve, zoo ik my niet bedrieg, toont openlyk, welk eene kloekmoedigheyd Nicolaus had in de versmadingen en straffen voor het catholyk Geloof te verdragen; hoe vuriglyk hy naer de marteldood wenschte; en met welk

(1) Matth. 10. v. 32, 33.

eene trouw en liefde hy zyne medegezellen tot het eynde zyns levens bystond.

Doch gelyk de boosaerdige menschen de gewoonte hebben van alles, wat zy in de goede, welke zy haten, uytmuntend en lofwéerdig zien, in het kwaed te trekken en te lasteren, met er den naem aen te geven van eenige ondeugd, welke naest die deugd is; alzoo ontbraken er geene, die zoo wel de ongeschonden bewaerde trouw van dezen allersterksten Martelaer jegens de zyne, als deszelfs onverwinbare verdraegzaamheid van zoo vele kwellingen, en van de dood allerschandelykst lasterden, en met verkeerde namen bekniibelden. Want zyne ongeschonden bewaerde trouw noemden zy hooveerdige moedigheid; omdat hy, zoo als zy zeyden, voor de trouw, welke hy onvoorzigtiglyk en vermetenlyk aen zyne medegezellen had gegeven, door niet eene reden kon bewogen worden, om zonder die, welke hy niet kon behouden, voor zich zelve te zorgen, en zich uyt het gevaer te trekken. Zyne onverwinbare verdraegzaamheid noemden zy onbuygbare koppigheid, omdat de paepsche Religie (ik gebruyk hunne woorden) zoo zeer in zyne ingewanden en hert was ingeworteld, dat dezelve er noch door geweld, noch door eenige overreedkunst kon uytgeroeyd worden Aldus trokken die ondeugenden de allertreffelykste deugden in het kwaed, tegen welke deze profetische bedreyging zich doet hooren: *Wee u die het kwaed goed, en het goed kwaed noemt* (1).

(1) L. 5. v. 20.

Andere mispreezen, niet zonder spotterny, zyne eenvoudigheyd, omdat hy zelf noch zyn gevoelen nopens den Godsdienst voor eenen korten tyd wilde bewinpelen, ter oorzaak zyner medegezellen; noch zyne-medegezellen aenraden dat zy hetzelfde zouden doen; of omdat hy ten minsten de zoo dikwils aangebodene verlossing van zich zelve, welke hy alleen zonder zyne geloofsbelydenis te kort te doen, kon bekomen, al te dwazelyk, gelyk zy oordeelden, verstootte. Maer ô heylige en ware eenvoudigheyd eener duyf, die volgens het gebod van den Heer de serpentevoorzigtigheyd geenszins van hem uytstoot. Want het is eene ware voorzigtigheyd, en eene voorzigtigheyd van een serpent, door het voorbeeld van Christus ons ter navolging voorgesteld, dat, gelyk een serpent zyn hoofd beschermt en ongehinderd bewaerd, door zyn geheel overig ligchaem er rondom te draeyen; wy alzo ook om de beste, of beter de eenige goederen te bekomen en te bewaren, niet twyfelen, van, als de zaak zulks vereyscht, al de andere goederen te verliezen, of ze van zelfs ook weg te werpen. Maer deze christelyke en heylige voorzigtigheyd, die allersgeschikst is volgens God, is van de voorzigtige dezer wereld niet gekend; ja, hetgeen meer is te beweenen, zy wordt door dezelve bespot, en als eene ware uytzinnigheyd verworpen en uytgejouwd; zonder dat zy verstaen dat, wanneer zy aldus handelen, en zoo verkeerdelyk over de zaken oordeelen, zy niet alleenelyk zoo vele duyzende Martelaers, maer ook Christus onzen

Heer zelven, het hoofd der Martelaers met het hatelyke van die misdaed beladen, en daerdoor zoo wel Christus, als al de Martelaers van den verschuldigden lof van hun lyden en stryden berooven.

Zal ik dan Nicolaus Pieck geen en Martelaer noemen? Ja hy is zelfs tweemaal martelaer. Want zoo gy de pyniging inziét, hy is tweemaal opgehangen geweest; tweemaal heeft hy, zoo veel als het in hem was, de pynen der dood en de dood zelve onderstaen. De dood, welke hy immers te Briel heeft gesmaekt, had hy reeds te vooren te Gorcum gesmaekt, alwaer hy maer door den wil Gods wonderlyk bewaerd was geweest, ten eynde zyne medegezellen in den gevaerlyken stryd te versterken, en zyne kroon by God te verdobbelen. Ziet gy de reden in, om welke hy geleden heeft, gy zult van dezen kant zekerlyk ook niet twyfelen van hem tweemaal martelaer te noemen: want hy heeft eene gemeene zaak van getrouwheyd jegens God met de andere gehad; en daerby nog eene eygene zaak van getrouwheyd jegens zyne broeders, aen welke hy door eene onverdeelbare liefde was vereenigd, en door niet eene voorwaerde kon bewogen worden, om dezelve in de dood te verlaten, welke hy in het leven had bemind; daerin zynen Heer navolgende, *Die de zyne hemind hebbende, dezelve tot het eynde toe heeft bemind* (1).

Ook heeft hy naer het voorbeeld van den-

(1) Joann. 13. v. 1.

zelfden Zaligmaker zyn leven ten besten gegeven, niet alleenelyk met zyne broeders, maer ook voor zyne broeders, welke hy niet heeft willen verlaten, ten eynde zy niet zouden verloren gaen, na van hunnen herder beroofd, en aen de woede der wolven blootgesteld te zyn. Dus had hy voor reden van te sterven, de Religie, om zelf niet te vergaen, door die verraden te hebben; en de liefde, opdat, terwyl hy zich zelve beminde, en voor zich zelve zorgde, niet zouden verloren gaen degene, welker zaligheyd hem door den Heer was toebetrouwd.

Eyndelyk wat is onze getuygenis noodig, aengezien onze vyanden zelve getuygen en regters dezer zaak zyn? Want al dezelve, die eenige kennis dezer zaak hadden bekomen, beleeden eenstemmiglyk, dat Nicolaus, zoo als zy spraken, was eenen allerhardnekkigsten verdediger van zyn gevoelen; doch gelyk wy behooren te spreken, eenen allerstandvastigsten voorstaender der ware Religie. Zynen tot de dood volherdenden wil in eene goede zaak moet immers niet voor hardnekkigheyd, maer voor standvastigheyd gerekend worden. Maer aen die mannen mishagde in dezen Martelaer, hetgeen eertyds de vyanden van den christen naem algemeenelyk aen al de christene Martelaers te laste leyden, en door alle pynigingen oordeelden te vervolgen, te weten: zyne onberoerbare standvastigheyd in het Geloof te be-lyden, aen welke zy uyt haet den naem van onbuygbare koppigheyd gaven. Ook wierpen zy op, dat Nicolaus niet gestorven was voor de

bevestiging van het Geloof, of van de Religie, maer alleenelyk om deze reden : dat hy geenszins den Paus van Roomen wilde verzaken. Door deze woorden betuygden en verzekerden zy aen alle verstandige menschen, dat hy in der daed in eenen glorieryken stryd was gestorven voor het catholyk Geloof, hetwelk eenen oppersten stadhouder van Christus op de aerde, den Paus van Roomen erkent. Aldus keert den Heer hunne getuygenis tegen hun, ten eynde zy door hetgeen zy de glorie van den Martelaer incenden uyt te dooven, daerdoor dezelve aldermeest bevoorderden en vermaerd maekten.

Nicolaus is dan de marteldood gestorven wanneer hy nog niet ten vollen acht-en-dertig jaren oud was. Den hoogleeraer Estius heeft deszelfs afbeeldsel bewaerd, hetwelk versierd was met het volgende byschrift :

*Quem nova præsentes, si forte requiris, imago ;
Neomartyr iste Nicolaus Picus est.
Gorcomium genuit : Francisci regula vitæ
Perfectionis attulit compendium.
Fratribus, ad normam quos Cænobiarcha regebat,
Hortator idem, duxque martyrii fuit.
Quam tenuit vivens pietatem, morte sacravit,
Totumque se dicavit hostiam Deo.
Hæreticæ maledicta, minas, opprobria plebis
Vicit ferendo, nomine instructus suo.
Bis laqueum passus, Domino sociisque fidelis
Palma triumphat et coronâ duplici.*

Dat is : « Vraegt gy eens wie door dit nieuw » beeld beteekend wordt ; dezen is Nicolaus » Pieck, eenen nieuwen martelaer. Te Gorcum

» wierd hy geboren : den regel van Franciscus
 » bragt hem de winst van een volmaekter leven
 » toe. De broeders, welke hy als Gardiaen vol-
 » gens den regel bestierde, wekte hy op tot den
 » martelstryd, en hy was aen het hoofd van den
 » zelve. De godsvrucht, welke hy binnen zyn
 » leven behield, heyligde hy door zyne dood; en
 » hy wydde zich als eene offerande geheel aen
 » God toe. De verwenschingen, bedreygingen
 » en versmadingen van het kettersch volk ver-
 » won hy, door ze te verdragen, gewapend zynde
 » met zynen naem. Hy leed tweemaal het strop,
 » bleef aen God en aen zyne medegezellen ge-
 » trouw, en praelt met eene dubbele zege en
 » kroon.»

III HOOFDSTUK.

*Over het leven en de seden van Hieronymus van Weerd,
 Vicaris der Minderbroeders.*

HIERONYMUS geboren te Weerd, stad van het
 graefschap van Hoorn, was onder de Minder-
 broeders naest den Gardiaen, Vicaris genoemd.
 Hy ging eens uyt eene godvruchtige genegen-
 heyd naer het heylig land, bezocht de plaetsen,
 welke, door de voetstappen van Christus on-
 zen Zaligmaker waren betreden, en verbleef
 eenigen tyd in het klooster van zyn order te
 Jerusalem. Daerom wierd hy den pelgrim, of
 krygsman van Jerusalem genoemd, gelyk ge-
 meenelyk geheeten wierden al degene, welke

die plaetsen uyt een godsdienstig inzicht bezocht hadden. Hy onderhield allernieuwkeurigst de kloostertucht, en was allervlytigst om te verrigten al wat hem door zynen Oversten wierd opgeleyd; byzonderlyk als het scheen ecnigzins de zaligheyd der zielen te bevoorderen. Zulke zaken verrigtte hy met niet eene mindere godvruchtige meening, dan onvermoeyden arbeyd, bereyd zynde om zoo veel als het in hem was, aen alle ter eeuwige zaligheyd voordeelich te zyn; hetgeen hem aen alle zeer aengenaem maakte. Als hy ergens uyt gehoorzaamheyd gezonden wierd, hy achtte die plaets als zyn paradys, verzekerende dat dezelve hem de aengenaemste scheen. Aldus vond hy in den wil der oversten al zynen troost. In de betooveringen te ontdoen, en de werken van den duyvel te vernietigen, was hy zeer magtig, waerom hy ook voor vreezelyk aen de duyvelen zelve gehouden wierd.

Hieronimus brandde wonderlyk door den iever voor de Religie en de regtveerdigheyd; zoo dat hy zelfs de groote mannen niet spaerde als hy ergens tegen het gemeene best zag misdoen. Van dit slach zal ik eene daed alleen aenhalen, welke hy verrigtte een weynig eer de laetste vervolging uytborst; doch ik laet andere er over oordeelen. Gelyk hy bemerkte dat niet allecnelyk den staet van het vaderland, maer ook den Godsdienst uyt de gelegenheyd der nieuwe schatting in een groot en klaerblykelyk gevaer wierd gebragt; zoo bewende hy heviglyk en bitterlyk deze zack, en hy sprak

eens voor eene vergadering onder ander aldus:
 » Nu is er geene zorg om de Religie te bescher-
 » men. Nergens worden de ketters opgezocht;
 » men bekommert zich niet over dezelve, het zy
 » dat zy sterven, het zy dat zy verderven. De
 » wetten liggen stil; het geloofsonderzoek slaapt;
 » de kettersen spruyten uyt, groeyen aen en
 » verspreyden zich overal, zonder dat iemand
 » zich er tegen stelt. Men zoekt alleenelyk den
 » tienden penning, tot denzelven zyn reeds
 » alle zorgen en gepeyzen gewend. In een woord:
 » Alle zoeken het hunne, en niet hetgeen van Je-
 » sus Christus is (1). »

Zekerlyk kon hy er byvoegen deze plaets
 van het heylig Schrift, alwaer Samuël aen Saül
 zegt: Den Heer heeft u gezonden zeggende: Ga
 en dood de zondaren van Amalec, en gy zult
 tegen dezelve stryden tot dat zy vernietigd zyn.
 Waerom hebt gy dan naer de stem des Heeren
 niet geluysterd? Maer gy hebt u gekeerd tot
 den buyt, en kwaed voor de oogen des Heeren
 gedaen (2). Deze spreuk wierd immers ten dien
 tyde, en in diezelfde gelegenheyd door eenen
 geleerden en godvruchtigen man nu en dan by
 de zyne herhaeld. Doch Hieronymus zeyde dit
 alsdan niet min waerachtelyk dan vryelyk, of-
 schoon hy anderzins zeer zachtaerdig, toege-
 vend en regtzinnig was. In zyne byzondere ge-
 sprekken, en openbare predikingen was hy zoo
 heftallig, dat hy met zyne tong even als met
 eene andere harp van David, de gemoederen,

(1) Philip. 2. v. 21. (2) 1. Reg. c. 15. v. 18. 19.

welke door verscheyde bewegingen van begeerlykheden aengehitst en verwilderd waren, verzachtte, en weder tot de stilte en de oefening van een heyliger leven bragt.

Hier zal ik niet aenhalen met welke kloekmoedigheyd hy den aanval der vervolging ontving, met welke standvastigheyd hy dezelve verdroeg, met welke vryheyd hy het catholyk Geloof beleed, met welke hevigheyd hy de vyanden van den Godsdienst wederstond. Dit alles is immers in het voorgaende verhael genoegzaam bekend gemaakt. Alleenelyk voeg ik er by, dat hy al den tyd zynen gevangenis dag en nacht niet ophield van zyne broeders te vermanen en aen te moedigen, dat zy den begonnen stryd voor de waerheyd tot het eynde toe zouden voltrekken. Engelyk hy in dit slach zeer sterk was, zoo bood hy daerin allerneerstigst zynen onderstand aen zynen Gardiaen. Hy was omtrent vyftig jaren oud, als hy den loop van zyn sterfelyk leven door de edele marteldood voleyndde.

IV HOOFDSTUK.

Over het leven van Theodoricus van Emden, Minderbroeder.

THEONORICUS, of Theodorus van Emden (*Emdenus*), godvruchtigen en geleerden man, was te Amersfort, stad der provincie van Utrecht, geboren van eeneryke en zeer catholyke familie, welke zoo talryk was, dat hy zelf van byna hon-

derd menschen van verschillend geslacht en ouderdom oom was. Zyne bloedverwanten der vaderlyke zyde (gelyk de vleeschelyke gene- genheden der bloedverwanten zyn), wilden hem een ryk priesterambt bezorgen, ten eynde hy zyn leven gemakkelyk zoude kunnen doorbren- gen; doch hy deed dezelve van zulke zorg en gepeyzen afzien. Daerna wierd hy in eene Abdy een verheven kerkelyk ambt beloofd, zoo hy in dezelve wilde monik geprofest worden; maer hy verachtte dit ook, omdat hy liever had in armoede den armen Christus te volgen; en daer hy had geleerd, dat Christus dienaer, Fran- ciscus, den voornaemsten geleyder was in dit slach van leven aen te toonen, zoo omhelsde hy deszelfs allerheyligsten regel. Hy was eenen minnaer en navolger van die eerste en strengste regeltucht van zyn order, welke hy, zoo als hy zeyde, in eenen jongeling bevonden had, als hy eerst in dit klooster kwam. Te Gorcum was hy geestelyken bestierder der nonnen van het klooster der heylige Agnes, welke in den derden regel van den heyligen Franciscus wa- ren. Hy bekleedde neerstiglyk en heyliglyk dit ambt tot eenen gevoorderden ouderdom, wanneer hy met zyne broeders tot de martel- kroon geroepen uyt dit leven scheydde.

V HOOFDSTUK.

Levensschets van Nicasius van Heeze, Minderbroeder.

NICASIUS, zoon van Joannes Adrianus, werd van Heeze (*Hesius*) genoemd van het dorp Heeze in de Kempen, alwaer hy geboren was. Met denzelfden bynaem der geboorte plaets werden genoemd vele door geleerdheyd en godsvrucht vermaerde mannen derzelfde familie; en voor eerst Theodoricus van Heeze, oom van Nicasius, die geheymschryver van den Paus Adrianus VI was geweest, en daerna te Luyk veel gezag had.

Nicasius was zeer godvruchtig, en eenen uytmuntenden navolger der evangelische volmaektheid; ook was hy zeer ervaren in het deel der godsgcleerdheyd, hetwelk over de beschouwing handelt, en de geestelyke zinnen van het heylig schrift uytzoekt. Daerom werden zyne predikingen gehouden voor te verheven en te scherpzinnig, om van het gemeene volk verstaen te kunnen worden.

Eer hy in het klooster ging, had hy vele jaren in de hoogeschool van Leuven geleerd, alwaer hy, na den leertyd der vrye kunsten voltrokken te hebben, zich op de godsgcleerdheyd in het kollegie van Adrianus VI (het pauzelyk kollegie genoemd) toeleyde, en den aen zyne geleerdheyd verschuldigten titel van Basselier bekwaam. Ten dien tyde, en in het vervolg werd hy zeer bemind van den uytmuntenden

godsgelerden Martinus Rythovius, die daerna den eersten en allerachtbaersten Bisschop van Yperen in Vlaenderen is geweest. In het lezen der heylige schriftuer was hy zoo geoefend, dat hy een groot deel derzelve van buyten wist. Den geheelen Psalmboek wist hy op zynen duym, hy kon al de boeken van het Nieuw Testament, namelyk de brieven der Apostelen van buyten zeggen. In raed te geven, en de ellendigen te vertroosten, was hy zeer goed. Daeruyt wilde hy niet het minste voordeel trekken (hetgeen een zeldzaam en wonderbaer voorbeeld is), de kleynste giften zelve wilde hy niet ontvangen, ofschoon hy dit somtyds had mogen doen op eene geoorloofde wyze, en zonder iemand te vergrammen. Maer den heyligen man wilde met de daed verklaren, dat hy den navolger was van dien, welken aen zyne beminde kinderen in Christusschryvende zegt : *Ziet ik ben nu voor de derde mael bereydt om tot u te komen, en ik zal u niet lastig vallen, want ik zoek uwe goederen niet maer u* (1). Zoo dikwils als hy raed gaf aen de gene, welke by hem te rade gingen, hy bragt iets by uyt de heylige schriftuer, of uyt deschriften der kerkvaders om zynen raed te bevestigen; ook gebruykte hy dikwils voorbeelden van heyligen door de heylige schriftuer, of door het gezag der kerk geprezen, ter staving der zaek over welke hy wierd geraedpleegd. Onderstusschen onderhield hy deze voorzorg: Als dengenen,

(1) 2. Cor. 12. v. 14.

door wien hy raed wierd gevraegd, zynen biechteling niet was, hy zond denzelven liever en eerst naer zynen biechtvader, van wien zynen staet der ziel en inwendige gesteltenis zonder twyfel beter was gekend en doorgrond. Dit is vooral noodzakelyk, om voordeeligen raed te geven wegens de dingen, die de eeuwige zaligheid aengaen.

Om zyne uren allerbest te besteden, en aen vele voordeelig te zyn, vertaelde hy uyt het latyn in het vlaemsch vele boekjes, welke hy oordeelde zeer voordeelig te zyn aen de godvruchtigheyd, en versterving der genegenheden; hy schreef ze zelf uyt, en gaf ze hier en daer mildelyk en voor niet aen zyne discipelen van beyde geslacht.

Hy had eene moey Lucia genoemd, die in hare jongheyd gezond van ligchaem was geweest, maer daerna door den Heer bezocht, zoo magteloos in al hare lidmaten was geworden, dat zy zich zelve nergens kon bewegen, en in eenen zetel moest gedragen worden, overal waer het noodig was. Hy bezocht eens 's jaers dezelve, als eene zonderlinge vriendin van God, om haer te vertroosten, en tot de standvastigheyd in het lyden op te wekken.

Nicasius scheen den geest van voorzegging te hebben, want gelyk er op de eerste beoerten door de nieuwe geusche party in het Nederland opgewekt, eene groote stilte voor de Nederlandsche kerk volgde, en dat de catholyken gerust de pligten van den Godsdienst uytoefenden; aengezien de vyandige party scheen te

nemael overmeesterd te zyn; dan voorzeyde hy dat er in het kort wederom eene zoo groote vervolging zou opkomen, dat de catholyken, om de moorddadige handen der ketters te ontgaen, uyt vrees zouden gedwongen worden van zich in de bosschen en spelonken te verbergen; by zoo verre, dat zy niet zouden weten waer zich wenden. Degene, die hem dit alsdan hoorden zeggen, lachten er wel niet om, doch zy geloofden het niet; nogtans deed den uytval hun korts daerna zien, dat hy de waerheyd had gezeyd. Wanneer dan het inlandsch kwaed der kettery door de bedorvenheyd van het volk, of door de verwaerloozing der oversten allengskens voortliep; en dat daerdoor de verdrukkingen en gevaren voor de catholyken dagelyks aengroeyden, hy toonde er zich nooyt als over eene onverwachte en nieuwe zaek ontsteld of beroerd; vermits hy door den geest Gods, zoo als men met reden mag gelooven, deze dingen lang te vooren had voorzien; maer hy vertroostte zich en zyne broeders met deze enkele woorden: «God wilt het aldus.»

Overigens hoe groot Nicasius gerustheyd van gemoed was, gedurende al den tyd zynar gevangenis; met wat groote aenhoudenheyd hy bad; en hoe zeer hy uyt liefde bezorgd was voor de krankste broeders, op dat zy eyndelyk niet zouden afvallen, blykt genoegzaam, zoo als ik oordeel, uyt het voorgaende verhael. Hy was vyftig of meer jaren oud, wanneer hy door eene glorieryke marteldood van zyn sterfelyk lichaem verlost, met Christus begon te heerschen.

VI HOOFDSTUK.

Over Wilhadus van Deenmarken, Minderbroeder.

WILLEHADUS of by verkorting Wilhadus van Deenmarken (*Danus*), overtrof in jaren verre al zyne medegezellen van het lyden, want hy was negentig jaren, of ten naesten by oud. Hy was lang van gestalte, en in zyn aengezigt, en op zyn geheel ligchaem zoo mager, dat hy maer scheen het vel over de beenen te hebben. Hy was geboren, opgevoed en monik van het Order van den heyligen Franciscus geprofest in het koningryk van Deenmarken; maer door eene vrede vervolging tegen de catholyken, namelyk de moniken opgewekt, was hy gedwongen van daer weg te vlugten, en zich naer het naburig Holland te begeven. Aldus beschikte God dat door deze vlugt hem de martelkroon alleenelyk wierd uytgesteld, en niet afgenomen. Ily wierd dan als broeder in het klooster der Minderbroeders te Gorcum aengenomen, en gedurende al den volgenden tyd onderhouden. Hy leerde daer ook de vlaemsche tael, van welke hy in het begin niets kende.

In dezen man scheenen uyt de eenvoudigheid van zeden, de zuyverheyd van leven en de spaerzaamheyd der woorden, welke deugden hem by God en de menschen achtingweerdig maekte. Hy hoorde de biechten der zondaren met niet mindere vrucht dan arbeyd en neersigtigheyd, daer vele by hem om zyne bekende

opregtheid te biechte gingen. Hy bad onophoudelyk volgens het gebod van God, en van den apostel Paulus: en daer hy by het naderen der laetste vervolging tegen de kerk van eenige verzocht wierd, dat hy God voor de stilte der kerk zoude bidden, antwoordde hy: «Ik doe dit geheele dagen en nachten.» En degene, die hem kenden, twyfelden geenszins aan de waerheid van hetgeen hy zeyde; want daerna konden de moeyelykheden der gevangeniszelve hem van het aenhoudend gebed niet aftrekken; hy was immers byna altyd te zamen met Nicasius ter aerde geknielt en in het gebed. Zy beyde deden dit met eene zoo groote vlytigheid en gerustheid van gemoed, dat zy scheenen aan eene wel opgedischte tafel te zitten, en geenszins door de kwellingen der gevangenis aangedaen te zyn. Den heyligen man eyndigde ten laetsten maer zyne genegenheid voor het gebed door de dood alleen, om te geraken tot dit leven, in hetwelk hy de vruchten van zyn gebed, en den loon van zyn lyden voor eeuwig zou genieten. Van zyne verdueligheid en zonderlinge zachtaerdigheid zal ik hier niet spreken, omdat er van dezelve in het verhael genoeg gezeyd is.

VII HOOFDSTUK.

Over Godefridus van Mervel, Minderbroeder.

GODEFRIDUS van Mervel (*Mervellanus*) was in hoedanigheyd van koster, bewaerder der gewyde zaken; hy was ook biechtvader. Hy hield zich veel bezig met beelden van Christus en van de heyligen te drukken en te schilderen, welke hy daarna onder de godvruchtige menschen uytdeelde.

VIII HOOFDSTUK.

Over de deugden van Antonius van Weerd, Minderbroeder.

ANTONIUS geboren te Weerd, geboorte plaats van Hieronymus, was eenen waren en getrouwen verkondiger van Gods woord. Hy ging dikwils van dorp tot dorp, verspreyde met eenen onvermoeyelyken arbeyd de woorden van leven onder de landslieden, en wekte te gelyk derzelver godvruchtigheyd op, dat zy vrywilliglyk iets tot tydelyken onderstand zouden geven; en door deze zyne zorg bragt hy veel te wege om de noodwendigheden zyner broeders te verzachten. Hy leydde een streng leven, hetwelk hy door de blygeestigheyd zachter maekte. In zyn laetste sermoen vermaende hy ernstiglyk zyne aenhoorders, dat zy hunne gebeden tot

God zouden stieren, en hy gebruykte deze woorden : « Indien gy eens op andere tyden God vuriglyk hebt moeten bidden, het is wel nu; » want het zweerd is reeds op de keel gesteld; » de hap is reeds op den wortel van den boom geplaatst. » Daerdoor gaf hy immers de aenstaende vervolging en verwoesting der kerk te kennen, als of hy dezelve te vooren door eene goddelyke vermaning was gewaer geworden.

IX HOOFDSTUK.

Over Antonius van Hoornaer, Minderbroeder.

ANTONIUS was te Hoornaer, dorp by Gorcum geboren van arme en eenvoudige, doch zeer godvreezende en catholyke ouders, die weerdig waren eenen zoon martelaer te hebben. Hy deed eenen zeer voordeeligen dienst aen de kerk van God, met voor het volk te prediken, des te meer, omdat zyne leering met zyn leven zeer wel overeenkwam.

X HOOFDSTUK.

Over Franciscus de Roy, Minderbroeder.

FRANCISCUS de Roy (*Rodius*) geboren te Brussel, was naeuwelyks priester gewyd, als hy in den bloey der jaren door Christus tot de martelkroon wierd geroepen. Omtrent twee jaren voor

zyne dood had hy zich geheel toegeleyd op de lezing en studie der heylige schiftuer; en door deze neerstigheyd had hy reeds zoo veel uytgewerkt, dat hy met vrucht voor het volk predikte, en de hoop gaf van in het toekomende eenen uytmuntenden voortgang te doen, had God hem niet door eene gelukkigere dood voorkomen, en van de glorie zyner heyligen deelachtig gemaakt.

XI HOOFDSTUK.

Over Petrus van Assche, Leekbroeder.

Petrus van Assche (*ab Asca*) geboren te Assche, beroemd dorp van Braband, was leekbroeder van het Order van den heyligen Franciscus; hy was gewoon van getrouwelyk en neerstiglyk de tydelyke dingen te bezorgen, en deed daerdoor eenen voordeeligen dienst aen de broeders.

XII HOOFDSTUK.

Over Cornelius van Wyk, Leekbroeder.

Cornelius van Wyk, geboren te Wyk-by-Duerstede, niet verre van Utrecht, was ook leekbroeder, *familier* genoemd, die het noodzakelyke aen de broeders bezorgde. Hy was eenen

goeden, eenvoudigen en allergehoorzaamsten man. Wanneer hy eens te 'S Hertogenbosch verbleef, riep zynen Gardiaen hem, en zeyde: «Broeder Cornelius, gy moet naer Utrecht gaen.» Hy antwoordde seffens: «Ik ben bereyd.» En zonder te vragen om welke zaek hy gezonden wierd, ondernam hy aenstonds zyne reys. Als hy te Utrecht kwam, wierd hy door den Gardiaen van die plaets gevraegd, waerom hy gekomen was, en hy antwoordde: «Mynen Gardiaen heeft my dit bevolen zeggende: gy moet naer Utrecht gaen.» Hy voegde er niets anders by. Den Gardiaen bewonderde de zoo eenvoudige gehoorzaamheyd van den broeder, en zond hem weder naer zynen Gardiaen om te vragen wat denzelven wilde.

Tot hier toe heb ik van de Franciscaensche Martelaers gehandeld, nu zal ik van de andere spreken.

XIII HOOFDSTUK.

Levensschets van Leonardus van Vecchel, oudsten pastoor van Gorcum.

LEONARDUS van Vecchel (*Vecchelijs*), oudsten pastoor van Gorcum, was geboren te 'S Hertogenbosch, vermaerde stad van Braband. Hy had allergodvruchtigste en allerdeugdzaamste ouders, van welke hy geenszins ontaerde. Zoo haest als zyne jaren het toelieten, wierd hy gesteld

in het zeer vermaerd kollegie van zyne geboorte stad om in het latyn onderwezen te worden. Van daer wierd hy gezonden naer Leuven, alwaer hy in deschool, de *Valk* genoemd, de vrye kunsten namelyk de redeneer-en-natuerkunde leerde. Daer hy in deze wetenschappen den lauwerkrans had behaeld, en reeds uyt geheel zyn hert naer een heyliger onderwys verlangde, wierd hy korts daerna in het kollegie van Adrianus VI aengenomen, alwaer hy gedurende negen jaren min of meer zich in de godsgeleerdheyd oefende. Gelyk in deze studie zyn verstand, zyne memorie en de zorg der leermeesters aan zyne neerstigheyd schoon beantwoordden, deed hy zulken voortgang dat, ofschoon hy boven den graed van Basselier niet ging, hy evenwel onder de byzonderste godsgeleerden wierd gerekend, en in de kennis der goddelyke zaken vele overtrof die eenen hooger graed hadden. Op het eynde dezer studie wierd hy Prioor benoemd voor de openbare schooloefeningen der kandidaten in de godsgeleerdheyd, die zich tot het Basselierschap bereydden; ondertusschen liet hy geenszins achter van zich in het prediken te oefenen, en hoe sterk hy in dit slach was begon van dan af te blyken.

Het gebeurde alsdan dat de Gorcumenaers eenen pastoor begeerden, en geen en anderen dan van Leuven wilden vragen, omdat deze Hoogeschool meest gewoon was uytmunten geleerde en catholyke mannen voort te brengen. Ook scheen er voor die plaets niemand bekwaamer dan Leonardus. Hy wierd tot dezelve be-

noemd, en stemde er eyndelyk maer niet moeyte in toe door de aenrading van zyne vrienden, vooral van Ruardus Tapper, die ten dien tyde den voornaemsten godsgeleerden van Leuven, en kanselier der Hoogeschool was.

In deze zaak scheen Ruardus mede te werken tot het voltrekken van hetgeen hy eens had voorzeyd. Want, gelyk van hem den Hoogweerdigen Bisschop Lindanus, die eertyds ook deszelfs leerling was geweest, in een voorberigt aen den keyzer Rudolfus II verhaelt, hy had meermaels in de openbare lessen aen zyne aenhoorders, van welke Leonardus eenen was, gezeyd: «Onder u zyn er, die voor Christus en het catholyk Geloof zullen gedood worden.» Zekerlyk was Leonardus den eersten, die door zyne dood de voorzegging van Ruardus waermaekte. Als hy dan wettiglyk benoemd en gezonden was naer Gorcum, om de kudde des Heeren te weyden, hy dacht vooral aen zynen zoo heyligen, en zoo moeyelyken roep dapperlyk te volkomen; hetgeen hy, zoo ik my niet bedrieg, uytmunten verrigtte met de hulp der gratie van dengenen, die volgens zyn welbehagen den wasdom geeft aen de planting en besproeying zyner dienaren.

Wanneer Leonardus zich dan op reys naer Gorcum begaf, om het pastoorsambt, hetwelk hy had aengenomen, te bedienen, peysde hy dikwils by zich zelve, aen welk eenen grooten last hy zich had onderworpen; en hy sprak van tyd tot tyd al zuchtende deze woorden uyt: «Ach! wat heb ik ongelukkigen gedaen, daer

» ik my eene zoo harde en moeyelyke bediening:
 » op de schouders heb laten leggen? Waerom
 » heb ik naer de aenraders geluysterd? Waerom
 » heb ik zoo gemakkelyk toegestemd? » Doch of-
 schoon de vrees voor den last en de moeyelyk-
 heden hem met reden verschrikte, lokte en porde
 hem evenwel aen die liefde, welke *alles hoopt,*
en alles verdraegt. Ook verzocht de tegenwoor-
 dige noodwendigheyd der kerk met regt den
 dienst van dezen man, daer hy reeds van in
 het begin al zyne studien ten dezen eynde had
 geschikt. Aldus ontving hy het pastoorsambt
 van Gorcum, om met de vyf talenten van den
 Heer bekomen, door deszelfs zegen nog vyf
 andere talenten er by te winnen. Het is byna
 onzeggelyk hoe zeer zyn gezag by de Gorcume-
 naers in korten tyd aengroeyde, hetwelk hy
 had verkregen, niet door eenen gemackten iever
 maer byzonderlyk door deze dry dingen, te we-
 ten: zyn onberispelyk leven, zyne kennis der
 goddelyke zaken, en zyne zonderlinge welspre-
 kendheyd, zoo wel in de sermoenen tot het volk,
 als in de dagelyksche gesprekken.

Hy was niet alleenelyk te Gorcum in weerde
 gehouden, maer de vermaerdheyd van zynen
 naem was ook gedrongen in de naburige steden,
 alwaer, zoo wel als te Gorcum, door zyne onder-
 wyzingen en vermaningen vele, deels van de
 dwaling tot den weg der waarheyd wedergeroe-
 pen, en deels waggelende en tot de dwaling
 genegen in het catholyk Geloof versterkt waren.
 Hoe zeer hy ook van de geleerde mannen werd
 geacht, blykt hier uyt: Toen eens te Leuven in

eene openbare twistrede der godsgeleerden iets wierd aengehaeld, waerin men niet overeenkwam, men verzekerde hetzelfde door het gebruyk van Leonardus, zeggende: «In zulk een geval handelt den pastoor van Gorcum aldus.» Wat wil ik meer zeggen? Gelyk dezen man in de godsgeleerdheyd grondiglyk onderwezen was, zoo was hy ook met de tong sterk om te onderwyzen, hevig om te vermanen, krachtig om te overreden, wonderlyk schrander en bereyd om te twisten, en in dit slach doordringend en onverwinbaer, zoo dat niet eenen der tegenstrevers met hem durfde twisten. By dit alles had hy eene groote ondervinding van zaken (hetgeen niet onder het minste van zynen lof moet gerekend worden), en hy verrigtte zoo voorzigtiglyk zyne werken, dat hy zich niet vermctenlyk aen de lasteringen der kwaedwilligen blootstelde.

Daerenboven wierd Leonardus van alle be mind om zyne uytstekende zedigheyd, vriendelykheyd en toegevendheyd, welke hy nogtans door de deftigheyd zoo matigde, dat hy te samen voor zyn gezag en aenzien zorgde. Daerom waren de goede burgers milder jegens hem, en boven zynen gewoonelyken eerloon (welken zeer kleyn was voor eenen man, die gelyk hy herbergzaam was, en de armen weldeed) wierden hem door den stadsraed nog jaerlyks honderd dukaten uyt de openbare schatkist toegestaan. Nogtans heeft hy deze door den raed toegestane jaerwedde nooyt bekomen, omdat kortst daerna de vervolging tegen hem en de andere dienaers des Heeren uytborst.

Zyne milddadigheyd jegens de armen was groot en aenhoudend, en bleek vooral toen eenen grooten hongersnood, uyt gebrek van koorn voortgekomen, byna het geheele Nederland verslond. Aisdan scheen hy niet alleenelyk zyne middelen, maer ook, om zoo te zeggen, zyne ingewanden uyt te storten aen de armen, en meest aen die, welke hy wist door den grootsten nood gepraemd te zyn. Dit doende, oefende hy meteen en hetzelfde werk een dobbel ambt van pastoor uyt: hy voedde den armen met spys, ende ryken met zyn voorbeeld. Hy was gewoon 's zomers te bezorgen hetgeen hy 's winters aen de armen uytdeelde, om derzelver noodwendigheyd ter hulp te komen, als kaes, turf, en andere zulke voorwerpen. Ook had hy dit begonnen te doen in dien voorzomer, als hy de marteldood stierf. Hy nam immers uyt den slechten tyd geene gelegenheyd, gelyk vele doen, om zyne milddadigheyd te verminderen. Zoo dikwils als hy aen de arme zieken de sacramenten bediende, hy onthield zich niet alleenelyk van zyn gewoon en verschuldigd regt, maer hy gaf ook van het zyne veel meer dan dat hy volgens het gewoonelyk regt zou ontvangen hebben; en aldus verdreef hy, zoo veel als het in hem was, de dubbele krankheyd door eenen dobbel godvruchtigen dienst.

De zuiverheyd bewaerde hy altyd niet alleenelyk ongeschonden, maer ook vry van alle slecht achterdenken; daerom waren de lasteringen tegen zyne kuyschheyd, als hy te Gorcum gevangen was, door eenige ondeugen-

den uytgepeysd, van zulk eenen aerd, dat zy eerder derzelver uytvinders besmeurden, dan hem eenigzins aenhingen. Want hoe hard en streng hy tegen zich zelven was, om zyn vleesch te kastyden en te bedwingen, kan men hieruyt alleen begrypen: hy was gewoon te zamen met zynen ambtgenoot Poppel den veertigdaegschen vasten der kerk zoo naeuwkeuriglyk te onderhouden, dat in de aengezigten van beyde het vermageren van vleesch uyt de versterving klaerblykelyk te zien was. Daerom wierd er van eenige derzelver kennissen gezeyd: dat zy waerlyk door dien vasten (door welken de kerk het tiende deel van het jaer als aen God toewydt tot de versterving) de tiende van hun vleesch gaven.

Om iets meer van Leonardus herderlyke zorg en waekzaamheyd te zeggen; gelyk in deze bediening vele zaken zyn, die den geest van eenen pastoor kruysen en sterk ontrusten, wanneer hy zyn ambt niet onachtzameylyk, maer naeuwkeuriglyk als voor God wilt bedienen; zoo viel er hem niets zoo moeyelyk als het biecht hooren; want hy zeyde dat hy liever had drymael te prediken, dan eens biecht te hooren. Dit was, zoo als hy zelf bekende, onder andere om deze reden: dat alwie zulk een ambt heeft omhelsd, somtyds genoodzaekt is oneerbare en vuyle zonden van andere te hooren, en ze dikwils tegen zynen dank in den geest te overwegen. Welke eene groote pyniging deze zaak aen een waerlyk kuysch gemoed toebrengt, gevoelde hy, en dit gevoelen al degene, welke belofte van zuiver-

heyd gedaen hebbende, eenen altyddurenden oorlog tegen het vleesch, den huysvyand voeren. Hy was dus gewoon den stoel, waerin hy biecht hoorde, zynen pynbank te noemen.

Zoo dikwils als de zaak het vereyschte en de noodzakelykheyd zyner bediening, ja de liefde voor Christus hem praemde, vreesde hy niemand; hy berispte zeer vryelyk de gebreken, en zeyde de waarheyd, het zy in het openbaer, het zy in het byzonder, volgens dat de regte reden hem hetzelfde aenwces. Hy viel allerhevigst uyt tegen eene zeer slechte en onder de christenen onverdragelyke gewoonte van eenige, door welke de bruydegomen na de ondertrouw aenstonds te zamen leefden, eer zy het houwelyk plegtiglyk volgens het gebruyk der kerk hadden aengegaen. Daerby verzekerde hy standvastiglyk en in het openbaer dat niet alleenelyk de bruydegomen, die aldus handelden, maer ook alle welkers werking of toestemming tot zulk eene zaak tusschenkwam, pligtig waren aen doodsonde, niettegenstaende dat vele er tegen schreeuwden.

Het gebeurde eens dat zekere catholyke en deugdzame, doch al te eenvoudige ouders eenen ketter tot peter van hun kind hadden gevraagd; als Leonardus denzelven aenschouwde, en kende, veynsde hy niets, en hy weygerde regtuyt van het kind te doopen, toen dien peter was; hy zeyde, dat hy tot dit ambt niet kon aennemen dengenen, wiens geloof niet opregt en ongeschonden was; en indien zy het kind door hem wilden gedoopt hebben, dat zy eenen ea-

tholyken peter moesten gebruyken. Den ketten knorde er vruchteloos tegen, doch er kwam eyndelyk eenen catholyken peter en het kind wierd gedoopt. Hy liet ook niet toe, dat de kinderen in het doopsel vreemde, heydensche, of dergelyke namen wierden gegeven, welke geene namen van heyligen waren; het onbetamelyk oordeelende dat christenen, en kinders der christenen geene christene namen droegen.

Onder andere lessen van het christelyk leven, vermaende dezen allervreedzaamsten man dikwils de zyne, dat zy niet ligtelyk gedingen zouden ondernemen, en dat zy de ondergenomene zoo haest mogelyk zouden vereffenen; dat er uyt dezelve niet alleenelyk een verlies van tyd, maer ook van liefde en van gerustheyd van gemoed voortkwam. Hy zeyde dat hy liever had voor de helft overeen te komen, dan door in het regt te vervolgen, het geheele te bekomen, ofschoon het hem allerregtveerdigst toekwam. Hy vermaende ook dat zy niet ligtelyk voor geld zouden zweeren; dat zy liever eenig tydelyk gemak zouden verliezen, om den goddelyken Naem te sparen.

Leonardus was zachtaerdig, en vooral toegewend, en hy gedroeg zich aldus niet alleenelyk ten opzichte der catholyken, en deugdzaam, maer ook ten opzichte der ondeugenden en ketters, zoo lang als er eenige hoop was van dezelve op deze wyze iets te verbeteren; want hy onthield altyd deze spreuk van den Apostel, als aen hem gezeyd: *Eenen dienaar des Heeren moet niet twisten, maer zachtaerdig zyn jegens*

alle, bekwaem om te onderwyzen, verdraegzaam, berispende met zedigheyd degene welke aen de waerheyd wederstaen, indien God hun eens de genade der boetveerdigheyd geeft om de waerheyd te kennen, en dat zy, van hunne dwaling wederkeerende, uyt de strikken des duyvels komen; van wien zy gevangen worden gehoudenvolgens zynen wil(1). Als hy door woorden of werken beledigd was, namelyk van die welke van den weg van het waer Geloof waren afgeweken, hy verdroeg het stillekens, en ontveynsde ook den smaed. Het gebeurde meermaels dat de ketters eene glazenvenster van zyn huys, die op de straet gaf, met steenen in stukken wierpen, en hy deed dezelve zonder uytstel des anderendags door eenen glazenmaker herstellen, ten eynde zelfs niet een overblyfsel van dien smaed aen de voorbygaenders zouden verschenen hebben. Door deze uytmuntende zachtaerdigheyd en verduldigheyd vermorzelde en overwon hy de gemoederen van vele ketters, die hunne hardnekkige dwaling verwierpen, de stem van hunnen herder volgden, en tot den schoot der moeder de heylige Kerk wederkeerden. Nogtans hadden eenige derzelve, even als het zaed hetwelk niet in eene goede aerde, maer op eenen steenachtigen grond valt, geene wortels; en door de vervolging, welke om het Woord Gods was opgewekt, verergerd zynde, keerden zy aenstonds tot hunne uytbraking weder, niet zonder groote droefheyd

(1) 2. Timoth. c. 2. v. 24. 25. 26.

van den herder, door wiens toedoen zy van de dwaling scheenen verbeterd te zyn.

Eenen voorwaer, die langen tyd door de uytzinnigheyd der Anabaptisten sterk ingenomen en overtuygd was geweest, dat by dezelve alleen de ware en opregte kennis van het Woord Gods te vinden was, na door de neerstige zorg van Leonardus in den schaepstal van Christus wedergebragt te zyn, oefende den catholyken godsdienst uyt met eene godvruchtigheyd die zoo groot, en zelfs grooter was, dan den iever met welken hy te vooren de kettery volgde. Ja hy was deze onvergelykelyke weldaed altyd indachtig, en hield nimmer op van te bedanken dengenen, door wiens onderwyzingen hy uyt de duysterheyd der dwaling was gekomen, en het licht der waerheyd had aenschouwd. Denzelven is ook na de dood van zynen pastoor, en ten tyde als de catholyken hard behandeld wierden, in de van hem ontvangene leering door de genade Gods sterk en standvastig gebleven, zoo als er van hem verhaeld is geweest. Daer zulk een voorbeeld onder de Anabaptisten allerzeldzaamst is, zoo is het wonderbaer en gedenkweerdig, en om deze reden heb ik hetzelve byzonderlyk aengeteekend.

Den goeden herder gebruykte eene gelyke zorg, om de andere ketteren, van welkdanig slach zy waren, van de dwaling weder te roepen. Als hy by dezelve, toon zy ziek te bedde lagen, volgens zyn ambt ging, hy liet niets na om ze in het uysterste gevaer uyt de klauwen des duyvels te trekken. Dus niet te vrede zynde met

de onderwyzing, viel hy somtyds op zyne knien, en hy smeekte hun dat zy uyt het leven niet zouden scheyden zonder te biechten en het heylig Ligchaem des Heeren te nutten; zoo nogtans dat hy altoorens het geloof van dit geheym afeychte. Hy onderhield immers strengelyk dezen regel : hy bediende aen niet eenen stervenden, zelfs niet aen die het verzocht, het heylig Sacrament des Autaers, ten zy denzelven klaer en uytdrukkelyk beleed, dat hy nopens dit Sacrament geloofde al wat de catholyke Kerk gelooft; ook kon hy door de smeeking en der vrienden en bloedverwanten van de zieken geenszins bewogen worden om anders te handelen.

Als hy, gelyk het somtyds gebeurt, te laet by eenen zieken wierd geroepen, denzelven zonder sprack vond en niet zeker wist of dien mensch catholyk was, hy ondervroeg de geburen of zy denzelven naer de kerk hadden zien gaen, en de heylige Sacramenten ontvangen op den tyd door de heylige kerk vastgesteld; en zoo zy van neen antwoordden, hy vertrok ook zonder dit heylig Sacrament te bedienen, om geene perel voor de verkens te werpen; of om niet aen eene onwettige bediening pligtig te zyn, en dus niet deelachtig te worden van eene vreemde zonde.

Leonardus was teenemael bezig met die, welke onder de zyne in het Geloof krank waren, te bestieren en te versterken, en de dolende van de dwaling tot den regten weg weder te brengen. Hy was gewoon onder andere te verhalen, dat zekere jonge dochter die by hare ouders

woonde te Wesel (stad der provincie van Kleef, alwaer reeds sedert menigvuldige jaren vele ketters van alle slach woonden, en de toegestane vryheyd genooten) eens naer Gorcum was gekomen, en zich in de kerk by hem had begeven om hare zonden volgens het gebruyk der catholyken te biechten. Hy, ziende dat deze jonge dochter vreemd was, vroeg haer van waer zy kwam? Zy antwoordde dat zy van Wesel was, en onlangs van daer was gekomen. Hy vroeg haer wederom: » Myne dochter, om welke reden hebt gy voor- » genomen van uwe zonden te biechten, hetgeen » de pausgezinden doen, vermits dit geenszins » by u geschiedt, alwaer zoo vele en zoo onder- » scheydene gezindheden zyn, die alle van de » pausgezindheyd verschillen? » Alsdan antwoordde zy: » Mynheer, gy zegt juist de reden; het » is omdat daer zoo vele verschillende, verwarde » en strydende gevoelens zyn nopens de Religie. » Want myne ouders deze zaak bemerkende, » hebben, niettegenstaende dat zy zeer dikwils » verzocht worden om tot eene nieuwe Religie » over te gaen, by zich zelve vastgesteld, dat » zy een weynig in de oude Religie moeten bly- » ven, tot dat alle die, welke zoo verschillend » zyn en zoo tegen malkander stryden, in de » overeenstemming van een zeker geloof gebragt » worden; en indien zy vernemen dat er eene » betere Religie is dan de onze, dat het eynde- » lyk den tyd zal zyn van tot dezelfde over te » gaen. »

Door dit voorbeeld te verhalen wekte den zorgvuldigen pastoor de gemoederen van vele op,

om de waerheyd te overwegen; zoo dat de allervoorzigtigste antwoord der jonge dochter van Wesel overal in den mond was van alle. Wie weet immers niet, dat in dien ouderdom en in dat geslacht eene wyze spreuk zeldzaam, en vooral aengenaem is, en daerom de toejuching van alle weerdig schynt? Deze antwoord is voorwaer zeer gelyk aen de woorden van den heyligen Augustinus, welke hy aen het eynde van het vyfde boek zyner belydenissen heeft geplaetsf, aldus van zich zelven sprekende: «Ik » stelde dan vast van zoo lang in de catholyke » kerk, my door myne ouders aenbevolen, leer- » ling in den godsdienst te zyn, tot dat er iets » zekers zou verschynen, hetwelk ik zou volgen.»

Toen de nieuwe geusche party eerst de Nederlandsche kerk vervolgde, gebeurde het dat de predikanten der calvinsche secte ook naer Gorcum gingen; doch aen dezelve wierd alsdan niets anders toegestaan, dan dat zy hunne vergaderingen mogten houden buyten de stad in eene schuer, ten dezen eynde met haeste gebouwd. Dan deed Leonardus aen dezelve door de wachters van den bevelhebber van het kasteel vragen, van wie zy gezonden waren om te komen prediken; en daer zy antwoordden: dat zy van den Allerhoogsten gezonden waren, gelyk eertyds de Apostels van Christus, verzocht hy hun dat zy het bevel hunner zending zouden toonen, hetgeen zy voorwaer niet konden doen; want het was zeker, dat zy niet gezonden waren van oenen mensch, die een wettig gezag

had in de kerk; en zy konden ook hunne buytengewoone zending van God, over welke zy zich doorgaens roemden, door niet een kleyn wonderwerk bewyzen en bevestigen.

Ten dien tyde groeyde den iver aen dergene, welke de nieuwe Religie begunstigten, en Leonardus begon in gevaer te zyn. Op zekeren zondag als hy voor het volk moest prediken, waren vele ketters en oproerigen in de kerk gekomen, voor het meestendeel gewapend onder de klederen, en tusschen de aenhoorders vermengd, als om den pastoor door de vrees te dwingen, dat hy voor de vergadering zou zeggen hetgeen zy geern hoorden. Doch hy het gevaer bemerkende, stierde zyne gebeden tot God om zyn gemocd te versterken, hy beklom dan den predikstoel, en begon zyne aanspraek, welke hy tot het eynde toe met groote standvastigheyd voorzette; en ofschoon hy naeuwelyks hoopte van daer levend af te komen, omdat zyne vyanden zulk een geweld tegen hem hadden bereyd, zeyde hy evenwel niets geveynsds, niets vreesachtigs, maer hy verklaerde openlyk en vryelyk de catholyke leering, en wederleyde en verydelde de tegenstrydige bewyzen der ketters. God bedwong ook de handen der goddeloozen, ten eynde zy hem geen geweld zouden aendoen.

Ten zelfden tyde waren vele valsche predikanten opgestaen, onder welke vele verkondigers van het catholyk geloof waren geweest, die hunnen buyk voor meester hebbende, zich hadden begeven tot de leering, uyt welke er volgens den tyd grooter gewin te hoopen, en minder

gevaer te vreezen was. Deze, om hunne lichtzinnige afvalling by het gemeene volk te verontschuldigen, vreesden niet van in het openbaer voor de vergadering te belyden, dat, wanneer zy de paepsche leering voorhielden, zy dit tegen hun geweten deden, wel wetende dat zy daerdoor de menschen in dwaling bragten; maer dat zy nu het zuiver en onvervalscht Woord Gods regtzinniglyk verkondigden. Van dit slach van volk was Leonardus gewoon te zeggen: «Zy zullen geenszins eene tweedemaelt eenen voorzigtigen mensch bedriegen: want indien zy eens, met tegen hun geweten te leeren, de aenhoorders valschheden hebben wys gemaakt, en dit in het openbaer hebben beleeden; welken verstandigen mensch zal in het toekomende zich met reden van die niet wachten, ten eynde hy niet wederom en meermaels door derzelyer geveynsde redevoering bedrogen worde?»

Het is immers geheel anders met dengenen die valschheden leert, welke hy incent waer te zyn; want dezen volgt zyn geweten, ofschoon hy mist, en daerom zal hy het geloof verdienen, als hy, na beter onderwezen te zyn, de dwaling kent, en de waerheyd begint te leeren. Zulke waren eertyds den apostel Paulus, en Augustinus; en in latere tyden Wicelius, Staphylus, Orechovius, Quadrantius, en vele andere, die na enkelyk gedwaeld te hebben, de hun aengetoonde waerheyd begeeriglyk omhelsden, en ze met alle openhertigheyd aen de andere voorhielden. Doch dengenen die wetens

en willens de dwaling verspreydt, en het volk leugens wys maekt, verdient zekerlyk dat hy nimmer geloofd worde, zelfs wanneer hy de waerheyd zegt.

Als Leonardus voorzag, dat de laetste vervolging tegen de dienaers des Heeren aenstaende was; vermaende hy zynen ambtgenoot Poppel, zeggende: « Den tyd is aenstaende, op welken de menschen zullen gezift worden.» Door deze spreuk gaf hy te kennen dat de gemoederen der menschen door de vervolging als in eene zeef zouden beroerd worden, ten eynde het zoude blyken of zy het catholyk Geloof, hetwelk zy uytwendiglyk beleeden, opregtelyk en van herte eerbiedigden.

Toen de geusche party by de Gorcumenaers dagelyks aangroeyde, en daerdoor het gevaer voor de goede pastoors vergrootte, kwam Leonardus zuster, voor de veyligheyd van haren broeder sterk bekommerd en bezorgd, van 'S Hertogenbosch tot hem, en smeekte hem met tranen dat hy zich zoude onttrekken aen het gevaer, hetwelk reeds aen de deur stond, aengezien elders vele voorbeelden der geusche woede waren voorgegaen, die by de voorzigtigen eene waerschynelyke vrees deden ontstaen voor het toekomende. Onder andere dezer voorbeelden verhaelde zy, hoe de geuzen hadden gehandeld met eenen Monik der abdy van Berne, van het order van Premonstreyt, en pastoor van een dorp niet verre van 'S Hertogenbosch gelegen, die by geval in hunne handen was gevallen; dat zy hem eerst de handen en voeten op eenen

blok hadden afgekapt, en hem eyndelyk onthoofd. Zy voegde er by : dat zy niet zonder reden zulke of nog grootere dingen vreesde voor haren broeder, welken zy wist zeer hatelyk te zyn aen de ketters, tegen wier poogingen hy zich altyd heviglyk had gesteld. Leonardus antwoordde aen zyne zuster aldus : « Hetgeen gy » verhaelt is zekerlyk vreed ; doch niets vrees » ik zoc zeer, niet eenen sterveling bemin ik zoo » sterk, dat ik om zynent wil de my toebe- » trouwde kudde van mynen bystand en dienst » zal berooven, moest ik zelfs myn bloed en » myn leven ten besten geven. » Zonder weynig meer te spreken ; zond hy met zulk eene antwoord zyne bedroefde zuster weg ; ofschoon zy zyne eygene en allerliefste zuster, en eene allereerbaerste maegd was, kon hy evenwel noch door hare smeekingen, noch door hare tranen bewogen worden, om zich in een zoo groot gevaer zyns levens voor eenigen tyd van de hem toebetrouwde schapen te verwyderen, daer hy deze woorden van zynen Heer wel wist : *Den goeden herder geeft zyn leven voor zyne schapen. Maer den heurling.... ziet den wolf komen, en hy verlaet de schapen en vlugt* (1).

Eer hy in het kasteel ging, wierd hy van eenen catholyken gevraagd waerom hy in een zoo klaerblykelyk gevaer niet vlugtte ? En hy antwoordde : « Hoe zal ik vlugten die pastoor ben ? » Den anderen zeyde wederom : « Maer het gaet u » nu byzonderlyk aen, de vervolging is eygen-

(1) Joan. 10. v. 11. 12.

» lyk tegen u, die de kerk bestiert; wat belet
» er u dan te vlugten en aldus zonder uw geweten
» ten te kwetsen, voor u zelve te zorgen? »
Leonardus antwoordde andermael: « Ik weet
» wel dat de pastoors, en andere menschen van
» myn orden vooral door de tegenstrevers opge-
» zocht worden, en dat ik dit waer of waerschy-
» nelyk voorwendsel kan bybrengen om te vlug-
» ten; maer ik vrees, dat ik door myn vertrek
» al de nog overige hoop van de stad te bewa-
» ren zou benemen aen de goede burgers, wier
» oogen al op my gevestigd zyn; en dat zy
» myne vlugt vernemende, de zaak als verloren
» zouden aanzien en terstond hunnen moed
» verliezen. » Wat wil ik meer zeggen? Er ontbraken hem geene voorwendselen om zyne vlugt te bewimpelen; want den dag was reeds te Leuven vastgesteld, op welken hy eenen graed in de Godsgeleerdheyd moest bekomen; doch hy had liever eenen waren herder te wezen, en zyn geweten aen God te bewyzen, dan door eenigen uytgevonden dekmantel van verontschuldiging zyn leven en zynen goeden naem by de menschen ongeschonden te bewaren.

Aengezien ik van den schoolgraed gewag heb gemaakt, zal ik ook verklaren, hoe deze zaak door de voorzienigheyd Gods tot eene vermeerdering van waren lof en eer aen Leonardus strekte. Het was omtrent twee maenden geleden, dat Leonardus door de opwekking en aenrading zynere vrienden bewogen, te zamen met eenige andere medegezellen, ook allergeleerdste mannen, den graed van Licentiaet in de

godsgelerdheid in de hoogeschool van Leuven had gevraagd; omdat dezen titel zeer voordeelig scheen om zyn gezag by het volk te versterken. Den dag voor die eer bestemd was den 8 Julius; doch het goed voornemen wierd door de gelegenheid van een beter goed verijdeld. Want gelyk er in tusschentyd schielijk nieuwe oproeren tegen de Religie waren opgestaan, had hy liever, zoo als ik reeds heb gezeyd, om niet te schynen de zyne in het gevaer te verlaten, die vergankelyke eer, hoewel reeds voor hem bestemd en bereyd, te verwaerloozen; dan door een ontydig vertrek eenige gedaente te geven van eenen heurling, die vlugt, als hy van verre eenen wolf ziet. God beloonde de liefde van den waren herder jegens zyne schapen; want als deszelfs medegezellen, na hem vruchteloos verwacht te hebben; op den 8 Julius den gemelden graed in de godsgelcerdheid hadden bekomen, wierd hy den volgenden nacht tot eene veel schoonere en altyddurende eer geroepen.

Van de voortreffelyke en wonderlyke welsprekendheid van dezen man heb ik elders gesproken. Nu voeg ik er alleenelyk by, dat hy altyd predikte voor eene zeer talryke vergadering, daer niet alleen de catholyken maer ook de ketters in menigte zeer neerstiglyk naer zyne sermoenen kwamen; het zy dat zyne vermaerde geleerdheid en welsprekendheid alle uytlokte; het zy dat zy het voor groot achten iets uyt den mond van eenen zoo grooten man gehoord te hebben, hetwelk zy konden beknibbelen. Ook

als cenige der voornaemste ketters hem in de twistrede te Briel hoorden spreken, bewonderden zy hem en zeyden : « O wat een groot verlies, dat zulk eene tong moet vergaen ! » Zy spraken aldus, oin dat zy oordeelden dat hy korts daer na zou sterven , gelyk het geschiedde.

Alhoewel Leonardus by alle eenen zoo grooten naem had, was hy nogtans zoo zedig van gemoed, dat hy nooyt den predikstoel, in welken hy predikte, met een tapyt liet bekleeden; en toen denzelven eens aldus versierd was, wilde hy dien geenzins beklimmen eer het tapyt was afgedaen, zeggende : « Dit byzonder slach » van eer moet overgelaten worden aen de doctoren en licentiaten , als zy prediken. »

Overigens met welk eene kloekmoedigheyd Leonardus de gevangenis, de slagen, de versmadigen en de dood heeft onderstaen, blykt genoegzaam, zoo als ik oordeel, uyt het voorgaende verhael. Hy had een sterk ligchaem eene wyde borst, breede schouders, zyn gestalte was middelmatig, zyn gelaet onbevreesd, zyne stem zwaer en doordringend; daerby beantwoordde zynen moed in alles aen het ligchaem. Hy was omtrent vyf en veertig jaren oud als hy de onverslensbare kroon van glorie door eenen gelukkigen stryd verdiende.

XIV HOOFDSTUK.

Levensschets van Nicolaus Poppel, tweeden pastoor van Gorcum.

NICOLAUS Poppel (*Poppelius*), zoon van Joannes, geboren te Weelde, dorp van de Kempen, was tweeden pastoor van Gorcum. Na de taalkunde geleerd te hebben wierd hy gezonden naer Leuven, alwaer hy den kost en de onderwyzing in het kollegie van Standonck ontving. Daer oefende hy neerstiglyk zynen geest, eerst in de wysbegeerte, en daarna in de godsgeleerdheid. Van daer wierd hy door Leonardus naer Gorcum geroepen; en hy hielp hem eerst het pastoorsambt bedienen. Naderhand wierd dit pastoorsambt om zekere reden verdeeld, en hy bediende alsdan hetzelfde te zamen met Leonardus overander week, en met een gelyk regt. Doch Leonardus als den oudsten, en om andere redens den besten, behield altyd een grooter gezag.

Ofschoon Poppel te zamen met zynen ambtgenoot van den allerregtveerdigsten uytdeelder aller goederen niet eene gelyke gaef had ontvangen van wel te spreken, en van zich gemeenzamelyk naer het verstand der menschen te schikken; evenwel diende hy God met eene groote opregtheid en zuiverheid van gemoed. Hy predikte ook dikwils en zeer geerne voor het volk, en zyne sermoenen waren lofwaardig! niet zoo zeer door de schoone uytpraak, als

door de leering en door eene zekere vurigheyd van den goddelyken Geest. Zyn gelaet was een weynig bleek, en hy scheen byna altyd in overdenking en bekommering te zyn. Zyn ligchaem was wel gemaakt en geschikt om den arbeyd te onderstaen: ook gebruykte hy hetzelfde geheel tot den dienst van God, zoo dat hy waerlyk met David mogt zeggen: *Myne sterkte zal ik voor u bewaren* (1). In den arbeyd te onderstaen en te verdragen was hy zoo aenhoudend en onvermoeybaer, dat hy daerom bygenoemd wierd *het slaefken*. Dit nam hy geenszins kwalyk want hy bekende geerne zyne godvruchtige sla-verny, verheugde er zich over, en trok er dit spreekwoord uyt: « Hy dient wel die voor God » dient. » De nederigste bedieningen, door welke hy hoopte eenigzins de godvrucht te bevoor-deelen, verrigtte hy zoo vlytig als geerne en van herte, wanneer hy er toe verzocht wierd; of wierd hy er niet toe verzocht, hy bood zynen dienst aen. Alzoo onder andere leerde hy op de Feestdagen de kinders van beyde geslacht de grondbeginselen van het catholyk Geloof, in de kapel van den heyligen Geest; en dit zonder eenige belooning, en nogtans met veel arbeyd, daer hy voor het meestendeel by de christelyke leering nog eenige godvruchtige en heylzame vermaning voegde; ten eynde het gezaeyd graen vruchten zoude voortbrengen. Dit moet zekerlyk vooral door alle zielbestierders nagevolgd worden; want ik weet niet of er eenige andere

(1) Ps. 88. v. 10.

zaak van zoo groote aengelegenheid is, om in de gemoederen der menschen wortels eener ware godvruchtigheid te planten, en ze te doen groeyen.

Nicolaus Poppel was geboren van arme doch deugdzaam en godvreezende ouders. Zyne moeder, die lang voor hem gestorven was, eerbiedigde hy zoo zeer, dat hy zelf God onophoudelyk voor hare zaligheid bad, en in den predikstoel openbare gebeden voor haer verzocht; daerin navolgende liet voorbeeld van den heyligen Augustinus, die vele jaren na de dood van de heylige Monica, zyne moeder, den lezer zyner Belydenissen smeekt dat hy haer aen den Autaer des Heeren zoude gedachtig zyn. De middelen, en niet den wil, ontbraken hem om met Leonardus door eene gelyke milddadigheid de noodwendigheden der armen ter hulp te komen. Want het kleyn erfdeel, hetwelk hem uyt de dood zyner moeder toekwam, liet hy gehcel over aen zynen vader, die maer weynige middelen bezat; en daerby deelde hy hem nog mildelyk mede van hetgeen hy dagelyks trok. Aldus gebruykte hy deze allergeschikste liefde, welke zoo volgens de regte reden, als volgens de goddelyke wet eerst moet bewezen worden aen de ouders en nabestaenden, en daarna ook aen de vreemden.

Terwyl hy pastoor was, had hy eens naer een volmaekter slach van leven getracht, en vastgesteld van zich tot de Societeit Jesus te begeben, welk orden hy, volgens de getuygenis van anderen, voor zeer voordeelig aen de kerk van

God aenzag. Doch omdat den dienst van eenen zoo goeden pastoor allernoodzakelykst was aen de kerk van Gorcum, zoo geschiedde het dat hy zyn godvruchtig en reeds vastgesteld voor-nemen niet volbragt door den raed van zynen ambtgenoot Leonardus, en van Antonius, jongen kanonik, allerachtbaersten man, wiens deugden en verdiensten in weynige bladzyden niet zouden kunnen uytgeleyd worden; maer die eenigen tyd voor dien laetsten oproer gestorven was. Deze oordeelden dat hy een werk voordeeliger aen de kerk, en gevolgelyk aengenameer aen God zou verrigten, indien hy in zyn pastoorsambt, hetwelk hy alsdan zeven jaren had bediend, met dezelfde trouw, arbejd en neerstighejd volherdde, gelyk hy had begonnen; des te meer omdat zy genoeg wisten dat, indien hy vertrok, in zyne plaets, door het toedoen van sommige, eenen anderen weynig bekwaem zou gesteld worden, niet zonder groot gevaer der zielen. Nicolaus het openbaer voordeel ter herten hebbende, oordeelde met reden dat hy voor eenigen tyd dien raed moest volgen.

In raed te geven was hy eenvoudig en regt, en enkelyk bezorgd om voordeelich te zyn, en niet om te behagen. Aen de ondeugd van te vleyen was hy zoo vreemd, dat hy ook aen sommige in het tegenstrydige scheen te misdoen.

Een weynig eer hy met zyne medegezellen gevangen wierd, was zynen vader over hem zeer ongerust; omdat de oproermakers in hunne poogingen dagelyks gelukkende, door geheel Holland stouter wierden, en het gevaer voor de

dienaers des Heeren aengroeyde. Dien zorgvuldigen man ging dan naer Gorcum, trachtende voor de veyligheyd van zynen zoon te zorgen, en smeekte denzelven met vele woorden dat hy met hem naer zyn vaderland zoude wederkeeren, en de woede der vyanden voor eenigen tyd ontvlugten. Doch dezen kloekmoedigen pastoor kon door geene vaderlyke smeeking en overwonnen worden, omdat hy uyt de leering van Christus wel wist, wat eenen herder aen zyne schapen verschuldigd is; en daerby kende dater geschreven staet: *Die vader of moeder meer hemind dan my, is my niet weerdig* (1). Hy zond met droefheyd zynen treurigen vader weg, om den gemeenen vader van beyde, God niet te vergrammen; wetende dat hy voor denzelven niet alleen vader en moeder en alle bloedverwantschap, maer ook zyn eygen leven moest haten.

In zyn laetste sermooon, hetwelk hy deed op den geboortedag van den heyligen Joannes Baptista, voorlooper des Heeren, vermaende hy ernstiglyk en neerstiglyk zyne aenhoorders aengaende de trouw, welke zy aen den catholyken koning en aen het gemeene best verschuldigd waren; en hy wekte ook dezelve op om den vyand van den koningen en van den Godsdienst uyt de stadsmuren te sluyten en te verdryven. Daerby toonde hy hun aen hoe gemakkelijk zy dit konden doen, alszy maer den moed en den wil hadden.

Het Allerheyligste Sacrament des Autaers be-

(1) Matth. 18. v. 30.

waerde hy altyd met eene zonderlinge en godvruchtige zorg, zoo dikwils als er gevaer was dat hetzelfde door de ketters schandelyk zou behandeld worden; hetgeen plaets had zoo wel in de eerste oproeren in het jaer 1566, als in de laetste van het jaer 1572. In die beyde tyden droeg hy dit Sacrament byna alle dagen 'savonds in het verborgten naer het huys van den catholyken en allerbesten man Hesselius Estius, die eenen zoo grooten Heer met eene betamelyke eerbiedigheyd ontving, en met zyn geheel huysgezin wonderlyk verheugd was; daer Poppel aen hem zeyde: «Indien het huys van Obede-
 » don door eenen veelvuldigen zegen vermeer-
 » derd is op het ingaen der Ark van het Oud
 » Testament; welk eenen overvloedigen zegen
 » van den Heer zal uw huys niet verdienen,
 » voor de tegenwoordigheyd van het allerhey-
 » ligste ligchaem des Heeren, in hetwelk het
 » nieuw Testament is bekrachtigd?» Zoo dikwils
 als hy het ligchaem des Heeren langs de straten
 droeg, het zy in eene openbare processie, het
 zy naer de zieken, berispte hy seffens in het
 openbaer dien, welken hy by geval dit Sacra-
 ment niet zag aanbidden; en hy deed hem de
 verschuldigde eeraen zynen God bewyzen; ge-
 hoorzaemde denzelven niet, hy bedreygde hem
 met de straf der openbare magt, en vreesde
 geenszins den haet, welken hy wist by de on-
 deugenden door zulk eene daed op zich te trek-
 ken.

Ik geloof dat hy voor zyne zonderlinge zorg, en godvruchtigheyd om het Allerheyligste Sacra-

ment voor de onteering te bevryden, de wederzydsche gunst van den Heer heeft bekomen, dat hy ook voor al de andere God door eene byzondere belydenis van dit zelfde Sacrament heeft verheerlykt; hetgeen wy in deze geschiedenis allergetrouwelykst hebben aangeteekend, volgens het verhael van Leonardus, deszelfs ambtgenoot, en van andere die by deze belydenis tegenwoordig geweest zyn.

Op den dag als hy zich naer het kasteel van Gorcum begaf, daer het gevaer dringend was deed hy 's morgens vroeg in eene bovenkamer de laatste Mis, in welke hy zich geheel aen den goddelyken wil toewydde en overgaf, het zy om te leven, het zy om te sterven. Van daer trok hy met zyne beste kleederen aen naer het kasteel. Langs den weg zeyde iemand aen hem : «Mynheer den pastoor, gy schynt my naer eene » bruyloft te gaen.» Hy antwoordde : «Ik ben » waerlyk niet anders gezind.» En hy voegde er by : «God geve dat ik voor het catholyk Geloof » myn bloed moge storten.» Den uytval ontbrak niet aen de godvruchtige begeerte; want dengenen die het godvruchtig begeeren had gegeven, gaf ook het dapper stryden, het gelukkig overwinnen, en eyndelyk het roemweerdig zegepralen. Nicolaus is de heylige marteldood gestorven in den ouderdom van omtrent veertig jaren, na dat hy veertien achtereen volgende jaren in de kerk van Gorcum, als eenen anderen Jacob, voor de hemelsche Rachel God dag en nacht had gediend, en in eene zware slaverny was geweest.

Ik kan niet nalaten van er eyndelyk tot lof der beyde pastoors by te voegen, dat er altyd niet alleen onder hun, maer ook met de Minderbroeders eene allergrootste vereeniging en heylige overeenstemming wegens het werk Gods was; en dat onder hun nooyt eenig geschil ontstond aengaende de bediening der heylige Sacramenten, de begravingen, enz.; maer, indien zy by geval aen iets twyfelden, dat zy gewoon waren er vreedzaamelyk in overeen te komen, volgens dat deliefde en de zalving van den heyligen Geest hun voorschreef. Daerom oordeel ik door de goddelyke voorzienigheyd beschikt te zyn, dat zy, die binnen hun leven malkander hadden bemind, door de dood niet afgescheyden wierden; en dat zy, die in den geest vereenigd het gemeen jok der evangelische bediening hadden gedragen, ook te gelyk den loon van hunnen arbeyd door eene roemweerdige marteldood bekwamen.

XV HOOFDSTUK.

Levensschets van Godefridus van Duynen, Kanonik van Gorcum.

GODEFRIDUS van Duynen (*Duncæus*), geboren te Gorcum, was zoon van Theodoricus, goeden en godvruchtigen man, die hoewel van den burgerstaet en ongeleerd, nogtans in den omvang van Gorcum eene kapel ter eere van de heylige Maegd Maria voor de melaetschen had gebouwd, ten deele met zyne eygene middelen, ten deele met het geld hetwelk hy zorgvuldig-

lyk had opgehaeld. Godefridus, na de eerste grondbeginselen der letterkunde geleerd te hebben, wierd naer Parys gezonden, alwaer hy zich op de vrye kunsten en talen toeleyde. Doch hy was meer bezorgd om allerdeugdzaamst te leven; want hy koos eenige deugdzaame medeleerlingen, met welke hy afgezonderd over de studie der schoolwetenschappen, en over de oefeningen der godvruchtigheyd sprak; zoo dat hy meer eenen kluyzenaer of monik, dan eenen wereldschen mensch scheen te zyn. Van zyne deugd en voorzigtigheyd had men een zoo groot gedacht, dat hy door de openbare stemmen tot Rector der Hoogeschool van Parys wierd benoemd, welke bediening hy met lof bekleedde.

Nadat hy vele jaren in dezestad had gewoond, liet hy zich eyndelyk met moeyte door eenen oom, die priester was en ten dien tyde te Parys woonde, bewegen om het priesterdom te ontvangen, hetwelk hy anderzins uyt zedigheyd en nederigheyd van gemoed sterk vlugtte. Als hy dan te Parys priester was gewyd, wierd hy korts daerna pastoor benoemd van eene stad op de grenzen der Nederlanden gelegen.

Op eene andere plaets heb ik gezeyd, dat Godefridus in de hersens was geraekt; hoe dit geschied is zal ik verhalen, volgens dat zyne bloedverwanten het uytgeleyd hebben. Nieuwelyks was hy priester gewyd, of hy dacht gedurig by zich zelve op de zoo groote weerdigheyd van die heylige bediening, en op zyne onweerdigheyd, daer hy een zoo nederig gevoelen van zich zelve had; en door er te sterk

en te veel op te denken wierd hy in de hersens geraekt, en zynen geest begon te waggelen. Maer dit was alsdan nog zoo luttel, dat het hem weynig of niet belette om daerna, gelyk ik gezeyd heb, pastoor eener vermaerde plaets te worden. Doch zyne kwael vermeerderde door het volgende geval: Ten dien tyde was den keyzer Karel V in oorlog met Franciscus koning van Frankryk. Deze zaek gaf aen eenige afgunstige de gelegenheyd, om Godefridus oom, vreemdeling die geëerd wierd, en gemakkelyk kon leven (daer hy een goed priesterambt in eene stad van Frankryk had bekomen) te beschuldigen, dat hy door brieven, welke hy naer de Nederlanden zond, geheymen raed gaf aen de vyanden der Franschen. Om deze reden wierd hy seffens aengehouden en lang in de boeyen gesteld. Dit kwaed viel aenstonds op zynen neef Godefridus; want dezen ook vreemdeling en Nederlander wierd door eenige zyner parochianen zoo sterk gekweld, dat hy in zyn huys zelf niet genoeg bevryd was voor het gevaer; waerdoor hy veel sterker in de hersens wierd geraekt. Zynen oom wierd naderhand losgelaten, omdat hy zyne onschuld had bewezen; maer Godefridus stond korts daerna, uyt noodzakelykheyd zyner kwael, zyn pastoorsambt af, keerde naer zyne geboortestad weder, en kon van dién tyd af nimmermeer zyne voorigesterkte van geest en van hersens bekomen. Nogtans bleef hy verstand genoeg houden om dagelyks zyne kanonieke getyden te lezen, heylzame lyk biecht te hooren, en Misse te doen.

Godefridus leyde een onberispelyk en zeer zuyver leven, hy onderhield altyd de matigheyd, en had de gewoonte van 's woensdags, en 's vrydags te vasten, hetwelk hy tot het eynde zyns levens deed. Hy bewaerde zich met alle zorgvuldigheyd kuysch, en vlugtte het gezigt der vrouwen, om zelf die niet te aenschouwen, en om van dezelve niet aenschouwd te worden. Om deze reden droeg hy eenen wollen halsdoek, welken hy hoogaendeed, opdat de blootheyd van zynen hals aen de vrouwen die hem in het voorbygaen by geval zagen, geene gelegenheyd tot slechte begeerten zoude geven; daerom wilde hy ook geene versiersels aen zyne kleeding. Als hy 's nachts door den prikkel van het vleesch gekweld wierd, hy sprong seffens uyt het bed, knielde op den grond en bad God om in geene bekoring geleyd te worden. By dage was hy omtrent altyd in het huys Gods bezig met gebeden, of met andere godvruchtige oefeningen.

Hy was te vrede met een kleyn kerkelyk ambt, hetwelk hy in persoon bediende, en zocht niets meer. Eens ziende dat zynen missediender Rutgers Estius zeere oogen had, wilde hy zelf die wasschen met het water, waarmede hy zyne vingers had afgewasschen na de nutting; hy waschte ze en zy waren genezen. Hy zag met blydschap dat de ouders hunne kinders deden onderwyzen in de godsvrucht, in de wetenschappen en voor den priesterlyken staet, aen dezelve gaf hy in deze zaak geerne raed.

De ketteryen verfoeyde hy als eene pestach-

tige en duyvelsche zaek. In het jaer 1566, als de zaken der Nederlandsche kerk beroerd waren, deed eenen ketterschen predikant buyten de stadspoorten van Gorcum, in de opene lucht, een sermoon op deze woorden van het Evangelie: *Exūt qui seminat, seminare semen suum. Eenē zaeyer ging uyt om zyn zaed te zaeyen* (1). Hy babbelde stoutelyk en ongeleerdelyk vele vreemde, en aen het waer Geloof tegenstrydende dingen over het zaed van het zaed, en het woord van het woord. Godefridus, die aldaer uyt iever voor het catholyk Geloof was aengekomen, dit hoorende riep seffens tot de aenhoorders: «Dezen predikant bedriegt u; » geloofst hem niet, hoort naer hem niet.» Dan zeyden de geuzen: «Hy is krankzinnig,» En zy deden hem als eenen krankzinnigen wegleiden. Doch Godefridus antwoordde: «Hierin » ben ik zekerlyk niet krankzinnig; maer dezen, » welken gy hoort, bedriegt u; want den duy- » vel, die op zyne schouders zit, geeft hem in » al wat hy zegt.»

Eyndelyk verrigtte hy door die geestverwarring nimmer iets, waerdoor de welgevoegelykheyd, of de christelyke godvruchtigheyd geschonden wierd. Want in de laetste beroerten, het zy als de vyanden eerst aenkwamen; het zy gedurende zyne gevangenis, toonde hy eenen uytstekenden iever voor de zaek van den catholyken Godsdienst. Ook hebben eenige den pastoor Leonardus op het eynde der gevangenis

(1) Luc. 8. v. 5.

hooren betuygen; dat Godefridus in eene zoo langdurige en moeyelyke gevangenis, tusschen zoo vele versmadingen der krygslieden niet een woord heeft gezeyd hetwelk van eenen verstandigen mensch niet was, en dat hy zich in alles zoo tegenwoordig van geest, als kloekmoedig heeft getoond, en de versmadingen en slagen, hem door de ondeugenden toegebracht, allerverduldigst heeft verdragen. Hy heeft de marteldood onderstaen als hy omtrent zeventig jaren oud was.

XVI HOOFDSTUK.

Over Joannes van Oosterwyck, regulieren Kanonik van het order van den heyligen Augustinus.

JOANNES van Oosterwyck (*ab Oisterwica*), geboren in het dorp van dien naem niet verre van 'S Hertogenbosch gelegen, was regulieren kanonik van het Order van den heyligen Augustinus in het klooster *ten Rugge*, hetwelk daerna vermaerd is geworden door de doodstraf der heylige martelaers, van welke wy in deze geschiedenis handelen. Van daer wierd hy door bevel zyner oversten gezonden naer Gorcum, om er een nonnenklooster van hetzelfde order te bestieren. Dit klooster eertyds een Begghynhof was reeds lang in een besloten klooster veranderd, en niettemin behield het zynen ouden naem van Begghynhof. In dit nonnenklooster vond hy de grootste armoede; want door de

zorgeloosheid of verkwisting der Oversten, waren zeer vele akkers van hetzelfde verkocht, en aldus was het allengskens zeer vervallen. Doch door de goddelyke schikking verschaftte deze armoede eene groote stoffe van deugden aan die nonnen; want sedert dat zy tot de noodwendigheid waren gebragt, begonnen zy veel neersigtigker de godvruchtigheid te oefenen; en door de genegenheid voor de matigheid en kuyschheid, en door het handwerk rigtten zy van zelve eene hervorming in, door welke zy zich by God en de menschen lofwaardig maekten. Zy behielden deze strenge regeltucht byzonderlyk door de vermaningen van hunnen Oversten Joannes, van wien ik nu spreek. Hy had immers geen afgryzen van deel te nemen in het ongemak der armoede van die maegden; en met eenen geringen kost te vrede, verdroeg hy zeer verduuldiglyk en gerustelyk dit lot ofschoon hy reeds oud was, en meestendeels den afgang had.

Zoo haest als Briel in de laatste beroerten door de geuzen was ingenomen, wierd het klooster *ten Rugge* seffens door die mannen geplunderd, en vernietigd. Alsdan wierd onder anderen aan dezen eerbiedwaardigen Oversten voor zeker verhaeld, dat eenen zyner Broeders aldaer eene uytstekende marteldood was gestorven; daer denzelven noch door bedreyingen, noch door slagen had kunnen gedwongen worden om de geusche party geluk te wenschen met te roepen: « Leven de geuzen, » dat die barbaren hem levend den neus en de ooren

hadden afgesneden, en ze daerna aan den ingang der stad, en der kerk genageld (schoon verhoog voor dit uytzinnig volk), zoo als ik te vooren op eene zekere plaats heb gezeyd; en dat zy daerby hem op andere wyzen hadden smaet aengedaen, en gewond, en hem eyndelyk met eenen bal doorschoten. Als dezen godvruchtigen man dit hoorde, wierd hy daerdoor met eene groote begeerte voor de marteldood ontsteken; en hy sprak van tyd tot tyd deze woorden uyt: «O indien God my deze weldaet » weerdig achte, van my ook zulk eene dood » te laten sterven!» Eene oude non, die hem diende, Ursula genoemd, deze woorden horende, zeyde tot hem: «Pater, God beware u daer » voor. God beware u van eene zoo bittere en » onmenschelyke doodstraf te onderstaen. God » beware u ook van door het strop te sterven. » Want hoewel deze doodstraf zacht is, nogtans » is zy allerschandelykst.» Doch hy, noch de bitterheyd der doodstraf, noch de schandelykheyd vreezende, volherdde in dezelfde vurigheyd dezer heylige begeerte, en herhaelde dikwils deze woorden: «O indien God my deze » genade weerdig achte!» Zyne heylige begeerte wierd dan door God voltrokken; en dezen allerbesten ouderling verdiende en bekwam door zyne heylige begeerten het zoo dikwils gewenscht gezelschap der Martelaers. Wat meer is, hy verkreeg in eene volmaakte liefde de voltrekking van zyn volmaekter leven in die plaats zelve, alwaer hy het had begonnen en vervoorderd.

De vyftien Martelaers, van welke ik tot hier toe gesproken heb, waren reeds te Gorcum van sedert de overgave van het kasteel gevangen gezet, als de goddelyke voorzienigheyd de vier volgende van elders aangebragt by die eerste vervoegde, ten eynde zy deelachtig zouden worden van denzelfden martelstryd en loon. Van deze zal ik handelen volgens het order hunner aenkomst.

XVII HOOFDSTUK.

Over Joannes, pastoor van Hoornaer, kionsterling van het order van den heyligen Dominicus.

JOANNES, pastoor van Hoornaer, was kloosterling van het Order van den heyligen Dominicus, van de provincie van Keulen. Hy wierd door eenige tot eene misdaed aengerekend, dat hy buyten zyn klooster bleef als eenen wereldlyken priester gekleed; maer dit was, zoo als ik oordeel, ten onregt; want hy scheen dit om geene andere reden te doen, dan om met minder gevaer zyn pastoorsambt te bedienen; ook deed hy dit niet zonder de toestemming zyner oversten, welke toestemming hy door eenen brief had bewezen aen degene die belang hadden by zulke zaken te kennen. Evenwel is het zeker dat hy neerstiglyk en deugdzamelyk zyn pastoorsambt bediende, en de party der nieuwelingen, ik wil zeggen der geuzen sterk verfoeyde, hetgeen hy zelf met de daed heeft betoond.

Terwyl de geestelykheyd van Gorcum in het kasteel gevangen zat, ging hy van tyd tot tyd van zyne parochie naer Gorcum, om de Sacramenten der kerk te bedienen, en namelyk, om de nieuwgeborene kinderen te doopen. Het gebeurde dan dat hy van Hoornaer spoediglyk naer Gorcum wierd geroepen om een kind te doopen; en terwyl hy gerust voortsnelde om zyne heylige bediening uyt te oefenen, wierd hy langs den wegzelfen door cenige geuzen, die zynen vlytigen en godvruchtigen dienst niet konden verdragen, vastgenomen en naer het kasteel van Gorcum geleyd, alwaer hy in den kerker by de andere Martelaers wierd geworpen en gevangen gezet. Want de geuzen, volgens hunne gewoonte, beschuldigden hem van ver-raed, en legden zyn dikwils gaen en wederkeeren in de stad uyt, als of hy iets vyandelyks smeedde. Doch zyne zaak was waerlyk gemeen met die der andere gevangenen, te weten: omdat hy kloosterling en priester was; omdat hy catholyk was; omdat hy de roomsche, dat is de apostolyke Religie beleed en voorstond. En alzoo heeft hy door de goedgunstigheyd Gods de gemeene martelkroon door dezelfde dood bekomen.

XVIII HOOFDSTUK.

*Over het leven van Adrianus van Hilvarenbeek, monik van
het order van Premonstreyt.*

ADRIANUS van Hilvarenbeek* (*ab Hilvarenbeca*), geboren te Hilvarenbeek, vermaerd dorp van Brabant gelegen in de Kempen, wierd, zoo haest als zynen ouderdom het toeliet, monik in het order van Premonstreyt te Middelburg in Zeeland. Dit was omtrent het jaer 1547, want als hy stierf, was hy nog niet meer dan veertig jaren oud. Hy was gerust, zedig, vreedzaam, lief aen alle, en allerdeugdzaamst van leven. Na dat hy gedurende vyf en twintig jaren in dit klooster had gewoond, wierd hy eynelyk in het jaer 1572, omtrent den Paesschen door zynen Oversten gezonden naer Munster (dorp gelegen aen de grenzen van Holland, alwaer de Maes in de zee loopt), om in hoedanigheyd van pastoor die parochie te bestieren, omdat derzelver pastoor, monik van hetzelfde order en klooster, ook Adrianus genoemd, korts te vooren gestorven was.

Ofschoon deze plaets door de kettery besmet was, en gevolgelyk meerderen arbeyd en haet dan eer en gemak uyt deze bediening kon verwacht worden, aenveerde hy nogtans zonder eenig uytvlugtsel te zoeken, uyt enkele gehoorzaamheyd, allervlytigst den hem opgeleyden

* Hy wordt ook genoemd van Beek of Becanus.

last; en hy bereyde zich zonder te vertoeven tot de reys zoo gerust, dat hy zelfs het noodzakelyke voor het ligchaem niet zou medegenomen hebben, zoo hy niet vermaend was geweest door den Oversten van het klooster, die onder den Abt Nicolaus Van de Velde (*a Castro*) alsdan Bisschop van Middelburg, zorgvuldiglyk aen het hoofd der broeders was. Hy vertrok te schepe naer Holland, en op zyne reys kwam er een groot onweder op, door hetwelk hy byna verging; maer God wilde hem bewaren, daer Hy hem had verkozen, om eenige maenden daerna door deszelfs dood zyne kerk te verheerlyken. Hy zorgde met de grootste waekzaamheyd voor de hem toebetrouwde schapen zoo lang als hy dezelve mógt bestieren.

In den nacht voor den 7 Julius, zoo als ik meen, namen de geusche zeeroovers Adrianus in zyn huys, te zamen met zynen onderpastoor die by hem woonde (van wien ik in het volgende hoofdstuk zal spreken), en deszelfs ouden vader; en zy voerden dezelve naer Briel. Zy leydden ze door een dorpje Heidegenoemd, hetwelk by de parochie Munster was gevoegd; en omdat zy misschien niet hoopten van eenige andere winst uyt deze gevangen en te trekken, stelden zy dezelve aen de visschers van die plaets te koop voor een vat bier. Doch niet eenen derzelve, noch alle te zamen wilden hunne pastoors afkopen voor eenen zoo kleynen prys, eenen prys zeg ik van dertig stuyvers min of meer, gelyk een vat bier kon geschat worden. Deze zaak was voorwaer beweenenswaardig; en het

verdient bemerkt te worden, dat de Joden wel Christus voor dertig zilveren penningen gekocht hebben om hem ter dood te brengen; maer dat die eygene schapen deze dry mannen (in welke twee priesters en pastoors waren) voor zoo vele geldstukken niet wilden afkoopen, om ze van de dood te verlossen.

Als deze priesters dan te Briel gebragt waren, hadden zy met de andere martelaers van Gorcum eenen gemeenen kerker en een gemeen lyden. Eenige die toen ook in denzelfden kerker en lyden waren, hebben byzonderlyk van Adrianus verhaeld, dat er in zyne woorden, gelaet en zeden eene uytnemende zedigheyd en godvruchtigheyd uytsteeen; en dat zyne kloekmoedigheyd in den smaet te verdragen eenen martelaer weerdig was; zoo dat hy door zyn voorbeeld de overige gevangenen zeer stichtte, en ook om zyne deugden van dezelve, gelyk het betaemde, in groote achting wierd gehouden.

XIX HOOFDSTUK.

Over het leven van Jacobus Lacops, monik van het order van Premonstreyt.

JACOBUS Lacops (*Lacopius*), geboren te Audenaerde in Vlaenderen, zoon van Antonius, was ook monik van het Order van Premonstreyt te Middelburg. Hy had eenen schranderen geest, welken hy in de schoolwetenschappen en het leeren der talen neerstiglyk oefende. In het be-

gin was hy lief aen alle, zoo om zyne toegewendheid, waerdoor hy zich aen zyne broeders aengenaem maekte, als om zyne andere loffelyke begaefdheden. Daerenboven wierd hy om zynen ouderdom, schoonheid en gestalte, van zyne medebroeders by eenen liefelykeren naem Jacobje genoemd.

Wanneer in het jaer 1566 de beeldstormery zich in eenige der voornaemste plaetsen van het Nederland verspreydde, wierd Lacops door de toelating van God, die alles aen zyne uytverkorenen in het goed keert, ook, gelyk vele op andere plaetsen, door de ketters ongelukkiglyk verleyd. Eerst sprak hy by zyne broeders in het klooster onbezonnen en onbeschoftelyk, om niet te zeggen goddelooslyk tegen de heylige leerstukken der catholyke kerk; daarna verliet hy zyn klooster, hy bekleedde het ambt van predikant by de ketters, en schreef in eenen onbeschoften styl een kettersch boekje betiteld *Defloratio aureæ Legendæ*. Doch den bermhertigen God liet hem niet lang in eene zoo groote verblindheid van geest blyven; maer als eenen goedertieren Herder trok Hy haest zyn verdoold schaepjen uyt de klauwen van satan en stelde het wederom in den schaepstal zynner kerk. Want na weynige maenden was Jacobus door leedwezen over zyne daed bewogen, hy keerde weder naer zyn klooster, vroeg in de tegenwoordigheyd van al de broeders vergiffenis zynner misdaed, herriep, zwoer af en verfoeyde al zyne dwaling en kettery, en wierp ook met zyne eygene handen het door hem geschreven

boekje in het vuer. Daerna ontving hy ootmoediglyk de opgeleyde straf voor zyne zonde, en hy volbragt ze gehoorzameelyk. Korts daerna wierd hy, om die schande te doen vergeten, gezonden naer het kleoster van Marienweerd in Gelderland, hetwelk van zyn order was. Daer leefde hy, volgens dat de broeders van die plaets van hem verhaeld hebben, deugdzameelyk, godvruchtigen onberispelyk. In dit klooster schreef hy ook tegen de ketters; trachtende aldus de schade der zielen te herstellen, welke hy misschien te vooren door woorden of schriften had veroorzaekt.

Als Jacobus eenigen tyd in dit klooster was geweest; wierd hy by zynen broeder, die pastoor te Munster was, gezonden om hem het pastoorsambt te helpen bedienen, en wel byzonderlyk om door deszelfs voorbeeld en levenswyze in de godsvrucht en in het catholyk Geloof, van hetwelk hy ongelukkiglyk afgefallen was geweest, meer en meer versterkt te worden. Want zynen broeder was godvruchtig en voorzigtig, en vooral genegen voor de catholyke leerstukken; hy had ook aen zyne beyde ouders de verschuldigde eer bewezen, en die in zyn huys onderhouden. Jacobus Lacops, na de dood van zynen broeder, bleef daer als onderpastoor by deszelfs opvolger Adrianus van Hilvarenbeek, tot dat zy te zamen door de geuzen genomen en naer Briel gevoerd wierden.

Toen Lacops door de dienaers van den graef van Lumey wegens zyn geloof ondervraegd wierd, wierd hy, zoo als men zegt, van den

graef zelven verweten, dat hy zyn klooster had verlaten. Hoe dit ter kennis van den graef was gekomen, weet ik niet. Doch den weerdigen monik antwoordde, dat hy van zyne dwaling was wedergekeerd; en dat hy met Gods genade zich van de waerheyd, welke hy nu beter kende, door de vreedste pynigingen niet zou laten af-trekken, hetgeen korts daerna is gebleken; want hy is te zamen met zynen pastoor de marteldood gestorven, als hy dertig jaren min of meer oud was. Aldus (om de woorden te gebruyken van eenengodvruchtigen monik, die van dezelve aen eenen vriend schreef) hebben deze twee mannen van het Wit Order hunne witte stelen gewasschen in het bloed van het Lam.

XX HOOFDSTUK.

Over Andreas Wauters, pastoor van Heinort.

ANDREAS Wauters (*Walteri*), was pastoor van Heinort by Dordrecht. Hy wierd door de geuzen, welke die streken doorliepen, in zyn huys vastgehouden, en naer Briel geleyd, alwaer hy by de heylige Martelaers vervoegd, van derzelver lyden en glorie deelachtig wierd. Wat kan ik van dezen man anders zeggen, dan de wonderlyke goedheyd Gods verkondigen? Want gelyk men verhaelt, hy leefde in zyn pastoorsambt niet al te eerbaer en te stichtend; doch door eene wonderlyke en zonderlinge bermher-

tigheyd Gods (aen wien het niet moeyelyk is eenen mensch, die arm is van deugden, aenstonds met de gaven zyner genade te verryken, en by de prinsen van zyn volk te plaetsen) bekwaam hy langseenen buytengewoonen weg de martelkroon.

XXI HOOFDSTUK.

Over het geheymenisvol getal der heylige Martelaers.

ZIE christen lezer, ik heb deze negentien Martelaers in deze Geschiedenis gerangschikt, niet volgens het order hunner verdienste, welke alleen kan onderscheyden worden door dengenen die dezelve heeft gekroond; maer volgens eene andere redelyke en regtveerdige overweging. In dit getal door God tot de verheven glorie van het marteldom voorbeschikt, moet men niet als ongerymd beschouwen, dat het tiental de volmaektheyd der volbragte wet, en het negental de deelachtigheyd der hemelsche vreugden beteekent. Want gelyk de Wet Gods in tien geboden besloten is, alzoo is het getal der gelukzalige geesten in negen kooren verdeeld. Wat kan men hieruyt anders verstaen, dan dat onze Matrelaers door de geboden Gods te onderhouden, zich den weg en den toegang tot het allerzaligste gezelschap der Heyligen en Engelen bereyd hebben? Doch, indien eenige derzelve de onschuld in hun geheel leven min bewaerd hebben, zullen wy daerom peyzen dat

zy aen het volbrengen der goddelyke wet hebben ontbroken? Zekerlyk neen, vermits den uytmuntenden Leeraer Augustinus zeer waer heeft gezeyd: dat al de geboden Gods voor onderhouden gerekend worden, wanneer hetgeen er niet onderhouden is vergeven wordt. Wy moeten voorwaer niet twyfelen, of God heeft hunne gehoorzaamheyd aen de wet voor volmaekt aenveerd, daerzy door het grootste liefdewerk te yerrigten, door de dood zelve, de zuivering van al hunne zonden hebben bekomen.

Wat hunne kloekmoedigheyd betreft, dezelve was zoo groot, dat zy alle de marteldood gestorven zyn, en by den almachtigen God de martelkroon hebben bekomen, Want ofschoon den eenen sterker, blygeestiger en vlytiger was dan den anderen om de marteldood te onderstaen; en dat er ook, hetgeen niet moet bewimpeld worden, in dit getal Martelaers eenige kranker en min standvastig waren, dewyl zy scheenen door de vermaningen en voorbeelden van andere aangemoedigd en versterkt te moeten worden, om onverwinbaer te volherden (want in een groot getal kan het byna niet anders zyn), heeft nogtans niemand derzelve de catholyke geloofsbelydenis verlaten; niemand heeft in het uysterste eenen waggelenden geest betoond; niemand heeft door woorden, wenken of gelaetsbewegingen te kennen gegeven, dat hy bereyd was de Religie, voor welke hy leed, te verzaken, zoo hy op deze voorwaerde zyn leven kon afkoopen. Eyndelyk verzeker ik met waerheyd, dat vele, die eenige kennis dezer

zaak hadden, hebben betuygd : dat al de Martelaers niet eenen uytgenomen (ik spreek maer van de gemelde negentien), in de catholyke geloofsbelydenis, voor welke zy gepynigd wierden, tot den laetsten snik volherd hebben; en daerom moet men zekerlyk aen derzelver ware marteldood geenszins twyfelden.

Aengezien het voorgaende verhael betuygt, dat de dry laetstgemelde Martelaers de kroonen hebben bekomen van dry afvalligen, die te Gorcum gevangen, en van daer naer Briel gevoerd zyn geweest; en die veel in het gemeen met de Martelaers geleden hebben; zoo wenscht nu misschien iemand te weten, welk een eynde deze afvalligen hebben bekomen. Dit zal ik in het kort verhalen, niet uyt genegenheyd van te lasteren (God behoede myne tong en pen voor zulk een kwaed), maer enkelyk om in dezelve of de hermhertigheyd Gods te bevroeden, of zyne regtveerdige oordeelen te vreezen.

XXII HOOFDSTUK.

Over Henricus, Novicie Minderbroeder, afvalligen.

HENRICUS, novicie minderbroeder, ofschoon verlost van de boeyen, en van de moeyelykeden des kerkers, wierd nogtans, zoo lang als hy by de geuzen moest blyven, en dienst doen, dikwils geslagen, bespot, aen de versmadingen blootgesteld, en van tyd tot tyd verweten dat

hy monik was. Daerby was hy tusschen de bedreygingen van die vreedde menschen nergens vry voor het gevaer van opgehangen te worden; en hy leydde inwendiglyk en uytwendiglyk een ongelukkig leven. Doch de regterhand Gods nam eyndelyk zynen vlugtenden en in het midden van Babylonien verblyvenden dienaer vast, trok hem wederom in den schoot der kerk, en herstelde hem in het heylig gezelschap der broeders. Want Henricus eenigen tyd daerna met den heer, welken hy diende, naer Dordrecht vertrokken zynde, vlugtte heymelyk weg; hy bleef door het toedoen van eene catholyke en godvruchtige vrouw verborgen, en keerde ten laetsten verheugd weder by de catholyken, wier gemeenschap hy nooyt met het hert had verzaekt. Te 'S Hertogenbosch wierd hy door de broeders van zyn order met eene broederlyke liefde ontvangen, en hy moest eene nederige boetveerdigheyd doen voor zyne zonde. Van dan af diende hy in schrik en vrees den Heer, door wiens goedheyd hy tot de boetveerdigheyd verwacht was geweest. Eyndelyk stierf hy na weynige jaren van de landziekte.

XXIII HOOFDSTUK.

Over eenen kanonik van Gorcum, en eenen pastoor van Maesdam, afvalligen.

EENEN anderen afvalligen, wiens naem ik voorzigtiglyk verzwyg, was kanonik der kerk

van Gorcum. Eer de Martelaers ter doodstraf geleyd wierden, had hy zich te zamen met eenen pastoor van Maesdam van derzelver heylig gezelschap verwyderd, niet zonder vermoeden van het catholyk Geloof te hebben verstooten, hetgeen ik op zyne plaets heb aengetoond. Niettemin wierden zy beyde nog in het huys van den onderregter gehouden, tot den achtsten dag na de voltrekking van het lyden der heylige Martelaers. Ondertusschen zweefde hun gemoed onrustiglyk tusschen hoop en vrees. Op dien dag na den zonnen ondergang, wanneer zy reeds aan de tafel zaten om het avondmael te nemen, en zelfs in die uer geen ongeluk vermoedden, kwam Omalius te peerd aen, en hy deed dezelve binden en wegleyden. Zy wierden dan voor Omalius geleyd buyten de stad naer den boomgaerd van het klooster *ten Rugge*, om aen eenen boom opgehangen te worden.

Den pastoor, die deugdzaam was van leven, gelyk er gezeyd wierd, maer teenemael ongeleerd, moest eerst opgehangen worden. Hy verzaekte uyt vrees voor de dood de Religie en het priesterdom te zamen, en beleed dat hy bereyd was om alles te doen en te gelooven, wat degene, in wier magt hy was, zouden willen en voorschryven. Hy beloofde ook van in het vervolg nimmermeer tot de pausgezindheyd weder te keeren, hopende door zulke beloften het dringende gevaer te ontsnappen. Nogtans wierd hy op het bevel van Omalius, die door deszelfs beloften niet bewogen was, opgehangen en gedood. Waerlyk ongelukkigen, die na al de hey-

lige zaken door het grootste schelmstuk afgezworen te hebben, de tydelyke dood voor eene uer niet heeft kunnen ontgaen, en hetgeen al te vreezelyk is, zich op eenen oogenblik in de eeuwige dood heeft geworpen; vermits den Heer zegt: *Die My zal loochenen voor de menschen, dien zal Ik ook loochenen voor mynen Vader die in de hemelen is* (1). Dit is hem allerregtveerdigst overgekomen, daer denzelfden Heer zegt: *Vreest niet die welke het ligchaem dooden, maer de ziel niet kunnen dooden; doch, vreest liever dengenen die de ziel en het ligchaem kan verdoemen in de hel* (2). Dezen ongelukkigen mensch met den onregtveerdigen dooder des ligchaems te vreezen, en den regtveerdigen doemer van den geheelen mensch niet te vreezen, wierd op eenen en zelfden stond allerzekerst overvallen van dit beyde kwaed, zoo wel van hetgeen hy vreesde, als van hetgeen hy niet vreesde, maer moest vreezen.

Hierin mogen wy wederom bemerken de ondoorgrondelykheyd van het goddelyk oordeel, waerdoor het is geschied, dat van die twee pastoors, welke, gelyk wy hier vooren gezeyd hebben, uyt de omstreek van Dordrecht naer den kerker van Briel gevangen gebragt, en by de Martelaers van Gorcum vervoegd zyn geweest, den eenen is aengenomen en den anderen verlaten. Dien, welken by de menschen voor slechter van leven wierd geoordeeld, is door de genade Gods aengenomen om het eerste getal

(1) *Math.* 10. v. 33. (2) *Ibid.* v. 28.

te vervullen; en dezen welken door een onberispelyker leven scheen aanbevolen te worden, is door het regtveerdig oordeel Gods verlaten.

Den kononik aenschouwde dit lot van zynen medegezel, daer hy ook reeds met den hals bloot, en de armen gebonden stond om opgehangen te worden. Doch gelyk hy het fransch kende en welsprekend was, zoo gebruykte hy vele vleyende woorden, en hy deed vele schoone beloften, waardoor hy eyndelyk de gemoederen van alle tot mededoogen verwekte. Den onderregter zelf, en den ketterschen predikant, die daer gekomen was om de gebondnenen te verleyden, alsook vele andere, smeekten voor hem. Eyndelyk liet Omalius zich ook verbidden, en hy zeyde aen den kanonik: «Indien gy my uw » woord geeft, dat gy my getrouwelyk zult dienen in alles wat ik u zal gebieden, morgen » zal ik den Graef voor u spreken. Het is immers aen my niet van u het leven te schenken; » maer deze genade moet gy verhoppen van den » Graef, by wien ik geerne voor u zal ten besten » spreken.» Den kanonik beloofde eenen allergerouwsten dienst in alles wat hy zou geboden worden; en Omalius deed hem wederom naer de gewoone gevangenis leyden.

Den kanonik vermoedde met reden dat Omalius door dezedaed niets anders wilde, dan hem onder den schyn van eene zoo groote weldaed aen zich te verbinden, ten eynde in hem eenen getrouwen en bereydwilligen dienaar en beschermeling te bezitten. Want Omalius had de regterhand verloren, en had zulk eenen dienst-

knecht en schryver te zamen zeer noodig. Ook was er tot deze zaak niemand bekwamer dan dezen man, omdat hy dry talen kon spreken en schryven, en somtyds met edellieden gemeenzamelyk had verkeerdt, waerdoor hy eene groote ondervinding van zaken had bekomen. Hy wierd dan veertien dagen daerna, terwyl er intusschentyd over zyne hoedanigheyd een openbaer getuygschrift aen den Raed van Gorcum was gevraagd, uyt de gevangenis verlost en door Omalius aengenomen, by wien hy den last van schryver, van kamerdienaer, van huys- houder, en van byna al de huyzelyke bedieningen wierd opgeleyd; zoo nogtans dat hy daerom niettemin aen de versmadingen van alle op elke gelegenheyd blootgesteld bleef, en dagelyk moest hooren : papist, offeraer, en zulke namen; ook wierd hy dikwils door Omalius, vreedten en brooddronken mensch, sterk geslagen.

Den kanonik eyndelyk voorziende dat het hem niet veylig was van langer by dit slach van menschen te wonen, begon te peyzen op welke wyze hy er zou konnen uyt geraken, en zich aen het gevaer onttrekken. Daer dit in langen tyd niet gelukte, bood ten laetsten deze gelegenheyd zich van zelfs aen : Zekren Bernardus was door den Graef aengesteld om de inkomsten der kerkgoederen van het land van Gorcum in te zamelen. Dezen niet wetende hoe hy de inkomsten der kanoniken van Gorcum zou verzamelen, vermits dezelve kleyn en verspreyd waren, trachtte hy naer den gemelden

kanonik, en smeekte hem aen Omalius tot medegezel af; omdat dezen kanonik den laetsten schatmeester van zyn kollegie was geweest, en met reden aanzien wierd voor eene naeuwkeurige kennis te hebben van al deszelfs renten en goederen. Eyndelyk liet Omalius zich overhalen, en hy verleende aen den kanonik, zynen schryver, eene afwezigheyd van omtrent twee maenden, welken tyd noodig scheen tot het verrigten van die zaek. Nogtans beval hy den geleyder van hem allerneerstigst te bewaken, ten eynde denzelven niet heymelyk zoude wegloupen. Den geleyder beloofde dit zorgvuldiglyk te zullen doen. Doch den kanonik veel meer bezorgd zynde voor zyn leven, en vryheyd, en gedurig lettende op alle gelegenheyd om te ontsnappen, overwon door zyne behendigheyd de zorg en oplettendheyd van den geleyder. Want gelyk hy naer de hofsteden gezonden wierd om eenige kerkrenten te ontvangen, en dat hy in deze zaek, zoo als het scheen, verscheyde malen eenen voordeeligen en bekwamen dienst aen zynen meester had bewezen, bekwam hy eyndelyk de gelegenheyd om dit goddeloos gezelschap te verlaten, in hetwelk hy niet weynig zyn geweten had besmeurd, door veel te zeggen en te doen hetgeen met de kettersche goddeloosheyd overeenkwam. Hy vlugtte dan naer de catholyken, by welke hy met God en de kerk verzoend, in de catholyke Religie tot het eynde zyns levens volherdde, na dat hy door eene groote genade Gods uyt den afgrond der hel en uyt de geva-

ren der eeuwige dood was getrokken. Dezen kanonik heeft naderhand ook de geschiedenis der Martelaers van Gorcum in vlaemsche verzen beschreven, volgens welkers order deze geschiedenis meerendeels is zamengesteld.

XXIV HOOFDSTUK.

Over Gulielmus, Minderbroeder, afoalligen.

Den derden dergene, die van de heylige vergadering der Martelaers van Gorcum zyn afgevallen, was zekeren Gulielmus hygenoemd den wael om zyne moedertael, daer hy te Luyk geboren was. Gelyk wy in de twee voorgaende ons verheugen over de bermhertigheyd van God, die de gevallenen tot boetveerdigheyd en zaligheyd wederroept; alzoo erkennen en eerbiedigen wy in dezen laetsten de regtveerdige oordelen van God, die den zondaer in zyne goddeloosheyd verlaet; opdat wy Gods bermhertigheyd en oordeel te zamen zingende, onze zaligheyd met schrik en vrees leeren bewerken.

Terwyl immers dezen cene dood vlugtte, die kostbaer is voor het aenschyn des Heeren, eyndigde hy kortst daerna zyn onstandvastig en slecht leven door eene allerslechtste en verfoeyelyke dood. Ik zeg een onstandvastig en slecht leven; want nadat hy in den Regel van den heyligen Franciscus geprofest was, verliet hy dry of viermael dit heylig gemeente. De laetste mael was hy reeds met de heylige Mar-

telaers by de galg geleyd, en op het punt van opgehangen te worden; en hy kon dus, door standvastiglyk de dood te onderstaen, al de vlekken van zyn voorig leven teenemael uyt-wasschen; nogtans had hy liever hetzelfde door een nieuw schelmstuk nog meer te besmeuren; terwyl hy uyt lafhertigheyd, en vrees voor de dood zich zelve misdadiglyk van de heylige vergadering der Martelaers afscheydde, na het catholyk Geloof verzaekt te hebben.

Als hy daerna zelf over deze zaek schreef aen de overste der nonnen van het klooster der heylige Agnes te Gorcum, trachtte hy zich te verontschuldigen met te zeggen: « Hetgeen ik » met den mond heb gesproken, heb ik met het » hert niet gepeysd. » Als of eenen christen mensch niet allermeeft moest vreezen hetgeen den Zaligmaker zegt: *Die My zal loochenen voor de menschen, dien zal Ik ook loochenen voor mynen Vader die in de hemelen is.* Aldus was hy eenen dobbelen afvalligen; eerst van den heyligen Franciscus, dan van Christus den Heer. Hy keerde wel eens tot den heyligen Franciscus weder; maer hy is van Christus, na het catholyk Geloof verzaekt te hebben, tot de dood afgescheyden gebleven.

Gulielmus wierd in den nacht, op welken hy van de heylige belydenis afviel, geleyd naer het huys van Omalius ook afvalligen, en aldaer gedurende acht dagen gevangen gezet. Alsdan, omdat hy scheen het monikschap en de pausgezindheyd genoegzaam uyt zyn hert gebannen te hebben, wierd hy los gelaten, in vryheyd

gesteld, door Omalius zelven gewapend, en als krygsman onder het vaendel van Trelonius aengenomen om de stad Briel te verdedigen. Van deze slechte beginselen viel hy allengskens in slechtere; want hy las dikwils kettersche boekjes, en zong verfoeyelyke gezangen der ketters; daerby leefde hy met een slecht vrouwspersoon om in niet eene zaak minder geacht te zyn dan de andere krygslieden. In den gemelden brief, welken hy aen de Overste der nonnen van het klooster der heylige Agnes schreef, voegde hy er by: dat hy haer zoo haest mogelyk zou gaen bezoeken, en met haer trouwen. Hoewel al zyne andere daden eenigzins zouden kunnen verschoond worden, omdat eenige krygsnoodzakelykheyd en vrees voor de dood hem aendreef om ze te bedryven; nogtans wierd hy zekerlyk noch door de noodzakelykeyd, noch door de vrees gepraemd, om eenen zoo onzuyveren, ongodsdienstigen en aen beyder professie zoo tegenstrydigen brief te schryven aen eene God toegewyde maegd, en overste zelve van maegden; en daer door verklaerde hy genoeg, dat hy alle zorg zoo voor de eerbaerheyd als voor de Religie zeer verre uyt zyn hert had gebannen.

Nadat Gulielmus zich eens aen het gezelschap der geusche krygsmannen had verknocht, deed hy op korten tyd in dit slach eenen zoo grooten voortgang, dat hy door de kunst en begeerte van te stelen al de andere medegezellen haest overtrof; zoo dat dezelve verwonderd waren, dat eenen mensch nog onlangs monik al de werken van het krygsleven (ik wil zeggen van

het leven hetwelk die goddeloozen leydden, die eerder struykroovers dan krygslieden waren) zoo spoediglyk had geleerd, en zoo behendiglyk uytoefende. Eens durfde hy eenen wagen met menschen geladen langs den openbaren weg aenvallen, en denzelven plunderen, na eenen grooten schrik aengejaegd te hebben. Ook maekte hy zich onder zyns gelyken vermaerd door vele andere voorbeelden van kryghaftigheyd en vreedheyd.

Als Gulielmus scheen door zulke daden zyne trouw en inborst overvloediglyk bewezen te hebben, bekwam hy by Omalius, dat hy mogt wyn halen uyt den wynkelder van den Graef; doch den slechten afvalligen gaf ook in deze, hoewel slechte en geringe zaek, zyne kwade trouw te kennen. En dit is niet te verwonderen, daer den Heer zegt : *Die in kleyne dingen ongetrouw is, zal ook in groote dingen ongetrouw zyn* (1). Hy maekte immers den slotel van den wynkelder na, om met zyne vrienden en medegezellen zyner boosheyd te drinken zoo dikwils als het kon zyn. Doch diezelfde mededrinkers veropenbaerden die daed. Terstond wierd den wael wederom in de gevangenis gesteld, en van een dobbel schelmstuk beschuldigd, te weten : van diefte, en van vergiftiging. Want behalvens zyne diefte van wyn, welken hy met zyne medegezellen had uytgedronken (waervan hy waerlyk pligtig was), wierd hy ook voor verdacht gehouden van eene veel vreedere mis-

(1) Luc. 16. v. 10.

daed, te weten : dat hy voorgenomen had vergif te mengen in den drank, en daarmede den Graef en deszelfs vrienden in een gastmael ter dood te brengen; hetgeen, gelyk men gelooft, hem valschelyk wierd ten laste geleyd. Hy wierd dan op den pynbank gesteld, en hy beleed zyn bedreven bedrog, en den waerlyk ellendigen en ongelukkigen wierd, dry maenden na de dood der heylige Martelaers, opgehangen. Wat is er toch ongelukkiger, dan na het gezelschap der heylige broeders verlaten en de reeds over zyn hoofd hangende martelkroon verworpen te hebben, zyn leven eenen zeer korten tyd door schelmstukken en boosheden te verlengen, en hetzelfde eyndelyk voor eene schandelyke misdaed van diefte, door eene schandelyke straf te verliezen. Daer hy ondertusschen zoo veel kwaed had gedaen en zoo veel geleden, om zyn leven door zulk eene doodstraf niet te verliezen voor Christus en deszelfs heylige catholyke kerk.

Hoe zeer is het niet te vreezen, dat na de dood des ligchaems, zyne ongelukkige ziel tot de eeuwige dood en de altyddurende straf is overgegaen; en dat men maer al te waer van hem mag zeggen hetgeen den heyligen Basilius van eenen anderen heeft geschreven : « Dezen » overlooper heeft het eeuwig leven verloren, » en dit tydelyk niet lang genoten. » Dezen was eenen der twaelf Minderbroeders, welke den arbeyd van het lyden had beproefd. De overige elf hebben, gelyk de elf Apostelen, standvastiglyk tot het eynde Christus gevolgd; doch

dezen twaelfsten broeder heeft door zyne diefste en afvalling te zamen, den verworpen twaelfsten apostel Judas verbeeld. In die elf heeft den allergoedertierensten Vader zyne goedheyd aen de wereld willen veropenbaren, met dezelve in bermhertigheyd en genade te kroonen; in dezen laetsten heeft den allerregtveerdigsten Regter een voorbeeld van strengheyd willen geven; en zyne oordeelen het zy openbare, het zy verborgene, vallen welaen de zondaers zwaer, doch zy kunnen niet onregtveerdig zyn.

GESCHIEDENIS

DER HEYLIGE

MARTELAERS VAN GORCUM.

Vierde Boek.

EERSTE HOOFDSTUK.

*Voortreffelyk gezigt wegens de heylige Martelaers vertoond aen
Matthias van Thoren.*

Gro, die door zynen profeet heeft gezejd :
*Alwie my eer heeft bewezen, dien zal ik ver-
heerlyken* (1); en wederom door zynen Zoon :
*Indien iemand my gediend zal hebben, mynen
Vader zal dien eeren* (2); geeft niet alleen de
kroon van het eeuwig leven aen degene, welke
voor zynen Naem eene tydelyke dood onder-
staen hebben; maer Hy geweeerdigt zich ook
dikwils in deze wereld zich als martelaer aen
zyne martelaers te vertoonen, als Hy dezelve

(1) 1. Reg. 2. v. 30. (2) Joan. 12. v. 26.

eert met hunne heyligheyd en glorie door eenige goddelyke teeken en bekend te maken; ten eynde zy; die binnen hun leven van de wereld veracht wierden, na hunne dood van dezelve geëerbiedigd zouden worden, toen zy door mirakelen als uyt den hemel gegevene getuygenissen versierd zyn. Hoe zeer dengenen, die van de heylige Kerk *wonderlyk in zyne heyligen* genoemd wordt, zich heeft geweedigd onze Martelaers door wonderen te verheerlyken, zal ik in het kort verhalen, zonder nogtans alles by te brengen wat er in dit slach is geschied (want men zegt dat de begraefplaats der heylige Martelaers in het midden der vanden langen tyd door de catholyken van beyde geslacht godvruchtiglyk bezocht is geworden, en dat vele door derzelver verdiensten de genezing van God hebben bekomen, om welke zy smeekten), doch ik zal enkelyk gewag maken van die dingen, welker zonderlinge en zekere kennis tot my is gekomen.

Op de eerste plaats moet, zoo als ik meen, gesteld worden hetgeen, waerdoor God zyne Martelaers wilde aanbevelen in de uer zelve, wanneer zy door de handen der beulen opgehangen, nog naeuwelyks van den band van dit sterfelyk leven verlost waren. Zekeren burger van Gorcum, Matthias van Thoren (*Thoranus*, welken toenaem hy van zyne geboorteplaats in de Kempen had bekomen), uytmuntend, zoo door zyn deugdzaam leven, als door zyn catholyk Geloof, was gewoon alle nachten uyt zyn bed op te staen, en God voor het welvaren der

stad te bidden. Toen hy in dien nacht, als de martelaers gedood wierden, omtrent ten vier uren met zyne gewoonelyke gebeden en godvruchtigheyd bezig was, aenschouwde hy in een gezigt al deze Martelaers bekleed met witte stolen, en gouden kroonen van eenen wonderlyken glans op hunne hoofden; hun hair hing op de schouders schoon verdeeld en in lokken, het versierde hunne aengezigten, en scheen eenige heerlykheyd aen de zelve te verschaffen. Daerdoor kan men verstaen, dat zy als ware Nazareërs door hunne versche dood aen God waren toegewyd; of dat hunne zielen als bruyden Christus den eeuwigen bruydegom te ontmoet gingen, om het eeuwig leven en de hemelsche bruyloft te genieten.

Dat dit gezigt geenszins ingebeeld is (hetgeen iemand anderzins zou kunnen oordeelen) blykt genoeg hieruyt: Met het aenbreken van den dag, ging dezen man by de catholyke burgers, die uyt geheel hun hert naer de verlossing der gevangenen wenschten, en ze verwachtten door den brief van den Prins van Oraniën, van welken ik op eene andere plaets gewag hebt gemaakt. Hy sprak dezelve aldus aen: « Myne » burgers, gy moet niet hopen, dat zy hier nog » zullen wederkeeren, want zy zyn reeds de » marteldood gestorven; reeds hebben zy de » martelkroonen bekomen. En opdat gy er niet » aen zoudt twyfelen, ik zelf, geloofst my, heb » die gekroond gezien. »

Dus was de dood der Martelaers te Gorcum veel vroeger gekend en geloofd, dan dat iemand

van Briel kon wedergekeerd zyn , om ze aen te kondigen. Dat ook in diezelfde uer , als dit gezigt aen dezen dienaer Gods vertoond wierd , de pynigingen der Martelaers voltrokken waren , hebben naderhand getuygd die , welke ten dien tyde te Briel waren geweest ; en de zaak zelve , die aenstonds by alle verspreyd wierd , liet dit niet verborgen blyven. Ofschoon eenige Martelaers langer levende hingen , had evenwel de straf door de krygslieden uytgewerkt , op de gemelde uer een eynde genomen ; en door de goddelyke veropenbaring konden zy te zamen met den overigen koor der heylige Martelaers gekroond verschynen , daer zy , hoewel nog niet gestorven , op het punt waren van de kroon der onsterfelykheyd te bekomen.

II HOOFDSTUK.

Ander voortreffelyk gezigt wegens de heylige Martelaers vertoond aen Matthias Estius.

EEN diergelyk gezigt wierd in diezelfde uer en in diezelfde stad vertoond aen Matthias Estius , oom van Gulielmus Estius. Dezen man , gelyk hy zelf heeft verhaeld , na een groot deel van dien nacht met zyne vrouw (gelyk vele catholyken alsdan deden) voor het welvaren der gevangenen en der stad in het gebed te hebben doorgebracht , had zich eyndelyk tot de rust gegeven , en zag diezelfde Martelaers voor zyn bed in order staen vol glans , schoonheyd en vreugd.

Al de Franciscanen waren in hunne gewoone-lykekleding; doch de twee pastoors hadden een linnen koorkleed aen, en den Gardiaen lachte hem met eene zonderlinge zachtaerdigheyd toe, gelyk hy in zyn leven gewoon was te doen. Wanneer dezelve vertrokken, scheen hy te zien dat den pastoor Nicolaus aen zyne vrouw, die nevens hem lag (wier bichtvader hy in zyn leven was geweest), met de rechterhand den kruys-zegen gaf. Hy verzekerde opregtelyk en standvastiglyk deze dingen gezien te hebben niet in eenen droom, of in een inbeelding, maer met opene en wakende oogen.

Dezen man was eenvoudig, regtveerdig en godvreezend, gevolgelyk kon men tegen hem geen achterdenken opratten, dat hy een zoo uytstekend bedrog, of verdichtael had uytgevonden. Zulk eenen was ook van Thoren, aen wien het voorgaende gezigt vertoond wierd. Aen zulke is den Allerhoogsten gewoon zyne gebeymen bekend te maken; want volgens de getuygenis van David : *Het geheym des Heeren is voor degene die Hem vreezen*; en volgens den wyzen man : *Zyn geheym is met de regtveerdigen*; of gelyk wy lezen : *Zyn gesprek is met de eenvoudigen* (1); omdat God, gelyk Gregorius zegt, met het strael zyner bezoeking de geesten nopens de geheymen van hierboven verlicht dergene, welke door de schaduw der dubbeltigheyd niet verduysterd zyn.

(1) Prov. 3. v. 32.

— — — — —

III HOOFDSTUK.

Zonderlinge weldaed door de tusschenkomst der heylige Martelaers verleend aen den gemelden van Thoren.

Ik oordeel hier niet te moeten voorbygaen de weldaed, welke God naderhand door zyne Martelaers aen den gemelden van Thoren heeft verleend. Volgens de getuygenis van zeer vele geloofweerdige mannen, die alsdan te Gorcum waren, wierd van Thoren, korts na de dood der Martelaers, door eene breuk, aen welke hy sedert vele jaren onderworpen was, ellendiglyk gepynigd, en was in gevaer van te sterven. Zyn ingewanden waren reeds vier-en-twintig uren min of meer uytgeborsten zonder te konnen hersteld worden; zoo dat er aen den ongelukkigen mensch geene hoop scheen over te blyven van het leven te behouden. Men gebruykte alles wat ergewoonelyk gebruykt wierd om een zoo dryngend gevaer te verdryven; doch alles was vruchteloos, en men verwachtte niets anders meer dan eene zekere dood. Eyndelyk, als de menschelyke hulpmiddelen hopeloos waren, smeekte den zieken met betrouwen de goddelyke hulp af, door de tusschenkomst en de verdiensten der Martelaers van Gorcum, die onlangs te Briel voor het catholyk Geloof waren gestorven. Den uytval ontbrak niet aen de godvruchtige smeeking; want aenstonds wierd hy, tot groote verwondering van al de om-

staenders, uyt het dringend gevaer verlost, hy bekwam de gezondheid weder, en schreef het overige van zyn leven toe aan God en de heylige Martelaers.

IV HOOFDSTUK.

Eenen catholyken man van Briel by het graf der heylige Martelaers biddende, word wonderlyk van het flerecyn verlost.

EENE andere genezing, die te Briel is geschied, zal ik hier byvoegen, gelyk dezelve verhaeld is door den Abt van het klooster van Marienweerd. Zekeren catholyken man van Briel door allergrootste pynen van het flerecyn gekwollen zynde, was buyten de stad gegaen, en hy kon naeuwelyks voortkruypen tot de plaets, alwaer de lichamen der heylige Martelaers begraven lagen. Daer stierde hy ootmoediglyk zyne gebeden tot dengenen, die de Martelaers had gekroond, en hy bekwam seffens verzachting; want opeenen oogenblik was hy van het flerecyn verlost, hy keerde gezond weder naer zyn huys, en bedankte God, die door de verdiensten zyner heyligen, zich gewerdigde wonderen zyner magt te toonen.

V HOOFDSTUK.

Uytmuntende overwinning behaald over de ketters op den verjaerdag van het lyden der heylige Martelaers.

HIER moet ik byvoegen de uytmuntende overwinning, welke de koninglyke en catholyke krygsmannen, door eene groote en zonderlinge weldaed Gods, over den ketterschen vyand behaald hebben by Haerlem stad van Holland, een jaer na de dood der Martelaers, op den dag en de uer zelve als zy uyt dit leven gescheyden zyn. Deze overwinning geschiedde aldus: Haarlem was door een allernieuwste beleg omzet door het leger van den catholyken koning, zoo dat byna al de levensmiddelen opgeëten waren en dat de ongelukkige stad van alle kanten door den hongersnood ellendiglyk overvallen was. De Geuzen die in Holland waren trachtten de stad, welke in het uysterste gevaer was, door eene uysterste pooging te redden, en alle die, welke met eene vurigere genegenheyd deze party volgden, ondernamen meestendeels vrywilliglyk en op hunne kosten dezen krygstogt. Zy vormenden dan onder zich een leger van vier duyzend voetgangers, en vyf honderd ruyters, en wilden minnaers genoemd worden, omdat zy (gelyk zy zeyden) enkelyk uyt liefde voor het vaderland, en voor den Godsdienst, eene zoo groote zaek aengingen. Doch het was voorwaer meer den haet tegen den catholyken

koning, en tegen den catholyken Godsdienst, die hun aendreef om dit te doen.

Vele catholyke Gorcumenaers, die deels nog in hunne stad bleven, deels naer vreemde steden gevlugt waren, heyligden alsdan, door eenen vrywilligen vasten, den dag voor de verjaring van het lyden der heylige Martelaers, en vierden plegtiglyk derzelver feestdag. Zy bragten ook deze twee dagen over in godvruchtige gebeden, God ootmoediglyk smeekende, dat Hy zich zoude geweerdigen de boosaerdige poogingen der ketters omverre te werpen, de raden te verydelen, de magten te ontbinden, den toestel te vernietigen, en eyndelyk de veyligheyd en den catholyken Godsdienst aen het geheele vaderland weder te geven. Ook twyfelden zy niet dit alles te verzoeken door de tuschenkomst en de verdiensten der nieuwe Martelaers. Zy waren immers overtuygd, dat die, welke voor de belydenis van het catholyk Geloof door de handen der ketters gedood waren, opregte Martelaers van Christus zyn, en dat dezelve als vrienden Gods en voorsprekers onzer zaligheyd by God zeer wel mogen aanroepen worden. Den uytval toonde eyndelyk dat deze godvruchtige gebeden der catholyken niet vruchteloos waren.

Het leger der Geuzen was reeds bereyd; er waren omtrent vyf honderd wagens geladen met levensmiddelen, wapens, en andere noodzakelyke voorwerpen om de stad te verdedigen, welke volgens het besluit dat er genomen was, door het leger der vyanden in de stad moes-

ten gevoerd worden. Den 9 Julius met het begin van den dageraad, viel het geusch leger onverwachts op dit deel der legerplaets, hetwelk door duytsche krygslieden bezet was. Deze naeuwelyks met zes honderd in getal, waren niet weynig verbaesd over een zoo hevig en onverwacht geweld der vyanden; doch (wonderlyke zaak) zy wierden zoo schielyk door eene hemelsche hulp versterkt dat zy, na haestelyk de wapens genomen te hebben, eerst alleen dit hevig geweld tegenhielden, en daarna geholpen door andere, die van alle kanten der legerplaets toesnelden, dit talryk en uytgerust leger der vyanden verspreydden; en omtrent twee duyzend voetgangers en honderd ruyters van het zelve versloegen, de overige op de vlugt dreeven, en meer dan dry honderd wagens, alle zeer vol van levensmiddelen, namen.

De Haerlemenaers na deze nederlaeg hunner medegezellen nu in den uystersten hongersnood, zonder hoop van bystand en levensmiddelen te bekomen, waren terstond bereyd zich vrywilliglyk aen de magt van den catholyken koning over te geven, op de voorwaerde, dat zy het leven alleen ongehinderd zouden behouden; en ten eynde hunne roerende goederen door de krygslieden niet zouden geplunderd worden, moesten zy er den geschatten prys van betalen. Dus openden zy vier dagen daarna, dat is den 13 Julius, de stadspoorten, en zy ontvingen de koninglyke krygslieden in de stad.

Van dien tyd af was het catholyk Geloof in deze stad hersteld, en het wierd daer, terwyl

zoo vele ketters er rondom in geheel Holland brieschten, door eenen byzonderen bystand Gods bewaerd gedurende acht jaren min of meer, tot dat door eene onvoorzichtige, en te gelyk ongelukkige vredemaking der twistende partyen (van welke hier niets meer moet gezeyd worden) den staet van het gemeene best wierd omgekeerd, en dat ten laetsten de openbare uytoefening van den catholyken Godsdienst aen de Haerlemenaers tegen hunnen dank wierd verboden. Nogtans konden dezelve het opregt catholyk gemoed, en het gebruyk van deze Religie, ten minsten in het byzonder, uyt te oefenen, niet ontnomen worden.

Ter gedachtenis dezer overwinning heeft eenen ooggetuyge, Augustinus Nezerus van Furstenberg, dichter en godsgeleerden, en ook catholyken veldpredikant der duytsche krygsmannen, twee tydverzen gemaekt, welke het jaer, de maend en den dag dezer overwinning behelzen, deze zyn :

*nonUs JULI erat : en fUnestUs geUsICa CœtUs
tUrba tIbI. VIVaX gerManUs VICtor aLaGrIs.*

Dat is : « Het was den 9 Julius : zie geusche
» bende, het leger is aen u verderfelyk. Den
» dapperen Duytscher is eenen snellen over-
» winnaer. »

Den zelfden schryver heeft dezen slag in een gedicht beschreven, en, gelyk het eenen godvruchtigen dichter betaemt, deszelfs uytval aen de hulpe Gods toegeeygend.

Ofschoon iemand hier zou kunnen meenen, dat hetgeen er gebeurd is, meer aen het geval of aen de dapperheyd der krygsmannen, of aen de lafhertigheyd der vyanden moet toegeschreven worden; twyfel ik nogtans niet eenen zoo gelukkigen uytval van dezen slag aen de heylige Martelaers toe te eygenen; byzonderlyk om dat er zoo vele gissingen en bewyzen voor deze zaek te zamen komen, welke zyn : 1.º Een godvruchtig en aenhoudend gebed van vele catholyken, die door de verdiensten der heylige Martelaers den goddelyken bystand afsmeekten. 2.º Den eersten verjaerdag van derzelve lyden. 3.º Dat de uer van den slag ook met de uer van het lyden overeenkwam; ik voeg er by. 4.º Dat de wyze en de grootheyd der overwinning klaerblykelyk toonde de tegenwoordige hand Gods, die voor zyne kerk streed. Al deze dingen te zamen bemerkt overtuygen met reden de godvrugtige en christene verstandenen, dat dezen zoo grooten zegeprael op dien dag en die uer zoo wonderbaerlyk door God verleend is geweest, opdat door deze klare getuygenis van den goddelyken wil den verjaerdag der heylige Martelaers voortaan by de nakomelingen zoude geheyligd worden.

VI HOOFDSTUK.

*Over eene andere overwinning behaald door de voorspraak der
heylige Martelaers.*

HIER zal ik eene andere overwinning gelyk aen de voorgaende bybrengen. Men kent de meer dan heldhaftige kloekmoedigheyd van Balthazar Gerard van Bourgondië, die den gemeenen, openlyk verklaerden, en op prys gestelden vyand van het Vaderland en van de Religie, den prins van Oraniën dapperlyk heeft gedood; en daarna de onmenschelyke pynigingen des ligchaems met eene wonderlyke verduldigheyd heeft verdragen. ~~Daer in heeft hy~~ zich als eenen ~~anderen~~ Joannes van Nicomeden getoond. Dezen alleredelsten man had immers de in het openbaer hangende goddelooze plakkaerten der Prinsen tegen de christenen afgetrokken, en ze openlyk in stukken gescheurd, en om deze reden wierd hy alle slach van pynigingen aengedaen, welke hy met eene zoo groote blygeestigheyd verdroeg, dat er zelfs niet een teeken van droefheyd in hem uyscheen.

Balthazar, mededinger van deze zoo groote kloekmoedigheyd, wilde zyne uytmuntende en altyd gedenkweerdige daed niet aengaen, zonder eerst met den schild van het gebed tot God gewapend te zyn. Hy ging dan op den twaelfsten verjaerdag van het lyden der heylige Martelaers van Gorcum, te Delft in

Holland (alwaer hy zich had begeven om deze daed te verrigten) heymelyk in de kerk, en bad daer God (gelyk eenige Catholyken van Delft, die er by geval tegenwoordig waren, gezien en getuygd hebben) ootmoediglyk, blootshoofds, op den grond geknielt, met zamengevoegde en opgehevene handen, en met de grootste godvruchtigheyd gedurende eene uer of nog langer. Den uytval liet zien dat hy verhoord was, ik wil zeggen, dat hy deze kloekmoedigheid had bekomen, want 's anderendags, zynde den 10 Julius, als hy den dwingeland had gedood, en de vier volgende dagen toonde hy eene byna ongeloofbare en aen de vyanden zelve verbazende kloekmoedigheid, wanncer hy de uytgezochte pynigingen en de allerbitterste doodstraf leed, en dus eene roemweerdige marteldood stierf. Waerom zouden wy dan niet peyzen dat Balthazar deze zoo voortreffelyke, en altyd gedenkwecrdige zegeprael van God heeft bekomen door de voorspraek en de verdiensten onzer Martelaers, op wiër sterfdag hy zynen stryd door een zoo vurig gebed aen God had bevolen?

VII HOOFDSTUK.

Rutgerus Estius de werken der heylige Martelaers opzoekende en versamelende, wordt door derselver verdiensten van eenen gevaerlyken bloedgang verlost.

Nu kom ik, zegt Estius, tot dengenen die byzonderlyk en zeer veel bezig is geweest met de

werken der heylige Martelaers op te zoeken, en by een te verzamelen; en die deze by een verzamelde en ruwelyk geordende stoffe my ter hand heeft gesteld, om ze ordenlyker te beschryven. Met den zelve zyn immers eenige dingen geschied, welke God heeft willen verrigten, om de verdiensten zyner Martelaers aen te bevelen, hetgeen niet eenen godvruchtigen lezer, zoo als ik geloof, zal loochenen.

Dezen Rutgerus Estius, mynen broeder was, gelyk vele met my weten, eenen man van eene uytstekende godvruchtigheyt, en overgroote mildadigheyt jegens de 'armen. Van hem moet ik zekerlyk niet zwynen, niet alleen uyt hoofde van hetgeen er nu verhandeld wordt; maer ook om niet te schynen myner allerliefsten broeder van zynen lof te willen berooven; of om my in dit tegenwoordig werk iets meer dan het betaemt toe te schryven; dewyl hy, zoo lang als hy leefde, my geduriglyk zoo in het afwezen door brieven, als in het bywezen door woorden vermaende en opwekte, om te doen hetgeen ik verrigt heb. De reden welke hy had om deze zaak te ondernemen, en welke hy my dikwils verhaelde, was deze: Hy zag dat eenige vermetenlyk en zonder oordeel aennamen hetgeen zy langs alle kanten hoorden; en dat zy zich met een al te groot gemak bereydden om de geschiedenis der Martelaers te beschryven. Hy zag dat andere al te veel aen de genegenheyt toegaven, niet zonder de waer-

heyd te kwetsen, daer zy in het byzonder voor dezen of dien persoon meer 'dan genoeg genegen waren. Hy bemerkte ook dat sommige de kloeke daden van den eenen toeschreeven aan den anderen; en dat eenen, door zyne eygene schande en lafhertigheyd te willen bedekken (daer hy van de afvalligen was), niet alleen eene verminkte en onvolmaakte geschiedenis had gemaakt; maer ook de kloekmoedigheyd dergene, die standvastig waren gebleven, al te flauwelyk had opgehelderd. In dit alles beweende hy den smaed der Martelaers, aen wie den waren en zekeren lof wierd onttrokken, en den valschen en onzekeren toegezwaeyd. Hy begeerde dan een zoo groot kwaed te helpen, ten eynde niets aen de glorie der Martelaers, en aen de waerheyd zoude ontbreken. Daerom ondernam hy eerst, door eenen godvruchtigen iever aangedreven, dit werk; en hy verzocht my daarna, en wekte my op om hetgeen hy begonnen had te voltrekken, aen de stoffe eene gedaente te geven, en eynedlyk het geheel werk in het licht te brengen.

Om van zyne neerstigheyd iets meer te zeggen: Als hy te Utrecht in ballingschap was, besteedde hy byna gedurende geheel de twee jaren, welke na de dood der Martelaers volgden, al zyne zorg om te kennen wat er met de Martelaers te Gorcum, Dordrecht en Briel was geschied, terwyl dat de geheugenis van derzelver daden nog versch was; en dat nog leefden die, welke van de gevangenis en van

het lyden eenigzins deelachtig waren geweest, of hetzelfde hadden gezien, of van zulke getuygen hunne kennis hadden bekomen. Dus als er van die streken menschen kwamen, die geloofwaardig scheenen, en dat hy meende dat dezelve eenige kennis hadden van die zaken, hy ondervroeg ze naeuwkeuriglyk en nieuwsgieriglyk wegens elken Martelaer in het byzonder, en schreef aenstonds op hetgeen hy hoorde. Ik zwyg van hetgeen hy zelf te Gorcum heeft gezien, als hy een weynig tyds met de Martelaers een gemeen lot onderstond, zoo dat hy voor die dingen geene getuygen noodig had. Hy had eene zoo groote zorg voor de waerheyd, dat hy niets, ten zy hetgeen klaer en bevestigd was, aennam. Wierd er iets twyfelachtigs, of min zeker aangebragt, volgens dat de geloofwaardigheyd van den aankondiger was, hy verwierp het, of voegde het in zyne verzameling als onzeker of waerschynelyk. Daer by zag hy niemand in om iets anders te schryven dan dat zyn geweten hem voorhield.

Deze standvastige waerheyd hebben wy ook met eene gelyke zorg en opregtheyd gevolgd, zoo wel in te ordenen hetgeen hy had ter hand gesteld, als in by te voegen hetgeen wy daarna hebben vernomen. Wy wisten immers zeer wel wat eene misdaed het is valsche voor ware, twyfelachtige voor zekere dingen te schryven, namelyk in eene kerkelyke of gewyde geschiedenis. Wy wisten ook welk eene ongerymdheyd en verkeerdheyd het is,

de Martelaers van Christus en de allerzekerste getuygen der waerheyd met eenen valschen of onzekeren lof te versieren; en hoe dwaes en belagchelyk het is, de eere Gods door leugens te willen vervoorderen, vermits er geschreven staet : *Heeft God uwe leugen noodig?*

Terwyl dan Rutgerus met dit godvruchtig werk bezig was, en zyne aenteekeningen begon te verzamelen, kreeg hy eenen bloedgang, door welken hy niet alleen belet wierd zyn begonnen werk voort te zetten, maer ook in gevaer was van te sterven; des te meer, omdat hy door de noodwendigheyd van zyn ballingschap beroofd was van de noodzakelyke hulpmiddelen tot het genezen van die kwael. Want na alles verlaten te hebben, verdroeg hy met zynen ouden vader een vrywillig ballingschap voor het catholyk Geloof. Alsdan vreezende dat na zyne dood zyne aenteekeningen zouden verspreyd en verwaerloosd worden, en verloren gaen; en dat daerdoor de waerheyd van de geschiedenis der Martelaers zou vervalscht worden, smeekte hy ootmoediglyk God om enkelyk voor eenigen tyd van die kwael verlost te worden, en den tyd te hebben om te voltrekken hetgeen hy voor deszelfs glorie had begonnen. God verhoorde deze godvruchtige bede, en verleende seffens bystand. Want zie, op dezelfde uer hield den bloedgang, door welken hy byna geduriglyk gekwollen wierd, op, en keerde niet weder; ook bekwam hy zoo

vele krachten weder, dat hy, na God bedankt te hebben, zonder moeyte zyn begonnen werk voortzette.

VIII HOOFDSTUK.

*Over eene anders weldaet door de verdiensten der heylige
Martelaers verleend aen Rutgerus Estius.*

Den Heer der Martelaers heeft door eene andere weldaet zeer klaerblykelyk betoond, hoe aengenaem Hem het zorgvuldig en godvruchtig werk van Rutgerus Estius was. Dezen vierde alle jaren den sterfdag der heylige Martelaers, versierde derzelver beeltenissen, zongvloeyende vlaemsche gezangen, welke hy ter eer der Martelaers had gemaekt, en verheugde zich op deze geestelyke wyze in de gedachtenis der heyligen. Het was reeds het twintigste jaer na derzelver lyden, wanneer hy, na den veertigdaegschen vasten met brood en water alleen te hebben overgebragt door eene groote krankheyd des ligchaems wierd overvallen, van welke hy ook is gestorven. In deze ziekte riep hy dikwils Nicolaus Pieck aen, zeggende: « Heyligen Nicolaus bid voor » my, heyligen Nicolaus help my. » Dikwils stierde hy zyne zuchten en begeerten tot de Martelaers, voor wiër eer hy had gearbeyd, en dit was zekerlyk niet vruchteloos; hy wierd immers volkomenlyk verhoord. Niet dat hy gelyk

eertyds van de ziekte verlost wierd, en eene tydelyke genezing bekwam (want eenen verhevener loon wierd voor zynen godvruchtigen arbeyd bereyd), maer op eene andere zonderlinge wyze. Wanneer den sterfdag van Nicolaus en deszelfs medegezellen wederkwam, wierd hy op den verjaernacht van derzelver lyden uyt dit sterfelyk leven tot het heylig gezelschap van die Martelaers geroepen, terwyl by zyn heylig vertrek met my (Estius) tegenwoordig waren Joannes De Decker Jesuit, en onzen broeder Arnoldus Estius, minderbroeder, beyde priesters en leermeesters van de godsgeleerdheyd.

Wie bewondert hier niet het order der goddelyke schikking? Ja wie erkent hier ook niet de goddelyke getuygenis in de dood van dien man? Wie meent by geval geschied te zyn, dat de zaken en tyden in hem zoo wel overeenkwamen? Hy werkte voor de Martelaers; hy vernieuwde jaerlyks de eer aan de Martelaers; in zyn doodbcd riep hy de Martelaers aan; hy wierd tot de Martelaers geroepen, en den loon voor zynen godvruchtigen arbeyd geschonken; en derzelver verjaerdag stelde een eynde aan zyn tydelyk leven. Eyndelyk de sterfuer bevestigde geheel deze zaak.

Ook is, volgens myn dunken, het getal der tusschenkomende jaren niet zonder geheim. Misschien is hy twintig jaren in het leven bewaerd geweest, om zelf den twintigsten by de negentien martelaers te komen, ten cynde als door eene wederkeering deelach-

tig te worden van derzelver heylig lyden, het welk hy overzoo vele jaren door den wil Gods niet zoo zeer had gevlugt als uytgesteld, om de werken der Martelaers te beschryven eer hy deel had in derzelver heylig lyden en loon. Want indien *dengenen die eenen Profeet in den naem van eenen Profeet ontvangt, den loon van eenen Profeet zal ontvangen* (1); waerom zou hy dan den loon van eenen martelaer niet hebben ontvangen, die de martelaers in den naem van martelaers door zoo vele diensten heeft vereerd? Ik oordeel dan, dat het aen alle godvruchtigen genoegzaam blykt, dat God aldus ook in dezen man de glorie zyner Martelaers heeft willen vermaerd maken.

IX HOOFDSTUK.

De gezondheid wordt aen Gulielmus Estius, schryver dezer Geschiedenis, wonderlyk wedergegeven door de verdiensten der heylige Martelaers.

Ik zou, zegt Estius, hier een eynde aen deze geschiedenis hebben gesteld, had eene dankbare en aengename Erinnerung van eene groote weldaed, welke ik door de verdiensten der heylige Martelaers heb bekomen, my niet belet myne pen neder te leggen. Ook mag ik deze zaek niet langer door stilzwygendheyd

(1) Matth. 10. v. 41.

verborgen houden; maer de engelsche vermaning indachtig zynde, moet ik met Tobias den God van den hemel gebenedyden, en hem voor al de menschen glorie geven, omdat Hy zyne bermhertigheyd over my heeft doen uytstylen. Want gelyk ik de voorgaende werken van verduyldigheyd, en van een onberoerbaer geloof door de Martelaers in een sterfelyk ligchaem verrigt, heb opgehelderd; alzoo acht ik het ook zeer heerlyk voor my, deze weldaden na hunne dood door hunne verdiensten bewezen (welke God al in zyne, of voor zyne getuygen uytwerkt, ten eynde hy zelf in alle verheerlykt worde) bekend te maken, te belyden en te verkondigen.

Er waren vyf en twintig jaren verlopen, als ik door eene traegzame en langdurige ziekte wierd aengerand. Het slach van ziekte was gevaerlyk, en aen de geneesheeren zelve niet genoeg bekend. Ik bezocht, terwyl ik nog de krachten had, het beeld der Allerheyligste Maegd en Moeder Gods Maria, eerst te Halle in Zuyd-Braband, dan te Servia in Henegouw, welke twee Steedjes tot heden toe allervermaerdest zyn, door den toeloop der pelgrims, en de menigvuldige wonderen, die er op de aanroeping der Allerheyligste Maegd geschieden. Doch het liefde geenszins de goddelyke goedheyd, welke volgens het welbehagen van haren verborgen raed werkt alwaer, en wanneer zy wilt, aen myne langdurige kwelling hulp toe te brengen; het zy dat myne zonden het aldus wilden, het zy dat God den gewensch-

ten hulpmiddel voor eenigen tyd uytstelde, om daerdoor ook de glorie zyner nieuwe Martelaers luysterlyker te maken.

De ziekte, die volgens het oordeel der geneesheeren geene hoop meer overliet, groeyde ondertusschen aen; en ik had reeds een order aen myne zaken gesteld, als zullende sterven. By de moeyelykheyd der ziekte kwam nog den gevaerlyksten tyd van het jaer, en eene nadeelige luchtgesteldheyd. Ik gevoelde ook in myne ingewanden de scherpste pynen, die my dag en nacht beletteden te rusten en my ellendiglyk kwelden.

Eyndelyk in het uytterste, wanneer alle hulpmiddelen der menschelyke kunde vruchteloos waren gebruykt, raedden myne boezemvrienden my, dat ik aen God eene belofte zou doen, welke ter plaets van het lyden der nieuwe Martelaers zou volbragt worden, zoo haest als men daer gerustelyk zou mogen gaen. Deze vrienden waren myne twee allerliefste en allergodvruchtigstebroeders Rutgerus en Adrianus; den laetsten was priester en kloosterling van het order van Premonstreyt; naderhand bekleedde hy weerdiglyk het ambt van Prioer in de Abdy van den heyligen Michaël by Antwerpen; doch hy is ook reeds lang tot een beter leven geroepen. Zy raedden my vooral deze belofte aen, omdat zy wisten dat onze moeder, zuster van den Martelaer Nicolaus Pieck, eens in eene hevige ziekte tot het uytterste levensgevaer zynde gebragt, door de belofte, welke onzen vader had gedaen van den

heyiligen Adrianus Martelaer in Vlaenderen te gaen bezoeken, de volkomene gezondheid had wederbekomen, en daarna nog tien jaren geleefd.

Aen deze broederlyke raedgeving wederstond ik eenigen tyd, vreezende dat ik, na den bystand der heyiligen meermaels afgesmeekt te hebben, met regt aen eene lafhertige vrees pligtig zou worden; en dat ik door eene al te groote begeerte voor een langer leven den goddelyken regter, voor wiens regterstoel ik meende welhaest te moeten staen, zou vergrammen, indien ik myne ligchamelyke gezondheid met aenhoudenheyd verzocht. Doch ik wierd door de aendringing myner allerliefste broeders overwonnen, en ik volbragt hunnen raed. Ik deed dan voor myne genezing eene belofte aen God, ter eere der heylige Martelaers, welke wy zonder twyffel meenden Gods vrienden te zyn, en reeds met God te heerschen. Wat wil ik meer zeggen? Van dien dag af begon de ziekte, die my zoo heviglyk en zoo lang had gekweld, my te verlaten; en ik bekwam den slaep, en den lust tot het eten weder; zoo dat zeer verwonderd waren al die, welke my hulp of troost toebagten; namelyk de geneesheeren, die my betuygden dat deze ziekte zoo schielyk gekeerd was zonder hunne kunst, en niet zonder eenen schyn van mirakel; byzonderlyk in dien tyd van het jaer: het was immers in den herfst, die om zyne veranderlyke en duystere lochtgesteldheyd zeer nadeelig is aen de zieken.

Deze getuygenis der geneesheeren, onder welke Joannes Viringus, allerervarensten medecynmeester den voornaemsten was (die naderhand priester en kanonik der kerk van Arras is geworden), moet volgens myn oordeel des te meer geacht worden, omdat de gemeene geneesheeren, ten eynde voor ervarener aengezien te worden, de spoedige en gelukkige genezing der ziekten gewoonelyk en geerne aen hunne kunst toeschryven; en de langzame en vruchteloze genezingen op andere oorzaken werpen, als meestendeels op de onmatigheyd van den zieken, somtyds op verborgene betooveringen, enz. Doch het zy myne genezing geschied is buyten het order der natuer, gelyk het gebeurd met de dingen, welke wy doorgaens mirakelen noemen; het zy God de natuerlyke zaken door de afhankelyke bedieningen aldus bermhertiglyk heeft geschikt, gelyk in het meestendeel der tydelijke weldaden, welke door God, op het gebed der godvruchtigen verleend worden (want zoo dikwils als wy God de gezondheid voor zieken vragen, wy vragen niet dat er een mirakel gedaen worde), evenwel heb ik niet getwyfeld eene zoo ongehoopte verdryving der ziekte toe te schryven aen de verdiensten dergene, aen wiër hulp ik myne genezing door eene belofte had aenbevolen.

In myn ligchaem behield ik wel gedurende eenigen tyd uyt de viermaendige ziekte eene groote zwakheyd; maer zulk eene zwakheyd blyft gemeenelyk over aen die, welke uyt

eene zware ziekte zyn opgestaen, als zynde eenen middelweg van de ziekte tot de genezing. Daerom als ik de gezondheid weder had bekomen, welke ik tot nog toe geniet, bekende ik en beken nog deze weldaed van God door de tusschenkomst der heylige Martelaers bekomen te hebben, gelyk het redelyk is te gelooven. Hierom oordeel ik immers, dat myne wenschen en die myner broeders niet eerder verhoord zyn geweest, dan dat wy onzen toevlugt tot den bystand dezer Martelaers namen; omdat God besloten had onder andere reeds gemelde getuygenissen van derzelve heyligheyd, ook op deze wyze de nieuwe inwoners van zyn ryk te verheerlyken.

X HOOFDSTUK.

Waerom de geloovigen somtyds meer verhoord worden op de aenroeping van dezen, dan van dien heyligen.

HET moet niemand ongerymd of wonderbaer schynen, dat de geloovigen somtyds meer op de aenroeping van dezen, dan van dien heyligen, of meer in deze, dan in die plaets verhoord worden, als zy voor hunneeygene noodwendigheden, of voor die hunner vrienden hunne smeekingen en gebeden aen God opdragen. Want God, gelyk den heyligen Augustinus schryft, maekt door eene wonderbare en onuytsprekelyke magt, en goedheyd de verdiensten zyner Martelaers kenbaer waer

Hy wilt, wanneer Hy wilt, en gelyk Hy wilt; vermits Hy weet dat dit voordeel is om ons te versterken in het christen Geloof, voor welks belydenis dezelve geleden hebben.

Denzelfden leeraer verhaelt op eene andere plaets, dat zekeren Paulus en zyne zuster, die door eene moederlyke verwensching met eene vreezelyke siddering in al de lidmaten waren geslagen, eenige gedachtenissen van Heyligen hadden bezocht, zonder hulp te gevoelen; en dat zy eyndelyk na dry maenden in de stad Hippone, alwaer hy zelf bisschop was, aengekomen zynde, aldaer by de gedachtenis van den heyligen Stephanus eersten Martelaer, beyde gelykelyk de gewenschte gezondheid door een uytmuntend en klaerblykelyk mirakel hadden bekomen. En na uyt het gedenkschrift van dien Paulus aengehaeld te hebben deze woorden van Paulus zelve: « Maer ik kon elders niet » genezen worden, om dat ik door de god- » delyke voorbeschikking voor deze plaets » was bewaerd. » Den uytmundenden leeraer voegde er onder andere by: « Ja hy kon waerlyk » genezen worden, maer voor ons is niet ge- » schied hetgeen allergemakkelykst kon ge- » schieden, op dat hy voor onze oogen zoude » bewaerd worden. » Den Heer wilde dan immers aldus de gedachtenis van zynen eersten Martelaer, welke door de versche openbaring van deszelfs ligchaem vernieuwd was, op de aerde eeren, daer hy zich ook had geweerdigd uyt den hemel aan hem voor zyne glorie stry- dende te verschynen. Den Heer heeft deze

eer aen vele andere Martelaers gegeven, en by heeft ze aen de onze ook willen bewyzen, om door het verrigten van gelyke werken te toonen, dat deze en die dezelfde waarheyd hebben gepredikt, en hetzelfde geloof beleden, en gevolgenlyk deelachtig zyn van dezelfde glorie.

Doch wat wil ik van de Martelaers spreken, dewyl men leest dat God een gelyk voorregt aen zyne uytmuntende belyders heeft verleend. Den heyligen Gregorius in zyne zamenspraek verhaelt, dat zekeren mensch, wiens kruyn geschoren was, van eenen duyvel gekweld zynde, in hoop van verlossing vele plaetsen van Martelaers had bezocht, en eyndelyk door de gebeden van den heyligen Abt Benedictus wierd verlost. Hy voegt er ook deze woorden by: « Maer de heylige Martelaers » hebben hem de gaef der genezing niet » willen geven, om te toonen welke eene » gratie in Benedictus was. »

XI HOOFDSTUK.

Waerom God het leven van den schryver dezer Geschiedenis heeft willen verlengen. Hy draegt aen God al synen arbeyd ootmoediglyk op.

Wat my aengaet, zegt Estius, waerom God den loop van dit myn zoo ellendig leven heeft willen verlengen, weet ik niet. Doch er komen my ondertusschen twee redens voor, om welke ik met regt oordeel het aldus aen God beliefd te hebben, te weten: of om dat

ik door zyne zoo groote goedheyd tot de boetveerdigheyd geroepen zynde, voortaan myn leven zou beteren, de misslagen van den vorigen tyd door goede werken uytwasschen, en dezen weynigen tyd, welken my nog overblyft tot winst myner ziel rekenende, geheel in zynen dienst, als zynde hem opgedragen en toegewyd, besteden tot het welvaren van mynen naesten. Of zekerlyk omdat hy een weynig myne geringheyd zou gebruyken om de vootreffelyke stryden zyner Martelaers te beschryven, en daerdoor zyne glorie vermaerder te maken; hetgeen ik volgens myne tamelijke krachten, welke ik van denzelfden aller-goedertierensten Heer heb ontvangen, met zyne hulp getracht heb te doen. Want het is behoorlyk en regtveerdig, dat alle goed wederkeere tot dengenen, van wien het is voortgekomen. Daerom draeg ik wederom dit geheel werk, hoe kleyn het ook zy, en al mynen arbejd ootmoediglyk op aen God, en ik smeeek Hem uyt al de genegenheyd myns herten, dat Hy deze geringe gift van eenen zondaer eene kleyne en de laetste plaets late hebben tusschen de aen zynen Naem toegewyde geschenken, met welke zynen heyligen Tempel, dat is zyne Kerk, langs alle kanten door vele en groote mannen prachtiglyk verrykt is.

EYND E VAN DE GESCHIEDENIS DER HEYLIGE
MARTELAERS VAN GORCUM.

BYVOEGSEL AEN DE
GESCHIEDENIS
DER HEYLIGE
MARTELAERS VAN GORCUM.

EERSTE HOOFDSTUK.

Vier reguliere kanoniken worden te Schoonhoven door de krygslieden van den Graef van Lumey gedood. — Op welke wyze den Gardiaan en den Vicaris der Minderbroeders van Gouda het leven behouden.

DEN Graef van Lumey, ziende dat zyne eerste beginselen van oproer en vreedheyd te Briel volgens zynen wensch gelukten, ging allengskens voort tot in het diepste van Holland, en vertoonde zich overal gelyk hy was, ik wil zeggen, als eenen vreedden mensch, die dorstig is naer het bloed der priesters en kloosterlingen. In het begin van October belegde hy het steedje Schoonhoven aen den oever van den Rhyn gelegen, en hy nam hetzelfde by overgave, onder de overeengekomene en gezworene voorwaerden, dat de uytoefening van den catholyken Godsdienst, en de

voorregten zoo wel der persoonen, als der geestelyke plaetsen aen de belegerden ongeschonden zouden blyven. Doch den trouwloozen onderhield geenszins deze voorwaarden; want hy onteerde korts daarna door de krygslieden, uytwerkers van zynen goddeloozen wil, de kerken van die plaets, wierp de Autaren om, brak de beelden van Christus en van de heyligen, roofde het gewyd kerkgewaed, trad de Sacramenten onder de voeten, en verre van de Catholyken, eenige uytoefening van hunnen godsdienst toe te laten, gelyk hy had gewaerborgd, hy begon met de zyne aenstonds volgens gewoonte de dienaers Gods te dooden.

Buyten de stad stond een schoon klooster van Reguliere Kanoniken van Sint Michielsberg, hetwelk men van *Hem* noemde. De kloosterlingen van dit gemeente waren om de uytvallen der vyanden in de stad gevlugt; doch zy wierden allerslechts behandeld alwaer zy oordeelden veyliger te zyn. Eenen derzelve Theodoricus van Gouda, wierd door eenen goddeloozen krygsman met vele wonden doorboord en gedood; twee andere Jacobus van Gouda oversten van het klooster, en Cornelius van Schoonhoven wierden opgehangen aen eenen notenboom, die regt over het stadhuys stond; en eenen vierden Gaspar genoemd, wierd aen eenen peerdensteert gebonden (hetgeen vele aenschouwers tot mededoogen verwekte) en gesleept tot de stad Gouda, omtrent twee mylen van Schoon-

hoven afgelegen, welke vier maenden te vooren door het bedrog van eenige verderfelyke mannen in de magt der geuzen was gevallen. Die booswichten bonden daer Gaspar aen den dwarsmast van een schip, hetwelk in de rivier den Yssel buyten de vestingen regt over het kasteel lag, en trokken hem op en neder tot dat hy den geest gaf. Daerna lieten zy zyn ligchaem tot een vertoog eenige dagen hangen. Deze vier leeden dit om geene andere reden, dan om dat zy catholyke kloosterlingen, priesters waren.

Dit alles geschiedde namelyk door het gezag van den Graef, want hy zelf was ten dien tyde naer Gouda vertrokken, ten eynde zyne geweldenary voort te zetten. Doch toen hy aldaer was aengekomen, wierd hy van eenige voornaemste van die stad, die doortrapte geuzen waren, stillekens vermaend, dat hy niet seffens aen het moorden der kloosterlingen en priesters zoude vallen, hetgeen zy vernomen hadden elders door hem gedaen te zyn; maer dat hy voor eenigen tyd moest veynzen, tot dat zyne zaken in Holland beter vastgesteld zouden zyn; anderzins dat het te vreezen ware, dat hy met den eersten blik vele vermoederen van zich zou afkeeren. Deze vermaning boezemde den Graef eenige vrees in; daerom als den Gardiaen en den Vicaris der Minderbroeders van die plaets (welke door de geuzen lang in het kasteel gevangen gehouden, en op vele wyzen gepynigd waren geweest, namelyk den Gardiaen) tot hem in het stad-

huys gebragt wierden, en zich voor zyne voeten moesten nederwerpen; zoo bekwamen eenige borgers door smeekingen, dat dezelve uyt zyne oogen levende mogten weggaen, hetgeen voor eene weldaed gerekend wierd. Evenwel dit geschiedde niet zonder schrik en gevaer; want aen de smeekers antwoordde hy met verachting en gramschap: « Offeraters en moniken » welke woorden hy drymael herhaelde, als om te kennen te geven dat dit slach van menschen hatelyk aen hem was, en dat hy daerom tegen zynen dank dezelve spaerde, en niet geerne hoorde als iemand voor die ten besten sprak.

Hoe verdrietig en hatelyk zulke smeekingen aen het gemoed van den Graef waren, blykt genoegzaam uyt het volgende: Zekeren man van de geusche party eens by hem gaende, om iets te verzoeken, wierd met deze begroeting ontvangen: « Indien ik wist dat gy voor moniken » komt ten besten spreken, ik zou u zelven » ophangen. » Evenwel wierd hy in het begin zyner aenkomst te Gouda wederhouden door de gemelde vrees, welke hy uyt de vermaning van eenige had opgevat.

Deze Franciscanen wierden dan uyt de oogen van den Graef geleyd naer het huys van eenen catholyken raedsheer, als zynde eene vryere bewaerplaets, en daer heymelyk door de werking van eenige vrienden uytgehaeld. Eenige dagen daerna wierden zy allerzorgvuldigst opgezocht door de krygsheden van den Graef, om nog eens voor hem gebragt te wor-

den; doch zy konden niet gevonden worden; en zekerlyk waren zy gevonden geweest, zy zouden geenszins de handen van dien moordenaar ontsnapt zyn. Hierom bekwamen zy korts daerna, door de zorg en uytvinding van diezelfde vrienden, eene andere kleeding en gelaet, en zy trokken tusschen het midden der krygslieden, die de poorten bewaerden, uyt de stad, en kwamen ongehinderd by de catholyken; want het behaegde God aldus de zelve nog eenigen tyd ten voordeele der kerk in het leven te bewaren.

Den gemelden Gardiaen was Antonius Nuscus van Gorcum, aen Nicolaus Pieck door den band van vriendschap verbonden. Hy was kleyn van gestalte, doch groot door godvruchtigheyd, geleerdheyd en welsprekendheyd; hy was gewoon te prediken voor eene talryke vergadering, zoo dat hy dikwils dry of vier duyzend en meer aenhoorders had. Naderhand was hy Gardiaen te 's Hertogenbosch, en dan te Antwerpen. Eyndelyk is hy voor zyne gezondheid naer Frankryk vertrokken, en hy is te Parys gestorven.

II HOOFDSTUK.

Den Oversten en den Procurator der Pauliten van Gouda begeten zich ten voordeele van hun klooster by den Graef van Lumey, en worden op desselfs bevel schandelyk behandeld en gedood.

GELYK den Graef van Lumey beroofd was van zynen buyt, ik wil zeggen van de twee

gemelde Franciscanen, keerde hy by gelegenheid zyne woede tegen twee andere kloosterlingen, van welke ik zal verhalen hetgeen geloofwaardige personen bekend gemaakt hebben. Te Gouda was een huys van broeders, die elders den naem hadden van *Broeders van den heyligen Hieronymus*, maer die daer *Paulitengenoemd* wierden, omdat den heyligen Paulus patroon hunner kerk was. Het volk noemde ze ook *Collatie-Broeders*, omdat zy gewoon waren op de Zondagen en andere Feestdagen in hunne kapel, na de vespers der groote kerk eene *Collatie*, dat is een kort en gemeenzaem sermoon te doen tot het volk. Deze *Collatie* bestond byna geheel in een verhaal van voorbeelden van heyligen, welke voordeeliglyk aen het volk ter navolging wierden voorgesteld.

Ofschoon de inkomsten van dit klooster kleyn waren (want eer de drukkunst uitgevonden werd, verschaften zy zich het noodzakelyke om te leven met boeken te schryven, te binden en te verkoopen), oefenden zy nogtans de goedgunstigheyd uyt jegens de armen zoo veel als zy konden, indachtig zynde dit gebod: *Hebt gy veel, geef veel; hebt gy weynig, geef ook geerne van dat weynige* (1).

Den Oversten van dit klooster, dien zy Vader noemden, was Joannes Rixtel (Rixtellus) van Braband, eenen man in wiens gelaet en zeden eene wonderlyke godsvrucht uytsteeen.

(1) Tob. 4, v. 9.

Hy was zoo mager, dat hy naeuwelyks het vel over de beenen had; hy was zeer geoefend, niet alleen in de schoolwetenschappen, maer ook in de godsgeleerdheid, en in de schriften der oude Vaders. Als de vervolging der geuzen tegen de Catholyken was opgestaen, zeyde hy dikwils aen eenen godvruchtigen priester: « Och mogte ik de martelkroon weerdig worden! » En als hy van de Martelaers van Gorcum had hooren spreken, hy bewonderde der zelve moed en standvastigheyd, wenschte een gelyk eynde, en zeyde met eene groote be-
begeerte: Dat ik de dood der regtweerdigen sterve, en dat myn eynde aen het hunne gelyk worde (1).

Den procurator Adrianus Wevers (Textorius), geboren te Gouda, geleek aen den Oversten in zeden; want hy was zeer godvruchtig, ootmoedig, en geleerd. Eens eenen lontstok voor de geusche krygsmannen, die in het klooster lagen, aenstekende zeyde hy als voorspellende: « Aldus moeten wy de werktuygen bereyden, » met welke wy zullen gedood worden. »

Deze tweekloosterlingen ziende dat hun klooster door die goddelooze krygsmannen in groot getal bezet was; en dat al deszelfs gewyde en ongewyde dingen gemengd, gestolen, verkwist en verspreyd wierden; en dat er aen de broeders zelve niet eenen hoek werd overgelaten, waer zy konden blyven; hielden eyndelyk eenen raed, en gingen den 25 November voor den

(1) Num. 23. v. 10.

middag in hun gewoonelyk kloostergewaad naer den Graef van Lumey, die in het kasteel der stad verbleef, ten eynde hem met alle mogelyke ootmoedigheyd te verzoeken, dat hy de onverdragelyke onbeschoftheyd zyner krysgmannen zoude beteugelen; of wel dat hy de broeders zoude oorlof geven van met al hunne goederen te vertrekken. Als zy op weg waren, kwam eenen man van een groot gezag, hoewel van eene twyfelachtige religie, hun te gemoet. Hy vroeg waer zy gingen, en hoorende dat zy zich by den Graef begaven, ontraedde hy hun dit zoo veel als hy kon, wetende hoe gevaerlyk dit voor hun was. Doch zy meer het welvaren van het klooster dan het hunne beoogende, zettenden met eenekloosterlyke eenvoudigheyd hunnen weg voort, niet twyfelende of zy zouden bekomen hetgeen zy vroegen. Zy wierden immers aengedreven door de liefde, welke volgens den Apostel Paulus alles gelooft en alles hoopt.

Als den Graef en degene die by hem waren dezelve zagen aenkomen, riepen zy al lagchende: « Ziet, ziet, wat is dat? Nu loopen de » schapen van zelfs in de muylen der wolven. » Okrachtigewaerheyd die uyt den mond der vervolgers voortkomt! Met regt noemden zy die kloosterlingen schapen, en zich zelve wolven; ofschoon deze gelykenis veel beter op den Graef dan op de andere paste. Want gelyk eenen wolf, als hy een schaep ziet, uyt zyne natuer niet kan nalaten van het zelve te vervolgen en aen te randen, ten zy hy door iets

verschrikt wordt; alzoo scheen den Graef door een beestachtig geweld aengedreven, om de kloosterlingen en priesters, welke hy zag, te dooden. Dus toonde hy zich seffens door de daed als eenen wolf aen die onschuldige schapen van Christus. Hy deed immers die kloosterlingen, zonder hunne reden af te wachten, eerst ontkleeden en stelde ze dan naekt bloot aen de woede zyner krygsmannen. Deze booswichten dreeven aenstonds met zweerden en andere spiesen dezelve als wilde dieren rondom het pleyn, en den boomgaerd van het kasteel; zy vervolgden, kwetsten en overladden ze van alle kanten met wonden, zoo dat dezelve eyndelyk by gebrek aen adem ter aerde nedervielen. Dan trokken en sleurden zy de halfdoode kloosterlingen by de beenen door de scherpste distels en doornen, en ziende dat die nog ademden, openden zy derzelver buyk, trokken er het nog kloppend hert en de ingewanden uyt, opdat er niets aen de onmenscheelykheyd zoude ontbreken. Aldus vloogen eyndelyk die gelukkige zielen naer de hemelsche kroonen, na hunne lichamen op de aerde gelaten te hebben.

Zoo haest als het catholyk volk deze zaek kende, weende en zuchtte het zeer veel over de zoo onweerdige en vreedde dood der allerbeste mannen. Doch opdat niet eenen der borgers, die in het kasteel kwamen, de lichamen zoo schandelyk behandeld zoude zien, begroeven de krygslieden dezelve seffens in eenen put in het kasteel. Na acht dagen ging

Maria Fransenia, aen Christus minnelyke en gewyde maegd, by den Graef om de ligchamen der Martelaers te vragen, en zy bekwam dezelve. Door hare zorg en de hulp van eenige catholyke mannen wierden deze ligchamen ontgraven en gewasschen, en zy wasenden eenen zoo aengenamen geur uyt, dat alle die er by kwamen daer over verwonderd waren. Zy wierden dan gedragen naer de kerk van het klooster, alwaer zy God gediend hadden, en er in begraven voor den hoogen Autaer. Deze twee Martelaers waren omtrent veertig jaren oud. Aen derzelver verdiensten is niet vermetenlyk toegeeygend geweest, dat de kerk, alwaer zy begraven liggen, daerna langen tyd vry is gebleven van de heyligshendery der ketters.

III HOOFDSTUK.

Over de deugden, en de marteldood van Cornelius Muys, van Delft, uytmunten den godsgeleerden en dichter.

Ik wil niet spreken van vele andere gruweldaden die door den Graef van Lumey en deszelfs dienaers in vele plaetsen bedreven zyn; doch ik kan niet nalaten van te verhalen, hoe dat dezen vervolger, alsom de maetzynerschelmstukken te vervullen, eenen allervermaerdsten man Cornelius Muys (Musius), van Delft, in het Grieksch zoo wel als in het Latyn onderwezen, dichter, ouderlingen oversten van het Maegden

klooster der heylige Agatha te Delft, ter dood heeft gebragt, na hem de hardste beschimpingen en pynigingen aengedaen te hebben.

Dezen man was eenen dichter, die zich niet bezig hield met ongewyde, ontuchtige en fabelachtige verzen te maken, gelyk sommige christenen weynig christelyk doen, voor wiër dwaze, om niet te zeggen goddelooze ydelheyd hy altyde eenen afkeer had gehad; maer hy nam zyn behagen in eene gewyde en zedige poëzy, zynde eenen godsgeleerden en allereerbaersten priester; zoo dat er tusschen zyne dichtstukken en zeden eene allerschoonste overeenkomst was van godvruchtigheyd en heyligheyd.

Opdat dezen lof van Musius aen niemand te ontydig voorkome, zal ik hier zynen lofaenhalen die getrokken is uyt eenen brief, waerin zekeren geleerden en godvruchtigen man de Parysche uytgave der *Uytleggingen over de spreuken en gezangen van Salomon* door den achtbaren priester Beda, aen hem toeschryften zegt: « Om » deze uytleggingen op uwen naem het licht » te doen zien, zyt gy gepraemd geworden door » uwe ongeveynsde en kuysche zeden, en door » uw zuyver leven, hetwelk gy door eene reeds » lange gewoonte en door den geest, die in de » zyne alles kan en uytwerkt, hebt geput uyt » eene aenhoudende studie en lezing der godsgeleerdheyd, en uyt eene neerstige overdenking der menschelyke zaken. Deze studie » hebt gy zoogelukkiglyk ingerigt, dat, terwyl » gy u aen dezelve geheel en onvermoeyd toelegt, gy nogtans de schoolwetenschappen

» niet verwaerloost, welke gy by achtereenvol-
 » gende uren, als door het gewigt eener
 » zwaerdere zaak afgemat, zoö beoefend, dat
 » zy niet alleen niet nadeelig zyn aen de gods-
 » geleerdheyd, maer ook dezelve meer voeden.
 » Ondertusschen schryft gy met hetzelfde ge-
 » mak van geest de aengenaemste verzen, daer
 » gy u niet bezig houdt met de roovery en ver-
 » leyding der goden en godinnen en de min-
 » nary te zingen, waerin vele zich tot in hun-
 » nen ouderdom uytputten. Ook mengt gy
 » geenszins de gewyde met ongewyde zaken,
 » hetgeen eenen algemeenen misslag is by die,
 » welke over de gewyde zaken in gedichten
 » handelen, maer gy verhandelt het gewyde
 » op eene gewyde wyze, zonder uwe oogen
 » van het gewyde anker af te keeren, waer-
 » van gy ons een klaer bewys hebt gegeven.
 » Daerdoor is het geschied, dat gy in alle slach
 » van studie Christus smaekt, en ware en god-
 » vruchtige vruchten voorbrengt. Ik wensche
 » dat God, die alleen aen alle den wasdom
 » geeft, uwe studie ten besten vermeerdere. »
 Dit schreef dien man te Parys in het jaer
 1536, wanneer Musius nog de helft van zynen
 ouderdom niet had beleefd. Daeruyt kont gy
 verstaen, dat hy de zuyverheyd en heyligheyd
 van leven met zynen ouderdom niet heeft beko-
 men; maer dat hy van in zyne jongheyd versierd
 is geweest met die deugden, door welke hy
 zich tot de glorieryke marteldood bereyde.

Daerby kwam zyne vurige begeerte voor de
 marteldood, welke aen de verdiensten van

zyn voorig leven beantwoordde. Wat geven die verzen anders te kennen, in welke hy door de ingeving van den goddelyken geest nu wenschte, dan bad om zyn leven voor Christus ten besten te geven? Want gelyk hy den lydenden Christus in een gedicht smeekend aansprak, eyndigde hy zyn gebed met deze verzen vol van eene heylige begeerte :

*O si semel concesseris,
Amore ut ardeam tui,
Vitam lubens tum impendero
(Nam cuncta debeo) tibi.*

Dat is : « O indien gy my eens de genade
» verleent, dat ik door de liefde tot u brande,
» dan zal ik geerne u myn leven slagtofferen,
» want ik ben u alles verschuldigd. »

Op eene andere plaets aenriep hy zynen heyligen patroon met dit gedicht :

*Beate Christi Pontifex,
Christique Martyr inclyte,
Hanc gratiam Cornelio
Tuo benignus impetra :
Ut exprimo quem nomine,
Te charitate, te fide
Et asserendae audaciâ
Te veritatis exprimam.*

Dat is : « Heyligen Paus, en zeer vermaerden Martelaer van Christus, verwerf my
» goedgunstiglyk deze genade : dat ik, die
» uwen naem draeg, u ook moge verbeelden

» door de liefde, door het geloof en door de
» kloekmoedigheyd om de waarheyd te be-
» vestigen. »

Dit zong dezen gewyden dichter als door eene zekere voorspelling eer de geusche vervolging was opgekomen; en als het teeken der vervolging gegeven was, scheen in hem den dorst naer de marteldood meer ontsteken te zyn. Alsdan sprak hy by zyne kennissen veel over het marteldom, en hy las dikwils met meerdere aendachtigheyd boeken, die handelden over de opwekking tot de marteldood. Alsdan vereerde hy ook de Martelaers van Gorcum, die te Briel gedood waren, door eene uytmuntende betuyging. Want zoo haest als hy hunne roemweerdige dood had vernomen, verheugde hy zich zeer over hunne kloekmoedigheyd, en hy had een zoo nederig gevoelen van zich zelve, dat hy dikwils met tranen beleed hun glorieryk gezelschap niet weerdig te zyn; ja zelf niet weerdig te zyn hunne schoenriemen te ontsluyten. Maer deze nederigheyd maekte hem de marteldood weerdig.

Te gelyk dacht hy niet zonder zuchten op dien kanonik, die zich uyt lafhertigheyd van een zoo heylig gezelschap van Martelaers had afgescheyden, want hy had hem wel gekend. Daerenboven zocht hy neerstiglyk de namen van die Martelaers op, om den dag van hun lyden alle jaren, zoo hy bleef leven, te vieren met eene gelyke plegtigheyd, welke hy gewoon was te verrigten op de sterfdagen van Joannes

van Rochester, en van Thomas Morus (wiër beeltenissen hy by zich had), en van eenige andere Martelaers zyner eeuw; voor welke hy, als godvruchtigen dichter, lofzangen zong. Rutgerus Estius heeft dit alles uyt den mond van eenen deugdzamen priester, die ooggetuyge, huyzeling en laetsten bedienaer van Musius was geweest, gehoord en in geschrift achtergelaten.

Na dien tyd kwam het hoofd der geusche party den Prins van Oraniën in Holland, en als hy Delft was binnen getreden, onthaelde Musius hem volgens gewoonte, niet zoo zeer uyt vriendschap als uyt dienstbaerheyd, omdat de rykste geestelyke huizen, zoo als het klooster der heylige Agatha was, gemeenelyk onderworpen waren aen het ontvangen der grooten. Gelyk Musius met den Prins op den dag van deszelfs aenkomst het avondmael ging nemen, wierd hy, al ter tafel te gaen, door den voor-noemden bedienaer vermaend, dat hy zyn priesterkleed, dat is: zyne soutane en hoed zou afleggen, en dat hy eenen tabbaerd met eene reysmuts zou aendoen; omdat het te vreezen was, dat den Prins van Oraniën, aen wien de priesters hatelyk waren, zyn priesterkleed aenschouwende, zou opgewekt worden om hem te beledigen. Doch Musius wilde dit niet doen, en zeyde: «Zak ik, die zeventig jaren oud ben, » uyt vreeze ontveynzen, waeruyt de jongere » een voorbeeld zullen nemen? Dit zy verre » van my; ik vrees niet te sterven, daer ik » reeds zoo oud ben. » Hy ging dan met

zyne gewoonelyke kleeding ter maeltyd, zonder de verwyting van het priesterdom, of het aenstaende gevaer te vreezen. Doch er geschiedde hetgeen men vreesde; het regt der gastvryheyd wierd geschonden, en den gastheer wierd door den genoodigden aen de tafel beschimpt, en door de tafelgasten met vele verwytingen en scheldwoorden onbeschoftelyk aengerand. Dit was zeer verschillend van den lof, welken den Prins van Oraniën eens by de zyne over Musius had uytgesproken, als hy zeyde; dat dien man het bisschopsambt weerdig was.

Uyt deze beginselen kon men gemakkelyk gissen wat Musius moest verwachten. Door de aenrading en opwekking der vrienden bereyde hy zich dan eyndelyk met moeyte tot de vlugt. ondertusschen riep hy, als eenen zorgvuldigen vader, zyne dochters, ik wil zeggen: de Nonnen aen zyne zorg toebetrouwd by een in eene verborgene plaets, en hy wekte dezelve op tot het standvastiglyk behouden van het catholyk Geloof, tot de wederzydsche liefde, en tot het eeuwiglyk onderhouden van de zuyverheyd, en van de andere plegtige beloften. Hy droeg alsdan het heylig sacrificie der Mis op, deelde aen alle het levendigmakende brood uyt, beval ze alle aen God, en nuttede de overblyfselen der heylige tafel, ten eynde het heylige des Heeren aen de honden niet zoude overgelaten worden, en zeyde: « Met » deze genutte reysspys zal ik (indien het » noodig is) gewapend worden tot de mar-

» teldood, en ik zal door een zoo heylzaam
 » Sacrament versterkt zynde niet bezwyken. »
 Na deze dingen verrigt te hebben vertrok hy
 uyt zyne geboorte stad en hy kwam te 's Gra-
 venhage omtrent twee mylen van Delft afge-
 legen, doch hy wierd door een teeken van
 eenen man van Delft, zynen bloedverwant
 verraden, en door de geusche roovers vervolgd
 en genomen.

Den Prins van Oraniën deze zaek verne-
 mende, riep Musius door eenen openbaren
 brief weder naer Delft, het zy omdat hy door
 de dood van dien allerroemweerdigsten man,
 die zeer in de gunst van alle was, zyne bende
 niet wilde bezwaren (hy vreesde immers dat
 die roovers hem zouden dooden); hetzy omdat
 hy hoopte door deszelfs bekendmaking de
 verborgene schatten van het klooster te be-
 komen.

Den Graef van Lumey, die alsdan in die
 streek was gekomen, nam die terugroeping
 kwalyk af, en wierd er door aangehitst om
 Musius te kwellen en te dooden. Ook moest
 eenen zoo grooten man niet anders sterven,
 dan door de werking van dien schelm. Den
 Graef dan opgewekt door dry aansporingen,
 te weten: door eene opgeblazene verontweer-
 diging jegens den Prins van Oraniën (welke wy
 ook te Briel gezien hebben); door eenen haet
 tegen de priesters (die by hem eeuwigdurend
 was); en door eene begeerlykheyd naer het
 geld (want hy haekte ook naer den schat
 van het klooster), stelde vast dezen buyt, die

vertrok, volstrektelyk te vervolgen. Sommige hadden achterdenken dat deze zaek aldus in het vriendelyke tusschen den Prins van Oraniën en den Graef van Lumey verrigt was; doch dit schynt my niet overeenstemmend met hunne inzigten en werkingen.

Musius door het bevel van den Prins van Oraniën wedergeroepen, wierd op eene yslede van den Haeg naer Delft gevoerd. Hy had by zich tot reys gezellen de edelmoedige en allereerbaerste maegd Carolina Mervia, en Cornelius Meranus, jongeling van omtrent twintig jaren, zynen bloedvriend, wiens peter hy ook was. Doch hy wierd op zyne reys, toen hy voor geen gevaer vreesde, ten halven den weg door den Graef van Lumey opgehouden. Seffens toonde hy voor zyne bescherming het bevelschrift van den Prins; maer den Graef verwierp het met spotterny en verachting; en den allerbesten man wierd terstond door de dienaers van den Graef, als eenen verrader des vaderlands (want deze lastering was gemeen tegen de catholyken), sterk gebonden en haestelyk op het ys naer Leyden gevoerd. Het was alsdan den 10 December, feestdag van de heylige Maegd en Martelares Eulalia.

Wanneer Musius te Leyden aenkwam, wierd hy denzelfden dag omtrent den avond als voor den regterstoel gebragt, ten eynde er eenigen schyn van regterlyk order zoude blyken. Aldaer zag hy eenen edelman Ghisbertus genoemd, zoon van zynen ouden vriend, wel-

ken hy gunstiglyk had behandeld, en hem dienst bewezen; en hy verzocht hem eenen wederzydschen dienst, maer dien aenschouwde hem met leelyke oogen en zeyde: « Zyt gy den » Oversten der Agathessen? Ik meende dat » daer eenen stinkenden monik zat. » Dezen ondankbaren mensch, na dit gezeyd te hebben, vertrok. Aenstonds wierd in deszelfs plaets gesteld eenen ketterschen predikant, die na veel tegen de Roomsche Kerk, en het catholyk Geloof geschreeuwd te hebben, eenige hoofdstukken der Calvinsche leering aen den godvruchtigen man voorstelde, om hem te overtuygen. Daerop zeyde Musius: « Acht » gy my zoo uytzinnig en dwaes dat ik, na » geheel myn leven my op de gewyde boeken » zoo sterk toegeleyd, en zoo vele uytleggingen » der heylige Vaders doorbladerd te hebben, » op eene ligte inblazing zal afvallen van het » geloof, hetwelk ik eens heb beleden? Gy » moet noch u, noch my vermoeyen; ik 'zal » in mynen ouderdom het Geloof behouden, hetwelk ik in myne kindschheyd heb » geleerd. »

Ondertusschen kondigde men schielyk aen dat Sparendam, de sterkste have van Haarlem door de koninglyke krygslieden genomen, en deszelfs bezitting vernietigd was. De geuzen dit hoorende, beefden en vonden hierom goed de dood van den onpligtigen te verhaesten; doch het kwam er eerst op de kostelyke voorwerpen en den schat van het klooster aen, hetwelk voorallerrykst gehouden wierd. Musius

wierd dan spoediglyk door de beulen met eene openbare schande en menigvuldige bittere woorden geleyd naer het naburig huys van Cornelius Venius, gebannen catholyken, hetwelk van de oproerigen genomen was. Daer vond hy twee andere gevangenen, Christophorus Scaganus, en Adrianus van Assendelft, voornaemste raedsheeren van Haerlem, die van het gezantschap, het welk zy krachtens een besluit hunner stad by de koningsgezinden hadden uytgeoefend, wederkeerende, door de geuzen waren aengehouden en te Leyden gebragt, om korts daerna martelaers te worden. Dezen wierd immers dags voor Kersdag te Delft aen eene galg gehangen, en na zyne dood ook schandelyk behandeld; want zyn hoofd wierd afgekapt en op eenen hoogen staek gesteld, als zynde het hoofd van eenen verrader. Den anderen is door eene hevige pyniging in den kerker gestorven. Dus hebben beyde een treffelyk bewys hunner belydenis achtergelaten. Met deze sprak Musius over het gemeen lot, en hy gaf en ontving vertroostende woorden. Daer zy dorst hadden, wierd er hun door eene dienstmeyd eene halve pinte engelsch bier gebragt, en Musius daerdoor naeuwelyks een weynig versterkt, wierd seffens door de beulen in de naeste zael gesleurd, en voor den oversten der halszaken gesteld, om gepynigd te worden in de tegenwoordigheyd van dien reeds genoemden edelman en trouwloozen vriend, die byzitter was.

De beulen trokken dien eerbiedweerdigen

ouderling de kousen en het slaeplyf af, en bonden hem half naekt en uytgestrekt met koorden aan eene ladder, die in de plaets van eenen pynbank was. Alsdan gooten zy hem, daer hy op den rug lag, in den mond, die met een doekje bedekt was, koud water, tot dat zynen buyk sterk opzwol. Daerdoor wierden er uyt zyne ingewanden vreesselyke schokken verwekt, en men hoorde klagende woorden door de pyniging uytgedrukt. Doch gelyk de beulen met dezen middel geen voordeel deden, om hem de verborgene schatten te doen bekend maken, gebruykten zy een ander slach van pyniging. Zy bonden dunne en sterke koorden aan zyne beyde groote teenen, en hingen hem aldus, met het hoofd om leeg op, aan het hoogste der ladder; daer door geschiedde het dat zyn ligchaem, door het gewigt van die lidmaten afgetrokken, met eenen grooten schok op het hoofd ter aerde nederviel. Daerna verbrandden zy zoo zeer zyn oud ligchaem met toortsen, dat de plaets door eenen grooten stank vervuld wierd. Doch de vreedheyd won daer mede ook niets; want den heyligen en godsgeleerden man wist, dat eenen christen eerder alles moet verdragen, dan de gewyde schatten aan de goddeloozen kenbaer te maken. Dien allertreurigsten bloedvriend en medegevangen jongeling moest dit alles aenschouwen, zoo dat op hem ook een deel der onmenschelykheyd viel. Den ouderling had reeds door de hevige pynigingen het gevoel verloren, wanneer die booswichten meer om

de begeerlykheyd van hun vreed gemoed te voldoen, dan om de pynen aen den Martelaer te vergrooten, hem de overige teenen en vingers van de handen en voeten afsneden. Eenen of tweederzelve bleeven daer liggen, en 's anderendags nam eene dienstmeyd dezelve met eene tang op en droeg ze naer het kerkhof van den heyligen Petrus.

Deze schelmen ziende dat zy vruchteloos de standvastigheyd van dien man beproefden, dachten eyndelyk hem zoo haest mogelyk ter dood te brengen. Zy sleurden dan omtrent ten negen uren van den avond den ouderling door de pynigingen verscheurd, byna naekt, styf van koude, buyten adem, en sterk zuchtende en weenende, langs de hoog besneeuwde straten naer de merkt der stad; zyne in den sneeuw gedrukte voetstappen waren geverwd door het bloed, hetwelk overvloediglyk uyt zyne afgekapte voetplanten vloeyde. Aldaer stelden zy hem onder de galg om hem op te hangen. Musius ziende dat den tyd gekomen was, op welken hy door eene schandige dood uyt dit leven moest scheyden, beval door een kort, doch krachtig gebed zynen laetsten stryd aen God. De beulen kwamen by hem, en daer hy by gebrek aen krachten de ladder niet kon opklimmen, bonden zy hem in het midden met eene koord, en trokken hem dus op eene schandelyke wyze om hoog. Aenstonds deden zy hem eene dikke koord aen den hals, zonder bekommerd te zyn voor de keel naeuw toe te stroppen, hetgeen gemeenelyk gedaen

wierd om de dood te verhaesten. Daerdoor geschiedde het, dat den adem niet seffens benomen, en de pynaen den stervenden verlengd wierd.

Dit was het eynde van den allerbesten en allergeleerdsten priester, hetgeen welschandelik was voor de wereld, maer glorieryk by God, en door hem lang te vooren zeer gewenscht. Door dit zalig eynde heeft hy zyn allerlofwaardigste leven gesloten in den ouderdom van twee-en-zeventig jaren en zes maenden; want zynen geboortedag was gevallen den 11 Junius, feestdag van den heyligen Barnabas apostel,

Als Musius dood vernomen wierd, weenden al de godvruchtigen, namelyk die welke van zyne beste kennissen waren; en onder deze was Petrus Opmerus, man van eene zonderlinge geleerdheyd, die eenige maenden daerna deszelfs marteldood in eenen vloeyenden styl heeft beschreven; waeruyt hier ook veel is genomen. Ja, men zegt dat den Prins van Oraniën zelf heeft geweend, zoo haest als hy de tyding dezer dood heeft gehad. Ook waren zyne tranen niet geveynsd, gelyk sommige gemeend hebben; hiervan ben ik overtuygd door het voorbeeld van Antiochus bygenoemd *den Doorluchtigen*; want ofschoon dezen met een vyandelyk gemoed beziel was tegen de ware religie, en derzelver voorstaenders; evenwel was hy bedroefd, en hy stortte tranen, (gelyk de gewyde geschiedenis verhaelt) over de onregtveerdige dood van Onias, opper-

priester en allerbesten man, *indachtig zynde de matigheyd en zedigheyd van den overledenen* (1).

Zekerlyk waren de deugden van Cornelius Musius zoo uytsehynend; zyne goedgunstigheyd jegens alle was zoo groot, dat zyne zoo onweerdige dood de tegenstrevers zelve, die nog iets der menschelykheyd hadden, tot droefheyd bewoog. In hem scheen uyt de zedigheyd, de zacht-aerdigheyd, de deftigheyd verzacht door de vriendelykheyd, de matigheyd, de herbergzaamheyd, de milddadigheyd jegens de armen, en bovenal de godvruchtigheyd. Daerby was zyn verstand in de menschelyke en goddelyke wetenschappen sterk geoefend; zoo dat gyniet moet verwonderd zyn, dat de allertreffelykste mannen Joannes Gropperus, Gulielmus Lindanus, en vele andere dezen priester met zoo vele peerlen versierd, weerdig achtten van met hem vriendschap te maken, en dezelve door allen dienst te bewyzen en te bewaren. Eerder moet men bewonderen de meer dan beestachtige vreedheyd van die, welke eenen zoo grooten man zoo onmenschelyk ter dood hebben gebragt; terwyl hunne vreedheyd door de dood zelve niet heeft kunnen verzaed worden. Want gelyk het dood ligchaem tot omtrent het midden van den volgenden dag aan de galg had blyven hangen, wierd het cyndelyk nedergeworpen, en tot meerderen smaed toegestaan aan zekeren dwerg van eene

(1) 2. Mach. 4. v. 37.

elleboogslengte en half, om volgens belieft tot bespotting der krygslieden te strekken. Dezen onbeschoften en vreedten mensch sneed, in het aenschouwen van alle, het schaemde af, en volgens het schryven van sommige waren den neus en de ooren ook afgesneden. Dan wierd den buyk geopend, en eenen kwakzalver troker het vet uyt, om het te verkoopen.

Na dit alles, verzocht eene godvruchtige en zeer edele maegd het ellendig lighaem, om het ter aerde te besteden, en zy bekwam het eyndelyk met moeyte. Hetzelve wierd dus haestelyk in eene gemeene kist geleyd, en door de grafmakers in groote stilte naer de kerk van den heyligen Petrus gedragen, en in derzelver ingang zonder eenige lykplegtigheyd met haest begraven. Voor hem wierd ook niet een grafschrift gesteld; daerom zal ik hier, in de plaets van een grafschrift, eenige verzen byvoegen, welke Bartholomeus Bodeghem, ook dichter van Delft, heeft geschreven onder de beeltenis van den Martelaer, godsgeleerden en dichter. Deze Verzen luyden aldus :

Geusica quem rabies immani caede peremit,

Musius hoc moriens ore posita fuit.

Virgineas coluit pius et sine labe camænas,

Virginei custos præsidiumque chori.

Post pia multa Deo, post scriptaque carmina Divis,

Hæc meruit tales conditione mori.

Dat is : « Dezen, die door de geusche razerny » op eene onmenschelyke wyze is gedood, is » den dichter Musius. Hy, bewaerder en be-

» schermmer van den maegdenkoor, leyde zich
 » godvruchtiglyk en zonder vlek toe op de
 » maegdelyke gezangen; en na vele godvruch-
 » tige verzen ter eere van God, en van de
 » Heyligen geschreven te hebben, verdiende
 » hy op deze wyze te sterven. »

IV HOOFDSTUK.

*Kort verhael van het schelmachtig leven van Gulielmus
 De la Marck, Graef van Lumey.*

AENGEZIEN, lieven lezer, den Graef van Lumey den voornaemsten vervolger is geweest der Martelaers, wiër werken en lyden ik beschreven heb; zoo meen ik het de moeyte weerd te zyn van hier ook een kort verhael van zyn schelmachtig leven te geven.

Gulielmus de la Marck, gesproten uyt een oud grafelyk geslacht van dien naem, was bloedverwant van den doorluchtigen Erardus de la Marck, kardinael der roomsche kerk, en Bischoep van Luyk; zoo dat het zeer te verwonderen is, dat hy zoo schandelyk ontaerd was van de zeden en godvruchtigheyd van dien allertreffelyksten man; want hy bezat, tezamen met zynen broeder, by erfregt deszelfs eygen huys staende by de kerk van den heyligen Martinus te Luyk, in hetwelk hy ook eyndelyk is gestorven. Hy wierd graef van Lumey, of Lummen bygenoemd, van eene heerlykheyd in het

land van Luyk, alwaer hy geboren was, en welke hem van zyne voorouders toekwam.

Als hy nog een kind was, wierd hy in het kasteel van die plaets, alwaer hy by zyne moeder verbleef, onderwezen door zekeren afvalligen Franciscan. Zynemoeder, die weduw en eene allergodvruchtigste vrouw was, ongelukkiglyk door de schynheyligheyd van dien verleyder bedrogen, had hem aengenomen om haren zoon te onderwyzen, en deszelfs kindschheyd te vormen. Dezen afvalligen boezemde in zynen leerling het vergifder calvinsche kettery, waerdoor hy zelf doordrongen en bedorven was; en dit kwaed was reeds van dien tyd af zoo vast in het gemoed van dien jongeling geprent, dat, ofschoon hy naderhand naer de hoogeschool van Leuven (alsdan de beste der wereld, zoo wel voor de menschelyke onderwyzingen, als voor de goddelyke en catholyke leering) wierd gezonden, en aen enen catholyken en allerdeugdzaamsten onderwyzer toebetrouwd om de vrye wetenschappen te leeren, evenwel de vlek van het ingeprent en opgevat gedacht geenzins kon uytgewasschen worden. Ja, nadat hy de stad en de schoolwetenschappen verliet, begon zyne bedorvene inborst zich meer en meer te openbaren.

Behalvens dit vergif der kettersche leering, hetwelk hy door het aanbieden van zynen ketterschen meester, ongelukkiglyk had gedronken, was er in zyn gemoed eene zekere vreedheyd, welke zich allengskens vertoonde; hoewel hy deze ondeugd lang te voeren, nog

een kind zynde, door groote bewyzen had bekend gemaakt. Want van dan af wedieverde hy zoo zeer met zyns gelyken door de hardnekkigheyd en stoutmoedigheyd om te vechten, en door den roem van zich te vreken, dat hy ze alle verre overtrof. Zyn gezigt was stuer, hetgeen een teeken was van een vreed en bloedorstig gemoed. Wat hy eens in dit slach, toen hy nog een kind was, bewezen heeft, zal ik in het kort verhalen, gelyk het gehoord is geweest uyt den mond van eenen allergeloofweerdigsten man, deszelfs landgenoot.

Tusschen Corsel en Helchteren, beyde naburige dorpen van Lumey, was eenen ouden twist over een zeker moeras aen beyder grenspalen gelegen. Dezen twist was zoo vermaerd, dat dit moeras gemeenelyk het betwist moeras wierd genoemd. Corsel had gelyk Lumey denzelfden Heer, dezen was Gulielmus de la Marck na zyns Vaders dood; en naeuwelyk was hy twaelf jaren oud, als hy in dezen twist door de genegenheyd voor zyn deel zoo sterk wierd opgehitst, dat hy aen het hoofd van eenige gewapende onderdanen naer de betwiste plaets ging, ten eynde de mannen der tegenparty, welke hy aldaer zou gevonden hebben, ter dood te brengen of gevangen weg'te leyden. Doch hy vond daer buyten zyne mcening niemand, en keerde by gelegenheyd zyne woede langs eenen anderen kant, om niet ongevroken en zonder eer weder te keeren. In zyne terugkomst vond hy immers eenige, die heyde, welke daer in menigte groeyt, afsnee-

den, en hy deed er twee vastgrypen, als of zy eene groote misdaed hadden bedreven, omdat zy den oogst opdeden in eene gemeene aerde, welke hy zeyde aen zyn gebied onderworpen te zyn. Hy bond dezelve aen zyn peerd (o vreed, verbazend en gruwelyk schelmstuk in een kind), en sleepte ze als honden, niet alleen verrelangs de aerde, maer trok ze ook met geweld door het midden van eenen naburigen vyver. Eyn-delyk handelde hy met die ongelukkige en on-pligtige huerders, die nogtans van dien wyk niet waren, op welken hy zoo vyandelyk ver-bitterd was, zoo vreedelyk, dat dit door de ge-heele omliggende streck verspreyd wierd; en al degene die deze dwingelansche onmensche-lykheyd in dien ouderdom hoorden of zagen, zeyden verbaesd aen malkander : « Wie » meent gy dat dit kind zal wezen? » Want uyt zulke beginselen voorspelden zy door eene bewysbare gissing wat hy in eenen verderen ouderdom zou doen.

Verscheyde andere dingen zyn in hem, nog een kind zynde, bemerkte geweest, die zyne be-dorvene inborst en zynen ingeprenten haet te-gen het kloosterorder te kennen gaven. Men zegt dat hy van zyne cerste jaren af, als hy eenige kennis van den Godsdienst begon te heb-ben, gewoon was al de kloosterlingen en na-melyk de Franciscanen met een stuer gelaet en leelyke oogen te aenschouwen, zoo dikwils als hy dezelve by geval ontmoette; aldus was hy, gelyk men meent, onderwezen door dien aller-slechtsten leermeester, en boozen onteerder

van het door hem verlaten kloosterleven. Wie weet immers niet dat al de afvallige moniken de gewoonte hebben van het klooster, aen hetwelk zy zich door eene heylige en plegtige belofte hadden verknocht, door vergiftigde lasteringen en scheldwoorden onophoudelyk te verscheuren, om dus hunne schande en trouweloosheyd te bedekken?

Wat nu den verderen ouderdom van den Graef van Lumcy betreft; zekeren achtbaren man, die de zaak tot zyn eygen ongeluk had ondervonden, heeft verhaeld, dat deszelfs huysgezin (als dien zelf had begonnen zyn huys te bestieren) allerbedorvenst was van zeden, en dat daer geene achting was voor den Godsdienst, en de geboden der heylige kerk; maer dat dit alles zeer verwaerloosd en versmaed wierd. Het is wel waer dat hy somtyds kloosterlingen, onder welke Minderbroeders waren, die zich op den weg by hem begaven, in zyn huys ontving, en dezelve, voor zoo veel als men de uytwendige dienstbaerheyd beschouwt, vriendelyk onthaelde; doch die welke hem kenden, verstonden gemakkelyk dat hy dit niet deed uyt genegenheyd voor den Godsdienst, maer omdat hy oordeelde, dat het alsdan nog niet geraedzaam genoeg was voor zyne achting by de goede, de gewoonte van de godsdienstige herbergzaamheyd, welke hy van zyne ouders had ontvangen; zoo schielyk af te breken. Ook heeft eene zekere ondervinding geleerd hoe dat zulke menschen de eenvoudigste broedertjes, gelyk zy die noemden, in de maeltyd

onder den schyn van menschlievendheid tot vrolykheyd opwekten, en met dezelve, als zy verblyd waren, den spot hielden, en ze hunne zotten maekten. Wierd er alsdan door eenen derzelve iets ten onpas gezeyd of gedaen, aenstonds maekten zy het ruchtbaer; en een allerkleynste misdryf van eenen wierd afgunstiglyk vergroot, en door lastering op het geheele gemeente geleyd.

Gelyk in het Nederland eenige edele mannen en jongelingen in het jaer 1566, een bondgenootschap hadden gemaakt, om door een smeekschrift de verzachting, of beter de afschaffing der koninglyke bevelen tegen de ketters te bekomen (het was dit bondgenootschap, hetwelk naderhand de hervorming van den Godsdienst en van het gemeene best in Nederland heeft gebragt), vervoegde den Graef van Lumey eenigen tyd daerna zich by dezelve, ofschoon hy buyten den Nederlandschen edeldom gerekend wierd. Om deze reden moest hy het land verlaten, en hy verklaerde zich van dan af als openbaren vyand van den catholyken koning; en geduerende het bevelhebberschap van den Hertog van Alba, verrigtte hy vele vyandlykheden zoo te lande als ter zee, maer byzonderlyk ter zee; want van daer viel hy eyndelyk door listen op de stad Briel, en hy nam dezelve. Daer had hy als een ryk en eenen standvastigen zetel bekomen, en hy begon seffens deze voorbeelden van vreedheyd te geven, om welke hy van al de catholyken, en namelyk van de priesters en kloosterlingen

als boven maten vreczelyk aengezien wierd. Hy gedroeg zich immers zoo door woorden en werken, dat hy, op de wyze van Saulus, niets dan moorderyen en straffen der priesters en kloosterlingen scheen te begeeren; gelyk het genoegzaam te zien is geweest in de gemelde Martelaers, welke hy de vreedste pynigingen heeft aangedaen, en ze de schandigste dood heeft doen sterven.

De vreedheden, welke den Graef van Lumey overal tegen de priesters en kloosterlingen uytwerkte, waren van zulk eenen aard, dat zy de geusche party als onnenschelyk en bloeddorstig by vele hatelyk maekten, en vele gemoederen van dezelve verwyderden, die er anderszins voor genegen waren. Zoo haest als den Prins van Oraniën, die aan het hoofd der opstandelingen was, dit gewaer wierd, stelde hy vast spoediglyk in die zaken te voorzien. Den Graef trok des te meer den haet op zich, omdat hy alles volgens zynen wil zoo verrigtte, dat hy den Prins van Oraniën alsoversten niet erkende, en aen geene van deszelfs bevelen volkwam. Eyndelyk scheen het onverdragelyk, dat eenen buytenlandschen en vreemden edelman zich zoo veel gezag aenmatigde. Daerom vond den Prins van Oraniën goed den Graef vast te houden, en in de sterkte Honingen by Rotterdam gevangen te zetten. Doch de Rotterdamenaren, wiër goedgunstigheyd den Graef had gewonnen, smeekten den Prins met aendringing om deszelfs verlossing; en ziende dat den Prins niet gemakkelyk genoeg naer hunne smeeking

luysterde, trokken zy hem eyndelyk met geweld uyt de gevangeniss.

Den Graef van Luney op deze wyze verlost, had geene hoop meer van voortaan by de geuzen eenig gezag te hebben, zoo lang als den Prins van Oraniën aen het hoofd was; ook voorzag hy dat het hem niet veylig was langer in Holland te blyven onder het bestier van eenen Prins, dien hy zoo zeer had beledigd; daerom oordeelde hy het geraedzaam van naer Luyk weder te keeren; want byna geheel zyne heerlykheyd met de erfelyke gronden was in het land van Luyk gelegen. Doch ziende dat hy daer ook zonder gevaer niet kon blyven, vermits hy zoo vele moorderyen en heyligschenderyen indachtig was, vertrok hy naer Aken, en hy verbleef daer lang, als in eene vrye stad. Ja hy begon daereenigenschyn van eenen catholyken mensch te geven; want hy ging nu en dan op eene catholyke wyzenaer de kerk, was tegenwoordig in de goddelyke diensten, en wilde alzoo voor catholyk aengezien worden. Nogtans de ware catholyken hadden een afgryzen van zyne tegenwoordigheyd en gewoonte; niet alleen omdat het niet het minste bleek, dat hy, na zoo vele aen de geheele wereld allerbekendste misdaden tegen de kerk en de geestelyken bedreven te hebben, de dwaling had verzaekt, of met de catholyke Kerk verzoend was; maer ook omdat den overigen handel van zyn leven geenszins aen de catholyke belydenis beantwoordde. Zekerlyk verstonden al de voorzigtige menschen genoeg, dat hy door dien uyt-

wendigen schyn, en masker van catholykheyd niets anders beoogde, dan op welke wyze het mogte wezen, de gunst der Luykenaren weder te bekomen, ten eynde in zyne heerlykheyd en goederen hersteld te kunnen worden, hetwelk naderhand is geschied.

Dezen vyand en vervolger der roomsche Kerk, na zoo vele priesters en kloosterlingen gedood, zoo vele kerken geplunterd, zoo vele kloosters omgeworpen, zoo vele sacramenten onteerd, en den catholyken Godsdienst uyt zoo vele plaetsen gerocyd te hebben, leefde en bleef dan vry en gerust, en betrad de openbare wegen, en verkeerde in de paleyzen in die stad, welke zich roemde de dochter van de roomsche Kerk te zyn. En degene, wiër pligt het was, hadden ondertusschen geene zorg om hem den ingang der kerk te beletten, tot dat hy de kettery openbaerlyk had afgezworen, den catholyken Godsdienst beleden, en door eenig openbaer werk van boetveerdigheyd (gelyk het in zulk eene zaak behoorde te geschieden) aen de zoo sterk beledigde Kerk had voldaan. Doch zoo verre was hy van die nederige boetveerdigheyd, dat hy zelfs zyne zonden niet bekende, maer dezelve ten deel verminderde, en ten deele loochende en ze aen andere ten laste leyde; want hy zeyde, dat er in Holland vele dingen onder den dekmantel van zynen naem, of van zyn bevel gedaen geweest waren, van welke hy de oorzaak niet was. Maer dit is eene ydele verontschuldiging; wat heeft hy immers eens afgekeurd van hetgeen de zyne goddeloos en on-

menschelyk hebben bedreven? Hebben zy zulke dingen niet gedaen, omdat zy wisten daerdoor hunnen heer eenen aengenamen dienst te bewyzen? Indien, volgens de getuygenis van Salomon eenen *Prins, die geerne hoort liegen, al zyne dienaers goddeloos heeft* (1); wat zal het zyn met den genen, die dorstig is naer het bloed der dienaren Gods? Ook zegt eenen anderen wyzen man: *Gelyk den regter van het volk is, alzoo zyn zyne dienaren* (2). Daerom moet met regt op den Graef van Luney geleyd worden al hetgeen in zyne afwezigheyd door zyne krygslieden bedreven is geweest. Doch onderstellen wy nog dat hy al de misdaden der zyne niet heeft goedgekeurd. Maer waren de daden, welke zeer zeker door zyn bevel en wil gedaen zyn geweest, niet menigvuldig en groot genoeg om eene openbare voldoening te verey-schen?

Gelyk dan de menschelyke tucht sliep, en geene straffen voor zoo vele schelmstukken af-cyschte, zoo dat er in dezen hooswicht niet een teeken van eenen vermorzelden en vernederden geest uytsteeen; zond eyndelyk God, den regtveerdigen regter, hem eene straf over, welke Hy ook aen de wereld openbaer wilde maken. Het gebeurde immers dat den Graef door zynen eygen huyshond geheten en gekwetst wierd; uyt de wonde volgden brandende koortsen en eene allerzwaerste ziekte. Daerdoor wierd hy zeer ontsteken, en de pyn niet kon-

(1) Prov. 29. v. 12. (2) Eccl. 10. v. 2.

nehde verdragen, riep hy uyt: « Is het moge-
 » lyk dat er iemand op de wereld is, die zoo
 » vele pyn lydt als ik nu lyde? » Men zegt
 dat hy eyndelyk in die pyn deze woorden heeft
 uytgesproken: « God, neem myne ziel weg
 » uyt het ligchaem, want ik kan het niet
 » langer verdragen. » Deze woorden schynen
 te beteekenen dat den Graef ten laetsten in de
 pynen de vrekende hand van den oppersten
 Regter heeft erkend, gelyk Antiochus, Hero-
 des, Maximianus, Maximinus en vele andere
 vervolgers der godvruchtige menschen erkend
 hebben.

Ik weet wel dat na vele jaren het gerucht
 verspreyd is geweest, dat den Graef catholyk
 gestorven is. Dit ware wel te wenschen, en was
 het zoo, het zou onder de wonderen der godde-
 lyke magt en genade moeten gesteld worden,
 doch zulk een gerucht is onder het volk ver-
 spreyd geweest, om eenige byzondere redens,
 die niet regtveerdig zyn, en gevolgelyk hier niet
 aengehaeld moeten worden. Geloofswaerdige
 persoonen hebben verhaeld, dat den Graef in
 zyne ziekte vermaend zynde om zyne zonden
 aen eenen priester te belyden, dit niet heeft
 willen doen, zeggende: « Ik wil niet dat iemand
 » buyten my en God deelachtig zy van de ge-
 » heymen myns gewetens. » Om in de aentee-
 kening van deszelfs droevig eynde niet bedrogen
 te zyn, heeft Estius onder andere geraedpleegd
 Joannes Fredericus van Lumey, man van een uyt-
 muntende godsvrucht en geleerdheyd, die den
 Graef en heer zyner geboorte plaets van kinds-

been af had gekend; hy was oversten van het beggynhof van Antwerpen, maer korts na de dood van den Graef vlugtte hy ter oorzaak der beroerten, die te Antwerpen waren uytgeborsten, naer Luyk, alwaer hy eenige jaren verbleef. Dezen man gaf in eenen brief deze antwoord : « Ik weet niets zekers aengaende »
 » de openbare verzoening, welke den Graef »
 » in zyn leven, of doodbed heeft gedacn of »
 » bekomen; en ik weet nog min zeker, of »
 » hy catholyk is gestorven. Overigens ik heb »
 » Laurentius Blocquerus, kanonik der kerk »
 » van den heyligen Martinus, die in een huys »
 » naburig van den Graef woonde, en hem gestorven had gezien, hooren zeggen : dat hy »
 » nooyt een aengezigt van eenen dooden had »
 » aenschouwd, hetwelk zoo s chrikkelyk was »
 » als dat van den Graef. »

Het is onzeker of den hond, die den Graef gebeten heeft, razend was. Nogtans heeft Joannes Molanus, godsgelcerden van Leuven in eene zinnbeeldige redevocring, welke hy in het openbaer te Leuven heeft uytgesproken, by gelegenheyd de Martelacs van Gorcum pryzende, deze woorden wegens den Graef bygevoegd : « Dengenen, die dezelve vervolgte, »
 » heeft naderhand in de stad Luyk, door het »
 » regtveerdig oordeel Gods, geen en anderen »
 » beul van zyn leven dan eenen razenden hond »
 » gehad. Het betaemde immers dat hy, die »
 » dronke was door het bloed van zoo vele »
 » Martelaers, welke hy met eene groote razerny »
 » had vervolgd, ook van eenen razenden hond »

- » eene doodelyke beet ontving, van welke hy
- » door den plegtigen hulpmiddel by den heyligen Hubertus te verwaerloozen en te verachten, den 1. Mey 1578, ongelukkiglyk is gestorven. »

Pontus Heuterus, in de Geschiedenis onzer Martelers in vlaemsche verzen opgesteld, de woede van den Graef, als hy het doodvonnis tegen de Martelaers uitsprak, beschryvende, heeft hem ook aen eenen razenden hond geleken, misschien door eene voorspelling der toekomstende zaek; want hy heeft deze geschiedenis lang voor de dood van den Graef geschreven. Andere zeggen dat den hond niet razend was; en Joannes Fredericus heeft dit ook niet kunnen verzekeren. Wy zullen dan dit onbeslist laten, en er enkelyk byvoegen dat, indien den hond niet razend was, zoo veel te klaerblykelyker het oordeel Gods tegen den vervolger zyners Martelaers uitschynt. Want eenen razenden hond is gewoon van zoo wel zyne meesters, als vreemden te byten. Maer indien hy tam en door geene razerny aengehitst zynen heer heeft aengevallen, dit moet zekerlyk voor ongewoon en als een wonder aengezien worden; alhoewel het uyt zyn eygen verachtelyk is, en zeer bekwaem om den menschelyken hoogmoed te vernederen, dat hy door eene beet van eenen hond, op welke wyze het zyn moge, gestorven is, gelyk den goddeloozen Lucianus gestorven is. Dacrom dunkt het my, dat den Graef, vervolger der dienaren Gods, meer heeft geleden dan eertyds Sennacherib koning van

Assyriën, lasteraer van God zelven, heeft geleden. Want dien, vermits eenen Engel tegen hem vocht, uyt Judeën wedergekeerd en t'huys gekomen zynde, wierd door zyne zonen gedood, doch den Graef, na door de geuzen, wiër oversten hy wilde zyn, uyt Holland gejaegd en by de zyne wedergekeerd te zyn, was niet waardig dooreene menschelyke hand gedood te worden, en stierf van de beet van eenen hond. Zoo dat er nu geenen twyfel meer kan zyn, of God heeft in den vervolger der Martelaers getoond, hoe zeer hy bemint en eert die, wiër smaed hy door een zoo verachtelyk en schrikkelyk slach van dood heeft willen vreken.

V HOOFDSTUK.

Over de Marteldood van Gulielmus van Gouda, Minderbroeder.

In de voorgaende geschiedenis der heylige Martelaers van Gorcum hebben wy gezien, dat eenen der twaelf Minderbroeders schandelyk is afgevallen, het getal heeft geschonden, en de voor hem reeds bereyde martelkroon verloren. Doch ik mag zeggen, dat dezen val hersteld, het twaelfstal voltrokken, en de kroon bekomen is geweest door eenen anderen martelaar van hetzelfde order, en van den zelfden naem. Ik spreek van Gulielmus van Gouda, minderbroeder, die iets meer dan

een jaer na de gemelde Martelaers, in omtrent eene gelyke plaets, door eene gelyke straf, en door eenen gelyken vyand voor het catholyk Geloof ter dood is gebragt, wiens marteldood ik zal verhalen, gelyk zy uyt den mond van vele geloofwaardige menschen en ooggetuygen gehoord is geweest.

Gulielmus, geboren te Gouda, schoonestad van Holland, was begaefd met een uytnemende gemak en liefstalligheyd in het woord Gods te verkondigen. Hy oefende deze bediening gedurende vele jaren op zulk eene wyze uyt, dat hy zyn leven door de wetenschappen en door de zeden versierde. In dit beyde slach had hy zich te Leuven zeer neerstiglyk geoefend in het klooster der Minderbroeders, hetwelk de regeltucht allernacuwkeurigst onderhield, en alwaer hy zyne eerste Mis deed in het jaer 1565. Van daer wierd hy voor het werk van God afgescheyden en naer Holland gezonden; en hy predikte te Dordrecht eenige jaren met vele vrucht het woord Gods. Doch gelyk in het jaer 1572 deze stad door de toelating Gods in de magt der geuzen viel, en dat hy geene hoop meer had van daer nog enige vruchten te doen, vermits de vervolging tegen de priesters en kloosterlingen was uytgeborsten, volgde hy het evangelisch gebod, en hy ging naer een andere stad, te weten Breda, die van Dordrecht omtrent vyf duyzend stappen was afgelegen, en alsdan aen den catholyken koning onderhoorig was. In deze stad kwam hy door eene byzondere hulpe Gods; want de poorten van Dor-

drecht waren naeuw bewackt, en de wegen overal door de geuzen bezet. Hy verbleef er een geheel jaer, en verkondigde met zyne gewoonelyke vlytigheyd en lieftalligheyd het woord Gods, en de catholyke leering aen derzelver inwoners.

Het gebeurde dat hy van daer naer 'sHer-togenbosch wierd geroepen, om hetzelfde Evan-gelie te prediken; en gelyk dit ter kennis was gekomen van eenige godvruchtige menschen van Gcertruydenberg (stad niet verre van Breda afgelegen), die hem dikwyls geerne hadden hooren prediken, en hierom hem zeer bemin-den, zoo zonden dezelve iemand tot hem, om hem te smeecken dat hy, eer hy verder ging, zich tot hun zoude begeben, om hun den vaer-wel te zeggen, en door eene prediking, als in het voorbygaen, hunne gemoederen te versterken. Gulielmus door de liefde gepræmd voldeed zeer geerne de godvruchtige begeerten van die menschen; en deed in die stad twee uytmun-tende sermoonen in de plaets van een, in welke hy de burgers onder andere dingen opwekte tot de standvastigheyd in het Geloof, en ze ver-maende, dat zy door het voorbeeld en het ge-vaer der naburigen (door welke hy de Hollan-ders en Zeelanders te kennen gaf) zouden wys worden; dat zy rypelyk by zich zelveu zouden overwegen in welke onheylen, zoo der ziel, als des ligchaems, die menschen zich door hunne stoutmoedigheyd hadden geworpen, als zy, de zorg voor den Godsdienst minder achtende, de vyanden van God en van den

catholyken koning in hunne poorten hadden ontvangen. Hy voegdeer hy, dat die menschen reeds zoo verre gekomen waren, dat zy leefden als godlooche nacs, menschen zonder God. Allerwaerachtigste woord, hetwelk hem naderhand, als hy gevangen was, door de vyanden wierd opgeworpen in dezen zin: als of hy had gezeyd, dat er in Holland en Zeeland geen God was. Zy hadden immers deszelfs woord listiglyk en lasterlyk in eenen goddeloozen zin gedraeyd, gelyk het de gewoonte is der ketters; daer men ook anderzins gemeenelyk zegt, dat er geen God is by die welke God niet kennen, of hem niet wel dienen; het heylig Schrift spreekt ook dikwils op deze wyze.

Terwyl Gulielmus te Geertruydenberg verbleef, gebeurde het dat de stad door de listen der geusche krygsbende overrompeld wierd. Dit geschiedde in het jaer 1573 den 31 Oogst, een weynig voor den zonnenopgang. Zoo haest als de geuzen in het bezit der stad waren, doorsnuffelden zy seffens geheel dezelve, en al de schuytplaetsen, of zy ergens priesters, kloosterlingen, of ook koninglyke krygsmannen konden vinden, ten eynde die eerst te plunderen en ze daerna te dooden. Den eersten dien zy tegenkwamen, was zekeren Gulielmus Van Galen (Galenus) priester en kanonik van die stad. Die woedende menschen begonnen hunne vreedheyd en moordery op hem, en doodden hem ter plaets. Zyn schandelyk mishandeld ligchaem bleef omtrent twee dagen naekt en onbegraven in de openbare straet liggen. Het-

zelfdegeschiedde met de lichamen der koninglyke krygsmannen, welke zy byna alle vonden, en ter dood bragten. Zy leyden eyndelyk dezelve op sleden, voerden ze naer de vestingen der stad en wierpen ze in putten even als doodo beesten. Ondertusschen waren de straten overal besproeyd door het bloed van zoo vele gedooide menschen.

Byna al de burgers, die verklaerden in het catholyk Geloof, en in de gehoorzaamheyd aen de koninglyke majesteyt te willen volherden, wierden van hunne goederen beroofd, en daerby op andere wyzen zeer gestraft en verdrukt; om deze reden verliet het grootste gedeelte derzelve de stad, en ging vrywilliglyk in ballingschap.

De genzen namen en stelden in de boeyen al de overige priesters, die in de stad waren, uytgenomen twee, den deken der kanoniken van de stad, en eenen kanonik. Den Dekan was Arnoldus Swaen (Suanius) van Goirle, die naderhand de marteldood van Gulielmus van Gouda in het vlaemsch heeft uytgegeven. Dezen vlugtte immers naer de vestingen, en sprong van eenen muur in eene aenpalende gracht, alwaer hy gedurende veertien uren tot aen het hoofd in het water bleef, hetwelk hy ook van tyd tot tyd onder het water moest houden, wanneer de geuzen naderden, en rondom hem schooten. Daerenboven moest hy door de groote koude sterk hoesten, doch hy hield zich in zoo veel als hy kon, om door het gerucht niet verraden te worden. Den anderen was Gaspar

Jacobissen die, door de hulp zyner vrienden in stilte neder gelaten, eenen geheelen dagschuyld in eenen moerassigen wilgenbosch, die in die streken gemeen is. Deze beyde begaven zich eyndelyk den volgenden nacht in veyligheyd.

Onder de gevangenen was den voornaemsten Gulielmus van Gouda, welken de krygslieden de handen zeer naeuw achter den rug bonden, gelyk het met de misdadigen gewoonelyk geschiedt; en hem alsdan by den regter leydden; verzoekende dat den monik aenstonds opgehangen zoude worden. Gulielmus dit hoorende, sprak onbevreesdelyk deze woorden: « Ik ben » bereyd om voor het catholyk Geloof te sterven; » gy moogt my behandelen volgens uwe be- » liefte. » Die barbaren vergramd door deze woorden van eene christelyke kloekmoedigheyd, begonnen hem onbeschoftelyk en schandelyk te beschimpen en te bespotten; en na hem op verscheydene wyzen gekweld te hebben, leydden zy hem in eene afgezonderde plaets van het huys van den regter, alwaer zy hem seffens yzeren boeyen aen deden.

In diezelfde plaets wierd gevangen gehouden Joannes Van Vogelzang, van hetzelfde order, priester en biechtvader der nonnen van die stad; hy was dun gekleed, en sterk aen zyn hoofd gewond. Zoo haest als Gulielmus dezen medegezel van lyden aenschouwde, sprong hy met den geest op, en hy sprak dit gebed uyt: « Ik bedank U, Heere Jesus Christus, dat » ik in uw aenschyn weerdig gevonden worde, » voor het catholyk Geloof deze schande der

- » boeyen en des kerkers te lyden. Ik bedank U,
- » dat gy my hier gezonden hebt om deelachtig
- » te worden van de kroonen uwer heyligen.
- » Geef my, bid ik U, sterkte om kloekmoedig
- » in de belydenis te volherden, en om my door
- » de listen des duyvels van uw Woord, en van
- » het apostelyk Geloof niet te laten aftrekken. »

Alsdan wierd hy ontbonden en aen Volgelzang tot medegevangen vereenigd. Deze twee allergodvruchtigste mannen alleen zynde, spraken volgens een christelyk gebruyk hunne biecht aen malkander, om na hun geweten wel gezuyverd te hebben in den stryd te gaen. Zy storteden dikwils hunne gebeden, door welke zy hunnen doodstryd allervurigst aen God bevolen, smeevende dat Hy hun verdueligheyd en volherding zoude verleenen, als zy zouden stryden voor de belydenis van zynen Naem, en van het catholyk Geloof. Daerby versterkten zy hun gemoed door de voorbeelden van Christus en van de Heyligen, en door de hoop van de gelukzalige belooning; ook wekten zy malkander op om kloekmoediglyk te verdragen al wat de hardnekkige vreedheyd der vyanden op hun zou uytwerken.

Na dry dagen kwam by hun Adrianus Cock, valschen evangelieprediker en afvalligen van het order der Reguliere kanoniken van den heyligen Augustinus uyt het klooster van Donck by Dordrecht. Hy zeyde door den Prins van Oraniën gezonden te zyn; en zoo haest als hy op den drempel trad, zeyde hy: « Waeris dien » goddeloozen monik predikant? » Gulielmus

deszelfs vreedheyd geenszins vreezende, antwoordde; « Ik ben dezen, welken gy zoekt. »
 » Ik ben, hervatte den anderen, hier gezonden
 » om u te ondervragen. » Gulielmus dit hoo-
 rende, verhief zyne oogen ten hemel, en bad
 aldus: « Heere Jesus Christus die aen uwe
 » Apostelen hebt gezeyd: *Als gy voor de konin-*
 » *gen en stadhouders zult gebragt worden, wilt*
 » *niet peyzen hoe en wat gy zult zeggen: want*
 » *het zal u in die uer ingegeven worden wat gy*
 » *moet zeggen. Het is immers gy niet die spreekt;*
 » *maer den geest van uwen Vader die in u*
 » *spreekt* (1). Nu bid ik U, geef my eenen
 » mond en wetenschap tegen uwe tegenstre-
 » vers; en geef my in wat ik hun moet ant-
 » woorden. »

Den Heer toonde seffens met de daed dat Hy dit kort, maer uyt den grond des herten voortkomende gebed van zynen Martelaer had verhoord. Want gelyk er zonder te vertoeven eene twistrede wierd ingesteld, beteugelde Gulielmus, in de tegenwoordigheyd van vele, door zyne allergeleerdste antwoorden, zoo sterk de trotschheyd van den ondervrager (die zich hooveerdiglyk eene zekere overwinning in dezen stryd had beloofd), dat denzelven klaerblykelyk overwonnen en overtuygd was, en teenemael niet wist wat zeggen, om de spreuken van Gulielmus te wederleggen. Door deze schaemte aengehitst keerde hy zich tot de laetste hulpmiddelen zyner kunst, tot de scheldwoorden en be-

(1) Matth. 10. v. 18. 19. 20.

dreygingen, gelyk zulke menschen gewoon zyn te doen; en hy eyndigde den twist met deze hem en de zyne weerdige sluytrede: « Goddeloozen » monik, bereyd u want morgen moet gy ster- » ven. » Den man Gods dit versmadend en hard vonnisontvangende vaneenen dienaer der dood, en des verderfs, sprak niets bitters tegen; en gaf geene verwensching voor verwensching weder; ja hy verheugde zich eerder, omdat hy verstond dat hy van God geroepen wierd, om deelachtig te worden van Christus verdrukkingen. Hy aenschouwde dus met eene volkomene gerustheyd van gemoed en van gelaet den hemel, en stortte dit gebed: « Heere Jesus Christus, » indien gy my eene zoo groote genade weer- » dig acht, dat ik geroepen worde om voor » uwen Naem de doodstraf te onderstaen; dit » alleen verzoek ik U: Geef kracht en sterkte, » opdat niet eene vrees, niet eene bekoring my » van het waer catholyk Geloof afscheyde; » maer dat ik tot den laetsten snik van myn » leven onberoerlyk in de heylige belydenis » volherde. » De beschimpingen, scheldwoorden en onbeschofte spotternyen, met welke hy ondertusschen door dien schelmachtigen dienaer des duyvels, en door de krygsmannen wierd overvallen, verdroeg hy niet alleen verduldiglyk, maer hy verachtte ze ook met een kloeken verheven gemoed. Dit alleen kon hy niet verdragen, dat hy de grouwzame en vreezelyke lasteringen tegen het Allerheyligste Sacrament des Autaers, en de andere heylige geheymen van den Goddienst uytgebraekt, moest hooren.

Wanneer dien dienaar met zynen aenhang de gevangenis eyndelyk had verlaten, sprak Gulielmus zynen medegevangen aldus aen:

» Welaen dan, mynen broeder, volherden wy,
 » bid ik u, in deze belydenis van het catholyk
 » Geloof; en, hetgeen wy vooral noodig heb-
 » ben, smeecken wy ootmoediglyk hulp en gratie
 » van God af. » Van tyd tot tyd stierde hy tot
 God deze woorden: « Versterk my Heere, ver-
 » sterk my. » Hy verhaelde ook aen zynen
 medegezel, dat hy zeer dikwils aen zyne moe-
 der (die om den Godsdienst Holland had ver-
 laten, en naer Breda was gaen woonen) had
 gezeyd: « God gave, moeder, dat gy cens den
 » dag mogt zien, op welken gy eenen zoon
 » hebt, die zyn leven voor het catholyk Geloof
 » ten besten geeft. Ik hoop, zeyde hy, dat dezen
 » mynen wensch van God verhoord is, en nu
 » volbragt zal worden. » Aldus rekende de-
 zen allervurigsten Martelaer met den apostel
 Paulus de dood voor winst, en hy wenschte
 uyt geheel zyn hert niets anders, dan ontbon-
 den te worden, en met Christus te zyn.

Op denzelfden dag schreef hy uyt zyne ge-
 vangenis eenen vertroostenden brief aen zyne
 moeder, oordeelende dat zy reeds het gevaer,
 waer in hy was, vernomen had, en volgens
 haer moederlyk hert over hem zeer bekom-
 merd en ontrust was. Dit was den korten in-
 houd van zynen brief: « Het gaet met my wel,
 » want ik lyd voor de regtveerdigheyd. Myn
 » gemoed is zeer stilen gerust, en ik rust geerne
 » in den goddelyken wil. Ook hoop ik door

- » Gods genade, dat welhaest in my zal volbragt
- » worden hetgeen ik allervurigst wenschie, en
- » hetgeen ik u meermaels heb te kennen ge-
- » geven. Er kan zekerlyk my niets gelukkiger
- » overkomen. Daerom bid en vermaen ik u,
- » dat gy myne gevangenis, verdrukking en
- » dood, zoo die my overkomt, verdueliglyk
- » verdraegt; dat gy u en al uwe gepeyzen en
- » bekommeringen overgeeft aen God alleen,
- » die den besten vertrooster der bedrukte zie-
- » len is, en dat gy Hem mynen doodstryd in
- » uwe gebeden beveelt. »

Des anderendags, toen het reeds vastgesteld was hem ter dood te brengen, stond hy lang eer het klaer wierd op, hy wierp zich met eene volkomene nederigheyd van geest en van lichaem ter aerde, verhief zyne handen ten hemel, stierde allervurigste gebeden tot God, en smeekte Hem om bystand tegen deze aenstaende, laetste en allerhevigste bekoring. Ook sprak hy andermael zyne biecht aen den eerwaardigen Pater inedegevangen, om zyn geweten te zuiveren van het stof, waerdoor het misschien uyt eenige menschelyke genegenheyd besmeurd was. Om-trent ten acht uren kwam daer zekeren Mar-Liantus, kapiteyn der geusche krygsbende met bevelen toegelopen, en hy vroeg den bewaerder der gevangenen: « Waer is dien monik, « paepschen predikant? » Den bewaerder opende de gevangenis, toonde met den vinger het toekomende slagtoffer van Christus en zeyde: « Zie, daer is hy. » Dan zeyde den krygsman tot hem: « Bereyd u, monik, nu moet

« gy opgehangen worden. » Gulielmus dit doodvonnis ontvangen hebbende viel seffens op zyne knien, en ootmoediglyk de goedheyd Gods jegens zich erkennende, zeyde hy naer het voorbeeld van den heyligen Cyprianus Martelaer : « God zy gedankt. » Hy bad ook alsdan met eene klare stem God aldus : « Heere »
 » Jesus Christus, die voor my de bittere dood »
 » onderstaen hebt, versterk my nu, bid ik U, »
 » en geef de volherding in het heylig Geloof; »
 » opdat ik wederzyds voor U sterve, en myaen »
 » U ten besten geve; en help my, bid ik U, in »
 » dit uysterste gevaer. » Van tyd tot tyd herhaelde hy met eene groote aendoening deze woorden : « Help my Heer, help my. »

Korts daerna kwam eenen krygsknecht door den regter gezonden, hy viel den Martelaer aen en zeyde : « Monik steek de handen uyt. » Gulielmus stak ze cerder uyt dan het gezeyd was, en gaf ze om gebonden te worden. Alsdan bad hy wederom God aldus met dankzegging : « Heere »
 » Jesus Christus, die om mynent wil U aen eene »
 » kolom hebt laten binden om gegeeseld te »
 » worden; ik bedank U, dat ik in uwe oogen »
 » weerdig gevonden worde voor de belydenis »
 » van uwen heyligen Naem gebonden te wor- »
 » den. Verleen my, bid ik U, dewelddaed uwer »
 » genade, dat ik in het waer Geloof volherde, »
 » en geenszins van hetzelve door eenige vrees »
 » voor de dood, of door eenig bedrog van den »
 » vyand afgetrokken worde. »

Gelyk hy door dien krygsknecht zoo heviglyk de handen gekneld wierd, dat er het bloed

uytborst, zeyde hy hem: « Wel aen, bind ze » zoo sterk als gy kont, ik ben bereyd om alles » te verdragen, en om de dood zelve voor Christus te onderstaen. » Dan op den grond knielende bad hy wederom ootmoediglyk God, dat Hy hem in dezen aenstaenden stryd zoude bystaen. Wanneer hy nu weggeleyd wierd, zeyde hy aen zynen beminden broeder Van Vogelzang den laetsten vaerwel, en smeekte hem vuriglyk dat hy voor zich God zoude bidden; en zich seffens tot zynen geleyder keerende zeyde hy: « Haest u, haest u, want » Christus den Bruydegom wacht my af. » Deze woorden kwamen zekerlyk uyt niets anders voort, dan uyt eene groote en vurige begeerte van de tegenwoordigheyd van zynen God en Heer te genieten, gelyk wy in den apostel Paulus, en in den apostolyken man Ignatius lezen. Zoo dat daerom alle vertoef tot de straf, door welke hem de deur van een zoo groot geluk moest geopend worden, hem lastig scheen. Met hem wierd geleyd den laetsten krygsman van die, welke het garnizoen der stad hadden uytgemaekt. Dezen achter den beul de galg opklimmende, sprak den man Gods Gulielmus met luyder stemme aen en zeyde: « Heer bid » voor my. » Gulielmus ziende dat dezen krygsman van herte begeerig en bezorgd was voor zyne zaligheyd, en catholyk wilde sterven, verheugde zich, en deed eerst hetgeen hy verzocht wierd; dan zeyde hy klaer het Symbolum des Geloofs, en daerna versterkte hy hem door eene korte volgens den tyd, doch krachtige en

zeer voordeelige vermaning, om voor de alleregtveerdigste zaak des konings, en der Religie gerust en kloekmoedig de doodstraf te onderstaen. En zekerlyk was dezen krygsman weerdig van onder het onbevlekt heyr der heylige Martelaers geschreven te worden.

Den beul kwam daerna by Gulielmus, deed hem aenstonds het stropaenden hals, en leydde hem naer de galg. Dezen Martelaer oordeelende dat hy in het uysterste niet alleenelyk voor zyne zaligheyd, maer ook voor die van vele moest zorgen, verhief, daer hy op het hoogste der ladder stond, uyt al zyne krachten zyne stemme, even als eene trompet, zoo dat hy byna door het geheele steedje gehoord wierd, en sprak de goede burgers, welke hy kende, aldus in het kort volgens den tyd aen: « Allerbeste » en allerliefste burgers, van u alle verzock en » smeeke ik met deze laetste woorden dit alleen : » blyft standvastig en sterk in het waer catholyk Geloof, hetwelk ik u door myne menigvuldige sermoonen heb geleerd, en hetwelk » ik nu bereyd ben door myne dood te bevestigen en te zegelen. »

By de galg stond den ketterschen predikant die trachtte den Martelaer te verleyden; en deszelfs zoo groote kloekmoedigheyd, en zoo vrye en onbevreesde vermaning tot het volk zeer kwalyk nemende, begon hy vleyerende woorden te gebruyken om hem te overtuygen en tot den val te brengen. Doch Gulielmus gaf zulk eene antwoord: « Vertrek van my dienaer van den duyvel, gy moet myn geloof niet beproeven, want

» ik wil u geenszins hooren. » In dezen zin sprak hy vele andere woorden meest al in het latyn.

Den heyligen man alsdan de blinde onwetendheid bemerkende van die, welke hem pynigden, bad naer het voorbeeld van Christus (die aen het kruys hangende zynen hemelschen Vader vergiffenis vroeg voor degene, welke hem gekruyst hadden), als eenen waren discipel van zulk eenen meester, God aldus: « Heere, ver-
 » geef hun want zy weten niet wat zy doen. » Eenige uytwerkers zyner straf spotteden met dit godvruchtig en waerlyk christelyk gebed en zeyden: « Wel hoe weten wy niet wat wy
 » doen? Zie wy doen u het strop aen den hals.
 » Wy weten zekerlyk zeer wel dat wy dit doen. »

Als degene, welke gehoopt hadden hem door de vrees der dood te bewegen, om ten minsten mondelings van zyn gevoelen af te staen, zyne standvastigheyd en onberoerlyken wil in het catholyk Geloof zagen, begonnen zy te schreeuwen en te verzoeken dat hy van de ladder, waerop hy stond, zou nedergelaten worden, om hem door eene andere zwaerdere straf te pynigen, te weten: om hem door vier peerden te doen verscheuren. Doch den overversten der stad en den kapiteyn, door wiër gezag deze zaak verrigt wierd, gaven aen den beul door een teeken het bevel van zyn werk te voltrekken; opdat het krygsvolk door eene al te groote vryheyd zich niet zoude toeëygenen hetgeen tot een slecht voorbeeld zou strekken.

Den allersterksten Martelaer ziende dat het eynde van zynen stryd aengekomen was, riep

naer het voorbeeld van Christus deze woorden uyt: « Heer in uwe handen beveel ik mynen » geest. » Hy herhaelde dezelve drymael. Als hy aen de galg hing, riepen de krygslieden tot den beul, dat hy hem de keel niet te naeuw zou toestroppen (hetgeen in dit slach van straf gewoonelyk geschiedt om de dood te verhaesten), ten eynde hy te traegzamer zoude sterven en te langer in de uyterste pynen gehouden worden. Onder deze geschreeuwen der goddelooze krygslieden gaf den uytverkoren Martelaer van Christus in de grootste stilte zynen geest aen God. Hy was nog in den bloey der jaren, daer hy, volgens myn oordeel, den ouderdom van den lydenden Christus niet had overleefd.

Nadat hy gestorven was, behield hy zyn voorig schoon gelaet, hetwelk tot verwondering der aenschouwers strekte. Eenige reeds lang door de ketters verleyd, waren door deze zack, en door deszelfs voorgaende standvastigheyd in het lyden bewogen, en in de ziel getroffen, en keerden zonder uytstel weder tot het catholyk Geloof.

Deze zoo roemweerdige marteldood is voorgevallen den 4 September 1573, als reeds in andere plaetsen de woede der geuzen tegen de catholyken scheen gestild te zyn. Het heylig ligchaem van den Martelaer wierd in denzelfden gracht geworpen, waerin de gemelde lichamen der gedooide koninglyke krygsmannen opeen gehoopt waren. De burgers dezer stad, die van hem veel dienst hadden ontvangen en hem zeer beminden, stortten over hem gelyk

het betaemde, godvruchtige tranen. Ook eenige derzelve, als zy zyn laetste woord hoorden, hetwelk hy aen de galg hangende sprak, gingen haestelyk naer huys, en slooten de deur, omdat zy in hun hert door eene christelyke godvruchtigheyd bewogen, nog de stemme van den roependen konden hooren, nog het eynde van den stervenden aenschouwen. De geuzen dit bemerkende, deden eenige derzelve met geweld uyt hunne huizen trekken, en naer de gerechtsplaets leyden; ten eynde zy ten minsten het dood ligchaem van den man, daer het aen de galg hing, tegen hunnen dank zouden moeten aenschouwen. Ja de allerondeugendste krygslieden versmaedden, lasterden en beschimpten de catholyke burgers op andere wyzen, omdat dezelve eenen regtveerdigen uyt den naem van eenen regtveerdigen hadden ontvangen, en den man Gods gunstiglyk hadden onthaeld. Daerdoor verzamelden die booswichten zich de vraek van eene schrikkelyke, en altyddurende straf voor den dag van het regtveerdig oordeel Gods; en aen de goede verschaften zy eene opgehoopte stoffe om de deugd te oefenen, en het eeuwig geluk te verdienen. Want het is regtveerdig by den goddelyken Regter dat die, welke voor het ryk van Christus met zyne heylige Mártelaers deelachtig geworden zyn der verdrukking, ook met dezelve in het ryk van Christus deelachtig worden der gelukzalige belooning.

EYDE.

BLADWYZER.

EERSTE BOEK.

序

BLADZ.

EERSTE HOOFDSTUK. Inval der geuzen.	1
II. Den eerw. P. Nicolaus Pieck, Gardiaen der Minderbroeders te Gorcum, kan zich door zynen Neef geenszins laten bewegen om te vlugten.	4
III. Den eerw. P. Gardiaen ziende dat het gevaer vergroot, doet de gewyde vaten wegdragen, geeft de broeders oorlof om te vlugten, en zorgt voor de veyligheyd en eerbaerheyd der Nonnen.	9
IV. De geuzen doen een zeer valsch gerucht nystroeyen om de gemoederen van het volk te winnen. — Den Gardiaen begeeft zich met het grootste getal der Broeders in het kasteel.	12
V. De eerweerdige pastoors van Gorcum vermanen vruchteloos de burgers om de stad en den Godsdienst te beschermen. — Marinus Brant treedt aen het hoofd eener bende geuzen de stad binnen, en houdt aen alle eenen eed voor.	16
VI. Kloekmoedigheyd van den Bevelhebber van het kasteel.	21
VII. Den Bevelhebber geeft eyndelyk het kasteel over aen de geuzen, na hetzelfde zeer dapperlyk verdedigd te hebben.	26
VIII. De Minderbroeders trekken wederom hun kloosterkleed aen, spreken aen malkander hunne biecht, en ontvangen de heylige Communie om versterkt te zyn tegen de mishandelingen der geuzen.	29
IX. De namen der gevangenen worden opgeschreven; twee der gevangenen worden opgehangen; en den bevelhebber wordt in eeue byzondere gevangenis gesteld.	33
X. De geuzen braken om stryd schelwoorden uyt tegen de	

- gevangenen, namelyk tegen de priesters en kloosterlingen; en beroemen zich over de hulp van God, en over hunne dapperheyd. — De gevangenen zwijgen stil. 37
- XI. De gevangenen worden door een valsch gerucht de vrees aengejaegd. — Hoe den Gardiaen, en de twee Pastoors zich gedragen na dit gerucht vernomen te hebben. 42
- XII. Vele dergene, die de ellenden der gevangenen aenschouwen, vreezen voor zich selve, en trekken hun eygen welzyn voor. — Uytmuntende schynheyligheyd van eenen ouderling. — Degene, die de vryheyd najagen, onderwerpen zich aan de slaverny. 47
- XIII. Twee gevangenen worden verlost, en daarna wederom gevangengesteld. — Den Gardiaen wordt met de zyne, en twee reguliere kanoniken van de andere afgescheyden. Hy verwerpt den bystand ter zyne verlossing aangeboden, en verzekert andermael zyne broeders dat hy hun nimmer zal verlaten. — Den Syndic van het klooster word aengesteld om de spyzen der geuzen te koken. 54
- XIV. Alle, uytgenomen eenen zeer ryken mensch, verdragen verdueliglyk de gevangenis. — Zeker burger vraegt Marinus rekening over het schenden der gegevene en gezworene trouw. 60
- XV. De vrouwen weenen over hunne mans of zonen, en gelooven Marinus niet, hoewel hy de waerheyd zegt: — Den neef van den Gardiaen trekt door het midden der krygsmannen in de stad. — De overige gevangenen worden naer huys gezonden, uytgenomen de priesters en kloosterlingen. . . . 62
- XVI. Den Gardiaen wordt met de zyne in eenen dokheren en stinkenden kerker gedreven. — 'S vrydags word er aan de gevangenen vleesch opgedischt, en alle, uytgenomen eenen, willen er niet van eten. — De heylige mannen worden in dien kerker te Gorcum veel lyden aengedaen. 67
- XVII. De Geuzen vervolgen de gevangenen door hunne beschimpingen. Al de gevangenen, uytgenomen eenen, zyn bereyd om de marteldood te onderstaen. — De Geuzen pynigen eerst de wereldlyke priesters, ten eynde dezelve hun geld zouden geven, en de verborgene schatten bekend maken. 72
- XVIII. Standvastigheyd van Nicolaus Poppel in de pynigingen die hem ten gelegenheyd van eenen zoogenoemden schat aengedaen worden. — Hy belydt onbevreesd de tegenwoordigheyd van Christus in het allerheyligste Sacrament. . . . 76
- XIX. De krygsmannen meenen dat de Minderbroeders heymelyk geld bezitten, en dwingen dezelve om dit kenbaer te maken. — Den Vicaris wordt voor den Gardiaen aenzien en

- moeyelykheyd aengedaen; doch den Gardiaen roept uyt wie hy is, en hy wordt als een beledigend dier behandeld. 79
- XX. De geusche krygsmannen hangen den Gardiaen op aen de deur van den kerker, pynigen hem op de allervreedste wyze, en laten hem voor dood liggen. 84
- XXI. De Martelaers der waerheyd hebben geen en valschen, of twyfelachtigen lof noodig. — Regtzinnigheyd van Estius in het leven der Martelaers te beschryven. 89
- XXII. Den Gardiaen komt weder tot zich zelve, vertroost zyne broeders en andere medegevangenen, en wordt wederom door de Geuzen op onweerdige wyzen gekweld. . . . 92
- XXIII. Schelmachtige daed van eenen vriesch. — De krygsmannen verlustigen zich door de ellendigen te verdrücken. Verduldigheyd van Wilhadus, Minderbroeder. 94
- XXIV. Theodorus Bommer en Arnoldus de Koning, worden opgehangen; den pastoor Leonardus staet dezelve by in hunne doodsuer, en hy mag daerna op eenige voorwaerden in de stad blyven. 99
- XXV. Den Gardiaen wordt door de zorg van zynen neef eenen heelmeeester toegestaan; hy bekomt ook eenig voedsel, en verzekert dat hy bereyd is om zyn leven voor zyne broeders ten besten te geven. 106
- XXVI. Den heelmeeester weent als hy den Gardiaen aenschouwt, en wordt door deszelfs voorbeeld versterkt in het catholyk Geloof, voor hetwelk hy ook veel lydt. . . . 110
- XXVII. Welk eenen strengen vervolger van Christus en van de Apostelen by de Geuzen is geworden zekeren Joannes Omalius, gewezen kanonik der kerk van Luyk. — Een en beul bedreeyt de gevangenen met de dood; en den Gardiaen en eenige broeders bedanken God. 114
- XXVIII. Een en Geus zingt eenige verzen van den lofsang der heylige Apostelen Petrus en Paulus, om de martelaers te beschimpen. — De christenen, die den band der catholyke eenheyd breken, veranderen als in wilde dieren. — Hoe de martelaren zich tot de dood bereyden. 117
- XXIX. De Martelaren dienen tot spot aen de geusche krygsmannen. — Den Gardiaen biedt zich aen ter straf. — Hoe den pastoor Nicolaus beschimpt wordt. 121
- XXX. Laetste prediking van den pastoor Leonardus. Van dan af trachten de Geuzen hem ter dood te brengen. 124
- XXXI. Leonardus wordt in de stad bezocht door de moeder van den Gardiaen; hy tracht zynen ambtgenoot Nicolaus Poppel voor geld af te koopen, maer zyne poogingen worden verydeld. 128
- XXXII. Leonardus wordt voor eenen trouweloozen en ver-

rader aensien , omdat hy met een paspoort , door den bevelhebber Marinus ondergeteekend , uyt de stad gaet ; en hy wordt onder vele versmadingen weder naer de stad gebragt.	131
XXXIII. Leonardus wordt by syne wederkomst te Gorcum sterk mishandeld , en van schandelyke misdaden beschuldigd.	136
XXXIV. Godvruchtigheyd van Wilhadus , en Nicasius , Kinderbroeders. — Den heelmeeſter gaet dagelyke naer den kerker om de gekwetste gevangenen te meesteren , en hy vermaent vruchteloos den Gardiaen , dat hy sich zou laten verlossen.	140
XXXV. Grootte arglistigheyd der geuzen om de martelaers ter dood te brengen. — Onstandvastigheyd en trouwlooſheyd van eenige raedshereen. — Omalius nederlaeg by Bommel. De afkoopſing der gevangenen wordt verdyeld.	143
XXXVI. De werking om de gevangenen af te koopen wordt ooderbroken , en alles wordt bereyd om de Martelaers naer Briel te voeren.	14

TWEDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK. De gevangenen worden uyt den kerker naer de rivier gelbyd , om op eene schuyt naer Briel gevoerd te worden.	153
H. De Martelaers worden uyt de schuyt in eene mosselsloep , en vandaer in een vracſchip geworpen en komen te Dordrecht aen , alwaer zy reer gefaſterd worden.	156
HI. De gevangenen zyn aen de krygsmannen eene gelegenheyd van winſt , en eenige derzelve twiſten met eenen calvinist.	160
IV. De Martelaers worden nuchter naer Briel gevoerd ; en den Graef van Lumey verheugt ſich over hunne aenkomſt.	162
V. Den graef beſchouwt de gevangenen , welke na verſcheyde verſmadingen aengodaen te zyn , in de ſtad gebragt worden.	165

VI. De Martelaers in de stad gekomen zynde moesten lofzangen zingen, en worden langs de straten en op de markt sterk gepynigd en beschimpt.	169
VII. Men moet de Martelaers niet tot eene misdaed aanrekenen, dat zy zich in de bovengemelde dingen naer den wil der ondeugenden geschikt hebben.	173
VIII. De Martelaers zyn aen alle slaeh van smaed blood gesteld.	176
IX. De vrouwen van Jerusalem zyn zachtaerdiger dan de geusche vrouwen.	179
X. De Martelaers worden wederom in eenen allervuylsten kerker geworpen by twee andere gevangene pastoors; en korts daarna worden er twee Moniken van het Order van Premonstreyt bygevoegd.	181
XI. Beschryving van den onmenschelyken kerker. — De gevangenen worden naer het stadhuys geleyd om ondervraegd te worden, en daarna alle, uytgenomen dry, naer eenen anderen kerker te rug gehragt.	184
XII. Welke gevangenen de standvastigste in het catholyk Ge-loof scheenen; van wie en wanneer zy ondervraegd wierden.	188
XIII. Twistrede met de ketters.	193
XIV. Vrye geloofsbelijdenis van Hieronymus, en van de twee kloosterlingen van Premonstreyt.	195
XV. Den Prins van Oraniën beveelt door eenen brief de vrylating der gevangenen, doch den Graef van Lumey wilt zich aen dit bevel niet onderwerpen.	198
XVI. standvastigheyd van den Gardiaen; op de aendringing van deszelfs broeders wordt de vrylating aen al de gevangenen beloofd, mits zy den Paus van Roomen alleen ver-aken.	202
XVII. De vleeschelyke broeders van den Gardiaen gebruyken vruchteloos alle middelen, om hem den Paus van Roomen te doen verzaken.	205
XVIII. Den Graef van Lumey veracht den Prins van Oraniën, en gebiedt dat al de priesters en kloosterlingen seffen moeten opgehangen worden.	212
XIX. In welke plaets, en op welke wyze de heylige Martelaers opgehangen worden; en hoe twee kloosterlingen de martelkroon verliezen.	217
XX. Hoe schandelyk de doode lichamen der heylige Martelaers mishandeld worden.	231
XXI. Ellendigen staet van Henricus, Novicie, na zyne afvalling.	235
XXII. De lichamen der heylige Martelaers worden door het toedoen van eenen deffigen, en catholyken man van Gor-	

cum begraven.	237
XXIII. Over het getal der heylige Martelaers.	240

DERDE BOEK.

*#

EERSTE HOOFDSTUK. Naemlyst der heylige Martelaers.	243
II. Levensschets van Nicolaus Pieck, Gardiaen van het klooster der Minderbroeders te Gorcum.	245
III. Over het leven en de zeden van Hieronymus van Weerd, Vicaris der Minderbroeders.	264
IV. Over het leven van Theodoricus van Emden, Minderbroeder.	267
V. Levensschets van Nicasius van Heeze, Minderbroeder.	269
VI. Over Wilhadus van Deenumarken, Minderbroeder.	273
VII. Over Godefridus van Mervel, Minderbroeder.	275
VIII. Over de deugden van Antonius van Weerd, Minderbroeder.	275
IX. Over Antonius van Hoornaer, Minderbroeder.	276
X. Over Franciscus de Roy, Minderbroeder.	276
XI. Over Petrus van Assche, Leekebroeder.	277
XII. Over Cornelius van Wyk, Leekebroeder.	277
XIII. Levensschets van Leonardus van Vecchel, oudsten pastoor van Gorcum.	278
XIV. Levensschets van Nicolaus Poppel, tweeden pastoor van Gorcum.	299
XV. Levensschets van Godefridus van Duynen, Kanonik van Gorcum.	306
XVI. Over Joannes van Oosterwyck, regulieren Kanonik van het order van den heyligen Augustinus.	311
XVII. Over Joannes, pastoor van Hoornaer, kloosterling van het order van den heyligen Dominicus.	314
XVIII. Over het leven van Adrianus van Hilvarenbeek, monik van het order van Premonstreyt.	316
XIX. Over het leven van Jacobus Lacops, monik van het order van Premonstreyt.	318
XX. Over Andreas Wauters, pastoor van Heinort.	321
XXI. Over het geheymenisvol getal der heylige Martelaers.	322

	BLADE.	
XXII. Over Henricus, Novicie Minderbroeder, afvalligen. . .		324
XXIII. Over eenen kanonik van Gorcum, en eenen pastoor van Maesdam, afvalligen.		325
XXIV. Over Gulielmus, Minderbroeder afvalligen. . . .		331

VIERDE BOEK.

EERSTE HOOFDSTUK. Voortreffelyk gezigť wegens de heylige Martelaers vertoond aen Matthias van Thoren. . .	337
II. Ander voortreffelyk gezigť wegens de heylige Martelaers vertoond aen Matthias Estius.	340
III. Zonderlinge weldaet door de tusschenkomst der heylige Martelaers verleend aen den gemelden van Thoren. . .	342
IV. Een catholyken man van Briel by het graf der heylige Martelaers biddende, word wonderlyk van het sierecyn verlost. . .	343
V. Uytmuntende overwinning behaeld over de ketters op den verjaerdag van het lyden der heylige Martelaers. . . .	344
VI. Over eene andere overwinning behaeld door de voorspraek der heylige Martelaers.	349
VII. Rutgerus Estius de werken der heylige Martelaers opzoekende en verzamelende, wordt door derzelver verdiensten van eenen gevaerlyken bloedgang verlost.	350
VIII. Over eene andere weldaet door de verdiensten der heylige Martelaers verleend aen Rutgerus Estius. . .	355
IX. De gezondheid wordt aen Gulielmus Estius, schryver dezer Geschiedenis, wonderlyk wedergegeven door de verdiensten der heylige Martelaers.	357
X. Waerom de geloovigen somtyds meer verhoord worden op de aenroeping van dezen, dan van dien heyligen. .	362
XI. Waerom God het leven van den schryver dezer Geschiedenis heeft willen verlengen. Hy draegt aen God al zynen arbejd ootmoediglyk op.	364

BYVOEGSEL:

BLADE.

EERSTE HOOFDSTUK. Vier reguliere kanoniken worden te Schoonhoven door de krygslieden van den Graef van Lumey gedood. — Op welke wyze den Gardiaen en den Vicaris der Minderbroeders van Gouda het leven behouden.	366
II. Den Oversten en den Procurator der Pauliten van Gouda begeven zich ten voordeele van hun klooster by den Graef van Lumey, en worden op deszelfs bevel schandelyk behandeld en gedood.	370
III. Over de deugden, en de marteldood van Cornelius Huys, van Delft, uytzuytenden godsgeleerden en dichter.	375
IV. Kort verhael van het schelmachtig leven van Gulielmus De la Mark, Graef van Lumey.	391
V. Over de Marteldood van Gulielmus van Gouda, Minderbroeder,	404

EYND VAN DEN BLADWYZER.

